Tímarit

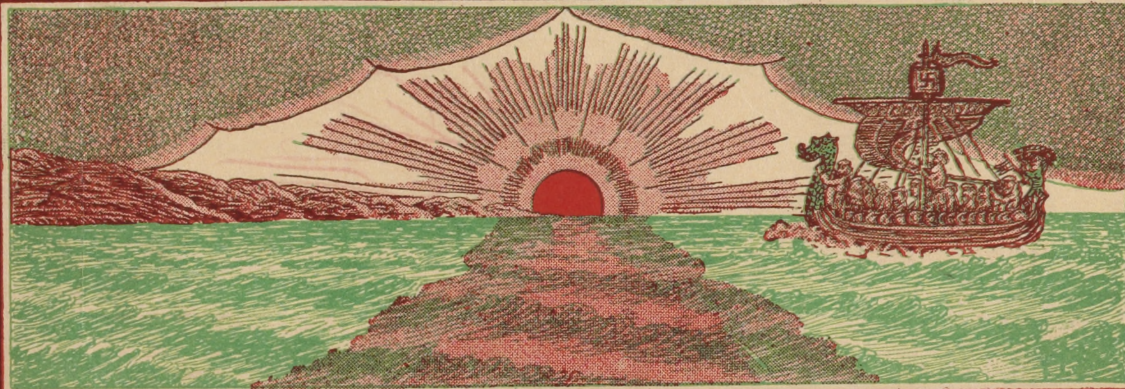

Þjóðræknisfélags Íslendinga

XXXVI. ÁR

WINNIPEG, MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

XXXVI. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra, er þetta land byggja.

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi

Winnipeg, Canada

FIVE ROSES
All Purpose
FLOUR
7 LBS. WHEN PACKED
FIVE ROSES FLOUR
FIVE ROSES FLOUR
THE ALL PURPOSE FLOUR
LAKE OF THE WOODS
MILLING COMPANY
CANADA
IT'S OVEN TESTED
a Guide to GOOD COOKING
COMPILED BY THE MAKERS OF
FIVE ROSES FLOUR

IN MEMORIAM

HEIÐURSFÉLAGAR OG FORSETAR

His Excellency Lord Tweedsmuir, Hon. Patron
Kjartan Helgason, fyrrum prófastur
Stephan G. Stephansson, skáld
Frú Stephanía Guðmundsdóttir, leikkona
Prófessor Sv. Sveinbjörnsson, tónskáld
Þorbjörn Bjarnason, skáld (Þorskabítur)
Einar H. Kvaran, rithöfundur
Ragnar E. Kvaran, fyrrum prestur og forseti
Kristján Níels Júlíus (K. N.), skáld
Séra Jónas A. Sigurðsson, skáld og forseti
Dr. Rögnvaldur Pétursson, forseti og ritstjóri
Prófessor F. S. Cawley, Ph.D.
Friðrik Swanson, málari
Kapt. Sigtryggur Jónasson
Dr. B. J. Brandson, læknir
J. Magnús Bjarnason, rithöfundur
Dr. Hjörtur Thordarson, raffræðingur
Mrs. Guðrún H. Finnsdóttir, skáldkona
Friðrik Hallgrímsson, dómprófastur
A. S. Bardal, útfararstjóri
Ólafur Pétursson, fasteignasali
Sveinn Björnsson, forseti Íslands
Árni Pálsson, prófessor
Sigurgeir Sigurðsson, biskup
Ásmundur P. Jóhannsson
Dr. A. H. S. Gillson, U. of M. President
Einar Jónsson, myndhöggvari, Reykjavík, Ísland

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1954

A. Heiðursverndarar

His Excellency the Right Honourable Vincent Massey, landstjóri Canada
His Excellency the Right Honourable The Earl of Athlone, K.G.
Herra Ásgeir Ásgeirsson, forseti Íslands.

B. Heiðursfélagar

Dr. Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuður, New York
Prófessor Halldór Hermannsson, Cornell University, N. Y.
Prófessor Sigurður Nordal, sendiherra Íslands, Kaupmannahöfn
Dr. Watson Kirkconnell, President, Acadia University, Wolfville, N. S.
Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y.
Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D., Sydney, Australia
Jóhannes Jósefsson, íþróttamaður, Reykjavík, Ísland
Þorst. Þ. Þorsteinsson, rithöfundur, Gimli, Man.
Guttormur J. Guttormsson, skáld, Riverton, Man.
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skáld, Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson, skáldkona, Seattle, Wash.
Mrs. Laura Goodman Salverson, skáldkona, Toronto, Ont.
Fröken Halldóra Bjarnadóttir, ritstj. Hlín, Akureyri, Ísland
Jónas Jónsson, fyrv. alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Thor Thors, sendiherra Íslands, Washington, D.C.
Dr. Rúnólfur Marteinsson, Winnipeg, Manitoba
J. T. Thorson, yfirdómari, Ottawa, Ontario
J. J. Bíldfell, Winnipeg, Manitoba
Árni G. Eylands, Reykjavík, Ísland
Gunnar B. Björnsson, Minneapolis, Minnesota
Vilhjálmur Þór, Reykjavík, Ísland
Gísli Jónsson, ritstjóri Tímaritsins, Winnipeg, Manitoba
Dr. John C. West, forseti Ríkisháskólans í North Dakota, Grand Forks, N.D.
Próf. Ásmundur Guðmundsson, biskup Íslands
Séra Albert E. Kristjánsson, prestur, Blaine, Washington
Prófessor Richard Beck, Grand Forks, North Dakota
Dr. Helgi P. Briem, aðalræðismaður, Stokkhólmi, Svíþjóð
Sigurður Þórðarson, söngstjóri, Reykjavík, Ísland
Dr. Thorbergur Thorvaldson, prófessor emeritus, Saskatoon, Sask.
Dr. Árni Helgason, raffræðingur, Chicago, Ill.
P. H. T. Thorlakson, M.D., Winnipeg, Manitoba
Guðmundur Grímsson, dómari, Rugby, North Dakota
G. J. Oleson, Glenboro, Manitoba
Einar P. Jónsson, ritstjóri Lögbergs, Winnipeg, Manitoba
Stefán Einarsson, ritstjóri Heimskringlu, Winnipeg, Manitoba
Dr. Stefán Einarsson, prófessor, Baltimore, Md.
Einar Sturlaugsson, prófastur, Patreksfirði, Ísland

C. Styrktarmeðlimir 1954

Mr. og Mrs.
Davíð Björnsson
Winnipeg, Man.

Próf. Finnbogi
Guðmundsson
Winnipeg, Man.

Mr. Th. J. Gíslason,
Morden, Man.

Mr. Thorsteinn S.
Mýrman,
Steep Rock, Man.

Mr. Björgúlfur Sveinsson
Winnipeg, Man.

Mr. Haraldur Ólafsson,
Mountain, N.D.

Mrs. Th. Jónsson
Winnipeg, Man.

Miss Sæunn Bjarnason,
Gimli, Man.

Mr. og Mrs.
Guðmann Levy
Winnipeg, Man.

Mr. Grettir Leo Johannson
Winnipeg, Man.

D. Ævifélagar

Árni Sigurðsson,
Seven Sisters, Man.

Dr. Helgi P. Briem,
Consul Gen. of Iceland,
Stockholm, Svíþjóð

Grettir Leo Jóhannsson,
Icelandi, Danish Consul
Winnipeg, Man.

Dr. P. H. T. Thorlakson,
Winnipeg, Man.

Gunnar R. Pálsson,
New York, U. S. A.

Grettir Eggertson,
Winnipeg, Man.

Hon. K. Valdimar
Björnsson,
Minneapolis, Minn.
U. S. A.

J. W. Jóhannsson,
leikhússtjóri,
Pine Falls, Man.

Rev. P. M. Pétursson,
Winnipeg Man.

Guðmann Levy,
Winnipeg, Man.

Anna Margrét Levy,
Winnipeg, Man.

Eric Ísfeld,
Winnipeg, Man.

Mrs. B. E. Johnson,
Winnipeg, Man.

E. Ársfélagar

1. CANADA

Árborg, Man.
Solveig S. Johnson

Árnes, Man.
Mrs. Guðrún Johnson
Þorsteinn Sveinsson
S. J. Thorkelsson

Benalto, Alta.
Jóhann M. Hillman

Brandon, Man.
Dr. E. J. Skafel
Dr. Friðrik Fjelsted

Camp Morton, Man.
Þorsteinn Sveinsson

Cypress River, Man.
Stefán Eiríksson

Eriksdale, Man.
Mr. og Mrs.
Chris Halldórsson

Frobisher, Sask.
Hjörtur Bergsteinsson

Gimli, Man.
Miss Sæunn Bjarnason

Hayland, Man.
Sigurður B. Helgason
Ólafur Magnússon
Geirfinnur Pétursson
Mr. og Mrs. Freeman Halldórsson

Hnausa, Man.
Hildibrandur J. Hildibrandsson
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal
Rögnvaldur S. Vídal
Miss Sigurrós Anna Vídal

London, Ont.
Christian Sivertz

Markerville, Alta.
Mrs. Rósa S. Benediktson
Jakob K. Stephanson

Montreal, Que.
Mrs. H. L. Robson

Osland, B.C.
Kristján Einarsson
Friðrik Kristmansson

Otto, Man.
Mrs. Guðr. G. Eyjólfsson

Piney, Man.
Mrs. B. E. Björnsson
Kristinn Norman
Victor Freeman
Skafti V. Eyford
P. S. Pétursson
Mrs. Emma Thorvaldson
Jón Ásmundson

Red Deer, Alta.
Ófeigur Sigurðsson

Riverton, Man.
Friðrik P. Sigurðsson
Mrs. S. O. Thompson
Skúli Skúlason
Mrs. K. S. Benedictson
Pétur Jónsson

Siglunes, Man.
Davíð Eggertsson
Miss Guðbj. Eggertsson
Ásmundur Freeman

Skeena River, B.C.
Fríða Phillipson

Tantallon, Sask.
Helgi Vigfússon

Toronto, Ont.
Einar I. Svanbergsson
J. Ragnar Johnson

Vancouver, B.C.
Mrs. Kristjana Anderson
Magnús Elíasson
Mrs. Matth. Friðriksson
Mrs. H. S. LeMessurier
Mrs. Anna Matthíasson
Thor Guðmundsson
Miss Dóra Davidson
Bjarni Sveinsson

Victoria, B.C.
Dr. J. P. Pálsson

Vogar, Man.
Björn Eggertsson
Framar Eyford
Tómas Guðmundsson
Mrs. Unnur Hallson
Mrs. Ingibj. Eggertsson
Mrs. Óli Johnson

Miss Margrét Lambertson
Óli Johnson
J. Eyford
Jónas Johnson
Lestrarfél. „Herðubreið"
Magnús Jóhannesson
Björn Johnson
John S. Johnson
Óli Johnson
Óskar Johnson
Páll Jónsson

Wapah, Man.

Mrs. Fritz Erlendson

Westbourne, Man.

Mrs. Lára Sveinsson

Winnipeg, Man.

Mrs. Sigríður Árnason
Mrs. Jónína Christie
Mrs. Gyða Hurst
Jónas Thorvarðarson
Mrs. S. Kjartansson
Mrs. Arnheiður Eyjólfsson

Wynyard, Sask.

Jakob J. Norman

2. BANDARÍKIN

Alexandria, Va.

Leifur Magnússon

Arlington, Va.

Mrs. J. Sigmundsson

Baltimore, Md.

Dr. Stefán Einarsson
Málfríður Illugadóttir Carnes
Hildur Guðlaugsdóttir Dunbor

Berkeley, Calif.

Próf. Sturla Einarsson
Rev. S. O. Thorlakson

Blaine, Wash.

Mrs. Kristín F. Líndal

Boston, Mass.

Kapt. Jóhannes G. Ásgeirsson
Kórmakur Ásgeirsson
Einar Barnes
Ari Bjarnason
Kapt. Jóhannes Björnsson
Valgeir Einarsson
Andrés Guðmundsson
Kapt. Thor Guðmundsson
Jónas Hallgrímsson
Björn D. K. Haralz
Kapt. Gunnl. Illugason
Kapt. Guðm. Jóhannsson
Gunnlaugur Jónsson
Kapt. Theódór Jónsson
Guðmundur Pálsson
Pálmi M. Sigurðsson
Snorri Einarsson
Jakob J. Thorvaldson
Kapt. Óskar Gíslason

Bottineau, N. Dak.

Óskar B. Benson
Albert Árnason

Buena Park, Calif.

Mrs. J. Gillis

Cambridge, Mass.

Próf. Francis P. Magoun, Harvard College Library
Próf. Taylor Starck

Chicago, Ill.

Emil Beck
Sigurthor M. Hinrickson

Clarkfield, Minn.

Mrs. Jóhann Gunnlaugson

Cismont, Va.
Próf. Frederic T. Wood

Cottonwood, Minn.
H. B. Hofteig

Davis, Calif.
Dr. V. S. Ásmundsson

Fargo, N. Dak.
W. A. Myrdal
Próf. Th. W. Thordarson

Grand Forks, N. Dak.
University Library

Huntington Park, Calif.
Dr. Paul V. Jameson
Miss Ellen Jameson

Ithaca, N. Y.
Cornell University Library

Jackson, Mich.
Andrew H. Palmi

La Kota, N. Dak.
Einar Johnson

Lincoln, Nebr.
Próf. Joseph Alexis

Los Angeles, Calif.
Gunnar Bergman

Minneapolis, Minn.
Ásmundur Bjarnason
Björn G. Björnsson
Hjálmar Björnsson
Guðmund Peterson
Gunnar S. Bardal
Rev. Sveinbjörn Ólafsson

Minneota, Minn.
Gunnar S. Bardal
Sr. Guttormur Guttormsson
Einar Hallgrímsson
S. Frank Josephson
J. P. Ísfeld
Jóseph Jósephson
John A. Johnson
John L. Johnson
Jón Metúsalemson

National City, Calif.
John S. Laxdal

New Brunswick, N. J.
Rutger's University Library
Prófessor Helgi Johnson

New Haven, Conn.
Próf. Adolph B. Benson
Yale University Library

New Ulm., Minn.
Hon. A. B. Gíslason

New York, N. Y.
Edvard Frímannsson
Garðar Gíslason
Jón Guðbrandsson
Hannes Kjartansson
Gunnar Magnússon
Dr. E. Thorláksson
Ólafur Johnson

Oklahoma City, Okla.
Ólafía Jóhannsdóttir Mansfield

Park River, N. Dak.
Theodore Eyjólfsson

Philadelphia, Penn.
Próf. Axel J. Uppvall
Dr. Caroline Brady

Poulsbo, Wash.
Mrs. H. F. Kyle

Princeton, N. Y.
Próf. R. V. Lindebury

Rugby, N. Dak.
Dr. Chr. G. Johnson

San Diego, Calif.
J. K. Steinberg

Seattle, Wash.
Mrs. Margrét Benedictson
Jóhann Straumfjörð

St. Paul, Minn.
Minnesota Historical Society

Taunton, Minn.
Clark Árnason

Topeka, Kans.
J. B. Linderholm

Toppenish, Wash.
Mrs. Bergþóra Benedictson

Virginia, Minn.
Magnús Magnússon

Washington, D.C.
John M. Echols
Mrs. Mekkin S. Perkins
Mrs. Shirley Block

Williamsburg, Va.
Próf. Jess H. Jackson

TÍMARIT

ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGS ÍSLENDINGA

ÞRÍTUGASTI OG SJÖTTI ÁRGANGUR, 1954

Ritstjóri: Gísli Jónsson

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi
1955

Myndirnar

Bls.

PRENTAÐ HJÁ THE COLUMBIA PRESS LTD., 695 SARGENT AVENUE, WINNIPEG

Efnisyfirlit

Einar Páll Jónsson

ritstjóri og skáld

Er sjötíu og fimm ára á þessu ári (1955). Hann er víst elzti starfandi ritstjóri meðal íslendinga, með fleiri starfsár að baki en nokkur annar — um eða yfir fjörutíu ár — og siglir enn fullum seglum.

EINAR P. JÓNSSON:

Hver var hún?

Hún hvarf mér eins og drottning draumarjóð
í dagsins hyl, er nóttin bráðkvödd varð.
Mér fannst það mikið fyrir skildi skarð,
sem skelfing allífs nísti hold og blóð.
Í daginn fram hún seiddi söngvamögn,
svo svanaröddin varð að dauðaþögn.

Hún var að eðli stolt og stærilát,
en stoltið hvarf við glaum í sollsins hóp;
hún mynntist jafnt við stút og stjörnuglóp,
varð stundum dauðahrygg og æðiskát.
En röddin átti æðri heima vald,
sinn eigin bjarma, tign og lausnargjald.

Hún lagði á háls, en fann ei forna slóð
í fáti því, er eltir dæmda sál,
og skildi ei lengur algengt mannamál
né máttinn, sem í vegi hennar stóð.
Hún hafði drukkið beizka banaveig
í berjalaut úr grænum vasafleyg.

Í kvöldsins ró við rökkri hjúpað svið
og roðann hinzta, sem í vestri dó,
hin mikla drottning skalf og skellihló
í skýli sínu út við sáluhlið.
Hún stóð þar eins og úthverf erfðasynd
í eigin dýrð hin nakta beinagrind.

Ég heyri ennþá óm af hennar söng
og aldaþjáning, sem að baki lá;
hún birtist mér sem dýrðleg draumaspá,
með dásemd raddar stytti kvöldin löng.
Hvort mennsk hún væri maður neinn fékk séð
í martröð hitasóttar dúns á beð.

DR. J. P. PÁLSSON:

Krossgötur

Leiksýning í þremur þáttum

PERSÓNUR

Ásvaldur (einbúi)
Kýminn (förumaður)
Jón
Sveinn
Björg
Dísa
Auðunn
Steinn

FYRSTI ÞÁTTUR

Leiksviðið

Rjóður í risavöxnum frumskógi. Gamlir stofnar vitna um, að það var rutt fyrir mörgum árum; og hefir nýr skógur vaxið upp, nema á blettinum, sem svarar leiksviðinu. Á því miðju stendur vegvísir með fjórum álmum letruðum, og vísar hver þeirra á gangstíg út milli trjánna.

Aftast til hægri partur af stafni á bjálkakofa og dyr á. Í baksýn rísa trjátoppar frumskógarins yfir nýgróðurinn, sem vaxið hefir upp síðan rjóðrið var rutt, og lokar útsýn til hægri og vinstri. Fossniður í fjarska. — Jón og Kýminn standa við vegvísinn og lesa letrið á álmunum.

Kýminn — Bölvuð ekki sins vitleysa er þetta. Eins og allar götur liggi ekki til Rómu.

Jón (les) — Til glaums og gleði. — Herra trúr! Hver mundi ekki vilja stefna þangað? (Les) Til vits og vilja. — Hvað skyldi það meina? (Les) Til hjálpar bágstöddum. — Ekki langar mig þangað.

Kýminn — Og því ekki?

Jón — Ég, staurblankur — nema.

Kýminn — Nema hvað?

Jón — Nema ég færi þangað og einhver yrði til þess, að hjálpa mér.

Kýminn — Hjálpaðu þér sjálfur, greyið mitt.

Jón — Hvernig þá?

Kýminn — Líttu bara á mig, Jónsi minn, mig flækinginn. (Fer ofan í vasa sinn og kemur upp með handfylli af silfurpeningum).

Jón — Peningar! Má ég skoða þá?

Kýminn — Auðvitað peningar. Heldurðu að ég gangi með rusl í vösunum? (Fær Jóni silfrið).

Jón — Skæra silfur! (Handleikur peningana).

Kýminn — Bara silfur í dag. Ef til vill gull á morgun, ef lánið reynist mín megin.

Jón — Silfur og gull — og þú flækingur.

Kýminn — Teningarnir fara ekki í manngreinarálit.

Jón — Þú átt þó ekki við fjárhættuspil?

Kýminn — Hvað annað? Lánið er aðeins þar, sem hættan er annars vegar.

Jón — En ég kann ekkert fjár-

hættuspil. (Skilar Kýmni silfrinu).

Kýminn — Blessaður vertu! Það útheimtir engan lærdóm. (Stingur silfrinu á sig, og kemur upp með tvo teninga). Sjáðu nú til. Nú kasta ég þessum teningum og sé lánið með mér, koma háu númerin upp. (Kastar teningunum. — Báðir aðgæta úrslitin). Svei attan! Tveir og tveir eru fjórir.

Jón — Er þetta öll kúnstin?

Kýminn — Nei. Þetta er einfaldasta aðferðin og bezt fyrir þig, sem ert að byrja. Ég veðja tuttugu og fimmsenting, og nú kastar þú. Ef hærri tala en fjórir koma upp hjá þér, vinnur þú tuttugu og fimm sentinginn.

Jón — En ef ég fæ minna en fjóra?

Kýminn — Þá vinn ég jafn mikið af þér.

Jón — En ég á ekki eitt sent.

Kýminn — Þá lána ég þér, til að byrja með. (Þeir krjúpa, og Kýminn leggur tvo tuttugu og fimm sentinga á milli þeirra). Nú kastar þú Jónsi. (Fær Jóni teningana).

Jón — (Kastar). Fjórir og fimm eru ellefu!

Kýminn — Þú vinnur. Lánið er með þér í dag.

Jón — Ég veðja öllu. (Kastar. — Þeir þreyta leikinn þar til Jón hefir unnið alt silfrið, sem hann stingur í vasa sinn).

Kýminn — Þú gleymdir, að borga mér lánið, Jónsi.

Jón — Á-já. Viltu ekki að við köstum einu sinni enn, fyrir tuttugu og fimm sent?

Kýminn — Nei, Jónsi minn. Ég þarf þeirra með, næst þegar ég freista gæfunnar.

Ásvaldur — (Kemur út úr kofanum og veitir þeim eftirtekt. — Jón réttir Kýmni tuttugu og fimm senting). Hvað leikið þið?

Kýminn (Hann og Jón standa upp). Teningskast. Og lukkan er öll með honum Jónsa hérna.

Jón — Ég skil bara ekkert í þessu. Áðan allslaus, og nú með fulla vasa af peningum.

Kýminn — Í svipinn ertu óskabarn gæfunnar. Ég í gær, þú í dag. Lánið er dutlungafull kenjakind.

Ásv. — Ekki er það rétt grundað. Eins og alt annað lýtur það lögum náttúrunnar.

Kýminn — Og mesta kenjakindin er náttúran.

Ásv. — Okkur finst það, af því við skiljum hana ekki.

Kýminn — Eins og nokkur lifandi maður skilji hundakúnstir tilverunnar!

Ásv. — Í leit sinni eftir sannleikanum, komast vísindamennirnir smásaman nær og nær því, að skilja öll fyrirbrigði náttúrunnar, að meðtöldu þessu, sem lán eða lukka kallast. —

Kýminn — Og er ekkert annað en tilviljun.

Ásv. — Einu gildir hverju nafni það nefnist. Stærðfræðin gerir grein fyrir því.

Kýminn — Ég hefði gaman af, að sjá stærðfræðinga vinna peninga af honum Jónsa í dag. Eða nota þeir ekki teninga til að stúdera dutlunga tilverunnar?

Ásv. — Til þess nota þeir talrúnir.

Jón — Ég vil læra talrúnir, svo ég geti unnið peninga af öðrum.

Kýminn — Mikið blessað barn ertu, Jónsi minn. Talrúnir! Hvílík endemis vitleysa.

Ásv. — Stærðfræðin er ekki til þess, að auka vinninga í fjárhættuspili.

Jón — Til hvers er hún þá?

Ásv. — Hún er ein grein vísindanna, ein leiðin í sannleiksleit mannanna.

Kýminn — Einn krókurinn enn. Eins og þeir villist ekki nóg, þó þeir leiti ekki eftir nýjum villigötum.

Jón — En hvað um þennan vegvísi? Ekki ættum við að villast, fyrst við fundum hann.

Ásv. — Nei, enginn er viltur meðan hann stendur á vegamótum.

Jón — En hann vísar í allar áttir. Hverja götuna á ég að ganga héðan?

Ásv. — Sama í hvaða átt þú ferð, ef þú endist til að halda stefnunni.

Kýminn — (Starir á Ásv.) Þú ert sá mesti spekingur, sem ég hefi fyrirhitt á lífsleiðinni.

Jón — Ég botna ekkert í þessu. Eru þetta talrúnir?

Kýminn — Nei, nei, Jónsi minn. Þetta er það, sem ég er altaf að troða í þig, að allar götur liggja til Rómu.

Jón — Það skil ég ekki heldur. Ég þarf líklega að fara í skóla og læra að skilja hlutina. Við hverja götuna er bezti skólinn?

Kýminn — Þar er enginn skóli öðrum betri. Allar götur liggja til Rómu, og þar er öll heimsins speki.

Jón — (Lítur spurnaraugum til Ásv.) Er þetta satt?

Ásv. — Já, það er talsvert til í því.

Jón — Fari ég, til dæmis, götuna til glaums og gleði?

Ásv. — Þá verður þú með fjöldanum, því þar er gatan greiðust og mest að sjá, mest að læra og skilja.

Jón — En ég vil ekki verða einn með fjöldanum. Ég vil vera meira, verða ofar fjöldanum, komast lengra og hærra en nokkur annar.

Kýminn — Þú kemst aldrei lengra né hærra en til Rómu, eins og við hinir.

Ásv. — Það er eitthvað í þig spunnið, drengur minn. Lestu vegvísinn með gaumgæfni, og farðu svo þína leið.

Kýminn — Já, farðu þína leið eftir öllum götum. Það hefir mér reynzt bezt.

Jón — Ég ætla mér ekki, að verða flækingur eins og þú, Kýminn. Ég tek stíginn til vegs og valda. Verið sælir. (Fer).

Kýminn — (hristir höfuðið) Mikið bölvað þanþot er í ungviðinu.

Ásv. — Æskan er ör. Guð blessi hana.

Kýminn — Satt er það. Ég ætti að muna mína daga. En hvað hefst þú að hér í skóginum?

Ásv. — Bý hérna í kofanum mínum og lifi.

Kýminn — Og vísar ungviðinu til vegar.

Ásv. — Það er kallað svo.

Kýminn — Eiginlega sýndist mér þú vísa honum Jónsa, greyinu, á flæking.

Ásv. — Hann er og verður á flækingi hvort eð er. Allir eru á flækingi eftir þinni lexikon.

Kýminn — Allir nema þú.

Ásv. — Ég flækist meira og minna með þeim, sem ég vísa til vegar.

Kýminn — (Truflaður). Og heldur hér þó kyrru fyrir.

Ásv. — Flækingur er ekki bundinn við ferðalög.

Kýminn — Þetta er deginum sannara. Æ, ég vildi ég mætti flækjast með þér.

Ásv. — Það er guðvelkomið.

Kýminn — Og sitja um kyrt hér í skóginum? Er ekki svoleiðis einmana líf leiðinlegt?

Ásv. — Líf einstaklingsins er ekki einmanalegt, þar sem líf náttúrunnar ólgar og svellur alt í kringum hann, eins og hérna í trjánum og grasinu og blómunum, flugum, fiðrildum og alls konar skorkvikindum, og fuglum, sem byrja og enda daginn með söng. Jafnvel fossinn, sem er skamt héðan, hefir hlaupið og sungið frá ómunatíð eins og hann væri heillifandi.

Kýminn — Ja, nú blöskrar mér. Hvernig getur nokkur maður haft samfélag við svoleiðis dót, nema það lítið af því, sem ætt er? Þetta er alt á svo langtum lægra stigi en mennirnir.

Ásv. — Hvort eitt eða annað, sem lífið hrærist í, er á háu eða lágu stigi, veit sá einn, sem vakti efnið til lífs.

Kýminn — (Vandræðalegur). Eftir því eru þá allir menn á sama stigi — auðmaðurinn og öreiginn, vitfirringurinn og spekingurinn, góðmennið og glæpamaðurinn, flakkarinn og iðjumaðurinn. Nei, berið þið nú frá mér á spýtu.

Ásv. — Ekkert er líklegra en það, þó enginn geti fært sönnur fyrir því, nema hann skilji hin hinztu rök.

Kýminn — (Tekur höndunum um ennið). Svei mér ef mig snarsvimar ekki (riðar) yfir allri þessari speki.

Ásv. — Ósköp er á mér! Þú ert náttúrlega dauðsoltinn. Og hér gaspra ég, í stað þess að gera þér eitthvað gott.

Kýminn — (Tekur um kviðinn). Líklega gutlandi, glorhungraður. Og þetta veizt þú. Eftir þetta trúi ég hverju þínu orði.

Ásv. — Farðu inn í kofann. Það er kaffikanna við eldinn, og þú finnur matarbita í koffortinu við dyrnar.

Kýminn — Guð launi þér greiðann — en hvað heitir maðurinn?

Ásv. — Ég heiti Ásvaldur. Og þú?

Kýminn — Það veit enginn og allra sízt ég. Ég er kallaður Kýminn, en það er bara uppnefni.

Ásv. — Jæja, Kýminn minn, láttu nú ekki lengur dragast, að fá þér bita.

Kýminn — (Snýr til dyranna). Ásvaldur — Ásvaldur. (Fer inn í kofann).

Ásv. — (Horfir eftir honum). Nei. Ég verð að sjá um að maðurinn fái í sig. (Fer inn í kofann).

(Sveinn og Björg fátæklega og létt-klædd koma inn frá vinstri. Hlusta).

Sveinn — Heyrir þú klukkurnar, Björg? Ekki heyri ég neitt.

Björg — Nei, ekki eitt einasta dingaling.

Sveinn — Við finnum aldrei bölvaðar beljurnar í þetta sinn.

Björg — Gott! Þá losna ég við mjaltir í kvöld.

Sveinn — Þetta er annars leiða

lífið. Reka kýr, sækja kýr, elta kýr, hirða kýr. —

Björg — Mjólka kýr. —

Sveinn — Kýr, kýr, kýr að eilífu.

Björg — Amen.

Sveinn — Amen.

Björg — (Skellihlær). Já, er það ekki gaman? Og þetta kallar þú leiðinlegt líf.

Sveinn — Ég finn þetta ekkert hlátursefni.

Björg — (Gripin hlátri svo hún skilst varla). Kýr — kýr — kýr — að eilífu — ei-ei-lífu — Amen.

Sveinn — Þú hlærð og hlærð, og það stundum þegar mér er mest gramt í geði.

Björg — Ég hlæ þegar við erum tvö ein. Það er svo gaman. —

Sveinn — Gaman að hlæja að mér.

Björg — Ég hlæ ekki að þér. Ég veit ekki að hverju ég hlæ.

Sveinn — Þá ertu auli. Þú ert auli, leitar að kúm, sem þú vildir helzt aldrei finna og hlærð svo að öllu saman.

Björg — Þarna kemur það, (Hlær).

Sveinn — Hvað nú?

Björg — Þetta sem ég hlæ að.

Sveinn — Þú hlærð að vitleysunni í sjálfri þér.

Björg — Þá er ég líka vitur.

Sveinn — (Hristir höfuðið). Við megum ekki slæpast hér lengur, heldur reyna að hafa upp á beljunum.

Björg — Og villast kannski.

Sveinn — Nú, þá það.

Björg — Væri annars ekki gaman, að villast svolítið — og fara á flakk, eins og hann Kýminn?

Sveinn — Ekki væri það betra en leita að kúm.

Björg — Jæja. Hvernig væri þá, að byggja sér kofa í skóginum, eins og hann Ásvaldur?

Sveinn — Nei. Það er af og frá. Heldur vil ég leita. —

Ásv. — (Kemur út úr kofanum). Komið þið blessuð.

Björg og *Sveinn* — Komdu sæll, Ásvaldur.

Ásv. — Hvað eruð þið að fara?

Björg — Við vitum það ekki. Veit nokkur hvert hann er að fara?

Sveinn — Gengdu henni ekki. Hún hlær eins og fífl og segist vilja villast og fara á flæking. Við erum að leita að kúnum og finnum þær ekki. Ekki vænti ég að þú hafir orðið þeirra var?

Ásv. — Nei. Því miður ekki.

Björg — Gott! Þá getum við farið að villast.

Sveinn — Svona lætur hún alltaf, eins og bjáni.

Ásv. — Hafið þið athugað vegvísinn minn?

Sveinn — Ég kannast vel við hann, en ekki vísar hann okkur á kýrnar.

Björg — Þá skulum við fara eftir honum.

Sveinn — Og villast í leitinni! Þú ert söm við þig.

Ásv. — Þeir leita bezt sem villast mest.

Björg — Þetta hefi ég altaf sagt. Við skulum bara villast og hætta að hugsa um beljurnar. Þá erum við hárviss, að finna þær.

Sveinn — Þið eruð búin að rugla mig svo, að ég verð að fara eftir vegvísinum.

Ásv. — Hann mun ekki svíkja þig.

Sveinn — En hann vísar í fjórar áttir.

Björg — Í allar áttir.

Ásv. — Alveg rétt, Björg; því æskunni eru allir vegir færir.

Björg — Er þetta satt?

Ásv. — Dagsatt, sé hún í leit.

Björg — Kúaleit?

Ásv. — Það gildir einu hvers leitað er.

Sveinn — Þá er bezt að halda kúaleitinni áfram. Henni er ég vanastur. En hver leiðin er greiðust héðan?

Ásv. — Leiðin til glaums og gleði. Á henni villist enginn.

Sveinn — Eigum við þá að taka hana?

Björg — Ekki ég. Ég vil villast.

Ásv. — Þá leið fer allur fjöldinn, því hún er breið og greiðfærust. En þú einn verður að finna fótum þínum forráð.

Sveinn — Ekki vil ég fara leið fjöldans.

Björg — Hæ, gaman! Sveinn vill villast eins og ég. (Hlær).

Kýminn — (Æstur. Hendist út úr kofanum, með brauðsneið í annari hendi en ketbita í hinni, og fullan munninn). Æ, góði Ásvaldur, mér varð sú béuð skyssa á —

Ásv. — Kærðu þig kollóttan. Láttu í þig matinn og svo getur þú talað við mig.

Kýminn — Ég missti alt kaffið ofan í koffortið og eyðilagði sykrið og guð veit hvað fleira.

Björg — Þarna sér þú það, Sveinn. Allir hlutir villast, auk heldur blessað kaffið.

Sveinn — Ég ætti líklega að taka stefnuna til vegs og valda.

Kýminn — Allar götur liggja til Rómu.

Björg — Þá flýtur dýsætt kaffið þangað. Ég vildi, að ég væri orðin að þessari Rómu.

Kýminn — (Nálgast Björgu). Þú ert stúlka eftir mínu skapi. Getur hent gaman að mótlætinu. (Ásvaldur og Sveinn afsíðis talast við hljóðlega).

Björg — Mótlæti? Segðu mér hvað það er, svo ég geti hlegið að því.

Kýminn — Stundum köllum við það sorg, þó það sé nú eiginlega gleði.

Björg — Það skil ég ekki.

Kýminn — Það er lífið — sem enginn skilur.

Björg — Lífið? Er það ekki þetta, sem kemur mér altaf til að hlæja?

Kýminn — Jú, jú. Og þá er alt gott.

Sveinn — (Kallar). Ég er að leggja upp til vits og vilja, Björg, ætlarðu að koma með mér?

Björg — (Til Kýmins). Hvert liggur sú leið?

Kýminn — Í allar áttir.

Björg — (Hlær — kallar). Nei, Sveinn, þangað vil ég ekki villast. Þú ert vís til að finna kýrnar.

Sveinn — Þú ræður því. — Verið sæl. (Fer).

Ásv., *Björg* og *Kýminn* — Far vel.

Björg — (Horfir á eftir Sveini). — Hvert fer hann?

Kýminn — Í allar áttir, auðvitað.

Björg — Hann fer æfinlega í allar áttir. Þess vegna er hann svo

skemtilegur. En því skildi hann mig eftir?

Ásv. — Þið mætist aftur.

Kýminn — Farðu sjálf í allar áttir, og þá hljótið þið að finnast. Allar götur liggja til Rómu.

Björg — (Hlær). Þú ert líka skemtilegur. En ég þarf að ná í hann Svein. (Lítur spurnaraugum til Ásvaldar). Verið sælir. (Fer götuna sem vegvísirinn bendir eftir til hjálpar bágstöddum).

Ásv. og *Kýminn* — Far vel og góða ferð.

Ásv. — Góð stúlka.

Kýminn — Kát og greind.

Ásv. — Já, víst er hún gáfuð. Hún ætlar sér að leita gæfunnar í eymd annara.

Kýminn — Eins og stórveldi og iðnhöldar?

Ásv. — Nei, Kýminn minn, þú veizt betur.

Kýminn — Ég þarf ekki lengur að vita annað en það sem þú veizt.

Ásv. — Hvernig heimfærir þú það?

Kýminn — Þú mótmælir ekki því, sem aðrir segja, og sannfærir þá þó.

Ásv. — Hver maður verður að láta sannfærast af sjálfum sér; og svo er með alt sem lifir.

Kýminn — Til dæmis kóngar og köngulær?

Ásv. — Já, og þú mátt bæta jurtunum við. Ekki sækja þær sannfæring sína til annara.

Kýminn — Nú gengur alveg fram af mér. Ég eins og kóngur, eins og könguló, eins og njóli, eins og — en hvert ætti ég að fara?

Ásv. — Fara? Hefir þú ekki þegar farið veg allrar veraldar?

Kýminn — En þessi vegvísir þinn? Er hann mér gagnslaus?

Ásv. — Hann bendir bara á, að hér eru vegamót. Og jafnvíðförull maður og þú ert, ætti að vita, að þú ert á vegamótum, hvar og hvenær sem þú staldrar við.

Kýminn — Þá er þýðingarlaust fyrir mig, að ferðast lengra. Æ, má ég ekki setjast hér að, hjá þér í kofanum? Ég get legið á gólfinu.

Ásv. — Jú, blessaður vertu. Þú getur dorgað silung undir fossinum, prangað út jólatrjám í þorpinu og keypt okkur smávegis, sem við þörfnumst með. En mest er um vert, að þú vísir þeim til vegar, sem hér fara um, ef ég gefst upp.

Kýminn — Jú, jú. — Nei, nei. Ég get veitt og flækst inn í þorpið og prangað þar og prúttað; en að standa hér og vísa þeim, sem viltir eru, í allar áttir — það er ekki fyrir mig og mína líka.

Ásv. — Þú þarft ekki að mæla orð, aðeins benda þeim á vegvísinn.

Kýminn — Það væri nú alt gott og blessað, væri ég eins gerður og þú. En þó ég þyldi upp alla speki og allan vísdóm þessa heims og annars og benti í allar áttir, hefði enginn gagn af því.

Ásv. — Hvernig veiztu það fyrr en á reynir?

Kýminn — Nú, ég er bara flakkari, en þú ert Ásvaldur.

Ásv. — Og kóngurinn er jafn köngulónni. (Verður litið út í skóginn til vinstri). — En þarna koma tveir herramenn.

Kýminn — Ætli þeir séu líka að villast?

Ásv. — Já, það getur þú reitt þig á.

Kýminn — Og þú vísar þeim leið?

Ásv. — Ég get bent þeim á vegvísinn.

Kýminn — Og svo leggja þeir upp — í allar áttir.

Ásv. — Ekki á ég von á því. Herramaðurinn stefnir ætíð í eina átt. Þess vegna er hann herramaður. Hann veit ekki að áttirnar eru fleiri en ein, veit ekki að hann er að villast eins og hinir. Hann heldur sömu stefnu hvað sem tautar.

Kýminn — Þá hefi ég verið herramaður alla mína æfi, grunaði aldrei að ég væri að villast.

Ásv. — Ættir þú þá ekki að halda flakkinu áfram?

Kýminn — Nei, Ásvaldur, að vera herramaður er ekkert sældarbrauð.

(Auðunn og Steinn koma frá vinstri — móðir og sveittir).

Auðunn — Við erum víst búnir að þramma heila mílu gegnum kargaskóg.

Steinn — Já, ekki keyrir neinn hingað í bíl. En það er gróðavon í svona stórfeldum skógi. (Til Kýmins og Ásv.) Hvað eruð þið að flækjast hér?

Kýminn — Flækjast! Við eigum heima hér í kofanum, og ættum að leggja þessa spurning fyrir ykkur, sem álpist hingað líklega í einhverju menningaróráði.

Ásv. — Hér hefi ég átt heima meirihluta æfinnar. Rölti inn í þorpið mánaðarlega og geng upp að fossinum á hverjum morgni.

Auðunn — Er hann langt héðan?

Ásv. — Það er misjafnt. Tæp hálftíma ganga þegar vorið hvíslar kjarki í alt sem lifir og morgunroðinn lýsir upp hug og hjarta og fuglarnir syngja. —

Steinn — Getur hvorugur ykkar talað orð af viti? Hvað er langt upp að fossinum og hvernig kemst maður þangað?

Kýminn — Gangandi, herrar mínir. Bara gangandi.

Ásv. — Þegar fuglarnir eru flognir og haustvindarnir slíta síðustu laufin af greinum trjánna. —

Auðunn — Hvað langt? sagði ég.

Ásv. — Eins og sjálft lífið fjari út með liðnu sumri. —

Steinn — Hvað langt!?

Ásv. — Þá er það býsna spölur.

Auðunn — (Hristir höfuðið). Þekkir þú fossinn?

Ásv. — Nei. Fossinn er vinur minn.

Auðunn — (Við Stein) Hann er geggjaður.

Steinn — Þeir eru báðir bilaðir á sönsum.

Steinn — (Til Ásvaldar). Þú getur þó vísað okkur veginn upp að fossinum. Við þurfum að yfirlíta hann.

Ásv. — (Bendir á vegvísinn). Þarna eru þær einu áttir sem ég kann.

(Auðunn og Steinn horfa vandræðalega hvor á annan).

Auðunn — Þú mundir ekki vilja ganga með okkur upp að fossinum?

Steinn — Við skulum borga þér vel fyrir ómakið.

Ásv. — Jú, það er svo sem meir en velkomið. En þið virðist þreyttir og göngumóðir og ef til vill svangir. Viljið þið ekki tylla ykkur niður í kofanum mínum og þiggja matarbita?

Steinn og *Auðunn* — Nei, nei. Þakka þér fyrir.

Auðunn — Við höfum engan tíma til þess.

Steinn — Nei, en fossinn verðum við að skoða, hæð hans og vatnsmagn, gera lauslega áætlun um afl hans.

Auðunn — Hversu mikla orku má vinna úr honum, væri hann beizlaður?

Kýminn — Ef hugmyndin er, að leggja við þann gamla og stíga á bak, þurfa herrarnir aldrei framar að spyrja til vegar.

Steinn — (Til Ásvaldar). Ég vona að þú skiljir að það er hæð fossins og vatnsmagn, sem —

Ásv. — Já. Hann er svo hár, að þegar sólin skín, getur hann seilst upp í himininn eftir heilum friðarboga, sem skaparinn beygir að fótum hans; svo breiður, að þegar maður situr á bakkanum og gerir sér grein fyrir því undra afli, sem um aldaraðir hefir steypst fram af bergbrúninni, finnur hann sárt til, hversu smávægilegt og skammvinnt er starf vesalings litla hjartans, sem flöktir í brjósti hans um fáeina áratugi. (Herramennirnir taka ofan hattana og þurka af sér svitann). Og svo er vatnsmagnið mikið, að væri ekki yfirborð þess truflað af straumþunganum, mundi það spegla allan himininn í djúpi sínu.

Kýminn — Og sól, tungl og ellefu stjörnur.

Auðunn — Við höfum eytt nógum tíma í að hlusta á þetta bölvað röfl í ykkur. (Til Ásvaldar). Ætlar þú að fylgja okkur að fossinum, eða ekki?

Ásv. — Sjálfsagt. (Til Kýmins). Þú bíður hérna og vísar veg þeim, sem viltir eru. (Fer út til hægri. Steinn og Auðunn eftir honum).

Kýminn — (Hringgengur vegvísinn). Ég orðinn leiðsögumaður. Jæja. Mér ætti að takast, að sanna máltækið, „þegar blindur leiðir blindan, falla báðir í sömu gröf".

Dísa — (Kemur frá hægri — velbúin, frísk og fjörleg). Við hvern ertu að tala?

Kýminn — Við sjálfan mig auðvitað. Sérðu mig ekki?

Dísa — (Hlær). Þú ert skrítinn náungi. Og til hvers ertu að hringsóla kring um staurinn þann arna?

Kýminn — Til þess að ná áttunum. Sérðu ekki, að þetta er vegvísir, eða ertu blind?

Dísa — Nei, ekki blind, en rammvilt.

Kýminn — Þú ættir að sitja heima, á botninum, og bíða eftir mannsefninu.

Dísa — Þeim þætti æfi minnar er lokið. Hann sveik mig, bölvaður — eftir alla kossana og fagurmælin. Svo ég kvaddi kóng og prest og ætla að fara mína leið.

Kýminn — Ef þú veizt hvert þú ætlar, ertu ekki vilt.

Dísa — Ég vildi helzt fara í allar áttir.

Kýminn — Alveg rétt af þér. Allar götur liggja til Rómu.

Dísa — Ég vil komast í glaum og gleðskap, þar sem engin svik er að finna og enga eftirsjá.

Kýminn — Nú, því ekki að leggja bara upp í allar áttir?

Dísa — Æ, ósköp ertu vitlaus! Ég kemst ekki nema eina vissa leið í einu. Og sé þessi staur vegvísir,

ætti hann, að benda í áttina til gleðinnar.

Kýminn — (Afsíðis). Nú vildi ég, að Ásvaldur væri kominn. (Bendir Dísu á vegvísinn og reynir að stæla látbragð Ásvaldar). —

Dísa — (Eftir að athuga vegvísinn — glöð í bragði). Já, þarna stendur það. Til glaums og gleði. Því bentir þú mér ekki á þetta strax?

Kýminn — Allar götur liggja til Rómu.

Dísa — Mig varðar ekkert um þessa Rómu. Er leiðin greið til glaums og gleði?

Kýminn — Ásvaldur segir, að þangað liggi breiðasti og greiðasti vegurinn.

Dísa — Hæ, gaman! — (Trallar og dansar út. Rödd hennar heyrist í skóginum þar til tjaldið er fallið).

Kýminn — Því kom hann Ásvaldur mér í þessa klípu? Alt árans herrunum að kenna.

—*Tjaldið.*

ANNAR ÞÁTTUR

Árum síðar. Leiksvið sama, nema hvað stórskógurinn í baksýn er gisnari. Ásvaldur situr inni fyrir opnum glugganum og les í bók, þreytulegur og hæruskotinn. Letrið á vegvísinum er máð svo varla má greina stafina.

Kýminn — (Sagar eldivið aftarlega hægra megin. — Þurrkar af sér svitann). Heyrðu Ásvaldur, gætirðu ekki setið hérna úti og sagt bjálfunum, sem villast hingað, til vegar?

Ásv. — Nei, ég treysti mér ekki til þess, ég á svo bágt með að hreyfa mig.

Kýminn — Já, eins og ég hefi altaf sagt. Þú ert vafalaust beinbrotinn.

Ásv. — Ég er eitthvað illa lamaður.

Kýminn — Mér hefði þótt það bjánaskapur af mér, að bisa við, að draga trédrumb úr fossinum.

Ásv. — Ég mátti til. Tréð rak brotinn endann út í fossbrúnina. Það var eins og flís í auga.

Kýminn — Fossinn sér um sig, en fólkið ekki, fái það ekki leiðsögn þína.

Ásv. — Hér verður engum lengur vísað til vegar.

Kýminn — Nú fyrst þarfnast þeir hér leiðbeiningar, sem villast hingað.

Ásv. — Síðan akbrautin var lögð og pappírsgerðin hafin, villist hér enginn lengur. Þeir Auðunn og Steinn hafa gert staðinn heimsfrægan, og um leið ausið upp milljónum á fyrirtækinu. Og þar sem auður og frægð leggjast á eitt, villist enginn. —

Kýminn — Eða er sér þess ekki meðvitandi.

Ásv. — Sem er, ef til vill, eitt og hið sama.

Kýminn — (Hlustar, horfir út til vinstri). Mér heyrðist bifreið stanza úti á veginum.

Ásv. — Enginn villist í bifreið.

Kýminn — Þarna kemur þá eitt útmetið og uppáfært kærustupar.

Ásv. — Ekki þarfnast þau leiðbeiningar (lokar glugganum).

Kýminn — Hver getur sagt um það? (Dregur sig í hlé. — Jón, velbúið snyrtimenni og Dísa, máluð og skrautklædd, koma frá vinstri).

Jón — Hérna var það, Dísa, sem

einbúinn þóttist vísa fólki til vegar. En, auðvitað, tók ég ekki mark á því, sem hann sagði, og fór mína leið.

Dísa — Eins var það með mig. Ég staldraði hér við, til að ná áttunum. Einhver aulabárður stóð hér við staurinn og þóttist vísa viltum til vegar, með því að benda á hann. En ekki var það aulabárðurinn, heldur ég sjálf, sem valdi veginn til glaums og gleði. Síðan eru liðin fleiri ár, en hér var það, sem lán mitt hófst.

Jón — Dag skal að kvöldi lofa, Dísa mín. Ertu nú alveg viss um, að þú sért lánsöm?

Dísa — Já, meðan ég er viss um ást þína. (Sér Kýminn, gengur til hans og réttir fram höndina). Æ, komdu nú sæll, karlfauskur, og takk fyrir síðast.

Kýminn — (Réttir henni feimnislega fingurna). Sæl, frú mín.

Dísa — Þekkir þú mig ekki? Manstu ekki eftir stelpugapanum, sem þú þóttist eitt sinn segja hér til vegar? (Til Jóns). Þarna er aulabárðurinn.

Jón — Vitleysa! Þetta er hann Kýminn. Hann kendi mér að græða fé.

Kýminn — Æ, er þá ekki Jónsi kominn. (Athugar Jón frá hvirfli til ilja og heilsar honum með handabandi. — (Til Dísu). Nú, það hefir heldur en rætzt úr stráknum. — Ertu kannske orðinn herramaður, Jónsi?

Jón — (Þurlega). Hvar er hann Ásvaldur?

Kýminn — Ekki kendi hann þér að græða peninga.

Dísa — Hver er þessi Ásvaldur?

Jón — Hann benti mér á vegvísinn.

Dísa — Þess vegna fórum við sína leiðina hvort.

Kýminn — Og þess vegna bar fundum ykkar saman; því allar götur liggja til Rómu.

Jón — Skítt með Rómu. Hvar er Ásvaldur?

Kýminn — Heima hjá sér, hérna í kofanum.

Jón — Segðu honum, að koma út og tala við mig.

Kýminn — Hann kemst hvergi. Hann er farlama maður. Gerið svo vel og gangið í bæinn. (Færir sig nær dyrunum).

Dísa — Nei, takk! Inn í þetta hreysi fer ég ekki. (Lítur á armúrið). Svo höfum við engan tíma til að slóra hér lengur. Segðu karlinum að koma út.

Kýminn — Ég get reynt það. (Fer inn í kofann).

Dísa — Hvaða erindi áttu við þennan einbúabjálfa? Ekki sækir þú gróðavit til hans?

Jón — Hver veit?

Dísa — (Hlær). Hann, sem ekkert á nema þetta kofaræksni, og helzt enn á því, af því að hann var nógu vitlaus til að byggja það, þar sem skógurinn er til einskis nýtur, þó umhverfis þennan stað, á margra mílna svæði, væri skógur, sem reynist hrein og bein auðsuppspretta.

Jón — Og þú ert viss um, að auðurinn sé það eina, sem er eftirsóknarvert.

Dísa — Já, það eina einasta!

Jón — Mér þykir vænt um, að þú lítur svo á lífið.

Dísa — Eins og ég hafi farið dult með þá skoðun fram að þessu.

Jón — Nei, ekki það. En mér kemur sérstaklega vel, að þú staðfestir nú með orðum þínum, það sem ég hefi altaf vitað.

Dísa — (Hlær). Ég skal leggja eið að því, sé þér nokkur þægð í því. (Virðir Jón fyrir sér). En hvers vegna krefst þú staðfestingar?

Jón — Vegna þess, að auður er það eina, sem ég get veitt þér.

Dísa — Annars þarf ég ekki með.

Jón — Þú ert altaf jafn skynsöm, og nú kemur það sér vel; því hér skiljum við.

Dísa — Skiljum! (Hlær). Þú ert svo mikill alvörumaður, að þú ættir aldrei að slá upp á spaug.

Jón — Mér er líka þetta full alvara. Við stöndum hér aftur á krossgötum — eins og fyrr. Þá förum við héðan sína leiðina hvort.

Dísa — Einmitt til að hittast aftur.

Jón — Eftir að skilja hér, megum við ekki finnast aftur.

Dísa — Ertu genginn af vitinu? Þú lofaðir mér —

Jón — Ég lofaði þér, að sjá um, að þig skorti aldrei neitt. Það ætla ég mér að enda. Betur get ég ekki gert.

Dísa — Þú getur skilið við konuna og gifst mér. Þú ert stórríkur og getur alt — hefir öll völdin.

Jón — Eins og stendur, er ég auðugur, en ræð ekki neinu. Þess vegna þarf ég að finna Ásvald að máli.

Dísa — Þú ert áreiðanlega ruglaður, ef þú ætlar að sækja hingað eitthvað meira en auðurinn getur veitt þér.

Jón — Svo ég segi þér eins og er, Dísa, ræð ég engu. Auðunn hefir öll völdin.

Dísa — Á ég að trúa því að þú sért mannleysa?

Jón — Það var að þínu ráði, að ég giftist dóttur Auðuns. Á þann hátt varð ég auðugur. Allslaus gat ég ekki notið hæfileika minna, en í félagi við þá, Stein og Auðun, urðu mér allir vegir færir á sviði fjármálanna.

Dísa — Og nú áttu ekki annað eftir en losast við konuna, sem varla mun kæra sig um að þú eigir okkur báðar.

Jón — Nei, skilnað mundi hún veita mér; en losaðist ég við hana, eins og þú kallar það, mundi ég losast við fleira.

Dísa — Til dæmis?

Jón — Mannorð mitt og sjálfsvirðing, sé það til.

Dísa — Þetta er fyrirsláttur. Þú vilt losast við mig.

Jón — Það yrði mér hægðarleikur, þegar ég væri orðinn öreigi.

Dísa — Hvers konar vitleysa er þetta?

Jón — Auðunn gamli er skarpari en ég, og hann hefir ráðið ráðum fyrir mér, og er nú svo komið, að með því að stinga niður penna, gæti hann flegið mig inn að skyrtunni. Hann ann dóttur sinni og veit henni þykir vænt um mig, og mundi einskis svífast, þar sem ímynduð hamingja hennar og sæmd eiga í hlut.

Dísa — Þetta er bölvuð meinloka — nema þú sért heimskingi og rola.

Jón — (Hlustar. Bifreið heyrist koma og stanza úti á veginum).

Þey! — Nú eru þeir komnir — Steinn og Auðunn. Í guðs bænum láttu þá ekki sjá þig hér með mér.

Dísa — Svo þú skammast þín fyrir, að sjást með mér.

Jón — Nei, nei. En sæi Auðunn okkur hér tvö ein, væri hann vís til að skammta mér inntektir mínar úr hnefa, og þá yrði lítið, sem ég gæti látið af hendi rakna við þig.

Dísa — Eitthvað mun satt í því, annað eins ómenni og þú ert. En hvort sem Auðunn skamtar smátt eða stórt; skaltu ekki komast af með að afskifta mig.

Jón — Það ætla ég mér heldur aldrei að gera.

Dísa — (Hlær). Á ætlanir þínar reiði ég mig ekki, heldur óttann og og lydduskapinn; því ekki hefir þú minni ótta af mér en húsbónda þínum.

Jón — Ég geri hvað ég get fyrir þig, Dísa, en það verður lítið, finni Auðunn þig hér.

Dísa — Og þess vegna skiljum við í þetta sinn.

Jón — Fyrir fult og alt.

Dísa — Það verður nú undir því komið, hvernig þetta síðasta loforð þitt reynist. Svíkir þú mig í annað sinn, skaltu eiga mig á fæti. (Fer veginn til glaums og gleði. — Jón gengur að dyrunum. Í því koma þeir Steinn og Auðunn. Jón sér þá og snýr við).

Auðunn — Við sáum bifreiðina þína úti við veginn, og bjuggumst við að þú værir að slóra hér, eins og oftar. (Lítur um). Það er ekki að furða þó þér sé annt um þetta bölvað bæli. Eða hitt þó heldur.

(Kýminn kemur í dyrnar og sezt á þröskuldinn. Hefir brauðsneið í annari hendi og tinskál í hinni. Hlustar og étur).

Steinn — Það er afráðið, að hreinsa þennan óræktar blett, og leggja veginn hér í gegn, í stað þess, að gera krók á sig, eins og nú hagar til.

Jón — Fæ ég þá ekki ráðið því, að kofinn megi standa í friði? Þetta er það eina, sem ég hefi látið eftir tilfinningum mínum síðan ég gerðist starfs- og félagsmaður ykkar. Undir minni umsjón var pappírsgerðin reist, skógurinn ruddur, fossinn beizlaður. Alt þetta tókst eins vel eða betur en á var ætlað. Finst ykkur þá ósanngjarnt, að láta það eftir mér, að lofa kofanum og nokkrum trjám, sem lítils virði eru, að standa?

Auðunn — Ekki ef nokkurt vit væri í því.

Steinn — Það er prinsípið, sem hér kemur til greina.

Auðunn — Það er einmitt það. Prinsípið.

Jón — Hvaða prinsíp?

Steinn — Prinsípið, jú, er að taka öll ráð af tilfinningunum, þegar um bissnes er að ræða.

Jón — En ég þykist hafa lært það eitt með öðru af ykkur, að leika stundum á tilfinningar annara, til að komast að góðum samningum.

Auðunn — Jú, það er alt annað mál.

Jón — Ekki í þetta skifti.

Steinn — Ekki það?

Auðunn — Hvað hefirðu í huga?

Jón — Það sama og þið, að hafa eitthvað upp úr þessum bletti. Hér hefir undarlegur einbúi haldist við,

enginn veit hvað lengi, í húskofa, sem er einn í sinni röð. Eins og allir sjá, er ekkert sérstakt hér, sem talist getur aðlaðandi, þó hafa fleiri slæðst hingað en á nokkurn annan stað á öllu því landflæmi, sem félag okkar hefir náð umráðum yfir. Og fyrst nú afráðið er, að reisa túrista bústaði hér skamt frá, gæti þetta komið til með að verða sögustaður.

Steinn — Og auglýsa hann vel —

Auðunn — Þetta er ekki svo galið hjá Jóni.

Steinn — Túristar ku vera ákaflega gefnir fyrir sögustaði.

Auðunn — Vitaskuld mundi nokkur kostnaður ganga í auglýsingar. Svo væri sjálfsagt að ræsta hér eitthvað til, en þetta gæti alt borgað sig með tímanum.

Jón — Eigi þetta að teljast sögustaður, verður bezt, að breyta hér engu. Tíminn gerir nóg í þeim efnum. Kostbærum auglýsingum er ég einnig mótfallinn. Eins og ég segi, hafa margir komið hingað, meira að segja, vilst hingað, og þeim má treysta til að vekja orðasveim, sem líklegri væri til að vekja forvitni ferðamanna en auglýsingaskrum.

Steinn — Með öðrum orðum, hér getur verið um gróðaveg að ræða, sem ekki kostar okkur blóðugt sent.

Auðunn — Að minsta kosti, mætti reyna þetta, og okkur að kostnaðarlausu.

Steinn — Margar tillögur Jóns hafa reynst vel grundaðar.

Jón — Þakka þér fyrir góð orð, Steinn.

Auðunn — Við sláum því föstu, að þetta sé sögustaður. (Jón, Auðunn og Steinn fara út til vinstri).

Kýminn — (Stendur upp). Heyrðir þú til þeirra, Ásvaldur?

Ásv. — Ekki vel. Opnaðu gluggann fyrir mig.

Kýminn — (Opnar gluggann). Jónsi stóð sig vel þó hann sé orðinn hálfgerður herramaður.

Ásv. — Þessi Jón er góður piltur.

Kýminn — Ekki er það nú víst. Mér skildist gróðavon hans ráða því, að við yrðum ekki flæmdir héðan, en ekki góðmennskan.

Ásv. — Við höfum enga ástæðu til að ætla Jóni annað en það sem gott er. Allir menn eru góðir.

Kýminn — Já, það má nú segja. Til dæmis þeir Steinn og Auðunn og Jón með þeim. Þeir lögðu við fossinn og gerðu úr honum húðarklár, og eru á góðum vegi, að uppræta allan skóginn á stóru landflæmi.

Ásv. — Til þess hafa þeir löglegt leyfi.

Kýminn — En ég hélt að guð hefði skapað skóginn og fossinn, og varla trúi ég því, að herramennirnir hafi gert það ómak á sig, að finna hann að máli. Og í hina áttina munu þeir leita hvort sem þeir nota fossinn til aksturs eða reiðar. Nei, góðir eru þeir ekki, herrarnir.

Ásv. — En þá standa þeir til bóta, og batnandi manni er bezt að lifa.

Kýminn — Vitaskuld stendur alt sem ilt er til bóta.

Ásv. — Á því lifir vonin og án hennar væri ekki líft í þessum heim.

Kýminn — Alt er þetta skýrt og skiljanlegt. Vonin er góð og þrífst á hinu illa. Ergó — (Hlustar eftir

bifreið, sem heyrist stanza). Einn djöflavagninn enn. Ég held þetta túrista-aðstreymi, sem herrarnir eru að setja í gang, sé þegar byrjað... Og nú er það kærustupar. (Fer inn í kofann og lokar glugganum. Sveinn og Björg koma frá vinstri. Litast um).

Sveinn — Hérna var það, Björg.

Björg — Já, ég man vel, þegar ég fór héðan eftir leiðbeining einbúans. —

Sveinn — Og þessa vegvísis. En ertu viss um, að þú hefðir ekki farið þína leið hvort sem var?

Björg — Getur vel verið. Ef til vill fær enginn vísað öðrum til vegar, nema rétt í svipinn.

Sveinn — Eigum við ekki að drepa á dyr? (Bankar á kofahurðina).

Kýminn — (opnar). Hvað er nú?

Björg — Komdu sæll.

Kýminn — (Kemur út. Þurkar höndina á buxnaskálminni. Þau takast í höndur). Æ, komdu nú blessuð og sæl. (Til Sveins). Og þú sömuleiðis. (Þeir heilsast með handabandi). Hvernig var það, funduð þið beljurnar?

Björg — (Hlær). Já, og ýmislegt fleira.

Sveinn — Hvar er einbúinn?

Kýminn — Hér er enginn einbúi. Nú á ég hér heima og er tvíbúi.

Björg — Hver er þá hinn tvíbúinn?

Kýminn — Nú hver annar en hann Ásvaldur.

Sveinn — Ég kom til að finna hann. Er hann heima?

Kýminn — Því er nú ver. Hann er altaf heima.

Sveinn — Má ég hafa tal af honum?

Kýminn — Það tel ég víst. En hann kemst hvergi. Varð fyrir slysi og liggur fyrir. En ef þú vildir gera svo vel og ganga í bæinn. —

Sveinn — Þakka þér fyrir.

Björg — Já, við skulum sjá, hvernig Ásvaldi líður.

Kýminn — (Opnar fyrir þeim). Gerið svo vel. (Þau fara inn. Kýminn leggur aftur hurðina. Gengur að staurnum og athugar hann spekingslega. — Þögn þar til kofahurðin opnast).

Björg — (Inni). Í hamingju bænum farðu nú varlega, Sveinn. (Kemur út með kodda og rúmteppi og hagræðir því við vegvísinn). Farðu nú inn, Kýminn, og hjálpaðu honum Sveini.

Kýminn — Er hann nú líka orðinn farlama?

Björg — Láttu nú einu sinni eins og þú hafir ofurlitla vitglóru. Þið verðið að hjálpast að því, að koma honum Ásvaldi út í sólskinið.

Kýminn — Þetta er það sem ég hef altaf sagt. En að ég geri mér upp vit — (Fer inn). Varlega, Sveinki minn. Þetta er svoddan skar.

Ásv. — (Inni). Hann Sveinn er mjúkhentur eins og móðir við barn.

Björg — (Við dyrnar). Svona komið þið nú með hann. (Þau hjálpast að, að bera Ásvald út og leggja hann á teppið).

Ásv. — Æ, hvað það er gott, að koma út undir bert loft — undir heiðan himinn.

Kýminn — (Afsíðis). Sumir álíta

betra að búa uppi í himnum en liggja farlama undir honum.

Björg — (Til Ásvaldar). Getur þú ekki setið uppi?

Ásv. — Jú, ef ég má hvíla bakið við vegvísinn.

Björg — (Hagræðir Ásv. þannig). Svona? Þolir þú að sitja svona?

Ásv. — Já, nú líður mér vel. Loftið er svo hreint og skógarilmurinn hressandi. Hér gæti ég orðið svangur.

Kýminn — Hungur er sveitasæla, segir máltækið. Og ekkert gleddi mig meir en að þú gerðist glorhungraður, eftir alla föstuna.

Ásv. — Ég hefi ekki fastað. Enginn fastar meðan hann hefir matarlyst.

Kýminn — (Ákafur). Má ég þá sækja þér bita? Ertu nú loksins að verða svangur? (Daufur í bragði). Eða ertu bara að gleðja mig með því að kvarta um sult? (Tekur viðbragð að dyrunum og dettur endilangur).

Ásv. — Meiddirðu þig, Kýminn minn?

Kýminn — (Liggur upp í loft). Ekki svo að ég komist ekki til Rómu. Þangað kemst maður grafkyr og flötum beinum. (Rís á fætur). En hvað viltu að ég sæki þér að éta?

Ásv. — Ekkert liggur á.

Björg — Látið þið mig eina um það. (Til Kýmins). Sýndu mér matbirgðirnar og svo skal ég veita á Ásvald. (Fer með Kýmni inn í kofann).

Ásv. — Þetta er óþörf fyrirhöfn.

Sveinn — Þú ættir að vita það manna bezt, að greiða fyrir öðrum er aldrei óþarfi. Er það ekki helzta ánægjan sem þetta líf okkar hefir á boðstólum?

Ásv. — Ekki mótmæli ég því. En sé svo, gæti mannslífið verið ein óslitin ánægjustund. Svo margir eiga bágt.

Sveinn — Það fer nú alt eftir því, hvernig menn eru gerðir.

Ásv. — Eða eftir því, hversu vitrir þeir eru.

Sveinn — Já, við erum misvitrir um margt. Til dæmis, sýnist mér lítið vit í, að þú liggir hér úti í skógi án þess að leita þér lækningar.

Ásv. — Ég er að hressast; og í skóginum býr ódauðleikinn.

Sveinn — Við Björg tökum þig með okkur og flytjum þig á sjúkrahúsið.

Ásv. — Trjánum einum er gefið skilyrði til þess að lifa í það óendanlega.

Sveinn — En þú ert ekki tré. Og þó þú værir það, mundir þú ekki lifa af annað eins slys og þú varðst fyrir. Og þó þau séu ekki háð lögum ellinnar þurfa þau læknis með ekki síður en menn og skepnur.

Ásv. — Hér er lífsvonin sterkust, og mér líður bezt í kofanum mínum.

Sveinn — Aðeins hugarburður. Eftir sjúkrahúsvist og nákvæma aðhlynning, frískast þú og verður glaðari en áður, eftir að hverfa hingað aftur.

(Kýminn ber inn eldivið og keppist við).

Ásv. — Þú ættir að vera prestur, Sveinn. Þeir lofa öllu fögru eftir þjáningar og dauða.

Sveinn — Þú talar, sem í sjúkrahúsinu sé aðeins þjáningar og dauða

að finna. Þangað sækja menn þó heilsubót.

Ásv. — Eða dauðann.

Sveinn — Ertu hræddur við dauðann?

Ásv. — Já, við sjúkrahúsdauða. Það er ekkert líf, að liggja þar til að éta og sofa á kostnað annara.

Sveinn — En hvað um upprisuna — að snúa hingað heim, heill og hraustur?

Ásv. — Svo er ekki réttlátt, að láta ykkur Björgu standa straum af vesöld minni og aumingjaskap.

Sveinn — Og ekki þó það væri okkur öllum til stórrar ánægju?

Ásv. — Þú hefir allar brellur í frammi við mig.

Sveinn — Nær sem ég áset mér að framkvæma eitthvað, dreg ég ekki af mér.

Ásv. — Æ, legðu mér þá ráð til, að komast hjá sjúkrahúsvistinni.

Sveinn — (Hlær). Nei, aldrei,

Ásv. — Og þetta eina bón mín. —

Sveinn — Hún snertir mig ekki. Ég er enginn mannkærleiksmaður; seilist bara eftir því sem gleður mig, hver sem í hlut á. Og nú ætla ég að fara að eins og ræningi. Taka þig, sem ekki getur borið hönd fyrir höfuð þér og flytja þig á sjúkrahúsið hvað sem tautar.

Ásv. — Þú ert mesti ofstopi, Sveinn minn. En hérna er höndin. (Takast brosandi í höndur).

Björg — (Inni. Talar hátt). Ætlarðu að fylla húsið með eldivið?

Kýminn — (Í dyrunum. Þurkar svitann). Þetta er rétt. Bölvaður dugnaður er í mér.

Björg — Ég held það sé bara heimska.

Kýminn — Nei. Dugnaður er það og mannskapur. (Tekur að bera eldiviðinn út).

Sveinn — Hann tefur bara fyrir henni. Ég ætla að sjá hvort ég get flýtt fyrir henni.

Ásv. — Gerðu það, því ég er farinn að finna til sultar aldrei þessu vant. (Sveinn fer inn).

Kýminn — (Hættir að bera viðinn). Það á ekki að verða grómið á ílátunum sem þú étur úr. Þarna hamast hún við, að þvo og fægja og snurfusa alt, sem fyrir hendi er. Hvert handtak hennar er hvíti galdur, rétt eins og hún væri útskrifuð úr svarta skóla.

Ásv. — Björg er elskuleg manneskja. Sveinn líka. Veiztu að hann ætlar að aka með mig á sjúkrahúsið, og leita mér læknis?

Kýminn — Og þú tekur þessu þegjandi og hljóðalaust?

Ásv. — Hvað get ég gert, aumur og farlama, nema þú komir í veg fyrir það?

Kýminn — Ég á nú ekki annað eftir. Það er mál til komið, að einhver vísi þér til vegar.

Ásv. — Heldurðu ekki, þér leiðist hér einveran?

Kýminn — Ekki er ég hræddur um það. Fyrst og fremst eru nú allir túristarnir þeirra Steins og Héðins. Svo eru ormarnir.

Ásv. — Ormarnir?

Kýminn — Ormarnir, já. Einhvern tíma sagðir þú mér, að þeir væru eins og mennirnir. Ef mér leiðist, tjóðra ég jötunuxa eða skarnpurku við stólinn þinn og við höldum langar og lærðar samræður um landsins gagn og nauðsynjar.

Ásv. — Farðu ekki illa með vesalings kvikindin.

Kýminn — Engin hætta. Við erum ekki stórvitrir stjórnmálamenn og því ólíklegt, að við berumst á banaspjót.

(Björg kemur með mat, sem hún ber á breiðum fjalarstúf og setur niður á kné Ásvaldar. Hagræðir kodda við bak hans. Sveinn á eftir, ber kaffikönnu og hellir í skál á fjölinni. Kýminn hleypur að dyrunum og lokar þeim).

Björg — (Veitir á Ásvald. Hann matast). Hvaða undur liggur þér á að loka dyrunum?

Kýminn — Ég kæri mig ekki um að verða af galdrinum fyrr en ég má til.

Björg — Við hvað á maðurinn?

Ásv. — Kýminn segir, að hvert handtak þitt sé hvítigaldur, sem þú munir hafa lært á svartaskóla. (Þau hlæja).

Sveinn — Ég er á Kýmins máli hvað galdurinn snertir, en ekki skólavistina.

Kýminn — Alt er eitt og hið sama. Allar götur liggja til Rómu. Allir menn eru eins og allir ormar.

Björg — Kannske þér sýnist ég vera eins og könguló?

Kýminn — Ekki er alt sem sýnist. En um mann gætir þú ofið óslítandi vef. — Ekki satt, Sveinki?

Björg — Ég held karlinn meini, að hrósa mér.

Ásv. — Kýminn ætlar að skemta sér með skarnpurkum og jötunuxum meðan ég er í burtu.

Kýminn — Þar með er ekki sagt, að ég vildi ekki heldur búa með henni Björgu. —

Björg — Heyrið þið hvernig hann skjallar mig?

Kýminn — Og munu þó vesalings skorkvikindin reynast betri til sambúðar en herramenn eins og þeir Steinn og Auðunn. (Hneigir sig afkáralega fyrir Björgu. Hún hlær og tekur fjölina af knjám Ásvaldar, sem hefir matast.

Kýminn — (Tekur fjölina af Björgu). Leyfið mér, frú mín eða fröken. Nú geng ég einn um kofann. Aðrir fá ekki að njóta galdursins. (Fer inn).

Björg — Það er gaman að karlinum.

Ásv. — Þetta er bezti maður og hefir stytt mér marga stund. En ég er hræddur um að honum leiðist einsetan.

Sveinn — Nú skulum við hafa okkur á stað.

Ásv. — Hvernig kemst ég út að bifreiðinni?

Björg — Hann Sveinn ber þig þangað.

Ásv. — Hann fær að vita af mér.

Sveinn — (Tekur Ásvald í fang sér). Hvaða undur ertu léttur. Það er ekkert eftir af þér.

Björg — Farðu varlega, Sveinn.

Ásv. — Hann fer með mig eins og brotið egg.

Kýminn — (Kemur út). Eruð þið nú að fara?

Ásv. — Já, taktu í hönd mína. (Kýminn kveður þau þegjandi með handabandi. Þau fara. Kýminn stendur eftir við vegvísinn og þurkar augun á erminni).

—*Tjaldið.*

ÞRIÐJI ÞÁTTUR

Árum síðar. Leiksviðið sama, nema hvað alt er af sér gengið og í rústum. Kofinn skektur og þak hans að hálfu fallið inn. Tré hafa öll verið höggvin. Aðeins kjarr hefir vaxið upp gegn um flækju og kesti af dauðu limi og feysknum trjátoppum. Þetta hylur alla baksýn nema þrjá afar mikla verksmiðjureykháfa, sem sjást í fjarlægð. Þaðan berst niður frá vélunum, svo fosshljóðsins gætir ekki lengur. Álmur vegvísins horfnar, en staurinn stendur eftir. Dísa situr á saghesti, úfin, óhrein og rifin og rær fram í gráðið.

Kýminn — (Kallar veikum rómi inn í kofanum um opnar dyrnar). Dísa, komdu! (Þögn). Dísa, heyrirðu ekki? Komdu, segi ég.

Dísa — (Lítur upp). Hvað ætli þú viljir?

Kýminn — Ég vil komast út.

Dísa — (Kallar). Jú, þú ert líkur því, eða hitt þó heldur.

Kýminn — Hjálpaðu mér í fötin, Dísa.

Dísa — Karlskrattinn líklega orðinn brjálaður. (Stendur upp og gengur í dyrnar). Hver fjandinn gengur að þér?

Kýminn — Ég vil klæða mig og koma út í góða veðrið. Mér mundi skána við það.

Dísa — Jú, ég hefði haldið það. Þér hvorki batnar né versnar. Þú getur hvorki lifað né drepist.

Kýminn — Kannske ég hressist við að koma út, nóg til þess að geta drepist. Æ, hjálpaðu mér í tuskurnar. Mér er að verða kalt, en blessuð sólin funheit úti.

Dísa — Þá það. (Fer inn og leggur aftur hurðina).

Steinn — (Kemur frá vinstri. Auðunn eftir honum). Heldurðu að það sé ekki komið mál til að hreinsa upp hér?

Auðunn — Ég hefði látið gera það fyrir löngu, ef Jón hefði ekki aftekið það.

Steinn — Ef þið þverskallist við því lengur, kalla ég lögregluna.

Auðunn — Hvað kemur lögreglunni þetta við?

Steinn — Hún mun svara því, ef ég klaga þessi skötuhjú fyrir ólifnað. Eða hafið þið Jón látið gefa þau saman í heilagt hjónaband?

Auðunn — Jón fór víst fram á það við þau, en þau þverneituðu.

Steinn — Það er svo sem ekki að reka þau út á gaddinn, þó þeim væri bannað þetta hreysi. Þau gætu sjálfsagt valið um vitfirringahæli og betrunarhús sér til vistar. Hvor stofnunin sem er mundi standa þeim opin. Utan þess er það í verkahring hins opinbera, að láta hreinsa upp þetta óþrifabæli.

Auðunn — (Lítur á úrið). Jón lofaði, að mæta okkur hér um þetta leyti. Þegar hann kemur máttu gjarnan hóta honum hörðu. Ekki get ég komið vitinu fyrir hann.

Steinn — Hér þarf engra hótana við. Allir vita, að þessi þokkahjú lifa á því, sem kerlingin stelur og ef svo kvisast, að þau eru undir verndarvæng Jóns. —

Auðunn — Nei, nei. Í hamingju bænum!

Jón — (Kemur frá hægri). Er ég seinn?

Auðunn — Nei, Jón minn. Þú komst rétt í tíma. —

Steinn — Við höfum þegar ákveðið, að láta greipar sópa um þetta þjófabæli. Brenna kofann og alt ruslið og þurka þannig út þennan smánarblett, sem þér hefir þóknast að halda hér við.

Jón — (Skygnist um). Er kofinn auður?

Auðunn — Nei. Ég heyrði gengið um hann.

Steinn — Skjólstæðingar þínir búa hér víst enn.

Jón — Ekki brennið þið vesalingana inni.

Steinn — Þess gerist engin þörf.

Jón — Hvaða ráðstafanir —?

Steinn — Lögreglan ráðstafar þjófum og vitfirringum.

Jón — Lofið þið mér að sjá vesalingunum fyrir samastað.

Auðunn — Okkur má vera sama á hvern hátt við verðum lausir við skötuhjúin.

Steinn — Lengur stenzt ég engar undanfærslur né vífilengjur. Þér er velkomið, að flytja þau eða fylgja þeim úr garði og drekka með þeim hestaskál. En í dag skulu þau burt héðan. Ég þvæ höndur mínar af þeim. Þið ráðið hvort þið sannist vera í vitorði með þjófum, ef ég segi lögreglunni til þeirra.

Auðunn — Þú lætur ekki koma til þess, Jón minn.

Jón — Nei, ég hefi einhver ráð.

Auðunn — Þá er það afráðið; og við getum farið. (Fer með Steini út til vinstri). Verður þú með, Jón? (Þeir staldra við).

Jón — Ég verð að sjá um að vesalingarnir komist burt héðan.

Steinn — Vagnar lögreglunnar eru altaf til reiðu. (Auðunn og Steinn hverfa. — Þögn).

Dísa — (Opnar dyrnar). Svo þú ert kominn?

Jón — Komdu sæl, Dísa mín.

Dísa — (Hlær). Skárri er það nú kurteisin. Sú var tíðin, að þú varst ekki ánægður með að kasta á mig lauslegri kveðju. (Gengur til Jóns). Langar þig ekki í koss?

Jón — (Bandar við henni). Ég kom til að hjálpa þér.

Dísa — Þú hefir lengi verið mér hjálpsamur.

Jón — Hefi ég ekki þrásinnis beðið þig að þiggja af mér það, sem þú og Kýminn gamli þarfnist með?

Dísa — Jú, jú, og ég segi enn, nei, takk.

Jón — Vilt heldur stela og eiga lögregluna yfir höfði þér.

Dísa — Hún má gjarnan yfirheyra mig. Þá loks sæust nöfnin okkar saman á prenti. Væri það ekki gaman?

Jón — Hvað græddir þú á því, annað en að fara í tukthúsið?

Dísa — Heiðurinn, að vera opinberlega bendluð við Jón forstjóra, tengdason Auðuns hins ríka.

Kýminn — (Kallar). Dísa!

Dísa — Já. Ég kem.

Jón — Er Kýminn veikur?

Dísa — Ekki svo, að hann geti drepist.

Kýminn — Mér er kalt. Hjálpaðu mér til að komast út.

Jón — Er óráð á honum?

Dísa — Það er ekki meira óráð á honum en öðrum.

Kýminn — Dísa! Dísa! Hver er kominn?

Jón — Ég skal hjálpa þér til að koma honum út.

Dísa — Ég kem. (Fer inn). Kominn? En hann Jón.

Kýminn — (Kallar). Komdu inn, Jónsi minn.

Jón — (Fer inn). Ég kem.

(Leiksviðið er autt þar til Jón og Dísa koma út með Kýminn).

Kýminn — Lofið mér að sitja við vegvísinn. (Þau fara með hann að staurnum). Það er ylur í sporum Ásvaldar. Nú fer mér að hlýna.

Jón — (Leggur höndina á enni Kýmins). Þér er ekki kalt, Kýminn. Þú hefir hitasótt og ert fárveikur maður.

Kýminn — Ég veit hvernig mér líður og enginn annar.

Jón — Ég tek þig með mér og flyt þig á sjúkrahús.

Kýminn — Nei, Jónsi minn. Hér og aðeins hér fæ ég bata á vesöld minni.

Jón — En hér getið þið ekki lengur haldist við. Á morgun koma menn til að rífa kofann og brenna hann og alt ruslið. Hér á að hreinsa alt upp.

Dísa — Ég vona, að þú kveikir eldinn, svo eyðileggingin takist sem bezt.

Jón — Ég hefi margoft boðið þér og Kýmni betri samastað, og það skal ekki hrekjast fyrir ykkur ef ég má ráða.

Dísa — Ég lét þig ráða fyrir mér altof lengi. En lengur skaltu ekki þurfa að bera áhyggjur út af mér. Sjá þú um karlfuglinn, og svo fer ég mína leið.

Kýminn — Og nú er ég vegvísir þinn eins og fyrr.

Dísa — Ég fer minn gamla veg.

Kýminn — Alveg rétt. Allar götur liggja til Rómu.

Dísa — Ég þakka ykkur fyrir allar ykkar leiðbeiningar. (Fer. — Jón horfir eftir henni).

Kýminn — Er hún farin?

Jón — Hún er farin.

Kýminn — Og ég vísaði henni veginn, sem sannar, að ég held enn embættinu.

Jón — Það er ágætt. En nú fer ég og síma eftir sjúkravagni.

Kýminn — Þú um það. En héðan fer ég ekki. Hér verð ég um aldur og æfi, mestur vegvísir í heimi.

Jón — (Hristir höfuðið). Ég kem aftur að vörmu spori. (Fer).

Kýminn — Nú er ég mestur í heimi. Þetta sagði Ásvaldur, að ég væri eins og keisarinn. Nei, ekki meiri en keisarinn. Eins og ormur, ekki meiri en ormur. Alt kemur heim og saman. Allar götur liggja til Rómu.

(Sveinn og Björg koma frá hægri. Verður hverft við er þau sjá Kýminn liggja við staurinn).

Sveinn — Ætli hann sé dauður?

Kýminn — Ekki nú aldeilis. Nú vísa ég hér til vegar.

Björg — (Flýtir sér og krýpur við hlið hans). Hann er að fram kominn. Hvað ertu búinn að liggja hér lengi?

Kýminn — Aðeins langa eilífð og stutt augnablik.

Sveinn — Er hann með óráði?

Kýminn — Það er ég, og ekki síður en aðrir.

Björg — Hann hefir svæsinn blóðhita.

Kýminn — Það þykir mér gott að heyra; því ég var alveg að krókna

í kofanum, en fór strax að hlýna þegar ég lagðist í sporin hans Ásvaldar.

Björg — Er Ásvaldur heima?

Kýminn — Hann er altaf heima; en nú vísa ég veginn.

Sveinn — Ég þarf að finna Ásvald. (Gengur í kofann).

Kýminn — Hvert fór Sveinn?

Björg — Inn, til að finna Ásvald.

Kýminn — Hann gat fundið hann hér.

Björg — Sveinn vill tala einslega við Ásvald.

Sveinn — (Kemur út). Ásvaldur er ekki í kofanum. (Björg stendur upp. Hún og Sveinn tala saman í hálfum hljóðum). Hvar er Ásvaldur?

Kýminn — Hann var hérna rétt áðan. Ég finn enn ylinn í sporum hans.

Björg — Já, en þú sérð hann þó ekki.

Kýminn — Líklega ekki. Sá hann seinast, þegar þeir tóku hann með sér héðan í stórum kassa. En hann er hér nú samt.

Björg — (Til Sveins). Hann er líklega dáinn og grafinn.

Sveinn — Við komum of seint.

Björg — Vorum að skemta okkur erlendis meðan velgerðarmaður okkar stríddi við baslið og dauðann.

Kýminn — Ósköp talið þið heimskulega. Ásvaldur er hérna í skóginum. Kallið þið á hann. (Sveinn og Björg líta hvort á annað).

Björg — (Kallar). Ásvaldur! — Ásvaldur!

Sveinn — Ég ætla að litast um eftir honum.

Björg — Hann hefði ekki skilið Kýminn eftir fárveikan með óráði.

Kýminn — Ég með óráði, ekki nú aldeilis.

Sveinn — Hann getur verið á næstu grösum. Ég verð enga stund. (Fer).

Kýminn — Láttu Svein leita. Allar götur liggja til Rómu. (Tekur hendi fyrir hjartað; engist saman; stynur, réttir svo úr sér og liggur kyr.

Sveinn — (Heyrist kalla). Ásvaldur.

—*Tjaldið.*

Úr Íslandsferðinni 1953

FRÁ NEW YORK

Flogið létt og farið hátt,
fleyið nett og málað grátt,
loftið slétt en litað blátt,
leiðin sett í norðurátt.

Veltur á súðum vindurinn,
vængjaprúði gammurinn.
Sterklega knúður stálsleginn,
stefnir nú á hafnir inn.

Á VESTURLEIÐ

Heim um lög og loft á ný
— ljósin fögur skína. —
Ferðalögum eyk svo í
ævisögu mína.

Greiðir för að Furðuströnd
fákurinn skýja bestur.
Hafið þrýtur, heilsa lönd,
hugurinn flýgur vestur.

Ásgeir Gíslason

JAKOBÍNA JOHNSON:

Þú ert fegursta tréð

1954

Þú ert fegursta tréð sem í garðinum grær,
þakið gljáandi laufblöðum, sígrænt og tigið.
Það er stofninn þinn trausti sem styð ég mig við,
ef stormur í algleymi hlær —
svo hræðslu að hjartanu slær.

Þú átt krýningarhátíð hvert kærkomið vor,
þegar kamillublómin í dýrð sinni vakna!
Hvar sem rósrauður blómknappur rumskast í blæ
er sem regnbogi umvefji þig.
— Og geislabrot gagntaka mig.

Gegnum mistur í augum, er morgunsól skín,
lít ég mörg-þúsund blómin í tindrandi ljóma.
Fyrir töfrunum hverfur alt tápleysi mitt.
— Ég sé tákn þínum dásemdum í,
og himininn heiðan á ný.

FINNBOGI GUÐMUNDSSON:

Um íslenzku handritin

Hvar sem menn fara, er einhver saga að gerast, mikil eða lítil eftir því, hvernig á hana er litið. Saga sumra þjóða hefur liðið öldum saman eins og dökkmórauð elfur, er rennur áfram þögul og án þess að spegla nokkuð það, er á bökkum hennar gerðist. Og þegar hún kemur til sjávar, hefur hún ekkert að segja hafinu, gruggar það aðeins dálítið út frá ósnum og hverfur loks að fullu. Þó er því, sem betur fer, ekki svo farið um allar þjóðir. Að vísu komast þær mjög misjafnlega langt aftur í tímann, sumar aðeins örstutt, þegar syrta tekur í álinn, aðrar lengra, en engin eins langt og Íslendingar, er fylgt geta sögu sinni allt til upptakanna. Þeirra saga er líkt og bergvatn, sem líður lygnum straumi og speglar í blikandi myndum lífið á bökkunum beggja vegna.

Frásagnargleði hefur ætíð verið ríkur þáttur í skapgerð Íslendinga. Þegar ritlist hófst á Íslandi, opnaðist henni nýr og óvæntur farvegur, er í féllu nú sögur og kvæði, er varðveitzt höfðu mann fram af manni allt frá landnámstíð. Og nýjar sögur og ný kvæði urðu til. Hvar sem Íslendingar fóru, varð til saga, hvort sem hún gerðist heima eða heiman, í höll eða hreysi, með konungum eða kotungum, á Grænlandi eða Furðuströndum, í Austurvegi eða á suðurgöngu. Þó að þeir væru minnugir á fortíðina, misstu þeir ekki sjónar á samtíðinni, svo að t. d. Njáls saga og sumir þættir Sturlungu eru ritaðir, að því er ætla má, um svipað leyti.

En tímarnir breytast, og viðhorfin verða önnur. Þegar kemur fram á 14. öld, hætta menn að sjá söguefnin í samtíð sinni og gefa ímyndunarafli sínu lausan tauminn í tíma og rúmi, svo sem ljóst verður af Fornaldarsögum Norðurlanda, Riddarasögum og síðast, en ekki sízt hinum svonefndu lygisögum, sem eru ýmist stæling á erlendum sögum eða einungis hugarburður Íslendinga á 14. og 15. öld. Á hinu leitinu eru svo þurrir annálar, er farið var að rita af kappi á 14. öld.

Þó að svo færi, að þrek Íslendinga til skapandi sagnaritunar þryti að lokum — og verða ástæðurnar til þess ekki raktar hér — gerðu þeir sér ætíð ljóst, hvern fjársjóð þeir áttu í bókum sínum, og spöruðu oft ekkert til að varðveita hann sem bezt. Munu þannig fleiri handrit vera til frá 14. öld en nokkurri annarri, og stærsta íslenzka handritið, er nokkurn tímann mun hafa verið skrifað, handrit Flateyjarbókar, var skráð á þeirri öld, eða nánara tiltekið á árunum 1382—1387, nema síðustu ár annálsins. En Flateyjar-

bók endar á annál, er nær til ársins 1394.

Ég ætla að birta hér það, sem segir í annálnum frá árinu 1382:

Kom til Íslands Andrés Sveinsson hirðstjóri, skipaður af kóng Ólafi. Item bréf Urbani papa kom til Noregs og upp lesið að hverri kirkju og Robertus, er kallaðist papa, boðaður bannsettur. Kosinn síra Hákon Ívarsson til erkibiskups af öllum kórsbræðrum og ætlaði í burt til papa og komst eigi lengra en í Þýðverskuland. Þar frétti hann, að vígður var til erkibiskups á papagarði danskur leikmaður, er Nikulás hét. Forgekk skip staðarins í Skálholti. Komst af fólkið á báti til Grænlands með miklum jarteiknum. Kenndist Jón kjagi þrjú morð og var kviksettur síðan. Varð endilegur vegur á Kisamálum, og vann Sýslu-Oddur. Efldust flokkar og friðleysi.

Ástandið er ekki gott. Íslendingar hafa lotið Noregskonungum á aðra öld og hafa nú enn fengið nýjan konung og nýjan hirðstjóra. Úti í álfunni gengur á ýmsu, einn páfinn bannfærir annan, og leikmaður er skipaður erkibiskup í Noregi þvert ofan í vilja allra kórsbræðra. Og ekki tekur betra við, þegar til Íslands kemur, því að þar virðast einkunnarorðin vera: flokkadráttur og friðleysi. En forn stórhugur og ást á bókum lifir þó enn í landinu, og er Flateyjarbók glæsilegasta dæmi þess. Skal því nú skýrt örlítið frá útgerð hennar.

Jón hét maður Hákonarson, fæddur árið 1350. Var hann sjöundi maður frá Hvamm-Sturlu, föður Snorra. Langalangafi Jóns var Svarthöfði Dufgusson, er mjög kemur við sögu Sturlunga og talinn er einn helzti heimildarmaður að Þórðar sögu kakala. Er Jóni því ættgengt að hafa yndi af sögum og bókum. Ekki er vitað með vissu, hvar Jón bjó 1382, er hann hóf að láta rita Flateyjarbók, en kunnugt, að hann keypti Víðidalstungu 1385 og kann að hafa verið kominn þangað áður. Hafði afi Jóns búið þar lengi og síðan föðurbróðir hans, og af honum keypti hann jörðina. Annars skiptir þetta ekki miklu máli. Aðalatriðið er framtak Jóns, og er það því merkilegra sem hann er aðeins 32 ára, þegar hann ræður sr. Jón Þórðarson til verksins, en svo hét annar aðalritari Flateyjarbókar samkvæmt formála hennar. Síðar tók sr. Magnús Þórhallsson við verki sr. Jóns og lauk bókinni, auk þess sem hann lýsti hana alla, þ. e. skreytti hana myndum og dró upphafsstafi.

Sú Flateyjarbók, er vér nú höfum, er nokkru stærri en sú, er skrifuð var fyrir Jón, því að hún var aukin á síðari hluta 15. aldar. Þegar Magnús Þórhallsson skildi við hana, var hún 202 blöð, en varð með viðbótinni alls 225 blöð eða 450 blaðsíður. Þurfti í bókina alla hvorki meira né minna en 113 kálfskinn, en 2 blöð fengust úr hverju skinni.

Flateyjarbók er einna bezt varðveitt hinna fornu handrita og á sér merkilega sögu, er Sigurður Nordal hefur rakið á mjög skemmtilegan hátt í formála fyrir 1. bindi 2. útgáfu Flateyjarbókar (Reykjavík 1944—'45). Lýsir hann þar bæði tilorðningu hennar og afdrifum, og

kemur í ljós, að hún hefur geymzt með sömu ættinni, mann fram af manni, í sjö liði. En 1647 gefur Jón Finnsson, bóndi í Flatey, bókina Brynjólfi Sveinssyni biskupi, er hann vísiteraði Vestfjörðu. Sr. Jón Halldórsson í Hítardal segir frá þessu í sögu Brynjólfs biskups á þessa leið:

„Jón bóndi í Flatey, sonur sr. Torfa Finnssonar,[1] átti stóra og þykkva pergamentisbók með gamla munkaskrift, innihaldandi Noregs konunga sögur og margt fleira, og hér fyrir var hún almennilega kölluð Flateyjarbók. Hana falaði M. Brynjólfur til kaups, fyrst fyrir peninga, síðan fyrir fimm hundruð í jörðu, fékk hana þó ekki að heldur. En er Jón fylgdi honum til skips á eyjunni, gaf hann honum bókina, og meinast, að biskupinn hafi hana fullu launað. Síðan sendi og skenkti M. Brynjólfur hana kongl. Majestati."

Er ekki eins og vér sjáum þá fyrir oss, biskupinn og bóndann, fyrst þegar þeir eru að kaupslaga um bókina og síðan, er bóndi gefur biskupi hana á leið til skips? Vér getum að vísu ekki séð svipinn á þeim, en vér getum þó brosað með þeim að öllu saman og glaðzt yfir því, að höfðingjar hafa verið á Íslandi á 17. öld eins og bæði fyrr og síðar.

Ástæðan til þess, að Brynjólfur sendi bókina (líklega um 1656), var sú, að Friðrik 3. kallaði um þær mundir eftir fornum bókum, sögum og gömlum skjölum, „sem fást kynni hans Majestati til þénustu og þóknunar og til að auka hans konglega bibliothecam". Brynjólfur hafði ætlað að koma á fót prentverki í Skálholti og þá m. a. til að prenta fornar sögur, en ekki komið því fram sökum mótspyrnu Þorláks Hólabiskups Skúlasonar, er vildi vera einn um hituna. En prentsmiðja hafði þá verið á Hólum lengstum frá því á dögum Jóns Arasonar. Munu vonbrigði Brynjólfs í þessum efnum hafa valdið ólitlu um það, hve vel hann brást við málaleitan konungs.

Flateyjarbók er nú geymd í Konungsbókhlöðu í Kaupmannahöfn og er ein af höfuðgersemum þeirrar stofnunar. Er oft til þess vitnað, er Bandaríkjamenn vildu fá hana á heimssýninguna í Chicago 1893 og buðust til að senda herskip eftir henni til Kaupmannahafnar. Var þeim svo mikið í mun sökum þess, að önnur aðalfrásögnin (sem til er á skinni) af fundi og könnun Vínlands, Grænlendingaþáttur, er varðveitt í Flateyjarbók. En Danir voru staffýrugir og neituðu að lána bókina.

Að leturmergð slagar Flateyjarbók hátt upp í biblíuna, í hvorri um sig eitthvað yfir 800.000 orð. Um efni bókarinnar er bezt að vísa til formála hennar, er sr. Magnús Þórhallsson hefur ritað. Formálinn hljóðar svo:

Þessa bók á Jón Hákonarson. Er hér fyrst á kvæði, þá hversu Noregur byggðist, þá frá Eiríki víðförla, þar næst frá Ólafi konungi Tryggvasyni meður öllum sínum þáttum.

1) Hér er ruglað saman Jóni Finnssyni (sem er rétt) og Jóni Torfasyni, bróðursyni hans.

Því næst er saga Ólafs konungs hins helga Haraldssonar meður öllum sínum þáttum og þar meður sögur Orkneyja jarla. Þá er Sverris saga, þar eftir Hákonar saga gamla með sögu Magnúsar konungs, sonar hans. Þá er þáttur Einars Sokkasonar af Grænlandi, þar næst frá Helga og Úlfi hinum illa. Þá hefur upp annál, þegar heimurinn er skaptur. Tekur hann allt til þess, er nú er komið heimsstöðunni. Hefir skrifað Jón prestur Þórðarson frá Eiríki víðförla og Ólafs sögurnar báðar, en Magnús prestur Þórhallsson hefir skrifað upp þaðan og svo það, er fyrr er skrifað, og lýst alla. Gleðji guð allsvaldandi þá, er skrifuðu, og þann, er fyrir sagði, og jómfrú Sancta María.

Hér er að sjálfsögðu ekki talið efni viðbótarinnar, er kom til miklu seinna, þ. e. saga Magnúsar góða og Haralds harðráða og nokkrir þættir að auki. Er þetta allt geysilegt efni, ekki sízt Ólafs sögurnar, enda hlaðið utan á þær öllu því efni, er með nokkru móti varð við þær tengt, stundum heilum sögum, svo sem Jómsvíkinga sögu, Færeyinga sögu og Fóstbræðra sögu. Hefur ritaranum, sr. Jóni Þórðarsyni, þótt á stundum nóg um, eins og sést á formála hans fyrir einum þættinum. En þar segir sr. Jón:

Nú þó að margar ræður og frásagnir sé ritaðar í þessu máli, þær að eigi þykja mjög til heyra sögu Ólafs Tryggvasonar, þá þarf það eigi að undrast, því að svo sem rennandi vötn fljóta af ýmissum uppsprettum og koma öll í einn stað niður, til þeirrar sömu líkingar hafa þessar frásagnir af ýmislegu upphafi eitt endimark: að ryðja til atburða, sem Ólafur konungur Tryggvason verður við staddur eður menn hans.

Það er ekki ætlun mín að rekja hér efni Flateyjarbókar, því að um það mætti semja margar greinar. Ég valdi hana aðeins sem sérkennilegan og glæsilegan fulltrúa íslenzkra handrita, sem dæmi um framtak og stórhug Víðidalstungubóndans unga, Jóns Hákonarsonar, sem réðst í það 32 ára gamall að láta rita Flateyjarbók, og þótti samt ekki nóg komið, heldur lét og rita annað geysistórt handrit, er kallað hefur verið Vatnshyrna og er nú að mestu glatað. En af eftirritum og öðrum vitnisburðum má ráða, að á þeirri bók hafi verið hvorki meira né minna en 14 Íslendinga sögur og þættir.

Jón Hákonarson er einn af stólpunum undir þeirri brú, er vér köllum íslenzka menningu. Hann stendur þar, sem straumurinn er einna þyngstur, í lok 14. aldar. En rétt eftir aldamótin 1400, þegar Jón er á bezta aldri, dynur Svartidauði yfir og fellir á skömmum tíma nær þriðjung landsmanna Virðist allt benda til, að Jón Hákonarson hafi dáið í plágunni. En þó að hann félli, stóðu verk hans eftir og héldu upp brúnni.

Halldór Hermannsson hefur skrifað ýtarlega um íslenzk handrit, Islandica, 19. bindi 1929. Segir Halldór, að til séu nú, ef talin eru öll brot, um 700 skinnhandrit, skrifuð á Íslandi eða af Íslendingum fram til miðrar 16. aldar. —

Þó að vér bættum ekki við öllum þeim handritum, sem vér vitum víslega, að hafa glatazt, og slepptum heila sægnum, sem vér kunnum engin deili á, er það, sem varðveitt er, svo mikið og merkilegt, að vér hljótum að fyllast lotningu í hvert sinn, er vér reynum að skilja það og meta.

Aðeins örfá handrit eru til frá 12. öld, hið elzta frá henni miðri. Þó nokkur handrit eru til frá 13. öld, einkum síðari hluta hennar. Kaflar úr Egils sögu Skalla-Grímssonar eru geymdir á 2 handritabrotum frá miðri 13. öld, og er engin Íslendinga saga varðveitt í eldra handriti. Merkasta handrit 13. aldar mun Konungsbók, Codex regius, með Eddu-kvæðum eða svonefndri Sæmundar-Eddu. Er það talið ritað á 8. tug aldarinnar.

Fjórtánda öldin mun vera afkastamest og flest handrit nú varðveitt frá henni, þó að það sé einnig geysidrjúgt, sem til er frá hinni 15. Það væri að æra óstöðugan að þylja fyrir yður handrit þessara tveggja alda. Ég hef þegar nefnt Flateyjarbók og Vatnshyrnu og get bætt við Möðruvallabók frá fyrri hluta 14. aldar. Eru á henni alls 11 Íslendinga sögur, þeirra á meðal Njáls saga og Egils saga Skalla-Grímssonar.

Snemma barst nokkuð af íslenzkum handritum til Noregs og varðveittist þar, auk þess sem Íslendingar unnu stundum að ritstörfum í Noregi. En allur þorri íslenzkra handrita var þó að sjálfsögðu skrifaður og geymdur á Íslandi, að kalla ókunnur öðrum en Íslendingum. Leið svo fram á síðari hluta 16. aldar, er áhugi tók að vakna, einkum í Danmörku, á fornsögu Norðurlanda.

Árið 1593 gaf Arngrímur Jónsson (hinn lærði) út í Kaupmannahöfn stutta greinargerð um Ísland: Brevis commentarius de Islandia, eins konar varnarrit gegn ýmsum fáránlegum skrifum útlendinga um Ísland. Fengu menn af riti þessu dálítið hugboð um, hver náma íslenzkar fornbókmenntir voru um sögu Norðurlanda. Um svipað leyti komst Arngrímur í kynni við danska fræðimenn, er tóku nú óspart að fara í smiðju til hans. Leysti hann ósleitilega úr spurningum þeirra og jós í þá úr nægtabrunni íslenzkra fræða, en handrit fengu þeir ekki nema örfá, enda lágu þau ekki svo laus.

Því hefur verið haldið fram, að Íslendingar hafi á 16. öld verið mikið hættir að lesa hin fornu handrit og sá fornfræðiáhugi, er hér kviknaði á 17. öld, hafi orðið fyrir áhrif utan frá. En þetta sjónarmið er ekki rétt nema að mjög litlu leyti. Íslendingar höfðu að vísu slakað á og skrifuðu minna upp eftir gömlum handritum en áður. Tímarnir höfðu breytzt og nýjar bókmenntagreinar svo sem rímnakveðskapur og helgiljóðagerð rutt sér til rúms. Svarti dauði hafði kippt vexti úr þjóðinni á 15. öld, svo að hún var lengi að ná sér á strik eftir það.

Með 16. öldinni koma siðaskiptin og rugla Íslendinga í ríminu, brjóta niður fornar kenningar bæði kirkjulegar og þjóðlegar. Og margt það, sem áður var í föstum skorðum,

riðlast nú eða fellur. En það þurfti meira til, að Íslendingar gleymdu bókmenntum sínum og hættu að lesa og skrifa, og auðvitað hefði sá skerfur, sem Íslendingar sjálfir lögðu til fornfræðirannsókna á 17. og 18. öld, aldrei orðið sá, sem hann varð, ef samhengið hefði ekki alltaf verið órofið og þjóðin vakandi.

Upp úr miðri 17. öld fer fyrst að koma skriður á íslenzku handritin út úr landinu. Ég hef áður minnzt á Brynjólf biskup Sveinsson og áskorun Friðriks konungs 3. um, að handrit og önnur forn skjöl yrðu send til Kaupmannahafnar. En um svipað leyti fara Svíar einnig að leggja sig eftir íslenzkum handritum, og varð þeim þegar talsvert ágengt. Hófst nú mikið kapphlaup um handritin, og yrði það kostuleg saga, ef hún væri sögð öll. En það verður ekki gert hér, heldur snúið örfáum orðum að Árna Magnússyni, stórtækasta safnanda íslenzkra handrita, en hjá honum verða allir lágir í þaðan alfari.

Árni Magnússon var fæddur árið 1663 að Kvennabrekku í Dalasýslu, sonur Magnúsar Jónssonar sýslumanns og Guðrúnar Ketilsdóttur prófasts Jörundarsonar í Hvammi. Ólst Árni fyrst upp hjá afa sínum, en síðar hjá sr. Páli, syni hans, en þeir feðgar voru lærdómsmenn miklir og hafa haft góð áhrif á hinn unga og námfúsa svein.

Árið 1680 fór Árni í Skálholtsskóla og lauk þaðan prófi 1683, tvítugur að aldri. Sigldi hann að svo búnu til Kaupmannahafnar og tók þar guðfræðipróf eftir tvö ár, en gerðist aldrei prestur, enda hafði hugur hans þá þegar snúizt að öðrum efnum.

Skömmu eftir komu sína til Hafnar kynntist hann Thomasi Bartholín fornfræðingi og gekk síðar í þjónustu hans. Veturinn 1685—86 var Árni þó á Íslandi og mun þá fyrir alvöru hafa tekið að safna íslenzkum handritum, líklega að einhverju leyti að undirlagi Bartholíns, er sóttist mjög eftir þeim, enda beinlínis í hans verkahring. Vann hann og að miklu riti í þremur bindum (kom út 1689) um fyrirlitningu norrænna manna á dauðanum. Naut hann þar mjög aðstoðar Árna, er hann var að viða að sér efni um þetta úr fornsögunum.

Árið 1689 fór Árni til Noregs að huga að handritum. Seinna var hann um langt skeið í Þýzkalandi við bóka- og handritarannsóknir. Árið 1697 varð hann ritari í leyndarskjalasafni konungs og var það ævilangt, þótt hann væri í rauninni aðalstjórnandi þess frá 1725.

1701 varð hann prófessor í heimsspeki og fornfræðum við Hafnarháskóla, en hvarf til Íslands 1702, er honum var falið ásamt Páli Vídalín að semja jarðamat, taka manntal og kynna sér ástand og hagi þjóðarinnar. Var Árni lengstum á Íslandi (þó ekki veturna 1705—06 og 1708—09) fram til 1712, er hann fór þaðan alfari.

Árni hafði ungur tekið að starfa í bókasafni háskólans, en varð yfirmaður þess 1721. Enn fleiri störf hlóðust og á hann, þótt hér verði ekki talin.

En lífsstarf hans og hjartansmál var þó söfnun íslenzkra handrita,

fornra og nýrra og rannsókn þeirra. Við þau var hann vakinn og sofinn. Á ferðum sínum erlendis, en þó fyrst og fremst á Íslandi, spurði hann uppi slík gögn, fékk þau síðan ýmist að gjöf eða falaði þau fyrir fé. Og vildu menn ekki láta, var hann vís til að fá þau að láni og láta rita eftir þeim. Gat þá og komið fyrir, að seint væri staðið í skilum.

Halldór Kiljan Laxness hefur í sagnabálki sínum um þau Jón Hreggviðsson, Snæfríði Íslandssól og Árna Magnússon brugðið upp ýmsum myndum af handritasöfnun Árna. Ég tek til gamans tvo spretti, báða úr bókinni Íslandsklukkunni. Er sr. Þorsteinn í Görðum í hinum fyrri að lýsa erindi Árna Magnússonar fyrir Jóni Hreggviðssyni á Rein, en þangað eru þeir komnir í handritaleit. Í sögunni segir svo: Vildi hann (þ. e. Árni Magnússon, eða Arnas Arnæus, eins og hann er kallaður) kaupa öll skrifuð rifrildi frá fornri tíð svo úr skinni sem pappír, skræður, druslur og hvaðeina bréfkyns eða í bókarlíki, sem grotnaði nú sem óðast niður í fórum fátækra og volaðra innbyggjara þessa auma lands, með því þeir hefðu ekki lengur þará neitt beskyn fyrir hungurs sakir og annars þess guðlegs straffs, sem á fellur iðrunarlaust fólk og þá, sem vanþakka Kristi. Þessum bókagreyum kvað prestur hann síðan finna samastað í sinni stórri höll útí þeim stað Kaupinhafn, til geymslu um eilífa tíð, svo lærðir menn heimsins gætu sannfærzt um, að á Íslandi hefði eitt sinn lifað fólk í mannatölu svo sem Gunnar á Hlíðarenda, Njáll bóndi og synir hans.

En síðar í Íslandsklukkunni lætur Kiljan Jón Marteinsson þylja eftirfarandi lýsingu yfir Jóni Hreggviðssyni úti í Kaupmannahöfn:

Hann hefur fengið þær allar, sagði Jón Marteinsson, allar sem máli skipta. Þær sem hann ekki hafði á kirkjuloftum og í eldhúskrókum eða í myggluðum rúmbælum keypti hann af stórhöfðingjum og ríkisbændum fyrir jarðir og peninga þangað til allt hans fólk stóð uppi öreiga, og var hann þó kominn af stórmennum. Og þær sem höfðu verið fluttar úr landi elti hann uppi ríki úr ríki þangað til hann fann þær, þessa í Svíþjóð, hina í Noregi, nú í Saxlandi, þá í Bæheimi, Hollandi, Englandi, Skotlandi og Franz, já allar götur suður í Rómu. Hann keypti gull af okrurum til að borga þær, gull í belgjum, gull í kútum, og aldrei heyrðist hann prútta um verð. Sumar keypti hann af biskupum og ábótum, aðrar af greifum, hertogum, kjörfurstum og stólkonungum, nokkrar af sjálfum páfanum; — þangað til búslóðarmissir og svarthol blasti við. Og aldrei um eilífð verður til neitt Ísland utan það Ísland, sem Arnas Arnæus hefur keypt fyrir sitt líf.

En — habent sua fata libelli: bækur eiga sín örlög. Að kvöldi hins 20. októbers 1728 kom upp eldur í Kaupmannahöfn, geisaði nærri 3 daga og hafði þá lagt í auðn 2/5 hluta borgarinnar. Árni Magnússon uggði ekki að sér fyrr en eldurinn var kominn svo nærri híbýlum hans, að ókleift reyndist að bjarga nema hluta af safni hans. Nær allar hinar prentuðu bækur, er hann átti, sumar þeirra mjög verðmætar, brunnu í eldinum.

Skinnhandrit fórust aftur á móti fá, en pappírshandrit unnvörpum, þ. á m. ýmis merkileg gögn frá síðari öldum, svo að sums staðar hefur orðið alger eyða í sögu vora. Fjölmörg eftirrit, er Árni hafði gert eða látið gera, týndust, en erfitt að ætla á um fjölda þeirra eða tjónið í heild sinni, þótt það hafi verið kannað allrækilega.

Atburður þessi fékk að vonum mjög á Árna, svo að hann varð aldrei samur maður eftir. Hann reyndi þó að fylla í skörðin, þar sem þess var nokkur kostur, og skrifaði mönnum, er hann hélt, að enn mundu eiga handrit í fórum sínum.

En starfi Árna Magnússonar var nú að verða lokið, því að hann lézt aðeins rúmu ári eftir brunann, 7. janúar 1730.

Einum eða tveimur dögum fyrir andlát sitt arfleiddi Árni Kaupmannahafnarháskóla að safni sínu og flestum eignum, en fól vinum sínum tveimur, er hvött höfðu hann þessa, að ganga frá málum þessum að öðru leyti. En 30 ár liðu, áður en lag kæmist á. Var þá með konungsúrskurði ákveðið, að vöxtum af gjöf Árna skyldi varið til styrktar tveimur íslenzkum námsmönnum til fræðaiðkana við safnið, en jafnframt til greiðslu á útgáfum handrita þess.

Tveir ráðamenn voru kosnir til að sjá um framkvæmdir, en höfðu engu komið í verk eftir 12 ár. Var þá breytt til og kosin 6 manna nefnd, og hófst hún þegar handa. Eru þau rit nú orðin mörg og merk, er gefin hafa verið út á vegum Árnanefndar, og margur fræðimaðurinn setið þar við niðandi vötn íslenzkrar tungu.

Á árunum 1888—94 var prentuð skrá yfir handrit Árnasafns, í tveimur bindum. Eru þar talin um 2600 handrit og bróðurparturinn að sjálfsögðu íslenzkur. Af öðrum handritum er þar mest af norskum, þá dönskum, þýzkum o. s. frv., því að Árni batt söfnun sína ekki einvörðungu við íslenzk handrit. Þá hafa safninu bætzt þó nokkur handrit eftir daga Árna og sum þeirra merkileg. Jón Helgason, prófessor við Hafnarháskóla, gerði fyrir nokkrum árum skrá yfir handrit Árnasafns, er birt var aftan við álit nefndar þeirrar, er danska kennslumálaráðuneytið skipaði árið 1947 til þess að íhuga handritakröfur Íslendinga og gera tillögur um svar við þeim. Þessa skrá hef ég því miður ekki séð.

Árni Magnússon var eins og fyrr segir langstórvirkasti safnandi íslenzkra handrita og um þekkingu og skilning á bókmenntum Íslendinga og sögu langt á undan samtíð sinni, svo að sumar skoðanir hans eru nú fyrst að öðlast fulla viðurkenningu.

Um afdrif íslenzkra handrita, hefðu þau aldrei verið flutt úr landi, getur enginn sagt. Auðvitað stóð þjóðin miklu fátækari eftir, þar sem hún hafði verið rúin því, er verið hafði henni bæði matur og drykkur í aldaraðir. En handritunum, einkum skinnhandritunum, var mikil hætta búin, er pappírinn og prentaðar bækur komu til skjalanna. Sagan, skemmtunin, var aðalatriðið, en ekki efnið, sem hún var skráð á. Hafa þannig mörg skinnhandrit verið lögð fyrir róða, er búið var að koma efni þeirra á pappír. Fátækt var

og mikil og oft hrein neyð, og höfðu menn þá ekki sömu sinnu og gæzlu á hinum andlegu fjársjóðum, svo að fyrir gat komið, að þeir nýttu skinnhandrit til skæða, klæða eða annarra nota. En þó að slíkt kæmi fyrir, var þó þetta allt seinvirkara en bruninn mikli í Kaupmannahöfn. Þannig má velta þessu fyrir sér fram og aftur, en í rauninni lítið unnið við það og nú ekki annar til en miða við orðinn hlut.

Árni arfleiddi Hafnarháskóla að safni sínu, þann skóla, er þá var um leið háskóli Íslendinga. Annað gat hann varla gert, þar sem háskólinn var á þeim tímum hin eina menntastofnun í löndum Danakonungs, er trúandi var fyrir handritunum. En enginn skyldi þó ætla, að Árni hafi safnað handritunum og bókunum handa Dönum eða þeirra vegna, því að allt það starf vann hann fyrst og fremst í þágu Íslands og Íslendinga. Um tilgang Árna með bókunum segir ritari hans Jón Ólafsson frá Grunnavík svo:

. . . Þær skyldi vera sínum landsmönnum til gagns, þeim er vildi sig nokkuð gefa að gagnlegum studiis fleiri og Theologicis; því hann var löngu fyrir sitt andlát búinn að ásetja að stifta það stipendium, sem fram kom undir sjálft hans andlát. Eg heyrði hann segja það á banasænginni til nokkra góðra vina, sem nálægir voru, að fyrst hann hefði verið barnlaus sjálfur og guð hefði gefið sér efni til þessa, hefði hann viljað gera það landsmönnum sínum til fyrirgreiðslu. Og eigi væri sú sín meining, að þeir, sem þess nyti, skyldi vera antiqvarii eður erfiða í því allir, heldur þó sumir væri við studium Theologicum, njóta þess til uppheldis og geta því betur keypt sér bækur og stafað sig so fram til góðra embætta, jafnvel í andlegri stétt!

Á sama hátt og Snorri Sturluson og verk hans verða aldrei norsk, hversu gjarna sem Norðmenn vildu, að svo hefði mátt vera, verða hvorki sjónarmið Árna Magnússonar né hin íslenzku handrit hans dönsk, hvernig sem Danir láta. Og hið sama gildir um önnur íslenzk handrit í vörzlu þeirra, svo sem hin stórmerku handrit í Konungsbókhlöðu Dana, sum þeirra upphaflega send konungi að gjöf.

Íslendingar hafa nú kallað eftir handritum sínum í hendur Dönum og lagt þar fram mörg rök og þung. Verður sú deila, er risið hefur af kröfum þessum, ekki rakin að sinni, enda er hún flestum kunn af víðtækum blaðaskrifum um hana. Það eitt er þó ljóst, að báðir aðilar hafa í svipinn spillt því færi, sem þeir höfðu í byrjun: Danir til að afhenda handritin í einlægni og Íslendingar til að taka við þeim með fögnuði. Er því ekki annað að gera en bíða um stund og safna geði, unz hægt verður að setjast að samningum að nýju og leysa þetta mál á þann hátt, sem heiðri beggja þjóðanna sómir.

Verður þá og tími til að gera ýtarlega grein fyrir þessu merka máli, gangi þess og úrslitum.

SNÆBJÖRN JÓNSSON:

Þrjú kvæði

LÁGNÆTTISVÍSUR

Verkalúnum löng er gríma
lánist ekki að festa blund,
og að sjáist árdagsskíma
ennþá bíður nokkra stund.

Svefnlaus einatt í jeg leita
Íslendingasögurnar,
fann ei heldur ÞYRNA þreyta
þungu vökunæturnar.

Einars miklu hörpuhljómar
heilluðu andann langa nótt,
þagnar hvelfing endurómar
alteins Stephans tónagnótt.

Hjer er mikill myrkrageimur
mild þó ljósin brenni og hlý;
en mjer lýkst upp annar heimur
er til slíkra vina eg flý.

Lof og þökk sje þeim er gáfu
þjóð hinn dýra lista sjóð
og eflaust vöktu er aðrir sváfu
andans til að kynda glóð.

Þeirra mörg og römm var raunin —
reynsla tíðum andans manns;
þeirra oftast einu launin
urðu gleði skaparans.

Við sem núna vökur reyna
verðum — okkar hönd er snauð
og við gefum aðeins steina
ófædd þjóð er spyr um brauð.

Svona hnignar andans afli
okkar þjóðar nú um skeið.
Sjerhver kynslóð tapar tafli
tælist hún af réttri leið.

Trú á guð og traust á sjálfum
til að mæta hverri þraut,
var það sem í öllum álfum
opnaði mönnum sigurbraut.

Þetta Íslands þjóð er glatað,
því eru andans sverðin sljóv;
hún hefir ekki rjetta ratað
rás til þess að standast próf.

Prófið er, eg vaki og vinni
verk er efli framrás lífs;
þeirri köllun kvödd að sinni
krafan er til manns og vífs.

Þá er illa ef okkar samtíð
ekki skilar neinu því
sem að lífið ljetti framtíð,
lýsi henni myrkri í.

Eigi er það, að enginn vinni
óborinni kynslóð nú,
eða geymi innst í sinni
eldinn þann er nefnist trú.

En munu þeir ei fjarska fáir
framtíð sem að veiti styrk
andvakan er arga þjáir,
yfir grúfir nóttin myrk?

Máske ein hún eigi svarið,
aðeins reynslan gefi það.
En mörgu er nú illa farið,
enn þótt gott sjer finni stað.

Þó að nú sje þokudrunga
þrungið loft og breytt um hag,
vonum hitt, að öldin unga
annan sjái betri dag.

Eitt má hver einn skynja og skoða
— skoðun dæmist æðri trú —
Íslands þjóð er öll í voða
eins og taflið stendur nú.

NÝJA ÖLDIN

(Tileinkað stjettafjelögunum)

„Hugsjónir rætast“ — Nei, rjettara orðað
í raun er þeim sjaldan frá skipbroti forðað.

Hugsjón er draumur; við dagsbjarmann kaldan,
þó dýrðlegur væri, hann rættist of sjaldan.

Um frelsi kvað skáldið sín fegurstu kvæði
og framtíð í ljósi þess málaði á klæði.

Hún helgaði alt líf hans sú hugsjónin fagra,
en ömurleg sjón er nú uppskeran magra.

Hann rættist ei draumurinn dýrðlegi um frelsið,
í stað þess að losna varð harðara helsið.

Það var „frelsandi framtíð“ sem fjötrana reyrði
og dáleiddi lýðinn, í dróma hann keyrði.

Nú bíðum við þess — og sú bið er senn úti —
að beygður hinn síðasti okinu lúti.

Um alla jörð verða þá eingöngu þrælar,
að endingu reiknast þá mannkindur sælar.

Af þrælunum verða þeir þrælarnir stærstu
sem þrælsfjötrin reyrðu og hlekkjunum læstu.

Því óttinn við hina, að sig drepi úr dróma,
skal dag og nótt kvelja þá allt fram í góma.

Þó skáldið sem frelsinu lof söng sje liðinn
þá lifa samt tónarnir — hlustaðu á kliðinn.

Það er útfararsöngur alls manndóms í mönnum,
að moka on'í gröf er alt þrælslið í önnum.

Í austri, í vestri þeir annan söng hefja:
Burt alt nema þýlyndið — manndáð skal kefja.

Svo lyppast þeir áfram — það hringlar í hlekkjum —
með hryggina kengbeygða af þrældómi í sekkjum.

Já, þarna er hún, sjáðu, sú „frelsandi Framtíð“,
hún fæddi hana af sjer vor ljúgandi Samtíð.

Og Heimska og Ragmenska — á þeim var nú þörfin —
voru þær sem að unnu hjer ljósmóðurstörfin.

Nú áfram, þú tvífættra sauðkinda sægur,
í sögunni verðurðu að endemum frægur.

Sú stjórn er þú lýtur og styður og fórnar,
og stjett þín, er fjelagið. — *Þar er nú stjórnað!*

Þar mýla og teyma þig þýlyndis-þrjótar.
Það eru þrælar á stalli þau goð sem þú blótar.

Þeir gintu þig, lugu að þjer, heimskingja hópur,
og hundflatur lagðist og skreið þá hver glópur.

Og því sem að ærlegt var í þjer, er sálgað,
ef á þjer sást mannsbragð, á burt var það tálgað.

Hver snefill af mannrænu er máttvana og kalinn,
því Marx hefir sigrað og Hitler og Stalin.

HÚSIÐ MITT

Jeg bygði hús á bernsku minnar slóð,
við barðið græna vegg úr torfi hlóð
og gerði þak úr skógarhrísi og hnausum;
mjer fanst að reist jeg hefði mikla höll,
er héðan yfir runnakjarr og völl
úr dyrunum jeg horfði hurðarlausum.

Og sextíu árum síðar kom jeg þar,
jeg sá og mundi glögt hvar húsið var;
en hvar var mynd af hæð þess, stærð og lagi?
Þar sást ei rúst — því í var enginn steinn —
og ekki lengur fúakvistur neinn,
það alt var blásið burt úr moldarflagi.

Þá varð mjer þungt í hug að horfa á
og hvergi örmul verka minna sjá;
jeg sá þau fokin út í vind og veður,
Að sjá sig hafa unnið einskis til
og ekki á ljeðu pundi staðið skil,
það er sú sjón, sem ekki hugann gleður.

Jeg húsið átti að hlaða steinum úr
og herða í deigulmó 'inn trausta múr,
í þakið átti hellubjörg að hafa.
Það hefði eflaust hrunið fyrir því,
en horfið naumast veðurblásning í,
því vindar ekki björgin burtu skafa.

Jeg hafði hvorki vit til þess nje þrek,
í þakið fjekkst ei efni nema sprek
og björg í veggi var ei ljett að finna;
þau voru til, en aðeins fjarlægð í,
að afla þeirra — eg megnaði ekki því —
þau voru ei hæfi veikra arma minna.

Úr steinum reist, þó hryndi húsið mitt
það hefði lengi mint á bólið sitt
og þögult ögrað þjer að byggja og starfa
og gera betur gert en hafði jeg,
þá gat það þannig sýnt þjer rjettan veg;
þá unnið hefði eg, óbeint samt, til þarfa.

En reisti eg hús mitt alveg einskis til?
Það er sú spurning sem jeg naumast skil
hvort játa eigi eða hreint að neita.
Hvort óx jeg við það eða stóð í stað
er stefnu tók ég föstu marki að?
Í þeirri spurning sýnist svars að leita.

Nú bíð jeg svarsins, senn er gefast mun;
þó sjái eg skamt þá hef jeg um það grun,
að alveg neikvætt ei það muni verða.
Jeg þekki lítið lífsins hinztu rök,
en líklega er að vilja ei þyngsta sök,
þótt eflaust munur áforms sje og gerða.

Hvað mun svo loks um lífs míns smíðastarf?
Er líklegt að þar finni nokkur arf
sem hamarinn minn hinzt jeg lagði niður?
Hvort sló sá hamar högg á nagla einn?
Er hugsanlegt að finnist nokkur steinn,
er lagði sá hinn gleymdi og grafni smiður?

Er hugsanlegt að nokkur neisti sá
er nái að tendra ljósið öðrum hjá
í vökunótta-vísum mínum leynist?
Þess vildi eg óska, en veit ei hvort svo er,
og vísast mun það aldrei birtast mjer;
það aðeins vitrast öðrum hvort svo reynist.

Jeg vildi hafa góðu sæði sáð,
en sje ei hvort að vexti fær það náð
hjá meðbræðrum í huga þeirra hljóðum.
Mun ekkert stoða að jeg vildi vel?
Jeg veit ei svar, en árangurinn fel
með barnsins hugar-trausti guði góðum.

DR. STEFÁN EINARSSON:

Íslenzk helgikvæði á miðöldum

Íslenzk helgikvæði á 12., 13. og 14. öld eru kynblandin blóm, sem sækja form, mál og stíl til dróttkvæða, en andann til samtíða strauma í heimspeki og guðfræði kaþólsku kirkjunnar á miðöldunum. Það er í rauninni stór furða, að sálmaform kirkjunnar, hættirnir óbreyttir, skyldu ekki þegar frá fyrstu tíð teknir upp af skáldum íslenzku kirkjunnar; en líklega hefur hinum fyrstu klerklærðu höfðingjum, eða goða-klerkum, ekki fundizt neitt athugaverðara við að semja siði hennar að íslenzkum staðháttum á þessu sviði heldur en á mörgum öðrum. Svo mikið er víst, að hreinir kaþólskir sálmahættir, eða hymnahættir, sjást ekki í íslenzkum bókmenntum fyrr en á 15. öld.

Hinar fornu kenningar haldast í skáldamáli, og það jafnvel þær, sem nota hin fornheiðnu goðanöfn, eins og kenningar í *Plácítusdrápu*, sem de Vries hyggur yngri en 1150 vegna margra goðakenninga í henni. Ekki er óhugsandi að 12. aldar „endurreisnin" í Evrópu, sem þar vakti nýjan áhuga á grísk-latneskum fornbókmenntum og blés lífi í klassiska goðafræði, hafi hjálpað íslenzku klerkunum til að meta sína eigin innlendu goðafræði, ef þeir höfðu þá nokkurn tíma týnt því niður. Ef svo er þá varð þetta sérstaklega íslenzk endurreisn alveg eins og hin eiginlega 16. aldar endurreisn varð íslenzk, jafnvel á Norðurlöndum. Nýtt og frjótt viðfangsefni helgikvæðaskáldanna varð það að finna upp kenningar fyrir Guð, föður, son og heilagan anda, ásamt persónum úr biblíu- og heilagramannasögum. Þá gat jafnvel íslenzk náttúra komið þeim til hjálpar eins og auðséð er, ef athugaðar eru himinkenningarnar, sem Gamli kanoki í Þykkvabæ tengdi við konungaheiti til þess að kenna drottin himins, eða Krist. Guðmundur Finnbogason hefur athugað það, að himinninn í *Harmsól* er í tuttugu og þrem kenningum kenndur við úrkomu, storm, ský, jafnvel þrumur og eldingar, en í tíu kenningum aðeins sér til sólar! En frá þessum elztu helgikvæðum, sem full eru af kenningum er nokkuð jöfn þróun fram að *Lilju* á 14. öld, sem vísvitandi sneiðir hjá kenningum og markar þannig tímamót í helgikvæðagerð.

Straumhvörf í hugsun guðfræðinga og kirkju koma fram í breyttum viðhorfum skálda til Guðs, Krists og heilagra manna. Þannig hugsuðu menn sér upphaflega (á 10. og 11. öld) Hvíta-Krist sem voldugan sigurkonung, og það ekki einungis af því, að hann hafði unnið sigur á Ása-Þór og öðrum norrænum goðum, heldur fyrst og fremst af því að kirkjunnar menn sjálfir

höfðu lagt mikla áherzlu á þessa hlið hans í hinni frægu og vinsælu *Niðurstigningarsögu*. En á 12. öld — öld krossferðanna! — fengu menn nóg af þessum dýrðlega sigurkonungi og fóru heldur að hugsa um Krist eða Guð sem manninn, er kvaldist og dó fyrir syndir vorar á krossinum. Svo skrifar Anselm af Kantaraborg: „Það er sætara miklu að sjá þig fæddan í þennan heim af meynni móður þinni, heldur en að sjá þig borinn í dýrðarljóma af föðurnum fyrri en morgunstjarnan, og ljúfara er að líta þig deyja á krossi, heldur en að sjá þig ríkja yfir englum á himnum. Hvergi skil ég Krist betur en þar sem hann hangir á krossinum." Bæði *Harmsól* og *Líknarbraut* hafa dálítið af þessu viðhorfi; í *Lilju* er það enn skýrara, en langt um skýrast í *Passíusálmum* Hallgríms Péturssonar.

Þeir sem hugleiddu Krist, manninn, gátu ekki komizt hjá því að gefa jafnframt gætur að fólkinu í umhverfi hans, hvort sem það var við vögguna eða krossinn. Svo var auðvitað um Maríu, sem eftir 1200 fer að sjást grátandi við krossinn, *mater dolorosa*, svo var og um Jóhannes postula, lærisveininn sem meistarinn elskaði. Heilagur Bernharður og Benediktsmunkar í Citeaux á Frakklandi hleyptu Maríu-dýrkun af stokkum á 12. öld þar í landi, en hún fékk beggja skauta byr á Íslandi á 14. og 15. öld. Þessar aldir voru líka aldir annara dýrlinga á Íslandi, postula og píslarvotta; en Jóni (Jóhannesi) postula, Pétri postula, Nikulási helga og Tómasi af Kantaraborg hafði verið sungið lof þegar á 13. öld eftir kvæðaleifum að dæma.

Mjög sterkur þáttur í arfi kirkjunnar var táknmál og táknfræði, symbólismi og allegóría og klerkar notuðu oft eins konar kenningar er uxu úr þessum táknfræðilega jarðvegi og mætti því kalla táknkenningar (conceits?) til aðgreiningar frá kenningum fornskálda. Af þessu tæi var *flæðar stjarna* = maris stella (Þ. e. María), *friðar sýn* = visio pacis (þ. e. Jerúsalem) (*Geisli* 1152); sól táknandi Guð (*Harmsól, Sólarljóð,* um 1200); hjörtur táknandi Krist (*Plácítusdrápa* 1150—80, *Sólarljóð*, sbr. hinn íslenzka *Physiologus*); segl Óðins kvánar (Friggjar, eða Freyju, eða Venusar) þruma (hanga) á þráreipum (*Sólarljóð*).

Eins og mest af helgum kvæðum í kristnum dómi Vesturlanda er meginþorri íslenzkra helgikvæða andlítill og leiðinlegur lestur a. m. k. fyrir mann sem ekki er sanntrúaður sjálfur. Nokkrir tindar gnæfa þó bjartir og skínandi yfir flatneskjuna: andlátsbæn Kolbeins Tumasonar (1208), *Sólarljóð* frá sama tíma og *Lilja* Eysteins Ásgrímssonar (um 1350).

Frá 12. öld hafa geymzt fjögur helgikvæði heil og nokkur brot.

Geisli Einars Skúlasonar er elzta kvæðið; það er drápa (71 erindi) til dýrðar Ólafi konungi helga, en hann er þar kallaður öflugur geisli miskunnar sólar (Drottins), og sú sól var borin af flæðar stjörnu (maris stella, Máríu). Það er lofgerð um hinn helga mann og jarteinir hans fremur heldur en konungslof, þótt skáldið gleymi ekki með öllu

orustum hans, og vel fæddum hröfnum, örnum og úlfum, sem eiga kviðfylli honum að þakka. Einar gleymir ekki heldur að minnast á skáldahlut sinn, bæði í þessu lífi og hinu ókomna! Kvæðið var flutt í Kristskirkju í Niðarósi 1153 (eða veturinn 1153—54).

Fyrsta erindi úr *Geisla*:

Eins má óð ok bœnir
allsráðanda ens snjalla,
mjök er fróðr, sá er getr góða,
Guðs kenning mér kenna;
göfugt ljós boðar geisli
gunnöflugr miskunnar
ágœtan býð ek ítrum
Ólafi brag sólar.

Til eru brot af *Jóns drápu postula* og *Krists drápu* (?) eftir Nikulás Bergsson, ábóta á Munkaþverá, ferðamann mikinn, er kom heim úr pílagrímsferð til Róms og Jerúsalem 1154 og dó 1159. Brotin bera vott um fyrirmyndunar kenningu (præfiguratio) kaþólsku kirkjunnar, sem algeng var á miðöldum.

Harmsól (65 erindi hrynhend) er drápa um Krist, sól sorgar, ort af Gamla kanoka í Þykkvabæjarklaustri (stofnað 1168). Höfundurinn er iðrandi, en veltir sér ekki í syndum sínum; hugleiðingar hans um Krist ná hámarki þar sem hann lýsir endurkomu hans á dómsdegi, og er þá syndurum ráð að vara sig. Minnzt hefur verið á kenningar hans hér að framan; þær eru margar. Kvæðinu lýkur með bæn til lesandans að biðja fyrir sál höfundarins.

Fyrsta erindi úr *Harmsól*:

Hár stillir, lúk heilli,
hreggtjalda, mér, aldir,
upp, þú er allar skaptir,
óðborgar hlið góðu,
mjúk svá at mœtti auka
mál gnýlundum stála
miska bót af mœtu
mín fulltingi þínu.

Plácítusdrápa (ekki alveg heil) segir mjög vinsæla helgisögu á miðöldunum um langreyndan mann, sem Drottinn sviptir konu og sonum, en lætur fjölskylduna hittast að leikslokum, ekki til þess að njótast, heldur til þess að deyja píslarvættisdauða. Kvæðið er fullt af kenningum, og töldu eldri fræðimenn það fyrir þá sök að líkindum eldra en *Geisla*, en de Vries hyggur að það sé þess vegna yngra (frá því um 1180). Kvæðið hefur geymzt í handriti frá því um 1200.

Af því að fyrsta erindi drápunnar er ekki heilt, skal ég gefa 6. erindi með nöfnum sona Plácítúsar:

Snjallr gat örr frá illu
Evstákíús vaknat;
kván réð þegns at þjóna
Þeópista vel Kristi;
ungr nam atferð drengja
Ágapítús fága;
þýðr né þengils lýða
Þeópistus trú missti.

Leiðarvísan (45 erindi) er drápa ort til dýrðar sunnudeginum og á að skýra uppruna helginnar á þeim degi. Þar segir frá himna-bréfi, sem féll til jarðar á sunnudegi í Jerúsalem (Jórsölum) og bauð helgi dagsins. Til að styðja málið telur kvæðið upp fjölda af merkilegum

hlutum, sem skeð hafa á sunnudegi svo sem boðun Máríu og Krists burð. Himnabréfið er alþekkt krossferðaminni. Nafnlaus höfundurinn nefnir einhvern Rúnólf prest er hafi hjálpað sér (Ketilsson 1143?). Kvæðið stælir *Plácítusdrápu* og *Geisla;* Paasche taldi það vera frá 1150, de Vries frá 1180.

Fyrsta erindi úr *Leiðarvísan*:

Þinn óð semk ok innik
allskjótt, salar fjalla,
harðla brátt til hróðrar,
harri, munn ok varrar;
mér gefi döglingr dýra
dœmistóls ok sólar,
enn svá at ek mega sannan,
orðgnótt, lofa dróttin!

Á þrettándu öld halda menn áfram að yrkja helgar drápur. Brot eru til af *Jónsvísum* (postula) eftir Kolbein Tumason (d. 1208), *Kristsdrápu* (?) eftir Ólaf svartaskáld, *Tómasardrápu* (a Becket) eftir Ólaf hvítaskáld, nokkur óþekkjanleg slitur í Fjórðu málfræðiritgerðinni og nafnlaus brot af *Nikulásardrápu*. Nær heil kvæði eru *Líknarbraut* (52 erindi) og *Heilagsanda vísur* (18 erindi), fyrsta kunna þýðingin úr latneskum hymna: *Veni creator spiritus* (Kom skapari heilagur andi) svo sem Einar Ól. Sveinsson hefur sýnt.

Mun ég prenta hér til sýnis 11. erindið, er samsvarar fyrsta versi í latneska frumsálminum:

Kom þú hreinskapaðr himna
hlutvandr föður andi,
yðvarra frem errinn
alsœlan hug þrœla;
himneskrar fremr háska
hjálp unnin miskunnar
gumna brjóst í grimmum
Guðs kraptr þau er þú skaptir.

Veni creator spiritus!
Mentes tuorum visita;
Imple superna gratia
Quæ tu creasti pectora.

Líknarbraut er kvæði um krossinn; nafnið merkir krossinn. Það er hugleiðing um píningu Krists — naglarnir heyrast reknir í fætur hans, en María grætur. Kvæðið er tilfinningasamara en eldri kvæðin, stíllinn innilegri og persónulegri. Það er varða á leið til *Lilju;* Paasche metur það mikils.

Fyrsta erindi úr *Líknarbraut*:

Einn lúktu upp sem ek bœni
óðrann ok gef sanna
mér, þú er alls átt œrit,
orðgnótt, himins dróttinn;
þinn vil ek kross sem kunnum,
Kristr styrki mik, dyrka,
örr, sá er ýta firrir
allri nauð ok dauða.

Nokkuð af helgi- og kenni- (didactic) kvæðum þrettándu aldar fellur ekki í straum dróttkvæðu og hrynhendu drápanna, heldur í farveg Eddukvæða-hátta. *Merlínusspá* eftir Geoffrey af Monmouth var snúið á lélegt fornyrðislag af Gunnlaugi Leifssyni munki (d.1218). Hin nafnlausa þýðing á *Catonis Disticha* (Tvíhendur Catós) er kallast *Hugsvinnsmál* munu vera frá síðari hluta 12. aldar. Ljóðaháttur *Hávamála* fer þessu gamla latneska kennikvæði mjög vel.

Undir ljóðahætti eru líka ort *Sólarljóð* (frá því um 1200 eða þar eftir), nafnlaust, en mikilfenglegasta kvæði kaþólskt á undan *Lilju*. Í því mætast hetjukvæði, kennikvæði, leiðslur eða sýnir (visiones), andi *Hávamála* og *Völuspár*, andi kaþólskra dæmisagna (exempla), sýna og táknfræði (symbolismi). Heimspekin er kaþólsk og miðaldaleg: breyt vel, og þú munt bjargast.

Í *Sólarljóðum* ávarpar dáinn faðir, snúinn frá dauðum, son sinn lifandi. Hann hefur mál sitt með nokkrum dæmisögum, er kasta björtu ljósi á háttalag illra manna eða villtra og á hlut þeirra eftir dauðann. Eftir stutta áminning um bæn til sonarins, rifjar faðir hans upp ævi sína, heldur skemmtilega, heldur andvaralitla, fram til dauðadags, er Hel stóð tilbúin að draga hann í djúpið. Á dauðastundinni sér hann sólina og lýsir þeirri sýn í sjö frægum erindum, sem kvæðið dregur nafn af: *Sól ek sá*:

Sól ek sá
sanna dagstjörnu
drúpa dynheimum í;
en Heljar grind
heyrða ek á annan veg
þjóta þunglega.

Þessi sól er sönn dagstjarna, verus Lucifer, þ. e. Kristur. Í annari vísu sýnist hún vera sjálfur Guð:

Sól ek sá
svá þótti mér
sem ek sæja göfgan Guð.

Blóðrauðir geislar sólar og eldrautt haf, sem hún sígur í, minna á dómsdag:

Sól ek sá
setta dreyrstöfum
mjök var ek þá úr heimi hallr.

Og loks:

Sól ek sá
síðan aldrigi
eftir þann dapra dag,
því at fjallavötn
lukust fyrir mér saman,
en ek hvarf kallaðr frá kvölum.

Þegar sólin er sigin, kemur dauðinn, en sálin flýgur burt — sem vonarstjarna — meðan líkaminn bíður greftrunar. Á leið sinni um sjö sigur-heima og kvölheima, mætir sálin fyrst vánardreka og illfygli því, er honum fylgir, en þá skerst sólarhjörtur (þ. e. Kristur) í leikinn og sjö stjörnuenglar, líklega undir forustu Mikjáls. Síðan er sálinni á fluginu sýnt í tvo heima, en frásagnir hennar af þeim vistarverum láta engan, sem heyrir, í vafa um það hvert er betra að fara eftir dauðann. Kafla þessum lýkur með bæn til þrenningarinnar um að „vernda oss alla eymdum frá.“ Lokakafli kvæðis virðist vera nokkrar táknrænar svipmyndir, sem mönnum hefur ekki tekizt að skilja eða skýra. Næstsíðasta vísan nefnir kvæðið *Sólarljóð*, en síðasta vísan, þar sem faðirinn kveður son sinn, bergmálar hinn fræga kaþólska líksöng: *Requiem aeternam dona eis, domine*:

Hér vit skiljumsk
ok hittask munum
á feginsdegi fíra;
dróttinn minn,
gefi dauðum ró,
en hinum líkn er lifa.

Þótt kvæðið sé skylt kaþólsku leiðslubókmenntunum, þá er leiðslan, eða sýnirnar, ekki aðalatriðið í uppistöðu kvæðisins, eins og þær eru t. d. í *Duggals leiðslu* (Visio Tungdali). En eins og Dante speglaði sína samtíð í hinni óviðjafnanlegu *Divina Commedia,* þannig álítur Paasche, að óöld og glæpir Sturlunga-aldar muni vera áþreifanleg í *Sólarljóðum* ekki síður en trú aldarinnar. Sú trú birtist ekki aðeins hjá beztu mönnum kirkjunnar eins og Guðmundi góða, heldur líka hjá guðhræddum höfðingjum eins og Rafni Sveinbjarnarsyni (d. 1213) — sem vel hefði getað ort *Sólarljóð* — og það jafnvel hjá mesta mótstöðumanni kirkjunnar, Kolbeini Tumasyni.

Lítill vafi er á því, að Kolbeinn hefur ætlað sér að ráða lögum og lofum norðlenzkrar kirkju, er hann neyddi Guðmund prest Arason til að taka við biskupskjöri á Hólum. En jafnskjótt og Guðmundur var biskup orðinn, gerðist hann lítt leiðitamur skapara sínum hinum veraldlega og kvað svo rammt að því, að hann bannfærði Kolbein. Skömmu síðar, það var á Máríumessu 1208, hringdu kirkjuklukkur í Hólakirkju til aftansöngs, en Kolbeinn Tumason, að dauða kominn, bannfærður óvinur kirkjunnar, heyrði þær ekki. Þá orti hann þrjú runhend erindi, andlátsbæn til Krists Máríusonar, en sú bæn er af því tæi, að hennar líki að dýpt og innileik mun torfundinn fyrir utan *Sólarljóð* og *Lilju,* ef ekki er farið í latínuhymna kirkjunnar sjálfrar á þessu tímabili.

Heyrðu himna smiðr,
hvers er skáldit biðr:
komi mjúk til mín
miskunnin þín;
því heit ek á þik,
þú hefir skaptan mik;
ek em þrællinn þinn,
þú ert Dróttinn minn.

Guð heit ek á þik,
at þú græðir mik,
minnstu mildingr mín,
mest þurfum þín;
ryð þú röðla gramr,
ríklyndr og framr,
hölds hverri sorg
úr hjartaborg.

Gættu, mildingr, mín,
mest þurfum þín
helzt hverja stund
á hölda grund;
sendu, meyjar mögr,
málsefnin fögr,
öll er hjálp af þér
í hjarta mér.

Þegar kemur fram á fjórtándu öld lifa fornskálda hættir (dróttkvætt, hrynhent o. s. frv.) aðeins í helgikvæðum, því að rímnahættir taka þá við veraldlegum efnum. Verður ekki annað sagt en allmikið sé til af þessum helgikvæðum undir fornháttum, eftir hinni gömlu útgáfu Finns Jónssonar að dæma

(Skjaldedigtningen II, A og B), en prófessor Jón Helgason hyggur, að nokkuð af nafnlausu kvæðunum í henni geti verið frá fimmtándu öld.

Það sem einkennir 14. aldar helgikvæðin er þetta, að helgir menn eða dýrlingar eru nú yrkisefni nær eingöngu, með Máríu allravinsælasta. Átta kvæði eru ort henni til lofs og dýrðar: tvö lofkvæði, *Lilja* og *Máríudrápa*, einn *Máríugrátr* (planctus) og fimm helgisögur allar (nema ein?) eftir *Máríusögu*. Af helgum meyjum fær Katrín heila drápu (eftir Kálf skáld = Vitulus vates) en þrjátíu og tvær aðrar meyjar eiga eina *Heilagra meyja drápu* allar saman.

Af postulunum fá Pétur og Andréas sitt lofkvæðið hvor (*Andréasdrápa* er þó aðeins brot), en hver um sig fær eitt erindi í *Allra postula minnivísum*. Í því kvæði er hvert erindi dróttkvæð vísa auk tveggja vísuorða, sem hvetja til að drekka minni postulans. Þetta er minni Jakobs:

Oss gefi Jákób þessa
Jóns bróðir frið góðan
siðar ok sanna prýði,
sætast hæfilæti;
halda manni mildum
mikit stím pílagrímar
þar er fagnaðar færi
fellr í Kompostella.
Gleði gjörvalla inni
Guð með Jákóbs minni.

Loks er brot af *Heilagra manna drápu*, ef til vill til heiðurs öllum heilögum, þótt eigi sé getið fleiri en sjö í því, sem varðveitt er af drápunni.

Eini „helgi" maðurinn, sem kemst í nokkurt hálfkvisti við Máríu mey í vinsældum, er betlara-biskupinn Guðmundur góði. Íslendingar börðust fyrir helgi hans; bein hans voru upp tekin 1344, Arngrímur ábóti Brandsson á Þingeyrum setti saman *Æfi* (*Vita*) hans á latínu og orti drápu (1345) honum til heiðurs. Tveir aðrir menn, Einar Gilsson (lögmaður 1362—69) og Árni Jónsson ábóti á Munkaþverá tóku undir lofið, svo að hinn góði biskup var dýrkaður í ekki færri en sex kvæðum; allt árangurslaust.

Hér er ekkert rúm til að ræða kvæði þessi nákvæmlega, nema hið mikla og fræga kvæði *Lilju* og höfund hennar Eystein Ásgrímsson. Það hlýtur að hafa verið ort á árunum 1343—44, því að það hefur sýnilega haft áhrif á *Guðmundardrápu* þá, sem áður er nefnd, eftir Arngrím Brandsson.

Árið 1343 var Eysteinn Ásgrímsson munkur settur í dýflissu fyrir skírlífisbrot og fyrir það að hafa barið á ábóta sínum á Þykkvabæ í Veri. Skömmu síðar var honum sleppt og hann sendur í klaustrið á Helgafelli. Árið 1349 var Eysteinn Ásgrímsson gerður officialis í Skálholti; hann vann með biskupi og fór með honum til Noregs 1355. Í Noregi var Eysteinn fram til ársins 1357, þegar hann með öðrum manni var gerður eftirlitsmaður Skálholtsbiskupsstóls. Í því embætti féll hann í ónáð biskups, og það svo að biskup bannfærði hann. Árið 1360 sneru eftirlitsmennirnir aftur til Noregs og þar andast Eysteinn 14. marz 1361 í klaustrinu í Helgisetri í Niðarósi.

Ef öll þessi atvik eru þættir úr lífi sama manns, þá virðist maðurinn hafa verið ofsamaður mikill, stundum í uppreisn gegn, stundum við æðstu völd í kirkjunni móður sinni. Flestir, sem um kvæðið og höfundinn hafa skrifað, hafa ekki dregið þenna rómantíska æfiferil Eysteins í efa. En síðasti útgefandi kvæðisins, Guðbrandur Jónsson, skildi syndarann og uppreisnarmanninn frá hinum æruverða kirkjuhöfðingja og ánafnaði höfðingjanum kvæðið. Síðan hefur Gunnar Finnbogason bent á það (*Á góðu dægri* 1951), að fyrsti helmingur 14. aldar virðist hafa verið tími, þar sem töluvert illgresi greri upp í ökrum kirkjunnar og klaustranna eins og raunar vænta mátti eftir hinn mikla sigur hennar í togstreitunni um löndin (staðina, Staða-Árni) í landinu, laust fyrir 1300. Líka hefur verið bent á það, að Arngrímur ábóti Brandsson á Þingeyrum, áðurnefndur höfundur *Guðmundardrápu*, virðist hafa gert uppreisn gegn kirkjunni og fengið uppreist af henni alveg eins og Eysteinn. Það sem athyglisverðast er: þeir virðast eigi aðeins hafa verið félagar er þeir börðu ábótann í Þykkvabæ, heldur verður Arngrímur fyrstur manna til að meta *Lilju* með því að stæla hana, eins og *Guðmundardrápa* hans sýnir.

Lilja, hundrað erinda hrynhend drápa, hefur jafnan verið talin ort til dýrðar Máríu mey; nafnið Lilja og erindafjöldinn: jafnmörg erindi og í Máríubæninni Ave Maria, hefur hvorttveggja þótt benda á það. En Guðbrandur Jónsson bendir á það, að aðeins tíu hundruðustu af erindunum (86—95) fjalli um Máríu sérstaklega, en á öðrum stöðum í kvæðinu tileinkar höfundurinn það Guði, Kristi, eða Kristi og Máríu. Í raun og veru er kvæðið saga veraldar eins og vestræn kristni skildi hana og eins og hún hefur verið sögð í óteljandi kvæðum af svipuðu tæi. Eftir ákall á Guð og Máríu byrjar kvæðið söguna með sköpun og falli englanna, segir síðan frá sköpun Adams og Evu, freistingu þeirra og falli. Þá kemur boðun Máríu, og fæðing Krists. Þá er sagt frá freistingu Krists og því, sem er veigamesti kafli þessarar veraldarsögu, pínu hans og dauða. Þessi kafli verður í miðri drápunni þar sem stefin tvö mætast:

Sé þér dýrð, með sannri prýði
sunginn heiðr af öllum tungum
eilíflega. Með sigri og sælu
sæmd og vald þitt minnkist aldri.

Æfinlega með lyktum lófum
lof ræðandi á kné sín bæði
skepnan öll er skyld að falla,
Skapari minn, fyrir ásján þinni.

Þar getur líka að líta sorgandi móður hans, *mater dolorosa*:

Höfuðdrottningin harmi þrungin,
hneigð og lút, er skalf af sútum,
færðist nær, þá er fell úr sárum
fossum blóðið niðr á krossinn.
Þrútnar brjóst, en hjartað hristist,
hold er klökkt, en öndin snöktir, —
augun tóku að drukkna drjúgum
döpur og móð í táraflóði.

Næst kemur niðurstigningarsagan, þá upprisan og loks dómsdagur.

Það sem eftir er kvæðisins (75—100 erindi) er mest iðrandi sjálfsásakanir með bænum og Maríulofi. Kvæðið sýnir, að Eysteinn kunni guðfræði sína, en var tæplega frumlegur hugsuður. Með áherzlu þeirri er hann leggur á synd og náð stendur hann nær *Passíusálmunum* en *Sólarljóðum*.

En kvæðið ber líka vott þess að hann var mikið skáld, sem kunni að blása lífsanda í verk sitt. Hann náði þessum árangri að ekki litlu leyti með því að sneiða hjá hinum fornu kenningum skáldamálsins; það gerði kvæðið auðskildara, aðgengilegra, beindi brautina til hjartans; hann var Jónas Hallgrímsson og Tómas Guðmundsson sinnar tíðar. Stíll hans varð auðveldari en allt það, sem áður hafði heyrzt, þó dregur þetta hvergi úr hátign og mikilfengleik hans. Vísuorð hans eru mátulega hreimmikil og stílföst til þess að bera fram lof Drottins og Maríu. Frásögn hans er röskleg, myndir vel valdar, lýsingar hans á fjandanum geta verið skemmtilega beizkar. Vera má að birta og ljómi kvæðisins sé heldur í kaldara lagi, ef borið er saman við andlátsbæn Kolbeins eða *Passíusálmana*. Samt hafa sumir beztu ritskýrendur (Paasche) lagt áherzlu á dýpt tilfinninga hans.

Að skáldið vissi, hvert hann var að fara og hvað hann ætlaði sér með list sinni sést af sjálfs hans orðum:

Fyrri menn, er fræðin kunnu
forn og klók af heiðnum bókum
slungin, mjúkt af sínum kóngum
sungu lof með danskri tungu.
Af þvílíku móðurmáli
meir skyldumst eg en nokkur þeira
hrærðan dikt með ástarorðum
allsvaldanda kóngi gjalda.

Þetta erindi er nær upphafi kvæðis, en hinar tvær nálægt kvæðislokum:

Veri kátar nú virða sveitir.
Vætti eg þess, í kvæðis hætti
vorkenni þótt verka þenna
vanda eg miðr, en þætti standa.
Varðar mest til allra orða
undirstaðan sé réttlig fundin,
eigi glögg þótt Eddu regla
undan hljóti að víkja stundum.

Sá, er óðinn skal vandan velja,
velr svo mörg í kvæði að fela
hulin fornyrði að trautt má telja,
tel eg þenna svo skilning dvelja.
Vel því — að hér má skýr orð skilja,
skili þjóðir minn ljósan vilja, —
tal óbreytilegt veitt að vilja. —
Vil eg að kvæðið heiti LILJA.

Skáldið náði tilgangi sínum. Það er víst, að kvæðið varð svo vinsælt, að öllum var kennt það, og áttu menn að fara með það daglega, eða að minnsta kosti einu sinni í viku. Aðdáun fólks á kvæðinu kemur hvergi betur fram en í orðtækinu: „allir vildu *Lilju* kveðið hafa.“ Fimmtándu aldar skáldin gerðu slíkt hið sama með því að nota háttinn og líkja eftir kvæðinu: meiri fullkomnun gátu þeir ekki hugsað sér en ljómaði af þessu tízkukvæði fjórtándu aldarinnar. Siðaskiptamenn fóru að dæmi þeirra með því að taka Lilju upp í *Vísnabók* Guðbrands (1612), að vísu með nokkrum

úrfellingum og breytingum. Og í raun og veru höfðu siðskiptamenn eða siðabótamenn, eins og þeir kölluðu sjálfa sig, ekkert til þess að setja á bekk með *Lilju* fyrr en *Passíusálmar* Hallgríms koma til sögu.

Helgikvæði fimmtándu aldar og fram að siðabót (1550) hafa verið gefin út og rædd aðallega af tveim fræðimönnum, Jóni Þorkelssyni (Dr. forna) og Jóni Helgasyni prófessor í Kaupmannahöfn, en Páll Eggert Ólason hefur líka átt í því starfi ekki ómerkan þátt. Jón Þorkelsson kom ungur að ónumdu landi miðaldafræðanna og eyddi langri æfi til að marka og draga á land allt það vogrek, sem þar rak á fjörur hans. Hann var geysiminnugur og hafði frábæra gáfu til þess að tengja saman og skapa myndir og mannlýsingar úr brotunum. En hann hafði hvorki tíma né löngun til að beita nákvæmri, hárbeittri gagnrýni í fræðum sínum. Hins vegar virðist hárhvöss gagnrýni hafa verið Jóni Helgasyni í blóð borin. Þótt hann sé lærisveinn Finns Jónssonar, en ekki Eysteins Ásgrímssonar, þá hefur hann fullkomlega tileinkað sér lífsreglu Eysteins:

Varðar mest til allra orða
undirstaðan sé réttlig fundin.

Þessi gagnrýna samvizka gerir Jón ekki aðeins að bezta útgefanda íslenzkra handrita sinnar tíðar (ómetanlegur kostur á manni, sem situr í Árnasafni), heldur líka manna hlífðarlausastan að rífa niður hugspilaborgir annara, þótt glæsilegar kunni að virðast, og alveg ófáanlegan til að eyða sínum dýra og nauma tíma í svo auðvirðileg störf. Af þessu má það vera auðskilið að Jón Helgason hafði ekki lítið að athuga við útgáfur Jóns Þorkelssonar af miðaldakvæðunum eins og t. d. *Kvæðasafn* (1922—1927), sem hann dæmdi allhart þegar út kom. Hitt er þó meira um vert að þessir merku nafnar hafa fullkomlega sameinazt í ást á sínum fornu fræðum, enda hafa báðir ort sig aftur í þessar miðaldir, svo að enginn nútímaskálda stendur þeim þar á sporði. Hins vegar verður sennilega bið á því að hin fornu kvæði verði betur útgefin en Jón Helgason gerði í *Íslenzkum miðaldakvæðum* (1936).

Jón Helgason telur, að engin höfundanöfn verði með vissu tengd við kvæði frá 15. öld. Jón Máríuskáld var áður talinn sami maður og sr. Jón Pálsson, prestur á Grenjaðarstað (d. 1471) og höfundur *Máríulykils;* hvorttveggja telur Jón Helgason nú jafntilhæfulítið.

Í vísu frá fyrra helmingi 16. aldar, sem kennd er Jóni Arasyni biskupi, eru fjögur skáld, þá á lífi, nefnd til þess að vera beztu skáld á landinu, hvert í sínum fjórðungi:

Öld segir afbragð skálda
Einar prest fyrir vestan;
Hallsson hróðrar snilli
hefir kunnað fyrir sunnan;
Blind hafa bragnar fundið
bragtraustan fyrir austan
Gunna get eg að sönnu
greiðorður sé fyrir norðan.

Einar „fyrir vestan“ var Snorra-

son og kallaður Ölduhryggjarskáld (d. 1534); af kvæðum hans lifir nú ekki ein staka svo menn viti. Jón Hallsson „fyrir sunnan“ (d. 1538) orti *Ellikvæði* og voru erindi úr því birt í *Vísnabók* Guðbrands biskups (1612). Sigurður blindur „fyrir austan“ orti meðal annars rímur, þar á meðal *Hektorsrímur* með Jóni Arasyni biskupi. Lengi héldu menn líka að hann væri höfundur ágæts kvæðis, sem *Rósa* kallast, með svip af *Lilju*, en Páll E. Ólason telur það sennilegt að þetta kvæði sé heldur eftir Sigurð Narfason í Fagradal í Dölum (15.—16. öld). Ef þetta er rétt er ekki einu sinni hægt að tengja Fagradal „fyrir austan“ við nafn Sigurðar blinda.[1] Síðastur er nefndur Gunni fyrir norðan; það er Gunni Hallsson Hólaskáld (d. 1545); honum eru kenndar *Ólafsvísur* með ekki of mikilli vissu.

Nálægt lokum hinnar kaþólsku aldar birtast tveir höfundar í nokkuð skýrara ljósi: Hallur Ögmundarson (1501—39), prestur á Vestfjörðum, höfundur *Gimsteins, Máríublóms, Náðar* og *Nikulásardrápu* og Jón biskup Arason á Hólum, alltaf álitinn mesta skáld sinnar tíðar og venjulega talinn höfundur kvæðannar *Ljómur, Niðurstigningsvísur* og *Krossvísur,* þótt Jón Helgason leyfi honum aðeins *Píslargrát* og *Davíðsdikt* með vissu.

Í þeim tveim bindum, sem út eru komin af *Miðaldakvæðum* Jóns Helgasonar eru um hundrað helgikvæði kaþólsk frá tímabilinu 1400—1550 — fimm sinnum fleiri en helgikvæði frá 14. öld og má þó vera að sum þeirra ætti að dagsetja eftir 1400. Af því að flest af þessum kvæðum er nafnlaust, er auðveldast að flokka þau eftir efni.

Fyrst eru kvæði sem fjalla um sköpunina, syndafallið, endurlausnina og dómsdag. Þetta er efnið í *Lilju, Rósu* og *Ljómum* og fjórum kvæðum betur, alls sjö kvæðum. Hátturinn Liljulag (hrynhent) er líka notaður í *Rósu* (133 erindi) en höfundur *Ljóma* notar nýjan hátt, notaðan áður (?) aðeins af Skáld-Sveini og Jóni Arasyni (í *Davíðsdikti*) ef Jón Arason er ekki höfundur *Ljóma,* sem vel má vera, þótt ekki verði það sýnt, að ætlun Jóns Helgasonar.

Þá eru kvæði um Krist og kross helgan. Af þeim eru *Píslargrátur* með vissu, *Niðurstigningsvísur* og *Krossvísur* með vafa eftir Jón Arason; *Máríublóm* (þ. e. Kristur) og *Gimsteinn* (þ. e. *Krossinn*) eftir Hall Ögmundarson. Fimmtán kvæði

---

1) Það var það, sem Jón Þorkelsson gerði. Hann áleit að Sigurður blindur hefði búið í Fagradal í Mýrdal, sem að vísu var í Austfirðingafjórðungi hinum gamla (náði vestur að Fúlalæk). Aðrir þeir sem til greina gátu komið voru Fagridalur í Breiðdal og Fagridalur í Vopnafirði. Eg hugði um stund, að hægt kynni að vera að sýna fram á að Jón biskup á Hólum gæti ekki með nokkru móti sagt „fyrir austan“ um mann sem frá Hólum að sjá hlaut að búa suður í Mýrdal frá nútíma málvenju. En mér varð ekki að þessari hyggju minni. Sr. Jón Steingrímsson skrifar svo í 19. kapítula æfisögu sinnar um ferðalag úr Skagafirði suður undir Eyjafjöll:

„Árið þar eftir (þ. e. 1752), þá eg var á Reynistað, fór eg enn **austur á land** til fiskikaupa. Varð eg enn kunnugur góðum og misjöfnum mönnum og þó eg fengi nógan fisk keyptan undir **Eyjafjöllum**, var hann hjá flestum þeim svo húsrakur með öðru fleira, að eigi gat staðið sína vigt þá **norður** kom og varð eg því heldur að fara út í Vestmannaeyjar og eiga undir von með teppur.“

eru um þetta efni, nokkuð jafnskipt milli Krists og kross hans.

Eins og öldina á undan (14. öld) er María langsamlega vinsælust af dýrlingum á fimmtándu öld. Um 150 kirkjur voru helgaðar henni á Íslandi. Nær helmingur (45) helgikvæðanna er um hana. Fyrsta kvæðið *Náð* eftir Hall Ögmundarson segir söguna af móður hennar Önnu (þ. e. *Náð*), sem Jacob de Voragine hafði gert vinsæla á Vesturlöndum á 14. öld í frásögnunum í *Legenda Aurea* (Gullnu Helgisögurnar). Um tylft af kvæðum segja sögu Maríu sjálfrar. Þar af eru fjögur hástemmd lofkvæði, þrjú þeirra málblöndungar, makarónisk (þ. e. á málblendingi úr latínu og íslenzku) og segja þau frá boðun Maríu og dýrð hennar. Þá eru þrjú kvæði, eitt þeirra kallað *Maríugrátur,* sem lofa hana að vísu en dvelja við fimm sorgir hennar. Önnur þrjú í viðbót kveða um fagnað hennar fimm- eða sjöfaldan. Tylftina fylla tvö kvæði, og er í öðru þeirra, *Heyr mig bjartast blómstrið mæta,* hrífandi lýsing á Kristi á krossinum og Maríu fullri sorgar. Önnur tylft Maríukvæða segir helgisögur um Maríu, að mestu leyti eftir *Maríusögu.*

Þá er að telja háttalykilinn, *Maríulykil,* sem kenndur hefur verið Jóni Maríuskáldi, vafasömum manni. En á því er enginn vafi, að háttalykillinn tekur meðal helgikvæðanna við af háttalyklum þeirra Rögnvalds kala og Snorra. Upphaflega virðist þessi háttalykill hafa verið aðeins 36 erindi í jafnmörgum háttum að fornu tali. Eru þetta og allt fornir hættir og ekkert af hinum nýju hymnaháttum hefur fengið upptöku. Í útgáfu sem aukin er því nær um helming (70 erindi) er enn mest af fornu háttunum en þó nokkrir nýir.

Það sem eftir er af Maríukvæðunum, þar í hið hástemmda makaróniska (blöndungs-) lofkvæði *Salutatio Mariae,* er flest lof og bænir fyrir skáldinu, fjölskyldu hans eða mannkyni öllu, stundum mengað vanmáttarkennd höfundar, stundum blandað gleði, allt að því hroka, er höfundur ber Maríu, himnakærustu sína, saman við veraldlegar kærustur annara manna. Flest af Maríukvæðunum er nafnlaust, en nokkur eru höfundum kennd með meiri og minni vissu.

Samanborið við fjölda Maríukvæðanna komast postularnir ekki upp í moðreyk. Til er *Tólf postula kvæði* helgað þeim öllum, tvö kvæði um Sánkta Pétur, önnur tvö um postulann Pál, þrjú um Andréas postula og aðeins eitt handa hverjum um Jón (Jóhannes), Jakob, Tómas og Bartholomeus. Vinsældir Andréasar postula, Skotadýrlings, má vera tilviljun, er styrkist kannske af því, að á 14. öld (ef þessi kvæði eru frá 15. öld) hefjast þrjú kvæði á ákalli til Andréasar (auk ákalls til Guðs og Maríu, sem er þvínær í öllum kvæðum). Þetta eru tvö Maríukvæði og ein *Heilagra meyja drápa.* Ef litið er á kirkjueignir Andréasar postula, þá er hann langt á eftir Pétri (58), Jóni postula (20) og Jóhannesi skírara (20) með einar 13 kirkjur á landinu.

Af heilögum mönnum virðast að-

eins Nikulás helgi og Ólafur helgi hafa verið vinsælli en postularnir. Fjögur lofkvæði hafa geymzt til heiðurs hvorum þessara dýrðarmanna, en Nikulás átti 40 kirkjur, Ólafur 52 eða fleiri. Tvö kvæði hvor fá María Magdalena og Cecilia (Sesselja) helga. Hitt dýrlinganna — Agnes, Barbára, Kristefórus, Dóróthea, Hallvarður, Lárentíus, Magnús Eyjajarl, Margrét og Tómas af Kantaraborg — fá aðeins eitt kvæði hvert. Allmörg kvæðanna eru blöndungar (makarónisk) með mjög einkennilegum stílblæ.

Eins og áður segir má vera, að eitthvað af 14. aldar helgikvæðum Finns Jónssonar (*Skjaldedigtning* II, B) undir dróttkvæðum eða hálfhnepptum háttum sé frá 15. öld. Annars finnast engir fornskáldahættir á tímabilinu 1400—1500 nema fornyrðislag í *Krossþulum* og hrynhent eða Liljulag Eysteins. Allir yrkja undir Liljulagi, líka beztu skáldin eins og Sigurður Narfason (*Rósa*), Jón Arason (*Píslargrátur*) og Hallur Ögmundarson (*Náð*).

Því meir áberandi er fimmtándu aldar flóðið af nýju sálma- eða hymnaháttunum. 97 af hundraði af öllum helgikvæðum eru í þessum nýstárlega tízkubúningi — undir 45 háttum eða meira — öllum teknum að láni eða mynduðum eftir latneskum, norrænum (?), þýzkum og frönskum sálma hymna- eða sekventsíuháttum.

Þótt merkilegt sé, finnst ekki hin fornfræga ambrósíanska ferskeytla*) notuð í íslenzkum helgikvæðum, og það þótt hún hittist í latnesk-íslenzku *Þorlákstíðunum* (Officium St. Thorlaci) um 1300:

Adest festum percelebre
quo effugantur tenebre
mentem lumen irradiat
gens devota tripudiat.

Hins vegar er forndansa ferskeytlan notuð í kvæðinu um hinn norska dýrling Hallvarð helga:

Vébjörn nefni eg bónda þann,
sem bjó á Hlíðarenda,
Oddný heitir kona hans
gifta mun þau henda.

Ólu þau einn ungan son
gerðu hann so teita,
gáfu honum virðulegt nafn
og létu hann Hallvarð heita.

Og í *Íslenzkum fornkvæðum,* sem réttara væri að kalla sagnadansa, eru a. m. k. sex kvæði um helgisögur, eflaust af norrænum (norskum? eða dönskum) uppruna. Úr því að svo er, getur sú spurning vaknað, hvort Hallvarðskvæðið sé þá ekki norskt líka, og er dálítið erfitt að sjá hvers vegna það var ekki gefið út með fornkvæðunum. En ef ambrósíanska ferskeytlan er útlæg ger úr íslenzkum sálmum og hymnum, þá þykir mér ekki ólíklegt, að því kunni að valda að hún gat verið svo keimlík rímna- og dansa-ferskeytlunni. Sú ferskeytla hafði lent í

*) Ambrósíus helgi (um 340—397) biskup í Milanó er oft talinn faðir latnesku hymnanna eða sálmanna. Þeir voru upphaflega ortir undir hætti með fjórum vísuorðum (ferskeytt) og átta samstöfum í vísuorði.

svo miklu veraldarhnjaski frá því líklega á tólftu öld í dönsum, rímum og sagnadönsum, að kirkjunnar mönnum þótti hún óhæf til heilagra kvæða og hymna, þar til Guðbrandur biskup innleiddi biblíurímur til þess að útrýma illu með illu á hómópatiskan hátt. Framvindan í þessu efni virðist hafa verið önnur en annars staðar á Norðurlöndum. Þar var ferskeytlan notuð — hver sem uppruni hennar kann að hafa verið — til þess að segja helgisögur, eins og þjóðvísur á Norðurlöndum bera beztan vott um. Á hinn bóginn er það líklega vegna þess að ambrósíanska ferskeytlan lifði sem helgikvæðaform á Norðurlöndum, að þar virðast menn hafa haft miklu minni tilhneigingu til að reyna aðra og fjölbreyttari hymnahætti heldur en úti á Íslandi. — Því það er varla fyrr en eftir siðaskipti að hinir fjölbreyttu hættir fara að ryðja sér til rúms á Norðurlöndum.

Af öðrum vinsælum latneskum háttum má nefna *Pange lingua gloriosi* í gerð Tómasar af Aquinas (d. 1274): *)

Pange, lingua gloriosi
Corporis mysterium
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi
Rex effudit gentium.

*) Rímlaus er hátturinn miklu eldri. Svo yrkir Venantius Fortunatus (d. eftir 600):

Pange, lingua, gloriosi
proelium certaminis
Et super crucis tropaeo,
dic triumphum nobilem,
Qualiter redemptor orbis
immolatus vicerit.

Hátturinn var notaður í *Agnesardikti:*

Hæstur Guð með heiðri skapti
hans er valdið himnum á
eina mey af miklum krafti
milding hóf svo villu frá
seggjum linar hún synda hafti
signuð jómfrú Agnesá.

En þýðingin *Tunga mín af hjarta hljóði* var ekki gerð fyrr en eftir siðaskipti. Vinsæll og frægur var líka hátturinn, sem Pétur Damíanus hafði notað þegar á 11. öld en varð fyrst nafntogaður í kvæði eftir Archipoeta (d. um 1140):

Mihi (*eða: meum*) *est propositum*
in taberna mori,
Vinum sit appositum
morientis ori,
Ut dicant cum venerint
angelorum chori,
'Deus sit propitius
huic potatori.'

Hann er notaður ekki aðeins í íslenzk-latneskum *Þorláks-* og *Jónstíðum* (um 1300) en líka í *Dýrðarlegast dyggða blóm* (þýtt úr latneskum hymna í *Analecta hymnica* XXXII, bls. 166):

Dýrðarlegast dyggða blóm
domina coelorum
Móðir Guðs og meyjan fróm
medela reorum
Sekra hlíf að sönnum dóm
salus anxiorum
Heyr þú prúðust píslar róm
preces famulorum.

Sex helgikvæði eru undir háttum sem ég hefi fundið eins eða nálega

eins í þýzkum hymnum og sálmum frá því fyrir siðaskipti. Sem dæmi um líkingu, sem því miður er ekki fullkomin, má nefna *María meyjan skæra* og bera það saman við *Lobet die maget Marien* eftir Heinrich von Loufenberg (15. öld):

María meyjan skæra
minning þín og æra
verðugt væri að færa
vegsemd þér og sóma
soddan sólar ljóma.
Þú varst ein, ein, ein,
þú varst ein svo helg og hrein
hæstum vafin blóma.

Woluf in andaht allgemein,
ir syend grossz ader clein
vnd singent von einer maget rein,
von einer, die ich meine,
alle sant gemeine!
Alle sant, sant!
Sant mary ist si genant,
die den tuefel uebermant.

Þó að ég hafi ekki fundið neinn hátt, sem er nákvæmlega eins eða nokkuð líkur hættinum á *Ljómum*, þá er sá háttur einmitt ágætt dæmi þess sem Þjóðverjar kölluðu *Lied*, eða ljóðform og var notað af þýzkum hymna eða ástaskáldum (Minnesinger) jöfnum höndum fyrir og um siðaskipti:

I. 1. *Hæstur heilagr andi,*
himna kóngrinn sterki,
loflegr líttu á mig,
2. *signaðr á sjó og landi,*
sannr í vilja og verki,
heyr þú, eg heiti á þig;
II. 3. *forða þú mér frá fjandans*
pínu díki,
svo feikna kvölunum öllum
frá mér víki,
mér veit þú það, Máríu
sonrinn ríki,
að mæla kynni eg nokkuð
svo þér líki.

Við fyrsta álit kynni þetta að virðast þrískiptur háttur, en í raun og veru er hann tvískiptur í ójöfnum pörtum. Þjóðverjar kölluðu partana *Aufgesang* og *Abgesang*, sem ef til vill mætti kalla fram- og aftursöng á íslenzku þar til betri orð finnast. Framsöngnum var skipt í tvo jafna parta, sem á þýzku hétu *Stollen* en mætti kannske kalla stalla á voru máli til að blanda þeim ekki saman við stuðla og höfuðstafi, sem að öllum jafnaði myndu binda saman ójöfnu og jöfnu vísuorðin, jafnvel í þessum nýju háttum. Annars er rímið í þessum og öðrum nýju háttunum háttmyndandi, það er hér: abc/abc/dddd.

Annars er hátturinn á *Ljómum* langt frá því að vera sérstæður, því að um helmingur allra nýju háttannar er annaðhvort tví-þrí-skiptur eins og hann, með ójöfnum fram- og aftur-söng, eða þrískiptur í jafna þrjá hluti eins og *Pange lingua gloriosi* og *Mihi est propositum*. Líklega eru tví-þrí-skiptu hættirnir yngra form.

Um sex hættir eru sýnilega gerðir úr tveim jöfnum hlutum, en það sem þá er eftir af háttum er allt meira eða minna óreglulegt og ójafnt. Erindi í sekventsíum*) eru

*) Frá ómunatíð var siður í kaþólsku kirkjunum að draga langan og ringóttan seim á a-inu í **Hallelúja** í messunni. Á 9.

oft ójöfn, en sé tveim slíkum slengt saman verður úr þeim eitt erindi í tveim jöfnum pörtum.

Elzta sekventsían sem fundizt hefur á Íslandi mun vera latneskt-íslenzkt eða orkneyskt 14. aldar helgikvæði um Magnús Eyjajarl: *Comitis generosi*. Sekventsíur á móðurmálinu hafa ekki heyrzt nefndar fyrr en eftir siðaskipti (í *Grallara* 1594). Samt eru með vissu tvær sekventsíur prentaðar í *Íslenzkum miðaldakvæðum* Jóns Helgasonar. Önnur er *Ágæt vil eg þér óðinn færa* alveg í sama formi og 11. aldar franska sekventsían *Verbum bonum et súave* (svipar til Adams af St. Victor).

Ágæt vil eg þér óðinn færa
yfirvoldugust himna kæra
lofað sé þetta lífið skæra
ljúfust jungfrú Máríá.

32 + 1 erindi

öld var þessi ringjótti seimur, þetta hreimtagl, orðið svo langt, að menn í Frakklandi og Þýzkalandi fóru að setja texta við lagið til að muna það betur. Þetta söngtagl við **Hallelúja** var kallað sekventsía (**sequentia**) en textinn undir því stundum prósa fyrir sekventsíu. Fyrsti maður sem lýsti þessum söngtöglum var Notker balbulus (Nauðgeir stami d. 912) í St. Gall klaustri í Sviss. Textarnir sem settir voru við söngtöglin voru fyrst í lausu máli, en urðu formbundnari með tímanum, snemma á tímum endaði hvert vísuorð í þeim á **a** til þess að ríma við **Hallelúja**. Með tímanum urðu sekventsíurnar mjög formbundnar, og það eru engar ýkjur að segja, að bæði hymnagerð og veraldleg vísnagerð hafi orðið fyrir geysimiklum áhrifum af sekventsíunum. Þær virðast hafa orðið vinsælli og vinsælli allt fram undir siðaskipti, en þá féllu þær úr tízku bæði í kaþólskum löndum og löndum mótmælenda. Þó eru enn nokkrar sekventsíur á íslenzka grallaranum eftir siðaskipti (1594).

Verbum bonum et suave
Personemus illud Ave
Per cum Christo fit conclave
Virgo mater filia.

6 erindi

Þessi háttur er einu löngu vísuorði lengri en *Stabat mater dolorosa*, annars eins. Stefán Ólafsson notar *Stabat mater* háttinn fyrstur manna, að því að mér er kunnugt um.

Hin sekventsían í *Íslenzkum miðaldakvæðum* er *Nikulám skulu vér heiðra hér* og er rétt að prenta hana hér í heilu líki til að gefa hugmynd um hvernig sekventsíum var fyrir komið.

1. *Nikulám skulu vér heiðra hér*
hefi eg þat traust hann bjargi mér
af vosi ok vanda:

2. *Í Licia lýðrinn hver*
lofgjörð hafa þar sett á kver
honum til handa.

3. *Jarteigna blóm ritað er ríkt*
rétt finnst ekki annað slíkt
lesið af lífi.

4. *Víða um lönd að sjónum sást*
segi eg hans miskunn aldreigi brást
í kvalanna kífi.

5. *Kongar jarlar krjúpa til þín*
kenna blíðast heilsu vín
brögnum bæta.

6. *Oleum mjúkt af steinþró stár*
styttir pínu og harðleg fár
sykurið sæta.

7. *Sjúkra heyrir hljóð*
harm ef syrgja fljóð
blindir daufir barnung jóð
brögnum veittist líknin góð
myskunn Nikuláss mjúk og rjóð
miklu er betri en gull í sjóð
hann minnkar móð
mætri þjóð.

Þegar sekventsíur voru sungnar, voru þær venjulega sungnar af tveim kórum er skiptust á um erindi og gagnerindi, sem þá varð að vera sungið með sama lagi. En stundum byrjuðu þær á stöku erindi eða enduðu á stöku erindi, eins og hér, og gátu þá báðir kórarnir sungið það saman. Um sönginn á þessum *Nikulásarvísum* fylgja þessar upplýsingar, sem sýna að þetta er sekventsía eða prósa (sem þessi kvæði voru líka kölluð, einkum í Frakklandi): „Skulu þessar vísur syngjast með eitt (=sama) lag og preter rerum er sungit, hverjar tvær með sama lag svo sem prósan gengur, utan síðasta vísan syngist með eitt (=sama) lag og alle psallite."

Tvö önnur kvæði eru líklega sekventsíur. Annað þeirra *Allra kærasta jungfrú mín,* hefur á víxl átta og fimm vísuorða erindi, sextán alls. Hitt kvæðið, *Fýsir mig að fremja dikt,* hefur tuttugu erindi í ójöfnu formi og stakt lokaerindi, dálítið öðruvísi byggt. Vera má, að hér komi ekki öll kurl til grafar. Eitt kvæði minnir mjög á hið óreglulega form, sem Þjóðverjar kölluðu leiki (Leich) og set ég það hér til sýnis:

1. *María mærin svinna*
miskunn lát oss finna
eykst í óði að inna
engin er betri kvinna
drós er skær og dávæn mær
dyggðir lát oss finna
vertu oss nær en væna mær
þá vill oss púkinn ginna
láttu oss verkin vinna
inna og þér sinna
ó minn sóminn ljóminn blóminn
lystug ristin tvinna
fyrir blessan bæna þinna
batni tárin kinna.

2. *Ef vér föllum fram af pöllum*
fyrr en dauðan skæða
himna köllum hann gefur öllum
hjálpar vist að snæða
það má koma til kvæða
fræða sú ræða
drottning móð var döpur og rjóð
þá dreyrinn tók að blæða
beint út af þeim bjarta smið
sem barstu mær í þínum kvið
þú veittir oss lið
og vildir heiminn græða.

3. *Vegur er stríður valla blíður*
veitir oss þungan hnelli
dárinn sníður drótt ei síður
og dauðans lúðurinn hvelli
hann kemur svo geyst með gelli
smelli og með elli
vanda klandrið verður að grandi
vizka dvínar hrelli
það gerir flokkum felli
flesta beygir hún elli.

Aðelefniviður í grind hinna nýju hátta er auðvitað rímið. Því er fyrirkomið á ýmsan hátt. Elzt er *runhenda* þar sem rímið er í röðum (tvö eða fleiri aa, aaaa). Yngra er *skiptirím* (abab) og *klofarím* (abba),

auk annara ójafnra myndana (aab, aaab) sem oft koma fyrir í sekventsíunum. En í viðbót við þenna kirkjulega og alþjóðlega efnivið áttu Íslendingar sitt forngermanska ljóðaform, ljóðstafa-setninguna, höfuðstafi og stuðla er enn voru látnir tengja saman tvö vísuorð á þann hátt að stuðlar tveir voru í ójöfnu vísuorðunum en höfuðstafir á fyrsta áherzluatkvæði í jöfnu vísuorðunum. Stök vísuorð voru oft sér um stuðla setningu.

Stuðlasetning var í helgikvæðunum ekki alltaf alveg lýtalaus og rímið var ekki alltaf hreint fremur en í hinum latnesku fyrirmyndum. En á fimmtándu öld voru reglurnar um höfuðstafi, stuðla og rím aldrei jafn-þverbrotnar eins og þær voru í sagnadönsunum (íslenzkum fornkvæðum) frá sama (?) tíma og einkum í sálmaþýðingum siðaskiptamanna. Slík afneitun á formi hefur ekki sézt hvorki fyrr né síðar í íslenzkum skáldskap fyrr en nú í ljóðum atómskálda tuttugustu aldarinnar.

Annars voru lútersku sálmarnir, bæði á Þýzkalandi og Íslandi af sömu gerð, tví- eða þrískiptir, eins og kaþólsku helgikvæðin frá 15. öld á Íslandi. Og þessir nýju hættir áttu fyrir sér að lifa áfram á Íslandi ekki einungis í sálmum heldur og í flestum veraldlegum kveðskap fram á þenna dag. Það er því ekki undarlegt þótt nokkrir af 15. aldar háttunum skjóti upp kolli eftir siðaskipti, þótt siðabótarmennirnir sjálfir hafi ef til vill sneitt hjá þeim. Þeir hættir, sem ég hef fundið í lúterskum sálmum eru: — *Pange lingua gloriosi* = *Tunga mín af hjarta hljóði, Jesú móðirin jungfrú skær* = *Heimili vort og húsin með, Hæstur heilagur andi* (að frádregnu viðlagi) = *Einn herra eg bezt ætti* og *Heyr þú Jesú hjálpin mín* = *Játi það allur heimur hér.*

Aðrir hættir hafa snúizt til veraldlegra nota: *María meyjan skæra* = *Ó mín flaskan fríða* (E. Ól.), *Bjóða vil eg þér bragsins smíð* = *Út á djúpið hann Oddur dró, Sannur Guð með sætri grein* = *Keisari nokkur mætur mann* og *Dýrðarlegast dyggða blóm* = *Mihi est propositum.* Enn aðrir hættir hafa risið frá dauðum á 20. öld í kvæðum þeirra fornfræðinganna og skáldsnillinganna Jóns Þorkelssonar og Jóns Helgasonar.

Bókmenntafræðingar hafa oft gefið fimmtándu öldinni lága einkunn í frumleik og framleiðslu varanlegra bókmenntaverðmæta. En því má ekki gleyma, að hún er móðir íslenzkrar ljóðagerðar í því formi sem síðan hefur tíðkazt og enn er tíðkanlegt. Þetta form var rímuðu kaþólsku hymnahættirnir njörvaðir höfuðstöfum og stuðlum. Það lifði af lútersku sálma formleysuna og á líklega eftir að lifa af sér formleysu atómskáldanna.

Auk helgikvæðanna, sem nú hefur verið lýst, hafa nokkur önnur kristleg kvæði geymzt frá kaþólskum tíma, svo sem sálmar um dag og nótt, guðspjalla vers, bænir, o. s. frv. Merkilegri, og á takmörkum helgra og veraldlegra kvæða voru *heimsósómar,* ádeilukvæði, oft bitur og skelegg, en þó tæplega nokkuð beizkari eða harðvítugri en *Heims-*

ósómi Skáld-Sveins, fyrsta kvæði þessarar tegundar sem varðveitzt hefur:

Hvað mun veröldin vilja,
hún veltist um svo fast,
að hennar hjólið snýr?
Skepnan tekur að skilja,
að skapleg setning brast
og gamlan farveg flýr.
Hamingjan vendir hjóli niður til
jarðar,
háfur eru til einskis vansa sparðar,
leggst í spenning lönd og gull og
garðar,
en gætt er síður hins er meira
varðar.

Þung er þessi plága,
er þýtur út í lönd
og sárt er að segja frá;
millum frænda og mága
magnast stríð og klönd,
klagar hver mest er má;
á vorum dögum er veröld í hörðu
reiki,
varla er undur þó að skepnan skeiki,
sturlan heims er eigi létt í leiki,
lögmál bindr, en leysir peningrinn
bleiki.

Svara með stinna stáli,
stoltarmenn fyrir krjár,
en vernda lítt með letr;
Þann hefr meira úr máli,
manna styrkinn fár
og búkinn brynjar betr;
panzari, hjálmr, pláta, skjöldr og
skjómi
skúfa lögin og réttinn burt úr dómi,
að slá og stinga þykir nú fremd og
frómi,
féð er bótin, friður, sátt og sómi.

Þetta stórfenglega kvæði undir *Ljóma*-hætti deilir hart á stórmennsku og lagaleysi höfðingja á þessum tíma. Lýsing skáldsins á samtímanum, seinna hluta fimmtándu aldar, róstusömum, illvígum og harðvítugum, er sennilega eins rétt og hún er frábær að list, enda skipar þetta eina kvæði höfundinum sess á bekk með stórskáldum á Íslandi. Efnið varð mjög vinsælt, líka eftir siðaskipti, því að lúterskir kennimenn lágu í sífelldri styrjöld við djöfulinn, holdið og veröldina. Oft renndu ádeiluskáldin, sem höfðu allt á hornum sér í samtímanum, öfundaraugum og ástar til hins góða gengna tíma jafnvel þótt kaþólskur væri. Fleiri munu þó að jafnaði hafa haft hina himnesku Jerúsalem fyrir sínum andlegu augum, og var þá varla tiltökumál þótt þeir máluðu ekki lífið í hinum íslenzka táradal í sérlega björtum litum. Þessi kvæði voru kölluð *heimsósómar*, *heimsádeilur*, *aldarhættir* eða *aldasöngvar*.

Jón Arason (1484—1550) var fæddur á Grýtu í Eyjafirði af fátækum foreldrum en göfugum ættum. Hann varð prestur 1507 og biskup á Hólum 1522. Hann flutti fyrstur prentverk til Íslands og lét prenta þar einhverjar bækur, sem því miður hafa týnzt. Hann var hálshöggvinn 7. nóvember 1550, sem píslarvottur trúar sinnar og varð síðastur kaþólskur biskup á Íslandi. Saga hans var um fjórðung aldar saga Íslands, þótt ekki verði hún sögð hér. Jón Arason var ekki aðeins mestur maður sinnar aldar, heldur hefur hann líka verið talinn bezta skáld sinnar tíðar, þótt helgi-

kvæði þau er honum hafa verið eignuð hafi kannske ekki alveg jafnazt á við *Lilju* og *Passíusálmana*, það bezta fyrir og eftir daga hans. Hitt er ljóst, að skáldfrægð hans mun hafa lítið gott af því, að takmarka trúverðug kvæði hans við *Píslargrát* (í hrynhendu) og *Davíðsdikt* (þ. e. 51. sálm Davíðs, á latínu *Miserere* undir Ljómahætti) eins og Jón Helgason vill gera. Að vísu er bættur skaði þótt *Niðurstigningarvísur* og *Krossvísur* sé ekki eignaðar honum, en þegar *Ljómur* fara sömu leið er hætt við að fari að sneiðast um skáldfrægð hans, því þær eru tvímælalaust bezta kvæðið, sem honum hefur verið eignað.

Ljómur fjalla um sköpun, syndafall, endurlausn, upprisu og efsta dag eins og *Lilja* og slaga hátt upp í það kvæði að skáldlegu gildi. Þær eru ortar undir sama hætti og Skáld-Sveinn notar, líklega fyrstur manna, í *Heimsósóma* af ámóta mikilli list og höfundur *Ljóma*. Því hlýtur sú spurning að vakna, hvort *Ljómur* séu þá ekki frekar eftir Skáld-Svein en Jón Arason, því að tæplega er hægt að telja að *Davíðsdiktur* Jóns, þriðja kvæðið undir þessum hætti, þótt gott sé, jafnist á við hin stórkvæðin tvö, og er það þó ekki af því, að Jón noti ekki háttinn þar af snilld, því að undir kvæðislokin bregður hann þar á rímleik, sem engin dæmi finnast til í stærri kvæðunum. En ef þessa væri rétt tilgetið væri Skáld-Sveinn en ekki Jón Arason vafalaust bezta skáld aldarinnar og þá líklega skapari þessa skrautlega háttar. Eitt atriði í Ljómum gæti bent til þess að þær væri ekki eftir rétttrúaðan kaþólskan biskup, því að maður skyldi ætla að hann mundi öðrum fremur vaast að fara í þverbága við kenningar kirkju sinnar og boða mönnum villutrú, en það gerir höfundur *Ljóma*, hver sem hann er, þar sem hann lætur Máríu og Jóhannes postula á efsta degi þiggja jafnvel útskúfaða undan allri hegningu og senda þá í sveit útvaldra:

Þau frá eg þetta þágu
þýð og Jóhannes bæði
mildust Máría frú,
fólk frá fyrri plágu
af feikna grimmd og æði
að leiða á líknar brú;
þeirra líkn mun lengst um heiminn ganga,
þau linuðu þannin vora ánauð stranga,
síðan gjörir oss fjandinn aldri að fanga,
fastr í ánauð alla æfi langa.

Þótt ég þekki engin dæmi um slíka sáluhjálp öllum til handa í kaþólskum sið, þá er alls ekki víst að slíkt hafi verið einsdæmi á meðan að María var og hét. Dæmið sýnir, að höfundur *Ljóma* hefur verið bjartsýnn maður, og mætti það einkenni vel eiga við Jón Arason eins og ráða má bæði af sögu þeirri er af honum gengur og af kveðskap hans hinum veraldlega. Hann er glaður, reifur og glettinn næstum fram í andlát sitt, og eins og Egill Skallagrímsson og Þórbergur Þórðarson hefur hann kunnað þá vandasömu list, að henda gaman af sjálfum sér. Þó kunni hann líka að reiða svipu heimsádeilunnar, ef í það fór:

Hnigna tekur heims magn;
hvar finnur vin sinn?
Fær margur falsbjörg,
forsómar manndóm.
Tryggðin er trylld sögð,
en trúin gerist veik nú.
Drepinn kalla eg drengskap,
en dyggð er rekin í óbyggð.

Fyrir utan rímurnar, *Hektors rímur,* sem hann orti í félagi við Sigurð blind, orti hann allmargar lausavísur, hinar fyrstu þeirrar tegundar, sem geymzt hafa eftir nær tveggja alda þögn frá því á Sturlungaöld. Vísuna um hestinn Móaling hefur hann ort ungur, hún er merk vegna þess að hún er fyrsta hestavísan sem geymzt hefur, og segir ekki af hestavísum síðan fyrr en Stefán Ólafsson opnar flóðgáttir fyrir þeim í sínum kveðskap. En mest af lausavísum biskupsins eru glettur eða meinhæðnar stökur er hann yrkir um veröldina, óvini sína og jafnvel sjálfan sig. Sumar þeirra minna á dansagerðirnar í Sturlungu, stundum undir sömu, stundum undir nýrri háttum:

Til fylgdar hefur hann fengið
prestinn síra Björn
og svo bóndann Ara;
það eru engin börn.

Þessi er nýrri; ber keim af vikivökunum sem koma áttu:

Víkr hann sér í Viðeyjarklaustur,
víða trúi eg hann svamli, hinn gamli;
við Dani var hann djarfr og hraustr,
dreifði hann þeim í flæðar flaustr
með brauki og bramli.

Karlmannleg er síðasta vísa Jóns Arasonar og engin grátraust í henni þótt beizk sé:

Vondslega hefir oss veröldin blekkt,
vélað og tælt oss nógu frekt,
ef eg skal dæmdur af danskri slekt
og deyja svo fyrir kóngsins mekt.

Haustlauf

Laufin fjúka, laufin fjúka,
litverp strjúka vanga mjúka,
en þau vita ekki hvert —
eftir skilja limið bert.

Önnur hanga, önnur hanga
álms á vanga daga langa,
leiðist eftir lausnar stund,
langar á hinna blaða fund.

Ei þau skynja, ei þau skynja,
að þau hrynja, er veðrin dynja,
og að lífs er endað svið,
er þau kvistinn skiljast við.

G. J.

ÞORSTEINN Þ. ÞORSTEINSSON:

Sóleyjar börnin

Við Sóleyjar börnin oft syngjum mjög hátt,
í söngnum við finnum þann upprisu mátt,
sem lyftir oss hæst
upp í hugarlönd glæst
frá hversdagsins önnum og striti,
er hörpunnar slög
bera hjartanu lög
frá hálfgleymdu bernskunnar viti.

Þá hljóma þær raddir, sem hjarta vort ann
en hugurinn margskifti lengur ei fann
í útlendri vist
þar sem æskan er mist
í allskonar hrærigraut þjóða. —
Má fallandi her
yfir svipum og sér
hér síðustu kveðjuna ljóða?

Nei, aldrei, nei aldrei hin íslenzka þjóð
má ættlerast vestra á helþagnar slóð,
í deigluna hent
sem hið dalaða cent,
og dreyma' aldrei móður í austri,
en hverfa sem strá
fyrir stórvelda ljá,
sem stýrt er af máttarhönd traustri.

Við vitum við getum svo grátlega smátt
en gróðinn það eina, er setur oss hátt
hjá Vesturheims þjóð,
sem ei les okkar ljóð,
en líf sitt í gullforða metur
og ganar fram hratt
yfir hengiflug bratt
og heiminum dollarslög setur.

En íslenzkan h
 hároma er glæstari en gull
og gjöful á speki — af sannmælum full.
Hún enn er vort mál
og það oddhvassa stál,
sem andann til skilningsins vekur,
en týnist það mál
þá er töpuð vor sál
og tómleikinn hausana skekur.

Eg veit að það munar ei mikið um oss
svo magnlítinn streng í þeim beljandi foss,
er þyrlar oss hátt
og þrýstir eins lágt
og þjóðanna velgengni hagar. —
En hvernig sem fer
og hvað sem það er,
sem hvervetna ræturnar nagar —

Þá gætum við hæglega tungurnar tvær
hér talað og lesið og uppfóstrað þær,
sem Dufferin jarl,
hinn dáðmikli karl,
með drengskap bauð hópinum smáa.
Hann skildi' að vort mál
sem sjálft er vor sál,
er söngur þess djúpa og háa.

PRÓFESSOR RICHARD BECK:

Á fornum feðraslóðum

(Nokkrar minningar úr Noregsför sumarið 1954)

Forspjall

Síðastliðið sumar rættist á ógleymanlegan hátt margra ára gamall draumur okkar hjóna um að heimsækja ættjörðina, ættarstöðvar þar, og fornar feðraslóðir annars staðar á Norðurlöndum. Verður ferðum okkar í Noregi sérstaklega lýst í frásögn þessari, en sumardvölinni atburðaríku á Íslandi og hinum framúrskarandi viðtökum þar hefi ég fastlega í huga að lýsa ýtarlega á öðrum stað, og gildir hið sama um viðdvöl okkar í Kaupmannahöfn og heimsóknina til háskólabæjarins í Lundi í Svíþjóð.

Seint í júlí tókum við okkur fari með „Gullfossi" frá Reykjavík til Kaupmannahafnar, með stuttri viðkomu í Leith í Skotlandi, hafnarborg Edinborgar. Er „Gullfoss" hið ágætasta farþegaskip og aðbúnaður allur prýðilegur. Nutum við einnig frábærrar vinsemdar og umhyggju af hálfu skipstjórans, Jóns Sigurðssonar, annarra yfirmanna og skipshafnarinnar í heild sinni. Samferðafólkið var ennfremur hið ákjósanlegasta, og sjóferð þessi því um allt hin ánægjulegasta.

Til Kaupmannahafnar var komið að morgni, en að kvöldi sama dags héldum við áfram ferðinni rakleitt til Oslóar, og komum þangað snemma næsta dag. Er umhverfi borgarinnar hýrt og milt á svip, því að hún er mjög fagurlega í sveit sett í hæðafaðmi sínum við samnefndan fjörð.

Í Osló

Osló er eigi aðeins mannmörg borg (íbúatalan um 450,000, að úthverfum meðtöldum) og mikil að víðáttu, heldur einnig að sama skapi miðstöð menningar, eins og höfuðborg sæmir, auðug að minjasöfnum og menntastofnunum. Þá rúmu viku, sem við dvöldum þar að þessu sinni, notuðum við, eftir því, er tími leyfði, til þess að skoða merka sögustaði og menntasetur innan vébanda borgarinnar.

Áður en lengra er farið skal þess þakklátlega getið, að við áttum þar í borg, sem annars staðar í Noregi, hinum ágætustu viðtökum að fagna bæði af hálfu opinberra aðila og norsks vinafólks, og tekur það sérstaklega til Arne Kildal bókavarðar og framkvæmdarstjóra Bandalags Norðmanna (Nordmanns-Forbundet) og frú Helgu, og annarra embættismanna þess félagsskapar, og til þeirra dr. phil. Torsteins Höverstad og frúar hans, er ekkert létu ógert til þess að gera okkur dvölina í Osló sem ánægjulegasta.

Enginn, er til Oslóar kemur og á

þar nokkura dvöl, má láta það undir höfuð leggjast að skoða hið fjölþætta Þjóðminjasafn á Byggðey, og mun þess seint iðra, því að þar getur að líta margt það, sem bregður birtu bæði á menningarsögu Norðmanna og hins norræna kynstofns. Verður það þó með hvað mestum sanni sagt um víkingaskipin þrjú, sem þar eru varðveitt; eitt þeirra (Túnaskipið) þó aðeins að litlu leyti, en hin tvö, Ásubergsskipið og Gaukstaðaskipið, í upprunalegri mynd sinni og fegurð, og bera skip þessi því glæsilegt vitni, hverjir snillingar í skipasmíð norrænir menn hafa verið orðnir á víkingaöldinni, enda áttu þeir sér þá þegar langa reynslu að baki í þeim efnum.

Öll fundust skip þessi í fornmannahaugum í nágrenni Oslófjarðar, á Vestfold hinni fornu. En þess ber jafnframt að minnast, eins og réttilega hefir sagt verið, að skip norrænna manna voru þeim eigi aðeins flutningstæki, heldur samtímis mikilvægur þáttur í þjóðfélagslegu og trúarlegu lífi þeirra, og því er það einnig, að skipagrafir þær, sem fundizt hafa, varpa um margt björtu ljósi á líf og hugsunarhátt norrænna manna á víkingaöldinni, en klæði, fé og margs konar gripir voru lagðir í haug með mönnum.

Skipagrafirnar benda einnig ótvírætt í þá átt, að fornmenn hafa lagt hinn dauða í skip, af því að þeir trúðu því, að hann ætti sjóferð fyrir höndum. Stundum voru líkin lögð í skip, og hvort tveggja síðan brennt; loks eru dæmi þess í fornum sögum, að konungar, sem vissu dauðann á næstu grösum, stigu í logandi skip, sem þvínæst var ýtt frá landi á haf út. Víðfræg að verðleikum er eftirfarandi lýsing Snorra Sturlusonar í *Heimskringlu* á dauða Haka konungs hins sænska:

„Haki konungur fékk svo mörg sár, að hann sá, að hans lífdagar myndu eigi langir verða. Þá lét hann taka skeið, er hann átti, og lét hlaða dauðum mönnum og vopnum, lét þá flytja út til hafs og leggja stýri í lag og draga upp segl, en leggja eld í tyrvið og gera bál á skipinu. Veður stóð af landi. Haki var þá að kominn dauða eða dauður, er hann var lagiður á bálið. Sigldi skipið síðan loganda út í haf, og var þetta allfrægt lengi síðan.“

Allt hið framanskráða stóð mér ljóslifandi fyrir hugarsjónum, er við hjónin skoðuðum víkingaskipin í Byggðeyjarsafninu, og minna þau áhorfandann jafnframt kröftuglega á víðtækar víkingaferðir og landafundi norrænna manna og á sögulegt og menningarlegt gildi þeirra ferða þeirra. Þeir voru „frumherjar frelsis“ miklu víðar en á Íslandi, þó að lýðveldi það, er þeir stofnuðu þar beri hæst við himin í stjórnarfarslegri sögu þeirra til forna.

Margt fleira merkilegt er að sjá í Þjóðminjasafninu í Byggðey heldur en víkingaskipin, þó að á þau muni flestum safngestum verða hvað starsýnast. Þar á eyjunni hefir verið safnað í einn stað og prýðilega fyrir komið hálfu öðru hundraði norskra bændabýla úr öllum landshlutum, búin hinum gömlu húsgögnum og vinnutækjum; má í bændabýlum þessum lesa sögu norsks sveitalífs frá því á miðöldum og fram á vora

daga. Í byggingasafni þessu getur einnig að líta eina af hinum merku og sérstæðu norsku stafakirkjum, og er hún komin í safnið úr Hallingdal, er Haddingjadalur nefnist í fornum sögum.

Í safninu á Byggðey skipar einnig virðingarsess vinnustofa Henriks Ibsen, leikritaskáldsins heimsfræga. Hver sá, er þekkir til djúpúðugra verka hins mikla skálds, sér hann fyrir hugskotssjónum við skrifborð sitt, og finnur nálægð hans arnfleyga anda. Voru okkur hjónum einnig verk hans sérstaklega fersk í minni fyrir það, að við höfðum stuttu áður séð leikrit hans *Villiöndina* afburðavel leikið í Þjóðleikhúsinu í Reykjavík, og urðum einnig þeirrar ánægju aðnjótandi að sjá leikrit hans *Brúðuhúsið* leikið af sömu snilld í Þjóðleikhúsinu í Osló.

Fjöldamörg önnur merkileg söfn skoðuðum við í Osló, minja- og listasöfn, en svipmest og einstæðast hinna síðarnefndu er Vigelandsgarðurinn, hið stórbrotna höggmyndasafn Gustav Vigelands, en bæjarstjórn Oslóborgar fékk listamanninum til umráða heilan trjágarð, og sýndi með því fágæta forsjálni, því að með þeim hætti naut snillingurinn fyllsta frjálsræðis til þess að samræma umhverfið verkum sínum. Hinum táknrænu höggmyndum hans verður eigi að gagni lýst með orðum einum, en tvennt er það, sem sérstaklega dregur að sér athygli áhorfenda í Vigelandsgarðinum: Gosbrunnurinn, frumleg og skáldleg táknmynd af lífi manna frá vöggu til grafar, og Steinsúlan mikla, sem ágætlega hefir lýst verið á þessa leið:

Steinsúlan í Vigelandsgarðinum

„Í hinni risavöxnu steinsúlu, sem Vigeland vann að árin 1919—1924, blandast saman á merkilegan hátt einkenni fyrri „lífsmynda“ hans. Í þessu stórfenglega verki, þar sem á annað hundrað mannamyndir eru slungnar utan um 17 metra háa súlu, lýsir hann miskunnarlausri lífsbaráttunni, en um leið þrá mannkynsins til hæða, til fullkomnunar, til Guðs.

Hér er um að ræða háfleygt viðfangsefni, víðfeðmt, stórbrotið, steypt í listræna heild. Með formi sínu, svip og mikilleik, verður þessi mikla súla hátindurinn í minningagarðinum við Frogner.“ (Hans P. Lödrup: „Gustav Vigeland“, *Morgunblaðið*, 20. júlí 1947).

Ekki eru samt allir á einu máli um list Vigelands, en hverjum augum, sem menn kunna að líta á hana, mun hún fáa láta ósnortna, svo voldug er hún og áhrifarík. Og það eitt er víst, að hún ber vitni frábærri skapandi gáfu og jafn fágætum stórhug í verki.

En það eru ekki aðeins hinar mörgu menningarstofnanir, er hér hefir að nokkuru verið getið, sem gera Oslóborg komumönnum þangað sérstaklega minnisstæða, heldur einnig borgin sjálf, og þá ekki síður hið fagra umhverfi hennar. Útsýnisins yfir það nutum við til fulls sólskinsbjartan ágústdag, er við stóðum á Holmenkollen fyrir ofan borgina, þar sem háð er árlega hin víðfræga samkeppni í skíðastökki, að viðstöddum mörgum tugþúsundum áhorfenda. Há og brött er sú skíðabraut, og ekki heiglum hent að bera þar sigur af hólmi, enda keppa þar úrvals skíðastökksmenn einir saman.

Á Holmenkollen er einnig, eins og ágætlega sæmir, mikið Skíðasafn og merkilegt. Eru þar skíði frá ýmsum tímum hvaðanæfa úr Noregi, og skíði og annar útbúnaður úr heimskautaferðum þeirra garpanna norsku Fridtjofs Nansen og Roalds Amundsen. Einnig eru hér skíði frá öðrum löndum, meðal þeirra ein heimagerð skíði íslenzk frá því um aldamótin.

Elztu skíðin á safninu, fundin í mýri á Vestur-Ögðum, eru talin vera 2500 ára gömul, og minnir það á, hve gamlar í garði skíðafarir eru á Norðurlöndum.

Á Eiðsvelli

Einn daginn, sem við dvöldum í Osló í þetta sinn, sýndu þau Bjarni Ásgeirsson, sendiherra Íslands, og frú Ásta okkur þá miklu vinsemd að bjóða okkur í bílferð með sér norður til Eiðsvallar. Mun sú ferð okkur lengi í minni lifa, enda stuðlaði allt að því að gera hana sem ánægjulegasta: sumarveðrið eins ákjósanlegt og verið gat, ágætur vegur, landslagið umhverfis Osló og allt til Eiðsvallar hið fegursta, að ógleymdum hinum skemmtilegu förunautum, þar sem voru sendiherrahjónin. Þá voru viðtökurnar af hálfu þeirra Jörgen Matthiesen gósseiganda að Eiðsvelli og frúar hans hinar höfðinglegustu.

Eiðsvöllur er, eins og kunnugt er, mesti helgistaður norsku þjóðarinnar, því að þar var háður hinn sögulegi þjóðfundur Norðmanna og samþykkt stjórnarskrá þeirra vorið 1814, sem þeir minnast síðan árlega, innan Noregs og utan, með virðulegum hátíðahöldum 17. maí.

Þjóðfundurinn var haldinn í Eiðsvallabyggingunni, sem enn stendur óbreytt og hefir nú um margra ára skeið verið minjasafn, sérstaklega helgað hinum söguríku atburðum, er þar gerðust vordagana 1814. Var það lærdómsríkt og áhrifamikið í senn að ganga úr einu herbergi í annað undir handleiðslu þeirra safnvarðarins og Matthiesens gósseiganda, sem báðir eru þaulkunnugir sögu byggingarinnar.

Minnisstæðust verður okkur að vonum koman í sjálfan þingsalinn, sem er á efri hæð hússins; meðfram veggjunum eru þrjár raðir lang-

bekkja, og skráð á bekkina nöfn fundarmanna, þar sem hver þeirra sat á þessum sögulega þjóðfundi. Einnig eru á salarveggjunum á efri hæð málverk af fulltrúunum. Varð okkur sérstaklega numið staðar við myndina af Jóni Moses fulltrúa, alnafna og langalangafa John Moses, ríkisstjóra í Norður-Dakota og öldungadeildarmanns á þjóðþingi Bandaríkjanna, er lézt um aldur fram fyrir allmörgum árum. Mátti því með sanni segja, að honum væri eigi í ætt skotið um stjórnmálaáhuga og forystu á því sviði. Hann var einnig mjög vinveittur okkur Íslendingum, enda hafði hann miklar mætur á fornsögum vorum, og las stundum *Njálu,* sér til skemmtunar í tómstundum, að eigin sögn.

Við höfðum oftar en einu sinni heima á ættjörðinni fundið um okkur leika hugblæ hinnar dýpstu hrifningar á Þingvöllum við Öxará. Við vorum snortin svipaðri tilfinningu, er við stóðum á helgri grund Eiðsvallar og hugleiddum frelsisbaráttu frændþjóðarinnar norsku. Og ánægjulegt var þá jafnframt að minnast, hversu mikla hlutdeild Snorri Sturluson hafði með Noregskonungasögum sínum átt í því að halda vakandi sjálfsvirðingu hinnar norsku þjóðar og frelsisást hennar, og þá um leið óbeinlínis átt grundvallar þátt í endurheimt sjálfstæðis hennar. Þetta hafa frændur okkar Norðmenn einnig drengilega viðurkennt, eftirminnilegast með Snorrastyttunni í Reykholti, er þeir sæmdu þjóð vora að gjöf í tilefni 700 ára árstíðar Snorra.

Þingvöllur — Eiðsvöllur! Gjörólíkt er umhverfi þeirra að vísu, en báða þessa helgistaði frændþjóðanna sveipar sögunnar heiði ljómi, og í minningabrunn þeirra hefir hvor þjóðin um sig sótt og mun halda áfram að sækja þrek í stríði.

Í Guðbrandsdal og Austurdal

Frá Osló lá leið okkar stuttu síðar með járnbrautarlest norður Guðbrandsdal áleiðis til Þrándheims. Guðbrandsdalur er sögufrægur mjög frá fornri tíð; búsældarlegt er þar um að litast, enda stórbýli mörg á þeim slóðum, og víða er þar landslagsfegurð mikil. Var för okkar fyrst heitið til Lillehammer, en sá bær stendur á mjög fögrum stað við Mjösavatn. Er bærinn sérstaklega frægur fyrir hið mikla Byggðar- og þjóðminjasafn sitt (De Sandvigske Samlinger), sem kenndar eru við safnandann, Anders Sandvig tannlækni (1862—1950). Vann hann það nytjaverk og þrekvirki að færa þarna í einn stað eitthvað eitt hundrað gömul bæjarhús víðsvegar að úr Guðbrandsdal ásamt hús- og búsgögnum öllum. Vakti það fyrir honum að varðveita með þeim hætti hina aldagömlu og gagnmerku bændamenningu, sem þróazt hefir í Guðbrandsdal og sett á hann sinn sérstaka þjóðfélagsbrag. Þetta hefir safnandanum tekizt með ágætum. Er það framúrskarandi fræðandi að ganga þar úr einu húsi í annað, svo glöggum myndum er þar brugðið upp af lífi og starfsháttum liðinnar tíðar, að hún stendur manni lifandi fyrir sjónum.

Veðri var þannig farið daginn, sem við vorum í Lillehammer, að

gekk á með skúrum, og meðan við vorum að skoða Byggðarsafnið, skall snögglega á steypirigning; stóðum við af okkur skúrina í 500 ára gömlu bæjarhúsi, frumstæðu að vonum, en traustlega gerðu, enda auðvelt að gera sér í hugarlund, hve mörg veðrin og misjöfn húsið það hefir af sér staðið um aldirnar.

Annað, sem hefir aukið hróður Lillehammer bæjar, er það, að Sigrid Undset, skáldkonan víðfræga, var búsett þar. Stendur heimili hennar Bjerkebekk (Bjarkalækur) með kyrrum kjörum; eru húsin með guðbrandsdælsku bændabýlasniði, og eitt þeirra að minnsta kosti 450 ára gamalt, aðflutt ofan úr dölum. Fyrir mikla vinsemd sonar skáldkonunnar og tengdadóttur, fengum við hjónin tækifæri til að skoða hið sérstæða og virðulega heimili hennar, og þótti mikið til þess koma. Greip það okkur sérstaklega sterkum tökum að koma í vinnustofu hennar og skoða bókasafn hennar; voru þar íslenzkar bækur á hillum, enda hafði hún snúið á norsku nokkrum Íslendingasögum. Eigi gripu okkur síður viðkvæmar tilfinningar, er við staðnæmdumst við skrifborð skáldkonunnar, en á því stóð ritvél hennar með hálfskrifaðri blaðsíðu síðasta handrits hennar. Í anda sá ég að verki hina svipmiklu konu, eins og hún kom mér fyrir sjónir, þegar fundum okkar bar saman í New York borg eitt sinn á stríðsárunum síðari, og hugur minn fylltist þakklæti fyrir stórbrotin skáldverk hennar, sem orðið hefir mitt góða hlutskipti að túlka eftir mætti fyrir nemendur mína í norskum bókmenntum. (Sjá grein mína: „Skáldkonan Sigrid Undset", *Brautin,* Winnipeg 1946).

Fjarri fer þó, að Sigrid Undset sé eina öndvegisskáld Norðmanna, sem tengt er Guðbrandsdal. Knut Hamsun var fæddur að Lom þar í dalnum og sleit þar barnskónum, og að Aulestad í Eystri Gausdal bjó Björnstjerne Björnson seinni helming ævinnar, svo sem kunnugt er.

Frá Lillehammer héldum við áfram ferð okkar norður Guðbrandsdal allt upp til fjalla; er landslagið fjölbreytt og tilkomumikið á þeirri leið, og því meir, er ofar dregur. Og þegar komið er upp á hálendið, gnæfa svipmikil, snævikrýnd fjöll við sjóndeildarhring. Fórum við af járnbrautarlestinni á einni stöðinni þar uppi í fjalllendinu og tókum langferðabíl austur yfir hálendið á leið til Reyróss (Röros). Var það skemmtilegt að fara þá leið þetta fagra sumarkvöld, því að víðsýnt var; en skuggsýnt var þó orðið, er við komum austur í Álfadal (Alvdal) og stigum þar stuttu síðar á lestina norður Austurdal til Reyróss. Mjög var liðið á kvöldið, er þangað kom, og tókum við okkur gistingu á hinu nýja og ágæta ferðamannahóteli bæjarins.

Reyrós er gamall námubær og ber þess mikinn svip, og enn er unnið í sumum koparnámunum þar í nágrenninu. Annars er bærinn ekki sízt merkilegur fyrir samruna hins gamla og nýja, sem þar getur að líta. Fremur er að vísu eyðilegt þar uppi á hálendinu, en sumarfagurt; hins vegar er þar, að vonum, vetrarríki mikið.

Í Reyrósi er stór og merkileg kirkja, enda er hún kölluð „Dómkirkja hásléttunnar“. Er kirkja þessi meðal annars sérkennileg fyrir það, að prédikunarstóllinn er beint yfir altarinu, en það gerist nú mjög sjaldgæft. Skoðuðum við að sjálfsögðu þetta merka guðshús, og nutum þar ágætrar leiðsagnar kirkjuvarðarins, er kunni sögu hennar á fingrum sér og sagði hana með áhrifamiklum virðuleika. Að lokum safnaðist ferðamannahópurinn saman í kórlofti kirkjunnar umhverfis orgelið, sem er beint uppi yfir prédikunarstólnum; lék 12 ára gamall piltur undir á hljóðfærið, en allir sungu fyrsta erindi hins gamla pílagrímssálms „Fögur er foldin“. Hafa orð sálmsins, „Kynslóðir koma, kynslóðir fara, allar sömu ævigöng“, sjaldan tekið mig eins sterkum tökum og þau gerðu þessa hátíðlegu stund í Dómkirkju þeirra námumannanna norsku. Hörð lífsbarátta þeirra stóð mér lifandi fyrir augum, og ég varð eitt með líðandi og stríðandi kynslóðum horfinnar tíðar.

Aðaltilefni farar okkar til Reyróss var að heimsækja góðvin minn, Johan Falkberget rithöfund; að vísu hafði fundum okkar eigi borið saman áður, en bréf höfðu iðulega farið okkar í milli síðustu tvo áratugi, og einnig hafði ég kynnzt honum í skáldverkum hans, sem lengi hafa verið mér mjög hugstæð. Fyrri daginn, sem við dvöldum í Reyrósi, sótti Falkberget okkur í bíl sínum ásamt tengdasyni sínum og ók okkur heim til sín, en hann býr á föðurleifð sinni skammt frá námubænum. Er hann af námumannaættum kominn og var sjálfur námuverkamaður frá því snemma á æskuárum og fram eftir aldri. Hann skipar einnig sérstöðu í norskum bókmenntum fyrir skáldsögur sínar um námuverkamennina norsku, þar sem hann túlkar sögu þeirra og líf af víðtækri þekkingu, djúpskyggni og samúð. (Sjá grein mína: „Rithöfundurinn Johan Falkberget sjötugur,“ *Eimreiðin*, 3.—4. hefti 1950).

Áttum við hinum höfðinglegustu og ástúðlegustu viðtökum að fagna hjá þeim Johan Falkberget og frú Önnu, og dvöldum þar allan seinni hluta dagsins. Var mikill gróði að því að kynnast hinum aldurhnigna skáldsnillingi (hann stendur nú á hálf-áttræðu), því að hann er jafnframt hinn mesti hugsjóna- og mannkostamaður, enda nýtur hann fágætra vinsælda með þjóð sinni.

Er heim til Falkberget kom, tjáði hann okkur, að við værum, ásamt þeim hjónum, boðin í kvöldverð til Trygve Lie, fyrrv. framkvæmdarstjóra Sameinuðu þjóðanna (United Nations) og frú Hjördísar, en þau eiga sumarheimili þar í nágrenninu. Þarf ekki að fjölyrða um það, hve höfðinglegar viðtökurnar voru á heimili þeirra, og var það mjög skemmtilegt og fræðandi um margt að ræða við hinn kunna húsráðanda um heimsmálin og forystumenn í alþjóðamálum, sem hann hafði kynnzt í starfi sínu. Var hann einnig um þær mundir að leggja síðustu hönd á minningar sínar, *Í þágu friðarins* (á enskunni: *In the Cause of Peace*), sem nýlega eru komnar út á mörgum tungumálum.

Verðum við langminnug hins ánægjulega sumardags, sem við áttum með vinum okkar norður í Reyróssbyggðum, og námubærinn sjálfur, er á sér langa og einstæða sögu, lifir okkur einnig lengi í minni.

Í Þrándheimi og Þrændalögum

Frá Reyrósi héldum við áfram ferð okkar með járnbrautarlestinni norðvestur yfir fjöllin, um Gauldal, til Þrándheims, og er landslagið mjög fjölbreytilegt og fjallasýn fögur á þeirri leið. En þegar norður úr fjalllendinu kemur að vestanverðu blasa við breiðar og fríðar byggðir Þrændalaga, og eru þar kunnir sögustaðir á hverju strái; þeirra frægastur er Stiklastaðir í Verdal, þar sem orustan sögufræga og örlagaríka stóð árið 1030, er Ólafur konungur Haraldsson féll, en hélt þó velli í andlegum skilningi.

Margir merkir landnámsmenn á Íslandi komu einnig úr Þrændalögum, og má þar fremstan telja Hrafn Valgarðsson, er land nam undir Eyjafjöllum og varð forfaðir Oddaverja. Ýmsir helztu landnámsmenn á Austfjörðum voru einnig úr Þrændalögum, og getur því vel verið, að ég hafi, á ferðum okkar þar á liðnu sumri, verið á fornum feðraslóðum í persónulegum skilningi.

Í Þrándheimi áttum við tveggja daga dvöl, og fengum þó eigi séð nema sumt af því allra merkasta, sem sú söguríka borg hefir ferðamanninum að bjóða. Er Þrándheimur nú þriðja stærsta borg í Noregi að mannfjölda, íbúatala alls um 80

Stytta Ólafs Tryggvasonar í Þrándheimi

þúsund, og á sér langa sögu og litbrigðaríka, því að það var árið 997, að Ólafur konungur Tryggvason lagði grundvöllinn að stofnun Niðaróss, en því nafni hét bærinn í fyrstu og lengi fram eftir öldum. Eins og vera ber, stendur mikil stytta Ólafs konungs á höfuðtorgi borgarinnar, og horfir hann til hafs.

Eftir fall Ólafs konungs Tryggvasonar létu Hlaðajarlar sig þó bæinn litlu skipta, og féll það því í hlut Ólafs konungs Haraldssonar að byggja hann upp að nýju og gera þar virðulegt konungssetur, eins og Snorri Sturluson lýsir í sögu konungs; en þó varð vegur Niðaróss enn meiri eftir að helgi Ólafs konungs hófst, kirkja var reist í Niðarósi honum til heiðurs, og pílagrímar tóku að flykkjast þangað víðsvegar að.

Dómkirkjan í Þrándheimi, helguð minningu Ólafs helga, er þá einnig fram á þennan dag borgarinnar höfuðprýði og jafnframt talin fegursta og veglegasta guðshús á Norðurlöndum; er hún í gotneskum stíl, fagurtyrnd og svipmikil að ytri ásýnd, og svo fagurlega skreytt hið innra, að menn verða að skoða hana, til þess að láta sér skiljast glæsileik hennar, tign og áhrifavald.

Rétt við Dómkirkjuna stendur hinn gamli og frægi kirkjuskóli, meir en 800 ára gamall; skoðuðum við hann undir leiðsögn sjálfs skólastjórans, dr. Asbjörns Överaas, og nutum síðan ágætrar gestvináttu þeirra hjóna í heimkynnum þeirra í hinu virðulega skólahúsi.

Á skóla þessum hafa stundað nám margir þeir menn, er hátt ber í sögu Noregs og hafa sett svip sinn á líf þjóðarinnar og menningu; og áhrif hans hafa náð langt út fyrir strendur Noregs, því að í hópi nemenda hans var stofnandi St. Olaf College í Northfield í Minnesota, stærstu æðri menntastofnunar Norðmanna vestan hafs.

Í útjaðri Þrándheims er Sverrisborg, og sækja hinar sögulegu minningar þar fast á hugann, en þar er nú að rísa myndarlegt byggðar- og þjóðminjasafn úr Þrændalögum. Þá gerðum við okkur einnig sérstaka ferð að Hlöðum, þar sem Hlaðajarlar sátu til forna, en fleira minnir þar einnig á forna tíð, því að undir Hlaðhömrum lét Ólafur Tryggvason smíða Orminn langa. „Það hefir skip verið bezt gjört og með mestum kostnaði í Noregi,“ segir í *Heimskringlu.* En eigi varð gæfa þess að sama skapi, svo sem kunnugt er, því að eftir Svoldarorustu lenti Ormurinn langi í eign Eiríks jarls Hákonarsonar óvinar konungs.

En lifandi verður sagan við að ganga um hinar fornu frægðarslóðir í Þrándheimi, og lá við á Hlöðum, að maður færi að svipast eftir, hvort maður sæi ekki Orminn langa undir þöndum seglum stefna til hafs út Þrándheimsfjörð með Ólaf konung í stafni.

Frá Þrándheimi til Björgvin

Frá Þrándheimi til Björgvin tókum við okkur fari með ágætu og hraðskreiðu strandferðaskipi, er bar hið fagra nafn „Midnatsol“, og það með réttu, því að skip þetta fer fjölda ferða á sumri hverju frá Björgvin norður í ríki Miðnætursólarinnar, og var nú á suðurleið úr einni slíkri ferð. Var skemmtilegt mjög að sigla út Þrándheimsfjörð í kvöldsólarskininu og suður með ströndinni, og naut maður vel útsýnisins inn til landsins, meðan dagur entist.

Snemma morguns komum við til Molde, hinnar fögru borgar norðanvert við mynni Raumsdalsfjarðar, sem nefnd er „borg rósanna“, og ekki að ástæðulausu, því að blómarækt er þar sýnilega mikil. Borgin er þó enn frægari fyrir fagurt og tilkomumikið umhverfi sitt, en talið er, að á björtum degi megi sjá þaðan ekki færri en 87 snævi þakta tinda rísa við himin; eru það Sunnmæra Alpafjöllin svo nefndu, er gnæfa þar við himin í allri dýrð sinni.

Í Molde minntist ég þess, að Björnstjerne Björnson gekk þar á

skóla á sinni tíð; var hann hyskinn við námið, en las þó margt utan námsgreinanna, sér í lagi *Heimskringlu* í norskri þýðingu, og bera sveitalífssögur hans því órækt vitni, að hann hefir ekki verið ósnortinn af íslenzkum fornsögum.

Á þessum slóðum minntist ég þess einnig, að Ingimundur hinn gamli var úr Raumsdal, og varð mér það ríkara í huga fyrir það, að við höfðum í Íslandsferð okkar farið allvíða um Vatnsdal. Ásgerður amma Njáls var einnig úr Raumsdal.

Nokkru síðar í Suðurleiðinni var komið við í Álasundi, og fór ferðafólkið hópferð á Öxl (Aksla), allhátt fjall fyrir ofan borgina; er þaðan útsýn víðfeðm og óvenju fögur, eigi aðeins yfir borgina, heldur einnig yfir eyjaklasann framundan, en gnæfandi tindar Sunnmærafjallanna hefjast til himins í fjarska.

Í skemmtigarði við rætur Axlarfjalls stendur stytta Göngu-Hrólfs, gjöf frá Rúðuborg í Frakklandi, en hann var, að því, er fornsögur herma, sonur Rögnvalds Mærajarls. Af Mæri, sérstaklega Norðmæri, voru ættaðir ýmsir merkir landnámsmenn Íslands, svo sem Hrollaugur sonur Rögnvalds Mærajarls, er land nam í Suður-Múlaþingi, en færði síðan byggð sína suður í Skaftárþing.

„Fjallbyggðin yfir Sunnmæri og Raumsdal er hin stórfelldasta í öllum Noregi, svo enginn gleymir þeirri fjallasýn, er einu sinni hefir séð hana er siglt er fyrir Stað," segir séra Matthías Jochumsson í hinum skemmtilegu þáttum sínum um byggingu Íslands og vora fornu siðmenningu (1913). Komu mér þau markvissu orð í hug, er við fórum fyrir Stað í þessari ferð okkar suður til Björgvin, en veður var svo bjart, að við nutum ágætlega útsýnis til hafs og fjalla.

Komið var við í fiskiþorpinu Maalöy, en nokkuru sunnar farið fyrir minni Norðfjarðar, og siglt um þröng sund rétt við rætur Hornelfjalls, sem rís snarbratt 3000 fet yfir sjó. Nefndist fjall þetta Smalsarhorn til forna, og sem dæmi um brattgengi Ólafs konungs Tryggvasonar segir sagan, að hann hafi klifið Smalsarhorn og fest upp skjöld sinn í ofanverðu berginu.

Var nú komið suður í Firðafylki, en úr Fjörðum komu fyrstu landnámsmenn Íslands, þeir Ingólfur og Hjörleifur, að ógleymdum öðrum frægum forfeðrum vorum.

Fögur er innsiglingin til Björgvin á góðviðrisdegi, og borgin sjálf bæði sögufræg og eftirminnilega í sveit sett, en enga dvöl áttum við þar að þessu sinni.

Í Sogni

Við höfðum rétt að kalla stigið af skipsfjöl í Björgvin, þegar við vorum komin inn í járnbrautarlestina á leið til Voss, en það var fyrsti áfangi ferða okkar inn í Sogn. Mjög er fagurt í Voss. Þaðan lá leiðin með langferðabíl upp til Stalheim hátt í fjöllum uppi, enda er fjallasýnin þaðan ein hin svipmesta, sem getur að líta í Noregi, og er þá langt jafnað. Frá Stalheim er snarbrattur bílvegur og bugðóttur mjög niður í Guðvang í Sogni, og er sá staður að verðleikum frægur fyrir yndislega

náttúrufegurð. Stigum við þar á bílferju, og skiptust nú á langferðabílar og bílferjur umhverfis og yfir Sygnafjörð, unz komið var til Balestrand að kvöldi dags.

Sogn er mjög stórbrotin fjalla- og fjarðabyggð og lýsir Jakob skáld Thorarensen henni ágætlega í samnefndu kvæði sínu:

Noregs fjarða fjörður,
fjallaramma Sogn,
djúpið ægidjúpa,
deilt í rok og logn;
ofsagjósti ærist
aðra stund þinn sær,
hina lögur liggur
lygn og hvergi blær.

Gnapa fjöll og gnæfa;
grund ei mörg þar hlær;
hrikabrattinn hlíða
hauki einum fær.
En allar bjarga bríkur
blómleg ala tré,
eins og meiði á moldu
minnsta þörf ei sé.

Balestrand er einhver allra fjölsóttasti staður í Noregi til sumardvalar, enda er náttúrufegurðin þar heillandi og svipmikil, og þá ekki sízt hin töfrandi fjallasýn innan við bæinn. Hörmuðum við, að þröng ferðaáætlun okkar leyfði okkur þar eigi lengri dvöl en fram að hádegi næsta dag.

Á Balestrand, eða Belaströnd, eins og nefna mætti hana á íslenzku, eru fornfrægar sögustöðvar, því að þar bjó Beli konungur, er réð fyrir Sygnafylki, en *Friðþjófs saga ens frækna* hefir ódauðlegan gert, og þá

Friðþjófur frækni á Vangsnesi

ekki síður samnefnd söguljóð Esaías Tegnér, er séra Matthías sneri af mikilli snilld á íslenzku. Á Balestrand stendur mikil stytta af Bela konungi, en á Vangsnesi, sem nefnist Framnes í fornum sögum, önnur stytta, eigi ómerkilegri, af Friðþjófi frækna. Báðar eru myndastyttur þessar gefnar byggðinni af Vilhjálmi II Þýzkalandskeisara, sem hafði dálæti mikið á Balestrand og dvaldi þar oft á sumrum.

Frá Balestrand fórum við síðan með fjarðaskipinu „Fanaraaken“ (Fannarákin) út allan Sygnafjörð og síðan suður með strönd til Björgvin á ný. Hreinviðri var þann dag, en nokkurt hvassviðri með köflum og svalt að sama skapi; kynntumst við því dálítið af eigin reynd veðrabrigðum þeim, sem Sognsær er frægur fyrir.

Úr Sogni fluttust svo margir landnámsmenn til Íslands, að of langt yrði hér upp að telja, en í þeirra hópi var hinn fjölmenni ættbálkur Bjarnar bunu og Ketils flatnefns sonar hans. Jakob Thorarensen fer því eigi með neinar öfgar, er hann segir í fyrrnefndu kvæði sínu um Sogn:

Söguf rægu sveitir,
Sogn, með stoltarmót!
Íslands kjarnaættir
eiga hingað rót.
Hérna fornir hersar
háan sigldu byr.
Einni Hel þeir hneigðu,
harðstjórn engri fyr.

Í Björgvin

Björgvin er önnur stærsta borg Noregs (íbúatalan um 150 þúsundir, þegar úthverfi eru tekin með í reikninginn) og umhverfi hennar hið fegursta. Stendur borgin á sjö hæðum, og er af hinni hæstu þeirra, Flöyfjellet, hrífandi falleg útsýn á heiðum degi, en á því vill þó verða brestur, því að mjög er þar rigningasamt, en ekki þurftum við að kvarta, því að við vorum þar í glaðasólskini mestan hluta dagsins.

Björgvin er einnig mjög gömul borg og sögufræg að sama skapi. Hefir hún um nærri níu alda skeið verið ein af mestu hafnarborgum á Norðurlöndum, enda liggur hún ágætlega við verzlun og siglingum. Var hún fyrrum, öldum saman, miðstöð Hansakaupmanna, er jafnframt koma drjúgum við verzlunarsögu Íslands á þeim tímum.

Í Björvin er einnig margt, sem minnir á langdvöl hinna þýzku kaupmanna þar í borg og á yfirráð þeirra í verzlunarmálum; tekur það sérstaklega til Hansasafnsins, er gefur ágæta mynd af daglegu lífi kaupmanna og verzlunarháttum þeirra, sem hreint ekki voru ávallt til fyrirmyndar.

Maríukirkjan, elzta hús í Björgvin og ein af elztu og merkilegustu kirkjum í Noregi, sýnir það einnig með mörgum hætti, einkum í kirkjugripum og skrauti, að hún var kirkja Hansakaupmanna. Er þar meðal annars voldug altaristafla gerð í Lybiku á 15. öld.

Margt er annað sögulegra bygginga og minjasafna í Björgvin, og myndastyttur af borgarinnar frægustu sonum eða bæjarbúum á sinni tíð: — Christian Michelsen forsætisráðherra, tónskáldinu Edvard Grieg, fiðlusnillingnum Ole Bull, og leikritaskáldinu Ludvig Holberg.

Í Bergen stendur einnig á áberandi stað stytta Gustav Vigelands af Snorra Sturlusyni, hliðstæð þeirri, er Norðmenn gáfu að Reykholti og fyrr var getið.

Margt og mikið merkilegt af sögulegum og menningarlegum minjum er einnig að sjá í nágrenni Björgvinborgar. Verður okkur hjónum sérstaklega minnisstæð hópferð, er við fórum, ásamt öðru ferðafólki, til þess að skoða merkisstaði þar í grendinni.

Var fyrst skoðað heimili Edvards Grieg, „Troldhaugen", en það er nú safnhús, sem hefir að geyma margt minja um hið víðfræga tónskáld. Rétt hjá stendur smáhýsi það, er skáldið sat í við tónsmíðar sínar. Allmargt af okkur ferðafólkinu lagði

einnig leið sína niður að legstað þeirra hjóna, en jarðneskum leifum þeirra var búinn staður í klettahlíð á ströndinni fyrir neðan heimili þeirra.

Því næst var ekið til „Gamlehaugen“, heimilis Christian Michelsen forsætisráðherra, en það er mjög ríkmannlegt höfðingjasetur, því að hann var auðugur athafnamaður. En sinn mikla virðingarsess í sögu Noregs skipar hann fyrir það, hve viturlega og farsællega honum fórst úr hendi stjórnarforustan, er leiðir skildu með Svíum og Norðmönnum árið 1905. Er heimili hins mikilhæfa stjórnmálaskörungs nú ríkiseign og aðsetur norsku konungsfjölskyldunnar, er hún heimsækir Björgvin.

Síðast var í umræddri hópferð skoðuð Fantoft stafakirkja, en hún er ein af hinum sérstæðu norsku trékirkjum af því tagi, og hefir verið fenginn staður í umhverfi, sem samræmist ágætlega gerð hennar og svip.

Björgvin er sú af stærri borgum Noregs, þar sem hið gamla og hið nýja mætist um margt á hvað eftirtektarverðastan hátt; þar eru enn borgarhverfi með miðaldasvip um húsa- og gatnagerð, samhliða byggingum með nýjasta sniði og breiðum nútíðarstrætum.

Í Haugasundi og Stafangri

Héldum við nú áfram ferð okkar með skipi suður með Noregsströndum og var Haugasund næsti áfangastaður okkar, og er þá komið í Rygjafylki, en af Rogalandi og Ögðum fluttist fjöldi ríkra manna til Íslands, er urðu þar héraðshöfðingjar; meðal þeirra var Geirmundur heljarskinn og frændlið hans, en hann var slíkur höfðingi, að hann bar konungsnafn.

Í Haugasundi er Haraldur konungur hárfagri grafinn og reistu Norðmenn á haugi hans minnisvarða mikinn árið 1872, á þúsund ára afmæli Hafursfjarðarorustu, að því er venja var að telja; en sú orusta markaði lokasigur Haralds konungs yfir andstæðingum hans og þá um leið sameiningu Noregs í eina ríkisheild.

Grípa Íslending einkennilegar tilfinningar, er hann stendur við minnisvarða hins gamla konungs, og hugleiðir, hvern grundvallar þátt hann átti í landnámi Íslands frá Noregi.

Úti fyrir Haugasundi er eyjan Körmt, þar hafði Haraldur hárfagri konungsbú mikið að Ögvaldsnesi, sem nú nefnist Alvaldsnes á norskunni, og dvaldi hann þar oft á seinni stjórnarárum sínum. Nálægt hinum forna konungsgarði reisti Hákon Hákonarsson (Hakon IV) síðar Ólafskirkju; hrörnaði hún, er aldir liðu, en hefir nýlega verið endurbætt, og var 700 ára afmæli hennar hátíðlegt haldið 1950.

Við hjónin gerðum okkur sérstaka ferð út að Ögvaldsnesi. Skoðuðum við kirkjuna, og þótti hún merkilegt hús; einnig kom okkur saman um, að vel hefði Haraldur hárfagri valið þar stað konungsbúi sínu, því að þaðan sér vítt yfir, og því auðvelt að fylgjast með mannaferðum.

Frá Haugasundi fórum við með samnefndu strandferðaskipi til Stafangurs, og er það aðeins nokkurra klukkustunda ferð. Farið er þvert

yfir Bóknarfjörð, og er það mjög skemmtileg sjóferð, þegar veður er jafn yndislegt og var þennan dag, lygnt og hlýtt, enda var þetta einhver allra ánægjulegasta ferð okkar fram með Noregsströndum, en löngum er þar fagurt og tilbreytingaríkt til lands að líta.

Stafangur er á stærð við Reykjavík, að borgarhverfunum meðtöldum, og er höfuðborg Rogalands; á hún sér að baki fulla þúsund ára sögu, og má líkt um hana segja og um Björgvin, að mjög er það áberandi, hvernig hið gamla og nýja sameinast þar í húsagerð og setur það sinn sérstaka svip á borgina.

Tilkomumesta hús hennar er Dómkirkjan, sem byggð var á 12. öld og er einhver allra fegursta steinkirkja í Noregi. Allmargt er höggmynda í kirkjunni, meðal annars af Magnúsi konungi lagabæti. En það, sem sérstaklega vekur athygli áhorfandans, er hinn afar skrautlegi, útskorni prédikunarstóll frá 1658, er óhætt að segja, að eigi sér fáa líka. Í miðri borginni stendur Valberg turninn, gamall steinturn, og er þaðan ágætt útsýni yfir borgina og fagurt umhverfi hennar.

Þegar ekið er út á Sólaflugvöll nokkrar mílur fyrir sunnan Stafangur, er farið fram með Hafursfirði, þar sem orustan söguríka var háð, er úrslitum réð um tildrög Íslandsbyggðar. En á Sóla bjó höfðinginn Erlingur Skjálgsson til forna, eins og kunnugt er. Nokkuru sunnar er Jaðarinn, og er það á Ögðum, en þaðan kom, ásamt mörgum öðrum landnámsmönnum Íslands, Þorvaldur að Dröngum vestur, faðir Eiríks rauða.

Af Sólaflugvelli flugum við til Oslóar á fögru sumarkvöldi; var Noregur svipmikill yfir að líta úr loftinu og harla stórskorinn; og fagurlega naut Osló sín, er maður nálgaðist hana að því sinni sveipaða kvöldsins ljóma.

Áttum við þar nú aðeins stutta dvöl, fórum síðan sjóleiðis til Danmerkur; vorum þar vikutíma og flugum þvínæst í höfðinglegu boði Loftleiða frá Kaupmannahöfn til Reykjavíkur. Á þeirri leið var aftur komið við á Sólaflugvelli; gafst okkur þá á ný tækifæri til að sjá svipmikinn Hafursfjörð, og rifjaði sú sýn jafnframt upp fyrir okkur hin nánu tengsl Noregs og Íslands. Með einlægum söknuði litum einnig hið forna feðraland hverfa í móðu fjarlægðarinnar og hjúp þungviðrisins, sem grúfði yfir Noregsströndum þann dag.

Lokaorð

Enginn Íslendingur, sem nokkuð verulega þekkir til sögu þjóðar sinnar, getur ferðazt um Noreg, og þá ekki sízt um þá landshluta, sem flestir landnámsmenn Íslands komu úr, svo að hann finni ekki glöggt til þess, hve rætur hans standa þar djúpt í mold, og honum hitni ekki um hjartarætur að sama skapi. Séra Matthías lýsti laukrétt þeirri tilfinningu í Noregskvæði sínu:

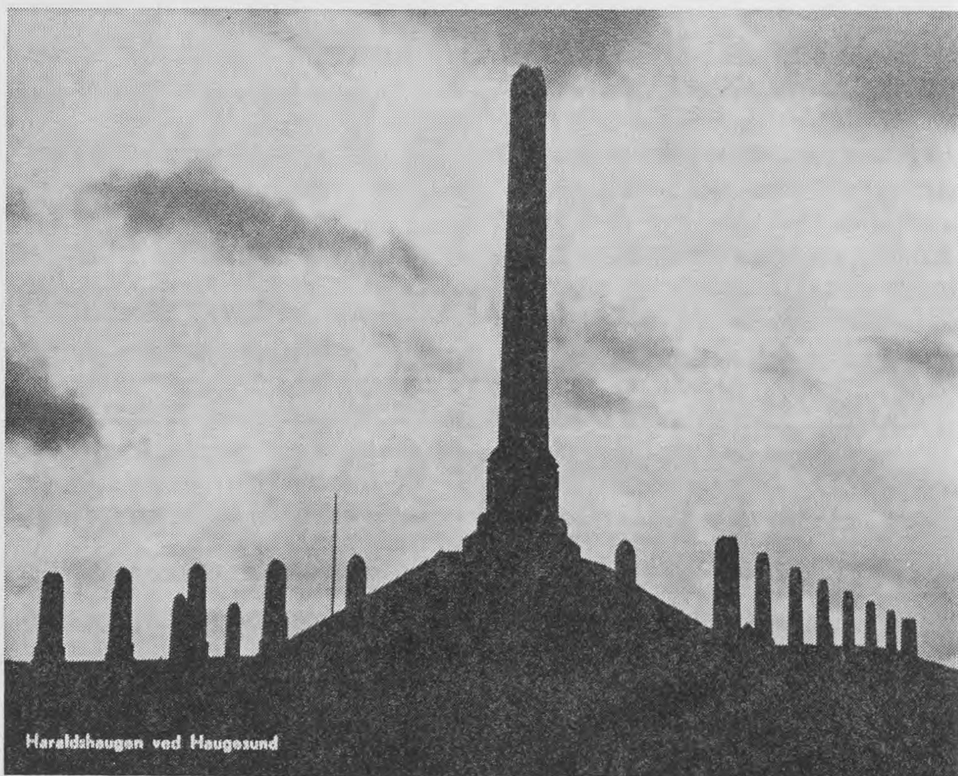
Nú hef ég litið landið feðra minna,
það landið, sem mér hló á bernskudögum,

er sál mín drakk af helgum hetju-
sögum
frá Hálegg upp til Gríms 'ins
loðinkinna.

Mér finnst ég sjái móður minnar
móður,
ég málið þekki, svip og alla drætti;
hér ómar allt af helgum hörpu-slætti,
ég hlusta til, af djúpri undrun
hljóður.

Þannig fór okkur hjónum í þessari Noregsför okkar. Sú minnisstæða heimsókn glöggvaði okkur einnig skilninginn bæði á okkar þjóðernislega uppruna og á norrænum og íslenzkum menningarerfðum. Davíð Stefánssyni mæltist spaklega, er hann komst þannig að orði í hinu skörulega ávarpi, er hann flutti að Reykholti við afhjúpun Snorrastyttunnar 20. júlí 1947:

Enn nýtur æskan
arfsins forna
frá niðjum Noregs,
er námu landið.
Kvistur kynborinn
skal kjarnann muna,
þótt lim laufgist
í landi nýju.

Minnisvarði Haralds hárfagra í Haugasundi
Sjá bls. 78

KRISTINN PÉTURSSON:

Eitt andartak

Ég mætti séra Árna á mannlausri götunni — og samt hefði hann gengið fram hjá mér án þess að sjá mig, ef ég hefði ekki ávarpað hann að fyrra bragði.

„Hún er dálítið erfið ræðan, sem þú ert að glíma við núna, séra Árni.“

Séra Árni brosti og rétti mér höndina, þegar hann sá, hver það var, sem talaði til hans. „Blessaður vertu, það er ekki ræðan, sem ég er að hugsa um núna, ég samdi hana fyrir ári síðan; en það er bréf, sem ég fékk í dag frá vini mínum, sem býr vestur á strönd; hann segir mér lát manns, sem ég hafði aðeins einu sinni séð og talað við aðeins örstutta stund.“

„Nú, þetta hlýtur að hafa verið áberandi maður, að þú skulir muna hann ennþá eftir svona stutta viðkynningu; dálítil vasaútgáfa af spámanni eða eitthvað í þá átt“, sagði ég glettnislega.

„Oftast held ég hann hafi unnið fyrir lífi sínu sem fiskimaður eða sjómaður, þó má vel vera að hann hafi hið innra átt gneista af þeim andans eldi, sem spámönnunum er eignaður“, svaraði séra Árni töluvert alvarlega. „En ef þú hefir ekkert sérstakt fyrir stafni, skulum við koma hérna inn á kaffihúsið, og ég skal segja þér, hvernig ég kynntist þessum manni; við getum sopið kaffibolla eða tvo á meðan.“

Þegar við vorum setztir niður, byrjaði séra Árni söguna án nokkurs sérstaks formála

— — — —

Þetta var á skólaárum mínum, ég flögraði þá víða, og stundum féllu ár úr án þess að ég gæti sótt skóla sökum peningaleysis; á þessum millibilsárum og í skólafríinu vann ég hvaða erfiðisvinnu sem var og ég gat náð til; oftast þó við fiskiveiðar, því að venjulega var sú vinna bezt borguð.

Ég var nýkominn til Vancouver og vissi ekki til að ég þekkti þar nokkurn mann; verður mér þá ekki gengið fram á Jón jafnaldra minn og góðkunningja héðan að austan; hann stendur þar á strætishorni og er að tala við mann, sem ég hafði aldrei séð áður. Eftir að hafa látið undrun mína í ljós yfir þessum óvæntu fundum okkar, gerði Jón mig kunnugan vini sínum, Einari Brandssyni, manni vel miðaldra, hæglátum, en þægilegum; þeir Einar og Jón voru samskipsmenn á flutningaskipi, sem nú lá í Vancouver til viðgerðar.

Jón bauð okkur inn á bjórstofu, þar sátum við nokkuð lengi og ræddum ýmis málefni. Einar lagði ekki margt til mála, þar til er við Jón fórum að gera samanburð sléttufylkjanna og fjalllendis British Columbia, þá byrjaði hann að

skjóta skýrum athugasemdum inn í samtalið.

Ég hélt því ekki einungis fram, að fegurðartilbreytni fjallanna tæki fram blíðri fegurð sléttunnar, heldur og því, að íbúar fjalllendisins, hvar sem við tækjum söguna og hvar sem við litum í heiminum, væri harðgerðara og athafnameira en fólk sléttunnar; þegar sléttuþjóðirnar hefðu sofnað yfir ketkötlunum, hefðu fjalllendisþjóðirnar svo oft steypt sér eins og svalandi og vekjandi hafsbylgja niður á sléttuna og hrundið af stað byltingum, sem orsakað hefðu meiri breytingar og framþróun á stuttum tíma en hefði getað átt sér stað á mörgum öldum, ef kyrrlæti sléttunnar hefði ekki verið vakið af dvala. Einar hélt, að hægt væri að setja dæmið upp á annan hátt en ég hafði gert: Þessi barátta og margbrotna athafnalíf, sem sumir kölluðu framþróun, væri stundum aðeins villigata, sem leiddi þjóðirnar af vegi hinnar sönnu framþróunar, og sönn framþróun væri það eitt, sem gæfi meiri möguleika til að komast nær Guði og öðlast meiri skilning á hans verkum og vilja.

Ég svaraði því á þann veg, að við þyrftum ekki annað en líta á Gamla Testamentið til að skilja, að Guð kæmist nær manninum á fjalllendinu, tvisvar hefði hann kallað Móses upp á fjallið og þar gefið honum lögmálstöflurnar. Þá brosti Einar. Hann kvaðst ekki hafa gengið í skóla og ekki hafa neina áætlun um að verða prestur, samt kvaðst hann mundu geta gefið góða ástæðu fyrir því, hvers vegna það var nauðsynlegt Móses að láta Guð rétta sér lögmálstöflurnar á fjallstindinum, og hann áleit, að ég mundi vel geta gizkað á ástæðurnar fyrir því atriði sögunnar. „En hefirðu veitt því eftirtekt“, spurði hann, „að Móses og allir aðrir höfundar helztu trúarbragða heimsins hafa gengið út á flatneskju eyðimerkurinnar og dvalið þar lengur eða skemur, áður en þeir byrjuðu að kenna, hvort það mundi ekki vera vegna þess, að þar verður hvelfingin víðáttumeiri, ekkert sem skyggir á sólaruppkomu eða sólarlag, ekkert sem truflaði eða skyggði á mikilleik verka Guðs, í því umhverfi væri auðvelt að skilja vesaldóm líkamans og þá á sama tíma finna til alls, sem ekkert virðist skylt líkamanum, en til þess að reyna að gera þessa athugun mína dálítið greinilegri, sagði hann, langar mig til að segja frá atburði, sem kom fyrir mig sjálfan; það tekur mig ekki lengi að segja frá þessu, og ég vona að þið verðið ekki óþolinmóðir að hlusta.

Það var á þeim árum, sem ég vann við fiskiveiðar á vötnunum í Manitoba. Við unnum fjórir saman og sóttum frá kofa, sem við höfðum á ísnum einar 9 eða 10 mílur frá landi, og fluttum venjulega fiskinn til lands ekki nema einu sinni í viku. Vikuna fyrir jólin höfðum við tapað dögum, sem við gátum ekki lyft vegna óveðurs; samt höfðum við ákveðið að komast í land daginn fyrir aðfangadag. Þegar sá dagur rann upp, áttum við eftir að lyfta allmörgum netum, og til þess að koma sem mestu í verk skiptum

við verkum þannig, að þrír okkar færu með hestana og lyftu þeim netum, sem lágu nokkrar mílur frá kofanum, en ég ætlaði að lyfta í kringum kofann og nota handsleða. Þeir með hestana lögðu af stað nokkru fyrir birtingu, svo þeir yrðu komnir til netanna um það bil sem ljóst væri orðið; og ég, til að flýta fyrir mér, ákvað að höggva upp holurnar á næstu netunum, svo að við lögðum allir af stað nálega á sama tíma.

Ég mundi stefnuna á netin frá kofanum og fann fyrstu netaholuna eftir nokkra leit. Ennþá sá ég kofann eins og dökkan díl eða skugga á snjóbreiðunni svo sem kvart-mílu í burtu; en ég hvorki sá né heyrði neitt til félaga minna eða hestanna, ég bjóst við, að þeir yrðu komnir á sín net með birtingu.

Umhverfis mig hvíldi algjör þögn, ekki hinn minnsti andvari af nokkurri átt; snjófölið, sem fallið hafði daginn áður, lá hreyfingarlaust á glærunum, svo að hvít auðnin breiddi sig jöfn í allar áttir og rann saman við litlausan himininn við sjóndeildarhring, aðeins lítið eitt dekkri, þar sem landið lá í baksýn, en yfir breiddi sig hvelfingin eftir því dökkblárri sem ofar dró á himininn, og stjörnurnar tindruðu í öllum sínum litum, þar sem ekkert dró úr ljóma þeirra annað en fjarlægðin.

Ég þreifaði fyrir mér með fótunum til að finna, hvar brúnir holunnar væru, svo mokaði ég snjóninum af, og þá gat ég séð dökkan flöt holunnar afmarkaðan við snjóinn umhverfis; síðan reiddi ég til höggs 16 punda þungt ísjárnið og byrjaði að höggva. Ísinn á holunni var orðinn yfir hálft annað fet á þykkt, svo að ég varð að moka tvisvar upp úr holunni áður en hún var fullhreinsuð; þegar ég hafði lokið við þá holuna, tók ég stefnuna eftir því sem ég vissi að netin lágu, og fann næstu holu hiklaust. Ég vann af öllum kröftum, því ég ætlaði mér að vera búinn að höggva allar holurnar um það leyti sem birti, svo að ég sæi til að lyfta og taka fisk úr netunum; svitinn rann niður andlitið á mér, og þó hafði ég hneppt frá mér fötunum um hálsinn og tyllt húfunni upp á kollinn.

Ég var búinn með sjö holur og hafði mokað ofan af þeirri áttundu og tilbúinn að höggva; þá varð mér litið upp í suðausturátt til að sjá, hvort nokkur dagskíma væri komin á himininn. Já, það var dagrenning, himinninn orðinn ljósblár í suðaustrinu við sjóndeildarhring, neðstu stjörnurnar í þeirri átt og í suðrinu voru að tapa ljóma sínum og yfirgnæfast af annarlegri birtu, en ofar sindruðu þær ennþá, og nær austrinu bak við fjarlægt landið var sem sigðmynduð tjaldrönd væri dregin upp á himininn, máluð með öllum litum sólarljóssins, ekki með sterkdregnum, ákveðnum línum, heldur eins og litunum hefði verið hellt saman eða samhliða og svo dregið lauslega yfir, þannig að litirnir rynnu hvor inn í annan, án þess nokkur greinileg takmörk lita sæjust.

Og þá var það, að þetta, mér ógleymanlega og óútmálanlega, bar fyrir eða kom yfir mig. Mér fannst

sem stjarna talaði til stjörnu og ógreinanlegir ómar liðu frá jörðinni út í geiminn; ég hætti að hugsa, öll athygli mín beindist að því einu að hlusta. Mér fannst sem meira en lífið væri undir því komið að geta greint þessa óma og fundið til þeirra sem orða eða skiljanlegra hugsana, en ég gat hvorki hugsað né skilið, ég gat aðeins fundið þá líða í gegnum mig og fylla mig ólýsanlegri gleði. Ekkert ljótt eða vont var lengur til, allt var samband ástar og friðar; jafnvel snjókornin undir fótum mér önduðu frá sér friði og sælu, og allur geimurinn varð að einu ljósi, og mér fannst ég vera miðpunktur ljóssins og teygjast út til stjarnanna.

Ég kom til sjálfs mín aftur við það, að ísinn kipptist til undir fótum mínum, frostbrestur leið fram hjá eins og þruma, sem barst út í fjarskann. Ég stóð þarna teinréttur yfir holunni með broddinn reiddan til höggs, og andlitið vott af tárum, og svo mikinn hjartslátt, að mér fannst sem brjóstholið væri að rifna.

Hversu lengi þetta hafði varað, veit ég ekki; líklega eitt andartak, máske aðeins brot úr sekúndu; ég veit aðeins, að þetta augnablik var mér meira virði en allt mitt liðna líf, ég fann, að tilgangur lífsins er sá, að byggja upp persónu einstaklingsins, þar til er hann er fær um að geta orðið aðnjótandi þeirra tilfinninga, sem ég hafði orðið var við; ég hafði eitt andartak fundið miðpunkt minnar eigin persónu, sem stóð í sambandi við upphaf ljóssins og lífsins.

Jón rauf þögnina, sem varð, þegar Einar hafði lokið sögunni.

„Nú skil ég: Þú ert alltaf að vona, að þetta andartak endurtakist; þess vegna sefur þú alltaf uppi á efsta þilfari undir berum himni, þegar gott er veður og stjörnubjart“.

— — — —

„Þetta rifjaðist allt upp fyrir mér“, hélt séra Árni áfram, „þegar ég í dag las bréfið frá Jóni“. — —

Skipið var að koma norðan með landi og sigldi fyrir vestan Vancouver eyjuna, af því að það átti að afferma vörur um hundrað mílur fyrir norðvestan Victoria.

Þeir Jón og Einar áttu að koma á vakt kl. 6 að morgni, og þegar Jón varð ekki Einars var á réttum tíma, vissi hann, að ekki var allt með felldu, því að Einar lét aldrei á sér standa til að gegna sínu hlutverki. Hann þaut því upp á efsta þilfar, og þar lá Einar örendur með bros á stirðnuðu andlitinu“.

„Sagan er góð, séra Árni, og ég þakka þér kærlega fyrir“, sagði ég um leið og ég stóð upp. „Geturðu ekki notað þetta fyrir stólræðu einhvern sunnudag?“

Þá hló séra Árni góðlega og innilega. „Þú skilur ekki stöðu prestsins, góðurinn minn, honum er betra að fara varlega, ef hann langar til að stytta eða auðvelda götuna til Guðs“.

P. S. PÁLSSON:

Vorljóð til Íslands

Nú lengist dagur og dimman flýr
og draumur fagur úr útlegð snýr.

Nú lít ég þig þar sem ljósið skín,
nú langar mig **aftur** heim til þín.

Nú brosir hlíðin mót hádags-sól,
og heiðin skrýðir sig grænum kjól.

Og jökull fellir nú frosin tár
í faðmi Elli, með drifhvítt hár.

Í köldu brjósti slær hjarta heitt,
sem hríð og gjóstur ei fengu breytt.

Ég heyri í móunum „dírrindí",
því drottinn lóuna sendi á ný.

Með söng þeim veitir hún sælu og grið,
og sorgum breytir í ást og frið.

Allt landið ómar af undra-söng,
með allsnægt blóma, um dægrin löng.

Og fólk þitt skilur þau friðar-mál,
það færist ylur í hjarta og sál.

Það tengist höndum með trú og þor
og tryggða-böndum um íslenzkt vor.

En, heimsins þjóðir þér krjúpa á kné
við kærleiks-hlóðir og Goða-vé.

KRISTINN STEFÁNSSON:

Utan af sléttunni

I.

Loksins höfðu þau fengið ósk sína uppfyllta. Þau höfðu með mikilli ástundun og sparnaði reytt svo saman, að þau höfðu nú ferðakostnaðinn og það sem lögin ákveða að innflytjendur hafi auk ferðakostnaðar, þegar á land er stigið. Þau höfðu nú losað sig frá baslinu og bágindunum á föðurlandinu. Og nú höfðu þau grafið sig og börnin sín tvö að hálfu leyti niður í jörðina í Saskatchewan-fylki.

Kofinn þeirra var grafinn niður í jörð og var vel helmingur hans neðan jarðar, en hitt gekk upp eins og trekt á hvolfi, mjótt í toppinn en breikkaði eða víkkaði þegar niður dró. Það var reft með skógarrenglum, utan á þær var lagt lim, sem hulið var þykku moldarlagi. Kofinn stóð sunnan undir skógarbelti, sem skýldi honum í norðannæðingunum. Að þar hefðust við lifandi verur sást á því, að reyk lagði upp frá þessum kumbalda og að viðar köstur var þar og exi reist upp við kofavegginn; annað var ekki sjáanlegt þar úti við, sem benti á það að þarna byggju menn.

Það var skamt til jóla, annara jólanna, sem þessi útlendu hjón höfðu þarna verið, en lítið var um jólatilhaldið. Inni var allhlýtt, en andrúmsloftið dautt og staðnað fyrir löngu, var þykt og þefjaði fúlt af mold; óhreinum fataræflum og fæðunni, er soðin var á stórum aflöngum hitunarofni niðri í jarðhúsinu. Niður í það lá sterkur en klúr stigi, negldur saman úr renglum. Þarna niðri týrði á lampakríli, er húsfreyja fékkst við matreiðslu og jók hann mjög við óþægindi þessa ólofts þarna inni. Það var líka ekki sjaldan að kvartað var um að illa loguðu ljósin þar. En það var með þau eins og svo margar lifandi verur, að þau þurftu lífsloft til þess að þau gætu lifað fullu lífi sínu. En í því efni voru íbúarnir ekki að brjóta heilann.

Uppi á yfirborði jarðar útundir kofareftinu stóðu tvö rúm. Í öðru þeirra hvíldi fölur og magurleitur maður, svartur á hár og skegg, þungbrýnn, hvasseygur, alvarlegur og áhyggjufullur á svip. Það var húsbóndinn. Þetta var nú sjötta vikan hans í rúminu. Gólfið hafði verið lagt smálimi, sem nú var orðið fært saman í smáhryggi og sums staðar stigið niður í dældir. Byssa og skotfæri hékk á snaga við fótagaflinn á rúmi sjúklingsins. Það hafði stundum verið eini bjargvætturinn þeirra þarna á sléttunum — Það eina, sem hélt í þeim lífinu. En nú var ekki um slíkt að tala. Forði sá, sem fyrir var í kofanum fyrir nokkru síðan, var nú langt kominn, mikið til eyddur, og ekkert

við að styðjast nema það, sem konan gæti áorkað.

Sjúklingurinn sá að útlitið var dimmt og dapurlegt og hann örvænti, þegar hann hugsaði til vetrarins langa og kalda og allsleysisins, sem umkringdi þau. Mikið hafði verið logið um tíðarfarið í þessu landi. Hann hafði lesið heilmarga bæklinga um þetta land áður en hann fór að heiman, en aldrei séð þar minst á kuldann. Þar átti svo sem ekki að vera mikill vetur, úr því ekki var minst á það einu orði. Margt var það fleira, sem hann var nú farinn að sjá, að var skrum og ósannindi í þessum ritum. Og nú í fyrsta skipti sá hann eftir því að hafa nokkurn tíma lagt út í að nema þetta nýja land.

Öll él birta upp um síðir, sagði konan hans, rjóð, holdug og hraustleg. Hún hafði ætíð svo gott lag á því að bera geisla inn í myrkrið, svo þeir lýstu upp kofann og gerðu sjúklingnum notalegra og hlýrra um hjartað. En svo þegar þeir hurfu, varð kvíðinn ennþá sárari og erfiðleikarnir þungbærari.

Læknirinn, sem af náð og miskunn, hafði fengist til þess að líta á hinn sjúka mann, hafði sagt þeim, að sjúkdómurinn yrði að líkindum nokkuð langvarandi. Meðöl væri til lítils gagns. Það yrðu helzt vorhlýindin, sem bættu honum, og þetta jók ekki lítið við efann og kvíðann, sem fyrir var. Þarna átti hann þá að liggja allan veturinn til vors, eftir því sem læknirinn sagði.

Að jólin voru í nánd, fylti þau tómleika og söknuði, sem þau gátu ekki sjálf skilið eða lýst, þegar þau horfðu á leiki litlu systkinanna, barnanna sinna, sem voru að leika sér svo glöð og ánægð í ruslinu á gólfinu. Þau spurðu móður sína, þegar þau höfðu heyrt jólin nefnd, hvort þau ættu ekki að fá fuglakjöt að borða á jólunum og héralappir til að leika sér að, eins og þau hefðu einu sinni fengið. Móðirin sagði þeim að eitthvað myndu þau fá gott og fallegt. Og þau hlupu upp um hálsinn á henni og kystu hana. Og tilhlökkunin varð að vængjum, sem bar þau úr einum stað í annan um kofann.

Nú var einmitt tíminn, sem eftirlitsmaður stjórnarinnar átti að heimsækja þessa bygð. Samlandar þeirra höfðu sagt þeim það, að um jólaleytið ætlaði stjórnin að senda út þangað mann til þess að líta eftir ástæðum manna og þá átti eitthvað að sjá til með þeim fátækustu yfir harðasta tímann. En svo var það nú ekki víst hvoru megin jólanna hann kæmi, eða hvort hann kæmi nokkurn tíma. Þetta sýndist þó vera skylda stjórnarinnar, því það var hún, sem orsakaði innflutninginn. Það var hún, sem sent hafði út um land þeirra blöð og bæklinga, sem lofuðu svo mjög þetta land.

Þau sáu sem var, að þau komu allslaus í ókunnugt land, þektu þar ekkert til neins, kunnu ekki eitt orð í ensku, og voru illa sett strax í byrjun. Þau höfðu þó hjálparlaust klöngrað upp yfir sig kofanum og þó sáðverkið hefði verið lítið, þá sáu þau svo mikið, að sprottið gat í amerísku moldinni. Það leið mörgum útlendingum þarna illa fyrst, um það var konan sannfærð. Þau

voru ekki þau einu, sem fátæk voru, sagði hún. En svo raknaði fram úr fyrir flestum með tímanum, og því þá ekki eins fyrir þeim. Hún hafði von um atvinnu öðru hvoru á gistihúsi nokkru; hún hafði unnið þar nokkrum sinnum og með þeim hætti áleit hún, að þau gætu bjargast yfir veturinn, ef hún hefði heilsu og engin ný óhöpp kæmu fyrir. Svo þegar góða veðrið kæmi myndi honum batna. Þá væri þrautin unnin. Hún sá glögt hve tæpt þau stóðu, hún ein til þess að halda lífinu í þeim fjórum, að þetta nýja líf þeirra var fremur örðugt, en svo var ekki að fárast um það. Og öll él birta upp um síðir.

Einna erfiðast virtist henni viðarfærslan utan úr skóginum og heim. Að þurfa að kafa snjóinn með viðinn á öxlunum; það var býsna harðhnjóskulegt kvenmannsverk, og hafði hún þó ekki vanist góðu. En exinni kunni hún að beita eins vel og hver annar.

Þegar hún sá, hverju hún fékk áorkað í skógarhögginu, kom fram spurning í huga hennar: Því ekki að skjóta. — Skjóta þeim til bjargar. Hún hafði aldrei hleypt af byssu á æfi sinni. En þá að læra það. Þarna var byssan og skotfæri. En ef eitthvert slys hlytist af því. Engu mátti muna, alt líf þeirra hékk á henni einni. Samt fór hún að bera byssuna í sigti, en hún gat aldrei haldið henni kyrri, og hana sárverkjaði í axlirnar eftir viðarburðinn.

Byssan var látin á sinn stað.

II.

Það var aðfangadagur jóla og einum færra í kofanum.

Húsmóðirin hafði lagt af stað í býti um morguninn til þess að þvo á gistihúsinu. Þangað var um 5 mílur að fara og færi vont, ekki sízt frá kofanum út á þjóðveginn, en þar var snjórinn troðnari. Hún hafði sagt börnunum, áður en hún fór, hvað þau ættu að gera um daginn, passa eldinn, útvega sér og föður þeirra það sem hún hafði tekið til og sett á vissan stað fyrir þau að finna, það sem þau áttu að borða og útvega föður þeirra að drekka þegar hann vildi, og að vera góð börn, þá skyldi hún færa þeim eitthvað.

Tilhlökkunin til kvöldsins, þegar móðir þeirra kæmi frá þorpinu með eitthvað fallegt, vék ekki frá þeim allan daginn. Þau höfðu fengið ofurlítinn skrúðfuruanga utan úr skógi, sem móðir hennar hafði borið heim, því henni þótti hann svo fallegur, og hún sagði þeim að þetta væri jólatréð þeirra. Og þau reistu hann upp við rúmgaflinn sinn, og þetta var jólatréð þeirra, virkilegt jólatré. En aldrei ætlaði þessi dagur að líða. Þeim fanst hann lengri en allir aðrir dagar.

Þau hlupu á víxl til föður síns til þess að fá að vita, hvað framorðið var, og hann seildist altaf eftir úrinu sínu í stóra messingar-hulstrinu undir koddann sinn.

Eftir því sem á daginn leið, dimmdi meira í lofti og það fór að drífa. Eftir góða stund var skollin á norðanhríð með mikilli fannkomu.

Faðirinn varð órólegur. Börnin fóru út til þess að geta sagt honum hvernig viðraði. Þau supu hveljur, þegar snjógusurnar komu framan í

þau. Skógarbeltið sýndist svo undarlega svart, þar sem það bar við öskugrátt hríðarloftið yfir því, og þau heyrðu hvað það hvein í trjánum og sáu hve þau réru til og sjórinn, sem hafði sest í þau í logninu, hrundi nú niður í stórum flyksum og gaus svo upp í hvítum mekki milli trjáanna. — Ó, en svo voðalega kalt, og þau flýttu sér inn.

„Hvar skyldu fuglarnir vera í svona veðri?“ spurði drengurinn systur sína.

„Þeir eru í skóginum“, svarar hún og þóttist meiri en hann, af því hún vissi þetta. Og þau áttu skóg þarna við rúmgaflinn — en ekki fuglana. Ef þau hefðu fugla til þess að sitja í trénu þeirra, þá væri það líkt skóginum úti og fuglunum, sem kúrðu þar í vonda veðrinu. Þá mundu þau eftir gamla myndabókarræflinum, og þau kliptu úr henni alla fuglana og tréð þeirra varð þakið af þeim. Þarna sátu þeir næstum á hverri grein, gulir, grænir, rauðir og bláir, og altaf voru þeir að fljúga niður úr trénu, og altaf þurfti að setja þá upp aftur, og þeir, sem þaulsætnastir voru, urðu uppáhaldsfuglarnir. — Það fór að húma.

Faðirinn horfði á leik barnanna og hlustaði á samtalið.

Svona hafði hann í bernsku leikið sér. En aldrei hafði hann hrept það, sem hann þráði. Æskan varð honum köld og tilbreytingarlaus eins og sléttan þarna, og fullorðinsárin framhald af því.

Hann hafði þó átt sterka lífslöngun og þrá. Búið sér til heim, svolítinn, inniluktan heim inn í huga sínum, svo hann gæti stöku sinnum hvarflað þangað og fundið sjálfan sig. Það var trygging fyrir því, að hann týndist ekki algerlega. Þessi heimur var nú reyndar nokkuð þokukendur, en sú þoka var fögur á að líta, sólgyllt þoka, dúnmjúk huliðsheimaþoka, þoka ímyndunareiginleikans. Þessi heimur hans og hugmyndin um virkilegan heim — Vesturheiminn, hafði runnið saman á dularfullan og rósaman hátt. Og löngunin að komast þangað varð að settu marki. Og nú var því náð. Þau voru nú komin til Ameríku. En það var ekki sú Ameríka, sem hann hafði hugsað um, lesið um.

Hér var ljótt og leiðinlegt. Óendanleg flatneskjan, alls staðar eins, engin tilbreyting nema smábýli með löngu millibili og skógbelti hér og þar. En svo hafði hann nú í rauninni ekki farið til Ameríku til þess að horfa á fagurt landslag og dást að því, heldur til þess að bæta kjör sín og sinna.

Nú var hugmyndin um fegurðarlandið góða dauð og grafin og vonin um framtíðina sýkt, og hann sá greinilega á henni feigðarmörkin. Hann vissi að vísu, að þarna var mögulegt að hafa sig áfram með heilsu og nógum kjarki, en þó svo, að eitthvað væri til þess að byrja með. Og nú kom hann að sjálfum sér. Þarna var hann nú ófær til alls, liggjandi veikur í rúminu. Allsleysið alt í kring, veturinn, skammdegið og kuldinn. En ábyrgðin! Hún tók út yfir hitt — ábyrgðin, sem á honum lá. Að hafa stofnað konu og börnum í þetta volæðislíf. Vera búinn að flytja þau út í þessa eyði-

mörk. Og konan hans að standa nú ein uppi. Hrekjast burtu langa leið. Standa þar í verstu stritvinnu. Höggva í eldinn og bera heim viðinn, gera alt smátt og stórt, og það um háveturinn. Aldrei höfðu þau mætt öðru eins, og var þó margt ekki glæsilegt.

Hún hafði kvatt hann í morgun svo glöð og örugg. En hvað hún gat verið glöð og hressandi og svo dugleg og ráðug, og hvað hún var æfinlega hughreystandi. Það var ekki von á betru, hafði hún sagt. Það væri basl fyrir öllum, sem byrjuðu með tvær hendur tómar, en það raknaði fram úr því, ef maður beitti öllum kröftum sínum og léti ekki hugfallast. Honum batnaði með vorinu. Öll él birta upp um síðir. Það var sjálfsagt bezt að trúa því, en honum fanst það svo afar erfitt að geta fengið sig til þess. Vitaskuld birtu öll él upp um síðir. En birtu þau sum ekki upp of seint. Hann hvarflaði frá þessum hugleiðingum snöggvast, því það rak á byl og sáldraði snjórykinu inn með hurðinni. Það var gott að hann gekk í þessa hríð svona snemma hefir hann hugsað, því hún hefir ekki lagt á stað út í þetta veður. En hver veit þó. Hún var svo áræðin og kappsöm. En eftir því sem veðrið hlaut að vera með þessum ofsa og fannkomu, var engum ratandi út á sléttuna eftir að veginum slepti.

III.

Á gistihúsinu var þvottur og gólfin þvegin. Búið að borga henni dagsverkið og poki beið hennar í ganginum. Í honum var ýmislegt, sem kemur sér vel í fátækrahúsum. Það átti að vera henni glaðning um jólin. Húsmóðirin hafði lagt að henni að fara ekki fyr en hríðinni slotaði, en það var ekki við það komandi.

Hún snaraði byrðinni á öxl sér brosandi. Þá tók hún eftir því að sjalið, sem hún hafði vafið um höfuð sér var laust, svo hún setti niður pokann til þess að hnýta það betur.

Húsfreyja tók pokann og gerði sig líklega til þess að bera hann burtu, en hin bjóst til dyra. Sá þá sú fyrgreinda, að ekki dugði að letja þessa einbeittu konu, sem tók nú aftur fegins hendi við gjöfinni.

„Þú snýrð við og kemur aftur, ef þér finst þú ekki geta farið á móti“, sagði gistihúskonan.

„Allright“, svaraði hin og hvarf út í bylinn.

Það var vonskuveður. Fönnin rauk eins og sædrif, og færðin var orðin vond. Hún gekk hart og kafaði snjóinn sterklega, en pilsin þreyttu hana mikið, því bæði settist svo mikill snjór í þau og svo tóku þau að frjósa, því þau höfðu vöknað við þvottinn. Enginn var þar á ferð nema hún og tveir hrafnar, sem flugu þungt og letilega undan veðrinu og létu bylinn bera sig til skógar. Alt var jafnlitt, eins og samkembingur úr húmi og snjó. Stórhríð og eyðisléttan alt í kring. Tungl var á lofti, en þess gætti lítið, því loftið var þrungið af snjókomunni.

Hugsunin flaug heim — heim í litla bústaðinn, heim til þeirra, sem höfðu húsaskjólið, þó vesælt væri. Hríðin og nóttin gátu ekki vilt um

fyrir henni. Hún sá þau þar heima, hve óþreyjufull þau biðu eftir henni. Mikið óskaði hún að vera komin heim, — heim með þetta, sem hún hafði meðferðis. Hún hélt áfram. Hún var ekkert smeyk meðan hún gat haldið við veginn.

Pokinn fanst henni vera farinn að þyngjast að mun. Henni voru líka svo sárar axlirnar; hún varð að hafa axlaskipti með pokann og snúa sér undan í mestu byljunum til þess að ná andanum og strjúka snjóinn frá augunum, sem sezt hafði í augnahárin. Hún giskaði á, að nú væri vel hálfnað heim. Þannig hélt hún áfram um stund. Hún athugaði vandlega hvort ekki sæi hún tréð, þar sem hún varð að yfirgefa veginn og ná götuslóðanum út á sléttuna, því að henni fanst að hún færi nú að nálgast þann stað. Þarna sá hún það. Þarna stóð það vindblásið og grátt með fúaskellur á bolnum og teygði bera greinastúfana út í hríðina. Það stóð þarna eitt eftir. Það hafði orðið lífseigast af öllum trjánum, sem þar höfðu verið. Það stóð þarna til að vísa veginn. Það var eins og hafnsögumaður á þessum fannasjó. Þarna í hlé við það mótaði fyrir götuslóðanum, en þegar frá dró var hann gjörsamlega fenntur í kaf.

Hvað var nú til bragðs að taka.

Henni datt í hug að grafa pokann í fönn hjá trénu og vitja hans síðar. Henni gengi betur að hafa sig áfram lausri og hún var orðin svo þreytt. En henni fanst hún ekki geta komið heim allslaus, af því það væru nú jólin. Og hún hélt áfram.

Nú hafði hún storminn á hlið og stóð hann í pokann, svo hann var henni erfiðari en áður, og þarna var færðin hálfu verri en á veginum. Hún fann það, að hún var ekki á slóðinni, en hún hélt að hún væri nálægt henni. Og í rétta átt gekk hún, það vissi hún af veðurstöðunni. Reyndar fanst henni að hún færi meira undan veðrinu, en þegar hún tók stefnuna frá trénu. Hún var að verða verulega lúin. Hún varð að stanza og kasta mæðinni, bara ofurlítið, og henni fanst sig sárlanga til þess að setja sig niður, og hún settist á pokann og horfði út á illviðris auðnina, þetta ægilega haf frosts og fanna. Og þarna einhvers staðar, hún gat ekki bent á neinn algerlega vissan stað, var alt það, sem henni hafði nokkurn tíma verið kært, einu manneskjurnar, sem nú myndu í alvöru hugsa til sín, vænta sín og vonast eftir sér, þrá að sjá sig. Og henni fanst hún hafa átt mikið og hún átti það enn. Hún fann nautn í þeirri hugsun þarna í gaddinum og svo því, að hún var að gera það bezta, sem hún, eftir sínu viti og kröftum, megnaði.

Hún bað fyrir sér og þeim, sem heima biðu. Stóð svo upp og lagði á stað.

Það hafði sett að henni við þessa dvöl. Það flaug um hana hrollur og hún var ákaflega stirð. Nú fanst henni að stormurinn standa af öfugri átt við það sem áður var, og hún stansaði til þess að átta sig. En hún gat ekki með nokkru móti gert sér grein fyrir því, úr hvaða átt hún hafði komið. Hún var orðin áttavilt. Henni fanst það vera eins og hún hefði dottið ofan úr loftinu.

Hún var sjálfsagt orðin vilt, rammvilt. Bezt myndi þó vera að ganga í lengstu lög til þess að halda í sér lífinu.

Framundan sér sýndist henni eins og grylla í svartan vegg, þá var ofurlítið hlé milli bylja. Hana var farið að syfja. Það lagðist á hana svo dæmalaust sætur svefnhöfgi, en hún hratt honum frá sér, setti hönd fyrir augu, stansaði og litaðist um. Þarna var eitthvað svart, það bar svo greinilega annan lit en sléttan og hríðarloftið, en það var ómögulegt að sjá hvað þetta var. Hún áleit eftir tímanum að dæma, að hún hefði átt að vera komin heim fyrir all-löngu, ef hún hefði verið á réttri leið.

Einmana stóð hún nú þarna og horfði í kringum sig. Þar var ekkert, sem hún gæti glöggvað sig á. Hríðin og nóttin umhverfis hvert sem litið var og nú skall aftur saman og þetta dökka, sem hún sá hvarf algerlega.

Snjórokurnar dundu á henni, fleygðust fram hjá henni út í nóttina og auðnina. Sinustráin beygðust niður að snjónum undan vindinum, réttu sig við og tóku mikil bakföll.

Hún stefndi nú í áttina þangað, sem hún hafði séð sortan.

Alt í einu birti og reif til í loftinu, svo hún sá greinilega að þetta, sem hún hafði séð, var skógur. Hjartað sló hraðar og augun fylltust tárum. Hún lofaði guð. Þarna var þó skjól.

IV.

Heima var búið að kveikja og var ljós sett í gluggann ,ef ske kynni, þó ólíklegt væri, að hún hefði lagt út í þetta veður. En ekki náði birtan af því langt út fyrir vegginn. En þetta var alt, sem þeim var mögulegt að gera.

Óvissan um það, hvar hún væri þessa vetrarnótt, ásótti sjúklinginn. Var hún að berjast alein um hánótt í stórhríð úti á eyðisléttunni við dauðann þessa jólanótt, eða hafði hún ekki lagt af stað, þegar hún sá, hvernig veðrið var, og væri nú hlý og notaleg kyr á gistihúsinu.

Honum fanst einhver undarlegur beigur í sér og þegar hann heyrði í byljunum snjóinn slást að hurðinni, heyrðist honum eitthvert undarlegt hvísl í rokunum og köldum svita sló út um hann. Hann taldi börnunum trú um það, að móðir þeirra kæmi heim, þegar veðrið yrði betra. Þeim heyrðist einhver dynkur við dyrnar. Þau heyrðu það öll.

Börnin hrópuðu upp: „Nú kemur mamma!“ Þau hlupu til og opnuðu. Faðirinn reis upp við olnboga og horfði til dyra. Snjórykið þyrlaðist inn, hvítur, kaldur mökkur og súginn lagði inn að rúminu. Þetta var bara hurðin, hún hafði eitthvað gjökt til í grópinu í einni vindhviðunni.

Fögnuðurin dó, öllu sló aftur í þögn.

Faðirinn hallaði sér aftur út af, ljósið blakti við trekk strokunnar í glugganum. Það heyrðist aftur dynkur, en það var bara hurðin eins og áður, og ekki var opnað aftur.

Hún kom ekki.

Döpur var þessi jólanótt. Varla gat hún ömurlegri verið.

En nú kom hinn velkomni gestur,

svefninn. Hann tók börnin í faðm sinn, þó þau ætluðu sér að vaka þangað til móðir þeirra kæmi. Tréð þeirra stóð nú í ró og næði við fótagaflinn á rúminu þeirra, en nú var enginn til þess að hjálpa fuglunum, sem fallið höfðu niður úr því, upp í það aftur, því litlu systkinin voru sofnuð, sofnuð í fötunum, fengust ekki til þess að afklæða sig, því þau ætluðu ekki að þurfa að tefja sig á því að klæða sig til þess að ljúka upp fyrir mömmu.

Og sjúklingurinn var nú einn eftir vakandi. Svefninn hélt sig fjarri honum. En tvær verur sátu við rúm hans, sín hvorum megin, og héldu höndunum saman yfir honum. Og kvíðinn hvíslaði: — Hún er úti í hríðinni! Hún er vilt! — En vonin hvíslaði: — Öll él birta upp um síðir.

☆ ☆

Nokkru síðar fanst kvenmannslík í skógarrjóðri ekki langt frá kofanum þeirra. Það var eins og hún hefði lagst til svefns með poka undir höfðinu.

☆ ☆ ☆

Kristinn Stefánsson

1856—1916

Það eru nú senn fjörutíu ár liðin síðan skáldið Kristinn Stefánsson gekk til hinstu hvíldar, enda virðist nú vera orðið hljótt um nafn hans. Fyrir og eftir síðustu aldamót var hann samt að flestra dómi talinn ljóðrænasta og smekkvísasta skáldið hér vestra. En hann, eins og svo margir aðrir, varð þeim örlögum háður, að hverfa inn í skugga stórskáldsins Stephans G. Stephanssonar. Kristinn var fæddur árið 1856, og verður því 100 ára afmæli hans á næsta ári. Árið 1900 kom út fyrsta kvæðakver hans, „Vestan hafs", og árið 1916 kvæðasafnið „Út um vötn og velli", skömmu eftir andlát hans, og auðnaðist honum að leggja síðustu hönd á meira en helming þess handrits. Fáum var það kunnugt, að hann fékkst dálítið við ritstörf í óbundnu máli. Auk nokkurra vel samdra blaðagreina, eru til á prenti tveir lýriskir pistlar, „Geislinn" og „Snjór" í fyrsta árgangi þessa tímarits, og sagan „Í þorpinu" í 34. árgangi., auk sögunnar „Utan af sléttunni", hér að framan. Fann ég þær báðar í eftirlátnum skræðum, sem ekkja skáldsins, Guðrún Jónsdóttir, sendi mér skömmu áður en hún dó.

G. J.

Bækur

Thomas Hardy:
TESS, AF D'URBERVILLE-ÆTTINNI

Snæbjörn Jónsson, rithöfundur og skáld, þýddi þessa bók og gaf út árið 1942. Upplagið seldist á skömmum tíma, og er bókin nú endurprentuð á ný. Þetta er ein sú vandaðasta útgáfa, sem ég minnist að hafa séð af nokkurri skáldsögu. Letrið er stórt, pappírinn ágætur og fjöldi góðra mynda. Als er bókin um 600 bls. að meðtöldum formála og ágætum inngangi um höfundinn og verk hans. Snæbjörn er víst eini Íslendingurinn, sem lagt hefir sérstaka stund á, eða sökkt sér ofan í verk Hardy's, enda hefir hann þýtt þau bæði í bundnu og óbundnu máli. Ég veit með vissu, að hann hefir einnig þýtt *The Return of the Native,* sem bókmentamenn setja, ef til vill, framar en Tess. En þó undarlegt megi virðast, hefir enn ekki fengist að henni útgefandi. Heyrt hefi ég og að eitt af betri skáldunum heima eigi í þýðingu, en óprentaða, *The Woodlanders,* sem mér persónulega þykir vænst um af sögum Hardy's, eða svo fanst mér, þegar ég var helmingi yngri og las þær, sumar.

Hvorki hefi ég rúm né getu til þess að kryfja þessa risasögu sem skyldi. Hún er saga gáfaðrar og saklausrar sveitastúlku, sem lendir í höndunum á þrælmenni, sem svívirðir hana og hundeltir þangað til hinni stuttu ævi hennar lýkur í hámarki mannlegra hörmunga. — Sagan er auk þess ömurlega skýr mynd hinnar óhemjulega margskiftu stéttaskiftingar innan þjóðfélagsins, sem liggur tröppu af tröppu frá fjósamanninum og vinnukonunni og upp í hástéttirnar. En einkum er þó djúpt höggvið að tvíhyggjunni í hinum svonefndu siðferðis- eða kynferðismálum. Prestssonurinn, sem Tess að lokum giftist eftir langsótt bónorð, telur sjálfan sig svo frjálslyndan, að hann geti ekki gengið í þjónustu kirkjunnar, en verður þó svo hneykslaður, að hann getur ekki hugsað til að búa með konunni, eftir að hún hafði sagt honum harmsögu sína um nauðgunina og barnið, sem af því leiddi. Hafði hann þó í sömu andránni játað henni, að hann hefði um eina tíð legið í svalli með skækjum.

Þýðing Snæbjarnar er víst eins góð og verður ákosið. Hardy er ekkert lamb að leika sér við. Bæði er það, að frá íslensku sjónarmiði a. m. k., er stíll hans nokkuð þunglamalegur; setningarnar langar og innofnar, verða því oft að leysast upp, ef vel sé, og svo eru mállýskurnar, sem engar samstæður eiga sér í íslensku máli, sem betur fer.

Beatrice Harraden:
SKIP SEM MÆTAST Á NÓTTU
Þýðandi Snæbjörn Jónsson

„Saga sem ekki er í neinn ruddaskapur, ekkert klám, saga sem þorir að tala um hugsjónir . . . .", er haft eftir íslenskri greindarkonu um þessa bók. Þetta er náttúrlega ekkert

undarlegt, þegar það er athugað, að bókina skrifaði ensk ógift stúlka á síðari árum Viktoríu-tímabilsins, þegar velsæmis tilfinningin og háttprýðin voru á svo háu stigi hjá ensku hefðarfólki, að stúlka mátti ekki, að sögn, nefna tarf, heldur varð hún að kalla dýrið karlkyns kú (male cow). En þessi bók er nú samt meira en siðfágað stofuhjal, þó þess gæti reyndar innan um og saman við. Nafn bókarinnar er tekið úr einu kvæði Longfellows, og ræður sjálfsagt nokkru um sölu hennar á bókaborðinu. Sagan fer að mestu fram í heilsuhæli í Sviss, þar sem sjúklingar hýrast um lengri eða skemri tíma. Sumir deya, aðrir dvelja þar langvistum, og enn aðrir fá heilsu og hverfa á brott. Kunningsskapur hefst, sem smábreytist til annars og meira. Svo er um aðalpersónur sögunnar, sem svo leiðir til sorgar og vonbrigða. En hér er ekkert óskaplegt. Dauðinn er aðeins lokaþáttur þess, sem átti upphaf. Og það skeður svo sjaldan, að þeir sem unnast deyi á sömu stundu. En bókin er svo innileg og hrein, og andar frá sér þvílíkri hlýu og ástúð undir hrjúfu yfirborði söguhetjanna, að varla getur hjá því farið, að lesandinn verði að dálítið betri manni við lesturinn — svona í bráðina.

Bókin er þýdd á eðlilegt og viðfeldið mál. Ég reyndi að ná í hana á frummálinu, en tókst það ekki — er víst ekki lengur fáanleg hér á söfnum, enda eru nú yfir sextíu ár síðan hún var rituð. Síðan hún kom út fyrst á íslensku er yfir tuttugu ár og er þetta nú þriðja útgáfan. Ekki man ég til, að hún hafi verið til sölu hér vestra, og er það leitt.

Þóroddur Guðmundsson frá Sandi:

SEFAFJÖLL, *ljóð*

Þetta er sjötta bókin frá hendi Þórodds, en þriðja ljóðabókin. Fyrst kom *Villiflug* 1946, þá *Anganþeyr* 1952 og nú *Sefafjöll* 1954. Helmingur bókarinnar eru frumkveðin ljóð, en hitt þýtt. Yfirleitt eru þessi kvæði lýrisk og mjúk áferðar. Lýrisk kvæði byggjast einkum á hljóm og blæbrigðum og þeim unaði, sem veitist í fögrum orðum og hljóðfalli, og mega því ekki dæmast frá sama sjónarmiði og heimsádeilu-, heimspekis- eða mannfélagsmála kvæði, sem vitanlega geta verið snildarverk, en þarfnast síður stuðnings í leikandi rími eða hrynjandi hljómum. Með þessu er þó ekki verið að gefa í skyn, að kvæðin séu ekkert nema hljómur, því á bak við ytri lýsingar og skrúð felst alla jafnan einhver dýpri hugsun. Nefnum sem dæmi *Imbrudaga* og *Norður*. Þar liggur að baki hin aldagamla þrá Njarðar og Skaða eftir því sem tapað er eða liðið. Í *Heimþrá*, sem virðist vera kveðið eftir spítalavist, eru þessar gullfögru línur:

Öll mannleg tign verður að metast á
gullna vog
og mælikvarða, sem nær yfir dauða
og gröf.
Hún táknar vorn þroska, vors hugar
heitustu log,
í hlutfalli því, sem vér fengum í
vöggugjöf.

Í hvaða kvæðabók sem er má altaf merkja þau kvæði, sem orðið hafa til fyrir innri þörf, enda eru þau jafnan bestu kvæðin. Í þessari bók eru til kvæði, sem eru meira

smíðisgripir en innblásinn skáldskapur, að vísu ekki óhaglega gerðir, en láta lesandann að mestu ósnortinn.

Síðari helmingur bókarinnar eru þýdd kvæði úr ensku máli. Stærst er *Agnesarmessukvöld* eftir John Keats, 42 níu stefja erindi, þá eru og tvö kvæði eftir Robert Browning, fjögur eftir írska skáldið Thomas Moore, sem menn nú á dögum muna helst eftir fyrir írsku söngvana (Irish Melodies), sem hann safnaði lögunum að og orti við kvæðin. Flestar þýðingarnar (6 kvæði) eru eftir William Butler Yeats, sem talinn er af mörgum merkasta ljóðskáld Íra, a. m. k. á seinni tíð. Hann hlaut Nobels verðlaunin 1923, en er nú dáinn fyrir nokkrum árum. Hann er oft lítt skiljanlegur öðrum en þeim sem þekkja þjóðsagnir og hugsunarhátt írsku þjóðarinnar, enda gjörir þýðandi ráð fyrir því og skrifar aftast í bókina skýringar við kvæðin. Heilmikil vakningar alda hefir risið á seinni tíð heima um írska þjóð og írska menningu, sem gengur næst írafári, en ekki á það við um þessi ljóð eða þýðingar.

ÍSLENSKT PRENTARATAL
1530—1950

Þessi bók er gefin út af Hinu íslenska prentarafélagi og er bæði falleg bók og eiguleg — pappír, myndir, prentun og band hið snyrtilegasta og besta. Skrásetninguna hefir gert Ari Gíslason, kennari og ættfræðingur. Hann skrifaði og formálann, og inngang allítarlegan um prentsmiðjur landsins frá upphafi vegar. Þá er bókinni skift í nokkra kafla, og er það líklega heppilegast, ef vel hefði tekist.

Ég, sem þetta rita, átti hlut að söfnun vestur-íslensku prentaranna, og var það að vonum smáskörðótt, þar sem ég ekki átti aðgang að kirkjubókum eða öðrum íslenskum fræðiritum. Þakka ég því skrásetjara fyrir auknar ættfærslur og fáein ártöl, sem ófáanleg voru hér vestra. En eitt get ég ekki látið ótalið. Fyrir einhverjar ástæður, mér lítt skiljanlegar, hafa allmargir vesturíslensku prentararnir verið fluttir inn í heimalands skrána. Á ég þar þó ekki við neina þá, sem hér störfuðu eða lærðu og fluttu svo alfari til föðurlandsins, því af ásettu ráði sleppti ég þeim öllum úr minni skrá. Ég á við þá, sem unnið hafa hér og búið langvistum, og grafnir eru í vestrænni mold. Nefni ég þar til Jóhannes Vigfússon, Jón Hannesson, Magnús Pétursson, Stefán Pétursson, Jón Tómasson og Svein Oddsson. Allir lifðu þeir um, eða langt yfir, helming ævinnar í þessu landi, voru Kanada-borgarar og dóu hér, að frátöldum hinum síðastnefnda, Sveini Oddssyni. Hann er nú yfir sjötugt og hefir starfað og átt hér heima um fimmtíu ár, og mun að líkindum bera beinin hér vestra. Þó að þeim máttarvöldum, sem hér áttu hlut að máli, hafi fundist þessi ráðstöfun viturleg eða óhjákvæmileg, mátti ekki til minna ætlast, en að nöfn þessara manna væru skrásett í réttri stafrófsröð í Vesturheims listanum með tilvísun til blaðsíðutals á hinum, t. d.

Magnús Pétursson, sjá bls. 86,
Sveinn Oddsson, sjá bls. 107,
o. s. frv.

Einhverjar villur hafa víst slæðst inn, eins og gengur og gerist, og

skulu hér aðeins þrjár taldar. Á bls. 110 er sagt að Tryggvi Thorsteinsson, sem hér dvaldi vestra um stund, hafi unnið við Heimskringlu, en átti að vera við Lögberg. Fyrsta línan í Vesturheims listanum er Albert G. *Johnsen* en á að lesast *Albert C. Johnson* (C. fyrir Christopher). Neðarlega á bls. 140 stendur Kleif *á Jökuldal,* en á að vera Kleif *í Fljótsdal,* o. s. frv.

Að öðru leyti er bókin mesta gersemi og nauðsynleg viðbót og uppfylling í prentlistarsögu Íslands og Íslendinga.

Vindhanarnir

(Gömul dæmisaga)

Vindhanar tveir á bæjarburst
buldrandi þutu í hverjum gust.
Annar var gamall, ungur hinn;
alt var í lagi fyrst um sinn.
Svo eftir langa súld og regn
sveiflan þeim gamla varð um megn,
en ungi haninn áfram rann —
aldrei til neinnar þreytu fann.

Þá rauf hinn aldni þögn um sinn:
„Þú ert vindhani, drengur minn,
þú snýst með golu úr öllum áttum,
auðnuleysingja fylgir háttum.
Taktu mitt dæmi, horfðu hátt,
horfðu stöðugt í sömu átt.
Það heldri mönnum hæfir best,
að hafa djúpar rætur fest.“

Gárunginn hló, og hljóp sem fyr:
„Þú heldur kannske, gamli styr,
að villt þú getir samtíð sýn,
þótt sýnist þér það nauðsyn brýn
að dylja, að gigt og gremja og elli
þinn gang og hreysti lagði að velli;
því þó að hljótt sé þinn um veg,
þú ert vindhani eins og ég.
En munurinn eini er aðeins sá,
að áttina sömu bendirðu á
er síðvetrar svalvindur þaut
samstundis og ryðið þig festi á þinni braut.

G. J.

GÍSLI JÓNSSON:

Lækjaskvaldur

Alla daga, allar nætur
innri vitund heyra lætur
straumabuldur æskuára —
ærsla, gleði, harms og tára —
líkt og beri úr hæð og hjöllum
hægan klið af silfurbjöllum.

Uppi í fjalla opnum mundum,
inni í myrkum skógarlundum,
gegnum svell, í sólar bríma
suðar elfur rúms og tíma.
Og þótt himinn helli út tárum
hrærist glit á leyndum bárum.

Alla daga, allar nætur
áin vökvar blóma rætur,
blóma, er engin augu litu,
engar varga tennur bitu,
blóma, er spruttu aðeins einum
inni í hjartans dýpstu leynum.

Þessir straumar, þessi móða
þreytta öndu setur hljóða,
eða fyllist unaðs hreimum
innst í sálar huldu geimum.
Áin niðar, áin niðar
út í hafdjúp tóms og friðar.

Arnheiður jarlsdóttir

Tilefni: Upphaf Droplaugarsona sögu og þessar línur úr Landnámu „Ketill keypti Arnheiði dóttur Ásbjarnar (jarls skerjablesa) tveim hlutum dýrra en Véþormur mat hana í fyrstu; en er kaupit var orðit, gerði Ketill brúðkaup til Arnheiðar. Eftir þat fann hon grafsilfr mikit undir viðarrótum; þá bauð Ketill að flytja hana til frænda sinna, en hon kaus þá honum at fylgja."

Þú gekst þar svo traustur og tiginn
um traðir og hafnarkví,
og horfðir á verslarans varning —
á vopn og skrautklæði og þý.

Og eg var ein verslunarvaran.
Það víkinga lög höfðu skráð,
að veikburða og varnarlausir
verði þeim sterkari að bráð.

Þú virtir mig tvöföldu verði
og valdir mig þér að kvon.
En ófrjáls þér gat eg ei unnað,
þó alfrjáls — en þess var ei von.

Eg vissi, að einn þú ei áttir
á aldarfarinu sök,
þó hataði eg þig heitar
en hafði eg til nokkur rök.

Samt fann eg það ólga í æðum:
ef alein og bæði frjáls —
með feginshug faðmað þig hefði
og fallið þér glöð um háls.

En keypt, til arðs eða yndis
und eignarréttarins væng,
eg gat þér ei gefið blíðu
né gengið með þér í sæng.

Er létstu mig lausa allra mála
mér ljóst varð þú unnir mér.
Eg, konan, sem keypt gat sér frelsi,
nú kaus það, að fylgja þér.

☆ ☆

Og Arnheiðarstaðir eru
þar ennþá í miðri sveit —
um aldur þess órækur vottur
hve ástin er stundum heit.

Frá ferðinni um Fljótsdalinn
sumarið 1952

☆ ☆ ☆

Norna-Gestur

Eg er sá sem er og var
alt frá mannkyns fyrstu dögum.
Eg var með í öllum sögum
hvar sem gest að garði bar.

Völvur gáfu í vöggugjöf
verndargripi er fyrndust eigi.
Það voru ljós er lýstu vegi
yfir tímans ólguhöf.

Kertin brunnu aldrei út,
oft þó virtist týra á skari.
Það gekk alt að aldarfari —
sumir kusu svælu og grút.

Klerka lýgi og kónga orð
kyndlum þeim ei gátu fargað;
þeim var undan austri bjargað —
enn þau loga á Ísastorð.

Þrítugasta og fimmta ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

var sett af forseta félagsins, Dr. Valdimar J. Eylands, kl. 10 f. h. 22. febr. 1954 í Winnipeg. Forseti kvaddi séra Theodore B. Sigurðsson til að hafa orð fyrir þingheimi í bænargjörð. Lét hann fyrst syngja sálminn: Lofið vorn Drottinn, hinn líknsama föður á hæðum, og flutti síðan fagra bæn; síðan var sunginn sálmurinn Faðir andanna. Gunnar Erlendsson var við hljóðfærið.

Síðan var lesið þingboðið, er birt hafði verið í íslenzku blöðunum:

Þrítugasta og fimmta ársþing Þjóðrækisfélags Íslendinga í Vesturheimi

verður haldið í Good Templara húsinu við Sargent Ave. í Winnipeg, 22., 23. og 24. febrúar 1954.

Áætluð dagskrá:

1. Þingsetning
2. Ávarp forseta
3. Kosning kjörbréfanefndar
4. Skýrslur embættismanna
5. Skýrslur deilda
6. Skýrslur milliþinganefnda
7. Útbreiðslumál
8. Fjármál
9. Fræðslumál
10. Samvinnumál
11. Útgáfumál
12. Kosning embættismanna
13. Ný mál
14. Ólokin störf og þingslit.

Þingið verður sett kl. 9.30 á mánudagsmorguninn 22. febrúar, og verða fundir til kvölds.

Á þriðjudaginn verða þingfundir bæði fyrir og eftir hádegi.

Á miðvikudaginn halda þingfundir áfram og eftir hádegið þann dag fara fram kosningar embættismanna. Að kvöldinu verður almenn samkoma undir umsjón aðalfélagsins.

Winnipeg, Man., 18. janúar, 1954.
Í umboði stjórnarnefndar
Þjóðræknisfélagsins,

VALDIMAR J. EYLANDS, forseti
INGIBJÖRG JÓNSSON, ritari

Aðsókn að þinginu var með fjölmennara móti. Á annað hundrað manns hlustaði með athygli á hina ágætu og ýtarlegu skýrslu forsetans, Dr. Eylands.

Ársskýrsla forseta Þjóðræknisfélagsins

Háttvirtu þingmenn og gestir:

Ég leyfi mér að bjóða yður öll velkomin á þetta 35. ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi. Vil ég þá leitast við, samkvæmt venju, að gera grein fyrir því helzta, sem gerzt hefir á sviði félagsmála vorra á þessu starfsári. Ég vil taka það fram, að ég mun í skýrslu þessari minnast á menn og málefni, sem ekki heyra beint til þessu félagi, en þar sem þessi atriði snerta íslenzk félagsmál, tel ég að þau komi félagi voru einnig við, því að ekkert það, sem markvert gerist á vettvangi íslenzkra félagsmála, getur talist óviðkomandi félagi voru.

Ef til vill má segja, að þetta nýliðna starfsár Þjóðræknisfélagsins hafi ekki verið tímabil stórra átaka eða örlagaríkra atburða. En þó hefir ekki verið með öllu tíðindalaust á þessum vestlægu vígstöðvum hins íslenzka anda. Eins og ævinlega eru það einstakir menn, sem sakir hæfileika sinna og aðstöðu standa framarlega í þeirri víglínu, en við hinir reynum að bera þeim tækin og styðjum þá eftir megni.

Stjórnarnefnd félagsins hefir haldið marga fundi á árinu; margt hefir borið á góma á fundum þessum, ýmsar ráðstafanir hafa verið gerðar, sem miða félaginu til heilla, og nokkrum þeirra hefir verið hrundið í framkvæmd. Enginn nefndarmanna hefir legið á liði sínu, og samvinna þeirra sín á milli hefir verið hin ákjósanlegasta. En nefndin varð fyrir þungu áfalli síðla á árinu, er varaforseti félagsins, séra Egill H. Fáfnis, prestur íslenzku byggðarinnar í Norður Dakota, lézt skyndilega, 13. október s.l. Ég hefi áður minnzt hans í ræðu og riti og vottað honum látnum þakkir félagsins fyrir störf hans. Skal ég ekki endurtaka neitt af því hér, en tek þann kost að tilfæra ummæli um hann úr bréfi, sem hr. G. J. Oleson í

Glenboro skrifaði 31. okt. s.l., í tilefni af fráfalli hans: „Hann kom fullorðinn frá Íslandi, og hann barðist drengilega til mennta og frama. Hann hefir unnið stórt dagsverk; hann var fjölhæfur drengskaparmaður og þjóðrækinn“. Þjóðræknisfélagið saknar séra Egils úr hópi starfsmanna sinna og vottar ekkju hans og sonum innilega samúð.

Annar fyrrverandi meðlimur stjórnarnefndar félagsins, hr. Ásmundur Pétur Jóhannsson, lézt einnig síðla á árinu. Hann var, sem kunnugt er, einn af stofnendum félagsins, embættismaður þess um fjölda ára og einn hinn ötulasti styrktarmaður þess á allan hátt. Forseti hefir skrifað fáein minningarorð um þennan ágæta starfsmann í Tímarit félagsins, sem nú er nýprentað. Skal því ekki fjölyrt um hann hér umfram það að segja, að Ásmundar mun minnst eins lengi og þetta félag vort er við líði. Hann var byggingameistari í meira en einu tilliti. Hann lagði drjúgan skerf í byggingu þessa félags, og var um allt hinn mesti sæmdarmaður. Þjóðræknisfélagið þakkar störf hans og mun jafnan halda minningu hans í heiðri.

Þá var að Þjóðræknisfélaginu harmur kveðinn við hið óvænta fráfall Herra Sigurgeirs Sigurðssonar, biskups yfir Íslandi og forseta Þjóðræknisfélags Íslendinga í Reykjavík; var hann einnig heiðursmeðlimur félags vors. Þrátt fyrir fjarlægðina var hann oss jafnan nálægur í anda og hann hafði vakandi áhuga á störfum vorum. Heimsókn hans til vor í tilefni af 25 ára afmæli þessa félags verður oss flestum, sem kynntumst honum, ógleymanleg. Fjölmargir Vestur-Íslendingar, sem heimsóttu ættjörðina í biskupstíð hans, nutu margvíslegrar fyrirgreiðslu og gestrisni á hinu glæsilega heimili hans og frú Guðrúnar að Gimli í Reykjavík. Sem forseti Þjóðræknisfélags Íslendinga, og sem heiðursmeðlimur vor, stóð hann í nánu sambandi við oss hér vestra og sendi oss kveðjur og uppörfunarorð við ýmis tækifæri. Forseti sendi fjölskyldu hans samúðarskeyti í tilefni af fráfalli hans; þingið mun þakka honum störf hans og biður ástvinum hans blessunar.

Aðrir meðlimir félagsins, sem látist hafa á árinu, og forseta er kunnugt um, eru þessir: Jóhannes Sveinsson, Inglewood, Cal.; Sigurður Sigurðsson, Calgary; Finnbogi Hjálmarsson, Vancouver; Magnús Brandson, Winnipeg; Trausti Ísfeld, Selkirk; Ágúst Magnússon, Lundar; Kristján Kristjánsson, Eyford, N.D.; Mrs. Kristján G. Kristjánsson, Eyford, N.D.; Jóhannes Pétursson, Winnipeg; Þorlákur Nelson, Lundar; Jón Sigurðsson, Gimli; Eggert Levy, Ósum; Guðmundur Þorsteinsson, Winnipeg; Þorsteinn Sveinsson, Winnipeg; Valdimar Jóhannesson, Árborg; Guðjón Friðriksson, Selkirk; Mrs. G. S. Paulson og Mrs. B. Mýrdal, Argylebyggð; Jóhann Kárason, Guðríður Eiríksson, Hannes Kristjánsson og María Frederick, Seattle.

Ungfrú Margrét Pétursson, vara-féhirðir félagsins, sem tók sæti í stjórnarnefndinni á síðasta þingi, veiktist s.l. sumar og hefir verið frá störfum um all-langt skeið. Hún var ötul, ósérhlífin og mjög samvizkusöm í nefndarstörfum sínum sem öðrum verkum. Þingið óskar henni heilsubótar og langra lífdaga.

Tveir meðlimir stjórnarnefndar voru fjarverandi um skeið, þeir prófessor Finnbogi Guðmundsson, vara-skrifari, og vara-fjármálaritari, Ólafur Hallsson, kaupmaður. Fjarvera þeirra reyndist þó nefndinni og félaginu ávinningur, fremur en áfall. Þeir voru, sem kunnugt er, í Íslandsferð og ráku þeir þar ýmisleg erindi fyrir félagið, svo sem síðar mun vikið að.

Vér erum ekki saman komin hér til þess eins að telja harma vora, eða til þess að núa höndum saman í örvæntingu og uppgjöf. Vonbrigði steðja að félagssamtökum sem einstökum mönnum, vinir berast burt á straumi tímans, en lífið og starfið kalla sem fyrr. Lítil eru þá geð guma ef nú skal heykjast, og lítil virðing er minningu horfinna starfsmanna sýnd með uppgjafarnöldri og bölsýni.

Hvað hefir þá gerzt?

Í stuttu máli hefir það gerzt, að félag þetta er enn til eftir 35 ára starf, og að það heldur enn í horfinu. Ef til vill er það furðuverkið mesta, eða svo mun þeim sennilega þykja, sem í upphafi spáðu þessu félagi bráðum dauða. Félagið hefir haldið í horfinu, sagði ég. En hvert er þá viðhorfið? Það er tvíþætt og þeir þættir svo samantvinnaðir, að oft er erfitt að gera greinarmun á þeim. Annars vegar horfum vér til austurs, — til Íslands; hins vegar horfum vér á umhverfi sjálfra vor.

Sambandið við Ísland er þessu félagi lífsnauðsyn. Ef það rofnar, er oss hætta búin. Þessu sambandi er haldið við með ýmsu móti, með gagnkvæmum heimsóknum, með bókum og blöðum, og með útvarpi og myndum. Allt þetta hefir komið mjög til greina á umliðnu ári.

Öllum er enn í fersku minni hópferðin mikla, sem prófessor Finnbogi Guðmundsson efndi til og veitti forstöðu á s.l. sumri. Með þeirri ferð má vonandi segja að hafi orðið þáttaskipti í samfélagi heimaþjóðarinnar og Vestur-Íslendinga. Aldrei hefir jafn stór hópur manna farið til Íslands á jafn skömmum tíma. Viðtökur voru hinar ágætustu, og ferðin öll frábærlega hressandi og fróðleg, að sögn þeirra, sem tóku þátt í henni, en það voru í allt 38 manns, 28 frá Canada og 10 víðsvegar að úr Bandaríkjunum. Mjög er það æskilegt, að framhald geti orðið á slíkum hópferðum,

og færi bezt á, að þær yrðu gagnkvæmar, þannig, að sama flugvélin tæki annan hópinn vestur og hinn austur. Hvað sem úr því verður, á prófessor Finnbogi þakkir skilið fyrir áræði sitt og dugnað í sambandi við þetta fyrirtæki.

Aðrir sem til Íslands fóru á árinu, og mér er kunnugt um, eru þeir Valdimar Björnsson,, fjármálaráðherra Minnesotaríkis, Páll R. Johnson, leikhússtjóri í Winnipeg, Jóhanna Nielsen og Elene H. Smith, skrifstofustúlkur í Winnipeg, og frú Rósa Benediktsson, Markerville, Alberta, var hún meðlimur í flugliði próf. Finnboga og fór í boði nokkurra vina hér vestra og flugfélagsins „Loftleiðir", en á Íslandi var hún gestur ríkisstjórnarinnar, í tilefni af 100 ára afmæli föður síns, skáldsins Stephans G. Stephanssonar. Einnig fóru til Íslands á árinu séra Eric H. Sigmar og Svava kona hans frá Seattle, Wash., og dvelja þau nú sem stendur þar í landi. Ennfremur fór Grettir verkfræðingur Eggertson hér í borginni snögga ferð til Íslands á árinu.

Á hverju ári fjölgar þeim, sem koma vestur um haf ýmissa erinda. Margir þeirra koma norður hingað, og vinna félagi voru gagn, beint eða óbeint. Ég minnist nú heimsókna þessara: Helga Elíassonar fræðslumálastjóra Íslands, Jóns Emils Guðjónssonar, framkvæmdastjóra Bókaútgáfu Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins, Njáls Þóroddssonar kennara, sem sýndi hreyfimyndir hér víðsvegar um sveitir, Ólafs Ólafssonar kristniboða, Bjarna Snæbjörnssonar læknis frá Hafnarfirði og Helgu Jónsdóttur konu hans, Jónasar læknis, sonar þeirra, og Hönnu Tryggvadóttur konu hans, og Kristjönu Helgadóttur læknis frá Hafnarfirði, sem nú nýlega er hingað komin í heimsókn til vina og kunningja. Á árinu komu hingað til búsetu tvenn hjón, Jón Jóhannson og frú, og Þorsteinn Guðmundsson og frú, og sömuleiðis Reynir Þórðarson, öll frá Reykjavík. Síðastan, en þó fremstan þessara gesta, vil ég þó fyrir margra hluta sakir nefna séra Einar Sturlaugsson, prófast frá Patreksfirði. Hann kom hingað vestur í boði háskóla Manitobafylkis, Íslendingadagsnefndarinnar og Þjóðræknisfélagsins. En hann hafði ekki á sér gestasnið meira en svo að hann fór að segja má dagfari og náttfari um helztu byggðir vorar í Manitoba, Saskatchewan, British Columbia, Washington og Norður-Dakota. Á þessum ferðum sýndi hann hreyfimyndir frá Íslandi 19 sinnum, flutti 15 erindi um Ísland, og 15 guðsþjónustur. Er mér ekki kunnugt um nokkurn gest frá Íslandi, sem á jafn skömmum tíma hefir lagt á sig aðra eins vinnu og séra Einar gerði hér. Stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins stóð fyrir þessum ferðum prófastsins og skipulagði þær. Að lokum vottaði nefndin honum þakkir og leysti hann út með lítilfjörlegum minningargjöfum. Tel ég sjálfsagt, að þetta þing vilji nú formlega votta honum þakkir félagsins og Vestur-Íslendinga.

Annar góður gestur, sem heimsótti byggðir vorar á árinu, var frú Guðmunda Elíasdóttir óperusöngkona frá New York. Kom hún í boði stjórnarnefndar félags vors og hélt fyrir atbeina þess söngsamkomur á ýmsum stöðum bæði hér í Winnipeg og nærlendis. Var aðsóknin að samkomum hennar mjög mikil yfirleitt, og fólk mjög hrifið af söng hennar og allri framkomu. Er óhætt að segja, að fólki voru var mikil ánægja og þjóðernislegur styrkur að heimsókn hennar.

Þá tel ég rétt að geta þess, að hingað eru nýkomnir til dvalar tveir íslenzkir prestar, þeir séra Robert Jack, til prestakallsins í Norður Nýja-Íslandi, að Árborg, og séra Bragi Friðriksson, til Lundar-Langruth prestakallsins, með búsetu að Lundar. Enda þótt þessir menn séu ekki komnir hingað á vegum Þjóðræknisfélagsins, tel ég tvímælalaust, að þeir muni reynast ágætir starfsmenn, einnig á því sviði. Séra Robert Jack hefir nú nýlega komið fram sem aðalræðumaður á fjölsóttri og virðulegri árshátíð Icelandic Canadian Club, hér í borginni, og séra Bragi gaf til kynna í hinni snjöllu ræðu, sem hann flutti í Fyrstu lútersku kirkju í gærkveldi, um „Þjóðrækt og guðrækni", hvar hann stendur í þeim málum. Það, sem ég hefi nú sagt um þá séra Robert Jack og séra Braga, gildir engu síður um séra B. Theódór Sigurðsson, ræðumann Frónsmótsins, hér á þinginu. Gert er ráð fyrir, að hann taki nú bráðlega við embætti séra Egils H. Fáfnis, að Mountain, N.D. Veit ég, að hann muni fara að dæmi fyrirrennara síns í því embætti, að því er þjóðræknismálin snertir, og þá ekki síður í því efni, feta í fótspor föður síns, hins mikilhæfa höfuðklerks og föðurlandsvinar, séra Jónasar A. Sigurðssonar, sem um eitt skeið var forseti þessa félags. Er mér ljúft og skylt að bjóða þessa menn velkomna til starfs á vettvangi Þjóðræknisfélagsins, og hyggjum vér gott til samstarfsins við þá á þessu sviði.

Fræðslumál

Ég hefi nú talað nokkuð um sambandið við Ísland, en þær umræður hafa einnig gripið inn í fræðslumálin, einkum að því er snertir ferðalög og erindi séra Einars. Umræður um fræðslumál vor hljóta einnig að grípa inn í umræður um sambandið við Ísland. Það er ekki og getur aldrei verið vatnsþétt skilrúm á milli þessara mála. En er um fræðslu- og útbreiðslumál vor ræðir, á það við, sem ég gat um í

upphafi, að þau störf hafa fallið á herðar einstökum mönnum, sem vegna aðstöðu sinnar og áhuga hafa beitt sér fyrir þeim.

Sá meðlimur stjórnarnefndarinnar, sem ötulast og markvissast hefir unnið að útbreiðslu og fræðslumálum félags vors á árinu, er prófessor Finnbogi Guðmundsson. Auðvitað er hann fyrst og fremst starfsmaður háskólans, en starf hans þar er að ýmsu leyti svo nátengt starfsmálum félags vors, að naumast má á milli sjá. Það sem hann vinnur háskólanum í nafni íslenzkra menningarmála, vinnur hann einnig málstað þessa félags. Sem starfsmaður í stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins hefir hann komið víða við á þessu umliðna ári. Ég hefi áður minnst á Íslandsferð hans í sumar. Þar fræddi hann heimaþjóðina um oss í útvarpserindum og á annan hátt. Síðan hann kom vestur aftur hefir hann sent fréttabréf til ríkisútvarpsins í Reykjavík, og hafa þau verið lesin í áheyrn alþjóðar. Hann var formaður í nefnd þeirri, er Þjóðræknisfélagið skipaði til að undirbúa hátíðahöld í minningu um 100 ára afmælis Stephans G. Stephanssonar, og varð það t. d. fyrir atbeina hennar, að Stephani var að mestu tileinkuð Íslendingadagshátíðin að Gimli s.l. sumar. Er þess annars að vænta, að nefndin skili sérstakri skýrslu síðar á þinginu. Þess má og gjarnan geta, þó að það væri ekki á vegum Þjóðræknisfélagsins, að próf. Finnbogi sótti á s.l. hausti muni þá úr dánarbúi Stephans G. Stephanssonar, er börn hans gáfu Manitobaháskóla, og kom hann þeim fyrir í íslenzku lestrarstofunni í hinni nýju bókasafnsbyggingu. Voru munirnir sýndir, er bókasafnið var formlega opnað og tekið til afnota 26. sept. s.l. Er mjög ánægjulegt að sjá, hve góðan og virðulegan stað háskólinn hefir valið íslenzku bókunum í hinni nýju og glæsilegu byggingu, og gott er til þess að vita, að þar vinnur nú íslenzkur bókavörður, frú Helga Pálsdóttir frá Reykjavík, er hér dvelst ásamt manni sínum, Birni Sigurbjörnssyni, en hann stundar landbúnaðarnám við háskólann.

Dr. Richard Beck, fyrrverandi forseti félagsins, hefir ekki, fremur en á fyrri árum, legið á liði sínu hvað snertir áhugamál þessa félags. Hafa þó á árinu hlaðist á hann nýjar annir og ábyrgð, er hann var skipaður yfirkennari og eftirlitsmaður allrar tungumálakennslu í háskóla sínum, ríkisháskólanum í Grand Forks. Hann hefir unnið fjölþætt kynningarstarf á árinu, sem félag vort metur og þakkar. Hann átti hlut að komu frú Guðmundu Elíasdóttur, söngkonu, og hafði samvinnu um ferðalög hennar í Norður-Dakota, bæði við samkomunefnd félagsins og deildina **Báruna** að Mountain, og einnig stjórnaði hann samkomu söngkonunnar þar. Hann flutti kveðju félagsins á ársfundi „The Society for the Advancement of Scandinavian Study" (Félagsins til eflingar norrænum fræðum) í Lincoln, Nebraska, s.l. vor, og hélt á fundinum erindi um Stephan G. Stephansson; samtímis flutti hann á ríkisháskólanum í Nebraska fyrirlestur um Ísland, og ræðu um norrænar hugsjónir í hátíðaveizlunni í sambandi við ársfundinn. Þá var hann einn af aðalræðumönnum á 75 ára afmælishátíð íslenzku byggðanna í Norður-Dakota, og flutti einnig ræður við hátíðarguðsþjónustur í tveimur kirkjum byggðarlagsins. Ennfremur má geta þess, að tveim erindum um Íslendi í Norður-Dakota, er hann hafði talað á segulband, var útvarpað á Íslandi. Hann flutti og erindi um Ísland fyrir allfjölmennum hóp Íslendinga í Utah á samkomu, er þeim hjónum var haldin, er þau voru á ferð í Spanish Fork síðastliðið sumar. Aðalræðumaður var hann á samkomu þeirri til heiðurs frú Jakobínu Johnson, er stúdentafélagið íslenzka, **The Leifur Eiríksson Club**, efndi til s.l. haust, og einnig einn af ræðumönnum á 75 ára afmælishátíð Fyrsta lúterska safnaðar í Winnipeg. Útvarpsræður flutti hann frá Grand Forks, bæði á aldarafmæli Stephans G. Stephanssonar, og um Leif Eiríksson og Vínlandsfund hans. Ýmsar aðrar ræður hans fjölluðu einnig að öðrum þræði um íslenzk og norræn efni.

Á árinu kom einnig út eftir hann fjöldi af ritgerðum og ritdómum um íslenzk efni í blöðum og tímaritum beggja megin hafsins, og í amerískum og norskum fræðiritum; meðal annars ekki færri en fjórar ritgerðir um Stephan G. Stephansson í tilefni af aldarafmæli hans. Dr. Beck birti einnig í hinu ágæta ársfjórðungsriti, **The Scandinavian American Review** í New York, allítarlega grein um Íslendinga í Norður-Dakota, að fátt eitt sé talið af ritstörfum hans á þessu tímabili.

Séra Eiríkur S. Brynjólfsson hefir með starfi sínu í Vanrouver, B.C., reynzt félagi voru þarfur og góður starfsmaður. Hann hefir flutt allmörg erindi og ávörp um íslenzk efni, bæði á ensku og íslenzku, og sýnt íslenzkar kvikmyndir. Í október í haust tók hann að kenna íslenzku í kirkju sinni eftir messu. Kennslan stendur yfir eina klukkustund á hverjum sunnudegi, og hefir þátttaka og aðsókn verið allgóð. Á aðalfundi sínum í haust samþykkti deildin **Ströndin** í Vancouver, að gerast fullgildur meðlimur í Þjóðræknisfélaginu. Er félaginu það gleðiefni að bjóða **Ströndina** velkomna, og sömuleiðis fulltrúa hennar, séra Eirík, velkominn á þetta ársþing sitt.

Þá hefir forseti félagsins ekki verið með öllu aðgerðalaus á árinu. Hefir hann

komið fram á ýmsum stöðum í nafni félagsins og flutt kveðjur þess á samkomum og við mannfagnaði ýmis konar. Hið sama hefir ritari félagsins, frú Ingibjörg Jónsson, gert, auk þess sem hún hefir staðið í miklum bréfaskriftum alt árið fyrir nefndina og félagið. Skrifari hafði og að miklu leyti veg og vanda af því að undirbúa komu frú Guðmundu Elíasdóttur, og lagði á sig mikla fyrirhöfn í því sambandi. Meðnefndarmenn hennar, sem störfuðu að þeim undirbúningi, voru þeir próf. Finnbogi Guðmundsson og Ragnar Stefánsson.

Ýms mál

Síðari hluta vetrar í fyrra bárust félaginu spólur með útvarpsefni frá Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Reykjavík. Voru hér faldar ræður merkra manna, upplestur og söngur. Stjórnarnefndin ákvað að lofa fólki almennt að njóta þessarar skemmtiskrár, og fékk henni útvarpað. Útvarp þetta, sem stóð yfir í eina klukkustund, fór fram 18. júní s.l. og tókst ágætlega. Þessar spólur hafa verið notaðar á samkomum á nokkrum stöðum, og hafa veitt fólki mikla fræðslu og ánægju.

Á þingi í fyrra var því hreyft, hvort ekki mundi vera hægt að komast að samningum við ríkisstjórn Íslands um tollfrjálsar bögglasendingar Vestur-Íslendinga austur um haf. Nefndin fól þeim prófessor Finnboga Guðmundssyni og Ólafi Hallssyni að færa þetta mál í tal við hlutaðeigandi yfirvöld á Íslandi, og munu þeir nú gera þinginu grein fyrir árangrinum af þeirri málaleitan.

Þetta félag hefir lengi haft skógræktarmál Íslands í huga, og hefir nú lagt fram nokkurt fé til þeirra mála. Samkvæmt bréfi frá Hákoni Bjarnasyni til félagsins, dagsettu 17. júní s.l., hefir nú verið gróðursettur trjáreitur innan hins svonefnda Þjóðgarðs á Þingvöllum, og ber reiturinn nafnið **Minningarlundur Vestur-Íslendinga.**

Á árinu hafa nokkrar peningagjafir frá einstökum mönnum borizt til Íslands. Þannig hafa þau Árni Pálsson og Ragnheiður kona hans að Lundar, sent Skálholtsstað $1500.00 að gjöf, og Mrs. Guðný Thomasson, Beaver, P.O., sendi $300.00 til endurreisnar hinu forna biskupssetri, til minningar um mann sinn, Einar, sem nú er látinn. Þá gaf Þjóðræknisfélagið Barnaspítalasjóði Hringsins 10,000.00 kr. til minningar um Herra Svein Björnsson, fyrsta lýðveldisforseta Íslands. Dr. Richard Beck hefir staðið fyrir merkjasölu í tilefni af 100 ára afmæli Stephans G. Stephanssonar, með góðum árangri.

Ágóðinn af leiksýningunni „Happið", sem leikfélag Gimlibæjar, undir forustu frú Kristínar Thorsteinsson, sýndi hér í bænum í haust, var, að viðbættum smáupphæðum frá einstökum mönnum, sendur til héraðsspítalans á Blönduósi. Nam þetta alls $160.00. Hefir Dr. Kolka kvittað fyrir þessa upphæð með þakklæti.

Eitt meiriháttar samsæti hélt félagið á árinu, fór það fram 30. apríl s.l. í tilefni af heiðri þeim, er dr. Thorlakson varð aðnjótandi, er háskóli þessa fylkis veitti honum heiðursgráðuna **Doctor of Laws** (LL.D.). Stýrði forseti samsæti þessu. Einnig voru þau séra Einar Sturlaugsson og frú Guðmunda Elíasdóttir kvödd með kaffidrykkju, séra Einar að heimili Grettis ræðismanns Jóhannssonar, og frú Guðmunda á heimili Guðmanns Levy.

Eitt af þeim málum, sem rædd hafa verið á þingum og nefndarfundum og til framkvæmda kom á árinu, var útvegun fundarherbergis og skrifstofu fyrir stjórnarnefndina. Losnaði lítið kjallaraherbergi í byggingu félagsins á Home Street og var það, að afstaðinni mikilli viðgerð, tekið til afnota fyrir nefndina. Stóðu þeir Guðmann Levy, Grettir Jóhannsson og Ragnar Stefánsson fyrir þessum aðgerðum fyrir nefndarinnar hönd. Fyrsti fundur nefndarinnar var haldinn í þessari nýju skrifstofu 4. ágúst s.l. Enda þótt húspláss þetta sé næsta lítið var þó, auk nauðsynlegustu húsgagna, svo sem borði og stólum, komið þar fyrir skápum til geymslu fyrir ýmsa muni félagsins, bækur og skjöl. Hefir skjalavörður, Ragnar Stefánsson, varið miklum tíma til að hreinsa og fága þessa muni og raða þeim niður á mjög smekklegan hátt.

Á þingi í fyrra var ákveðið að breyta nokkrum liðum í aukalögum félagsins, og að yfirfara þau að öðru leyti. Var milliþinganefnd, skipuð þeim Walter J. Líndal dómara, dr. Tryggva J. Oleson og séra Agli H. Fáfnis, fengið málið til meðferðar. Gefur Líndal dómari væntanlega skýrslu um störf nefndarinnar á þessu þingi.

Íslenzkuskóli félagsins hefir því miður ekki verið starfræktur enn sem komið er í vetur. Til þess liggja þær ástæður að ekki hefir tekizt að fá nauðsynlegar lestrar- og kennslubækur fyrir skólann. Próf Finnboga Guðmundssyni var falið að útvega þessi kennslutæki í Íslandsferð sinni s.l. sumar, og lagði hann fram pöntun á þeim bókum, sem hann taldi nauðsynlegar. En þessar bækur eru enn ókomnar. Blindur er bóklaus maður, segir máltækið, og bóklaus skóli er ekki betur staddur. Öll viðleitni til kennslu án kennslutækja verður kák eitt, og oft verri en ekki. Vonandi greiðist bráðlega úr þessum vanda, svo að þessi vinsæla og bráðnauðsynlega stofnun geti aftur tekið til starfa.

Til nýmæla má það telja að bréfaskipti eru nú að komast á milli vestur-íslenzkra barna og barna á Íslandi. Nokkru fyrir

jól barst mér allstór bréfabúnki frá Hannesi Magnússyni skólastjóra barnaskólans á Akureyri. Börn á ýmsum aldri í skóla þessum höfðu skrifað bréfin, og var ætlast til að þeim yrði útbýtt til jafnaldra þeirra hér. Kunnugt er mér um að 25 svarbréf hafa verið send héðan til barnanna á Akureyri. Annar bréfabunki barst um síðustu jól frá nemendum gagnfræðaskólans á Akranesi til jafnaldra þeirra á Gimli. Ef til vill verður þetta upphaf á viðkynningu og kunningsskap æskunnar, þrátt fyrir hindranir tungumáls og fjarlægðar. Að svo megi verða munu margir óska.

Á þingi í fyrra, og reyndar á mörgum fyrri þingum, hefir verið um það rætt, að nauðsynlegt væri að Íslendingar hér í borginni kæmi sér upp samkomuhúsi í samræmi við þarfir sínar. Hafa milliþinganefndir setið í málinu ár eftir ár, en engu fengið áorkað. Tók ég að mér sem forseti Þjóðræknisfélagsins að kveða til fundar ýmsa helztu forystumenn félaga hér í bænum til að ræða um þetta mál. En eftir einkasamtöl við suma þessara manna komst ég að sömu niðurstöðu og milliþinganefndirnar: það er ekkert hægt að gera, þegar viljann vantar, eða getuna, eða hvorutveggja. Verður nú tækifæri að fitja upp á þessu á ný, ef menn óska þess.

Þjóðræknisfélagið hefir ekki haft nein útgáfufyrirtæki með höndum á árinu, nema Tímarit sitt, sem er í góðum höndum ritstjórans, Gísla Jónssonar. Á því hefir engin breyting orðið, önnur en sú, að það er nú selt fyrir $2.00; í þeirri upphæð, sem að hálfu gengur til deilda, felst meðlimagjald félagsmanna, samkvæmt ákvörðun þingsins frá 1952. En eins og menn mun reka minni til, beitti félagið sér á sínum tíma fyrir útgáfu á Sögu Vestur-Íslendinga. Verki þessu á nú að heita lokið, með útkomu 5. bindis, sem nýlega er komið í bókabúð Davíðs Björnssonar hér. Þrjú fyrstu bindi þessa verks ritaði skáldið Þorsteinn Þ. Þorsteinsson, og voru þau gefin út í Winnipeg; tvö hin síðari annaðist dr. Tryggvi J. Oleson prófessor, og eru þau prentuð í Reykjavík. Félag vort gafst upp við útgáfufyrirtæki þetta vegna fjárþurðar um það bil að ritun annars bindis var lokið. Sérstök **Sögunefnd,** skipuð fjórtán mönnum, tók þá verkið að sér, og var G. F. Jónasson, forstjóri, formaður hennar. Þjóðræknisfélagið og Sögunefndin gerðu með sér skriflegan samning, og segir þar í fjórðu grein: „Að nefndin (Sögunefndin) leggi fram allt það fé, sem nauðsynlegt sé til útgáfunnar rentulaust. Ef fyrirtækið gefi ekki nægilegt í aðra hönd til þess að mæta kostnaði, þegar verkinu sé lokið, þá leggi nefndin það einnig fram úr eigin vasa sem á vanti; en verði tekjuafgangur að verkinu loknu, renni hann í sjóð Þjóðræknisfélagsins“. Gegn þessu var nefndinni afhent fullritað handrit annars bindis, það sem þá var óselt af fyrsta bindi, og afsal á öllum kröfum til þess fjár, sem félagið hafði fram að þeim tíma lagt til þessarar söguritunar.

Með bréfi til forseta Þjóðræknisfélagsins, dags. 13. janúar 1954, gerir formaður Sögunefndar grein fyrir störfum nefndarinnar, og fylgir þeirri greinargerð ávísun að upphæð $745.12, sem er tekjuafgangur, samkvæmt fyrrgreindum samningi. Hefir ávísun þessi verið afhent féhirði vorum. Auk þessarar greiðslu hefir Sögunefndin afhent Þjóðræknisfélaginu 255 bundin eintök af þriðja bindi bókarinnar „Saga Íslendinga í Vesturheimi“, 138 óbundin eintök af sama bindi, og 9 bundin eintök af öðru bindi sömu bókar, eða alls 397 bækur. Er þessum bókum komið fyrir á skrifstofu stjórnarnefndarinnar í byggingu félagsins á Home Street. Ber nú þinginu að ráðstafa þessari bókaeign sinni, og um leið þakka Sögunefndinni dugnað hennar og framkvæmdir allar í þessu máli. Einnig á útgáfa Menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins og forstjóri þess, hr. Jón Emil Guðjónsson, þakkir skilið fyrir að gefa út tvö síðari bindin, og fyrir að annast sölu þessa ritverks á Íslandi.

Enda þótt það komi Þjóðræknisfélaginu ekki beint við, tel ég rétt að vekja athygli á nýútkominni bók eftir frú Thorstínu Jackson Walters, sem fjallar um íslenzku byggðina í Dakota. Er hér um fróðlega og vel ritaða bók að ræða, sem á skilið að hún sé keypt og lesin. Þá hefir Wilhelm Kristjánsson nýlokið við að rita Sögu Íslendinga í Manitoba, á ensku. Mun það verk unnið á vegum Manitoba Historical Society. Er hér um allstóra og mjög fróðlega bók að ræða, sem að vísu er enn óprentuð, en verður á sínum tíma góður fengur þeim, er unna sögulegum fræðum.

Þá vil ég geta þess, sem síðast er fram komið á meðal vor, en það er sýning hreyfimyndarinnar „**Sunny Iceland**“, sem Mr. Hal Linker kom með hingað til borgarinnar, 13. febrúar, á vegum World Adventure Tours og Mr. A. K. Gee's, forstjóra þess. Var myndin og skýringar fyrirlesarans með þeim ágætum, sem bezt verður á kosið; má óhætt segja, að myndin varð fólki voru og fjölmörgum öðrum til ununar og fróðleiks, og landi voru og þjóð til sóma. Tel ég, að vel fari á, að þingið votti öllum þeim, sem hér áttu hlut að máli, kærar þakkir. Í þessu sambandi vil ég geta þess, að kunnugir menn telja að til sé jafnvel enn betri Íslandsmynd en sú, er hér var sýnd, og að hún sé í eigu Kjartans O. Bjarnasonar, myndatökumanns í Reykjavík. Um það

hefir verið rætt í stjórnarnefnd félagsins, hvort tök muni vera á því að fá Kjartan til að koma með þessa mynd sína hingað vestur, og til þess að hann, um leið og hann sýnir þessa mynd hér vestra, taki hreyfimynd af Vestur-Íslendingum til sýningar á Íslandi.

Ég hefi nú leitast við að gera grein fyrir því helzta, sem gerzt hefir í félagsmálum vorum á umliðnu ári. Auk hinna venjulegu mála, sem koma fyrir þing, svo sem skýrslur deilda og milliþinganefnda, vil ég leyfa mér að benda væntanlegri dagskrárnefnd á, að ég tel æskilegt að þetta þing: 1) votti ástvinum látinna starfsmanna félagsins samúð á tilhlýðilegan hátt 2) votti þakkir þeim séra Einari Sturlaugssyni, Guðmundu Elíasdóttir, Hal Linker, A. K. Gee og Sögunefndinni; 3) lýsi ánægju sinni yfir því, að deildin **Ströndin** í Vancouver hefir gengið í félag vort; 4) ráðstafi bókaeign sinni; 5) leggi á ráð um það hvernig örva megi íslenzkunám barna; 6) ræði ítarlega um fræðslu- og útbreiðslumál félagsins yfirleitt; 7) athugi samvinnumál við Ísland, með sérstöku tilliti til fréttasambanda, talvírs, útvarps, gagnkvæmra hópferða, bóka- og blaðaviðskipta, útvegun kvikmynda o. s. frv.

Vil ég svo þakka meðnefndarfólki mínu í stjórnarnefndinni ágæta samvinnu á árinu, og öllum þeim mönnum og konum víðsvegar, sem hafa arfleifð vora í heiðri og vinna sjálfu sér, kjörlöndum vorum og fósturjörð til sóma. Sérstaklega vil ég, í félagsins nafni, þakka íslenzku vikublöðunum og útgefendum þeirra hið ómissandi og ágæta vökumannsstarf þeirra í öllum málum er snerta þjóð vora og menningu.

Starfið er margt, en eitt er bræðrabandið, sem tengir oss. Tengdir böndum sameiginlegs uppruna og áhugamála hefjum vér nú störf vor á þessu 35. ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vestur heimi.

Dr. Beck, fyrrverandi forseti félagsins, bar fram tillögu um það, að þingið veitti hinni vönduðu og vel sömdu skýrslu forseta viðtöku. Var tillagan samþykkt með því að þingmenn risu á fætur og klöppuðu forseta lof í lófa.

Kjörbréfanefnd

Mrs. S. Backman stakk upp á og séra Jóhann Fredriksson studdi, að forseti skipi þriggja manna kjörbréfanefnd. Var tillagan samþykt og í nefndina skipaðir: Ragnar Stefánsson, Miss Elín Hall og Thorsteinn Gíslason.

Dagskrárnefnd

Guðmann Levy lagði til og Dr. Richard Beck studdi, að forseti skipi þriggja manna dagskrárnefnd. Var tillagan borin upp og samþykt og í nefndina skipaðir: Séra Eiríkur Brynjólfsson, Mrs. B. E. Johnson og Ólafur Hallsson.

Forseti skýrði frá því að kveðjuskeyti hefði borist frá Dr. Helga P. Briem í Stokkhólmi, Svíþjóð, og myndi því vísað til sérstakrar nefndar, er fjallar um kveðjur og heillaskeyti, og yrði lesið síðar á þinginu. Bauð hann síðan Dr. Richard Beck að lesa kveðjur til þingsins, er hann hefði meðferðis.

Flutti Dr. Beck fyrst kveðju frá Dr. John C. West, forseta North Dakota háskóla, en hann hefir á undanförnum árum sýnt mikinn vináttuhug í garð félagsins, ekki sízt með því að stuðla að því að Dr. Beck hefir getað sótt þing félagsins í samfleytt 21 ár og unnið félaginu margþætt starf; þessi kveðja var sérstaklega hugnæm, því hún er sú síðasta, er Dr. West sendir félaginu úr forsetasess; hann lætur af forsetastörfum á þessu ári.

Þvínæst flutti Dr. Beck kveðju frá forseta The Society for Advancement of Scandinavian Study, Joseph Alexis, en hann hefir í mörg ár kennt íslenzku við ríkisháskólann í Nebraska. Ennfremur flutti Dr. Beck kveðju frá fræðimanninum og Íslandsvininum Dr. C. Venn Pilcher biskup í Sidney, Australia.

„Vex hver við vel kveðin orð“

Eftir dr. Richard Beck
Ávarp flutt á Þjóðræknisþinginu
22. febrúar 1954

Gamall talsháttur íslenzkur segir: „Vex hver við vel kveðin orð“, og felast algild sannindi í því forna spakmæli. Það er náskylt talshættinum: „Vex hugur, þá vel gengur“, er samsvarar enska orðtækinu: "Nothing succeeds like success", nema hvað íslenzkan er þar ennþá málfegurri og markvissari. Minnir það á fleyg orð Bólu-Hjálmars: „Íslenzkan er orða frjósöm móðir“.

En því kemur mér nú í hug spakmælið um það, að menn vaxi við góðmæli, að ég hefi meðferðis á þetta 35. þjóðræknisþing okkar, og hið 21. þeirra, sem ég hefi sótt samfleytt, virðulegar og hlýjar kveðjur, er ég vil fylgja úr hlaði með nokkrum orðum.

Fyrst tel ég mér mikinn sæmdarauka að því að mega flytja ykkur enn einu sinni hugheilustu kveðjur og árnaðaróskir háskóla míns, University of North Dakota, og forseta hans, dr. John C. West, og stendur sérstaklega á um þær kveðjur að þessu sinni, því að, eins og dr. West tekur fram í bréfi sínu, lætur hann af forsetastörfum í sumar, og verður þetta því seinasta kveðja hans til okkar úr forsetasessinum. Má okkur Íslendingum vera það saknaðarefni, því að hann hefir

reynzt okkur óvenjulega góðviljaður, og sýnt það í verki með mörgum hætti, svo sem með vinsamlegum og rausnarlegum móttökum kærkominna gesta frá Íslandi, er gist hafa háskólann. Vitanlega átti dr. West einnig sinn mikla þátt í því, að háskólinn krýndi hinn ástsæla, nýlátna vin okkar, dr. Sigurgeir Sigurðsson biskup, sínum hæsta heiðri með því að gera hann að heiðursdoktor, er hann var hér vestan hafs í ógleymanlegu ferðalagi sínu á 25 ára afmæli Þjóðræknisfélagsins. Loks er mér skyldast að minnast þess, að skilningur dr. West á starfi þessa félags og gildi þess hefir gert mér fært að taka tíma frá skyldustörfum mínum á ríkisháskólanum til þess að sitja þjóðræknisþingið ár eftir ár, en auðvitað hefi ég jafnframt orðið að gera sérstakar ráðstafanir varðandi nemendur mína meðan ég sit á þinginu.

Við stöndum því í mikilli þakkarskuld við dr. John C. West, enda sýndum við honum þá maklegu sæmd að kjósa hann heiðursfélaga Þjóðræknisfélagsins fyrir nokkrum árum síðan, og kann hann þann vinsemdarvott okkar vel að meta, eins og fram kemur meðal annars í hlýyrtu bréfi hans.

University of N. Dak.
February 16th, 1954

Memorandum to Dr. Beck

The time, I understand, is drawing near when you will be making your annual pilgrimage to Winnipeg to attend the convention of the Icelandic National League of America.

As an Honorary Member of the League—a distinction which I prize highly—may I ask you to represent me at the convention and to deliver my warm personal greetings, together with those of the University, to all in attendance.

Inasmuch as I am further informed that this is the 35th anniversary of the League, I wish to extend to its officers and members my heartiest congratulations on its notable cultural achievements in the past and my best wishes for its continued fruitful work in years to come. In extending these felicitations, I also note with great satisfaction the prominent part which you personally have played in the work of the League during the past two decades, both during your long term as its president and ever since, which has been a source of much gratification to the University.

Further, in view of the fact that this will be my last year as president of the University, as I have already announced my retirement at the end of June, I take this opportunity to pay tribute to the many splendid people of Icelandic origin whom I have had the privilege to be associated with in my more than twenty years as President of the University of North Dakota and during my educational career previous to that.

It is with all these things in mind that I am appointing you as my personal representative at the convention of the League and asking you to present my greetings and good wishes.

John C. West,
President

Þá þykir mér, sem fyrrv. forseta Félagsins til eflingar norrænum fræðum (The Society for the Advancement of Scandinavian Study), vænt um að geta flutt ykkur innilegar kveðjur og heillaóskir núverandi forseta þess merka félagsskapar, dr. Joseph Alexis í Lincoln, Nebraska, sem einnig er góðvinur okkar Íslendinga. Hann er sænskur prestssonur og lærdóms- og tungumálagarpur mikill; hefir verið áratugum saman prófessor í nútíðarmálum, bæði germönskum og rómönskum, og lengi forseti þeirrar háskóladeildar, við ríkisháskólann í Nebraska. Eins og hann tekur fram í bréfi sínu, hefir hann gert sér tvær ferðir hingað norður til þess að kynnast Íslendingum; sat í fyrra skiptið „Fróns"-fund og flutti þar ávarp, en dvaldi í seinna skiptið nokkrar vikur á Gimli til þess að kynnast lifandi íslenzku máli. Hóf hann síðan kennslu í íslenzku nútíðarmáli á ríkisháskóla sínum, en er nú nýhættur kennslustörfum, þar sem hann hefir náð aldurstakmarki háskólakennara. Var ríkisháskólinn í Nebraska þriðji háskóli í Bandaríkjunum, sem hóf kennslu í íslenzku nútíðarmáli, en áður hafði það verið kennt árum saman í Cornellháskóla og ríkisháskólanum í N. Dak., og svo bættist ríkisháskólinn í Washington (University of Washington) í hópinn. Hins vegar er norræna, eins og það er venjulega skilgreint, að einhverju leyti kennd í fjölmörgum háskólum í Bandaríkjunum, en vitanlega er þar í rauninni um íslenzku að ræða. Hvað sem því líður, þá hefir dr. Alexis um langt skeið verið einn af helztu frömuðum Norðurlandamála og bókmennta í Bandaríkjunum, og er enn, að því er ég bezt veit, á félagaskrá Þjóðræknisfélagsins; en góðhugur hans í garð okkar Íslendinga lýsir sér glöggt í bréfi hans.

Lincoln, Nebraska
February 14, 1954

Icelandic National League of America
In Convention Assembled
Winnipeg, Manitoba

Dear Friends of Scandinavian Extraction:

It is a pleasure for me, serving at

present as the President of The Society for the Advancement of Scandinavian Study, to wish you continued success in the preservation of the Icelandic language with its literary and cultural values.

It has been my privilege on two occasions to visit Manitoba, and my aim both times was to learn something more concerning Icelandic, the Old Scandinavian language which was preserved in Iceland. The first visit was years ago during the Christmas holidays, when the temperature seemed very low to a Nebraskan; the second visit came in summer when I spent a few memorable weeks at Gimli. It was most fascinating to make a study of the Icelandic language in Winnipeg, and Gimli, where I could hear the spoken language.

One of your members, Prof. Richard Beck, has through the years been one of the most loyal members of our Society for the Advancement of Scandinavian Study just as he has been one of the hard workers and a former president of the Icelandic National League of America. I always look forward to meeting him in the beginning of May each year, when our organization holds its annual meeting.

When you hold your meeting next week, I shall be with you in spirit, and I shall imagine that I hear you conversing in that old language of Iceland, a language that will prevail as long as there is an Iceland.

Very sincerely yours

Joseph Alexis

Þá vil ég í þriðja lagi leyfa mér að flytja þingheimi kveðjur enn annars hollvinar okkar og heiðursfélaga Þjóðræknisfélagsins, dr. C. Venn Pilchers, biskups í Sydney í Ástralíu. Í nýkomnu bréfi frá honum (dags. 12. febrúar) fer hann fögrum orðum um það, hve mikil ánægja sér sé að iðkun íslenzkra fræða og að samvinnunni við íslenzka vini sína um þau fræði. Hefir hann nýlokið við að þýða „Píslargrát" Jóns biskups Arasonar á ensku, og leyst það prýðilega af hendi, eins og hinar fyrri þýðingar sínar af „Passíusálmunum", „Sólarljóðum" og „Lilju", að ógleymdum öðrum sálmaþýðingum, er út komu í fallegri bók í Ástralíu fyrir nokkru síðan. Hefir hann með þeim hætti víkkað landnám bókmennta vorra, og eigum við Íslendingar sannarlega hauk í horni, þar sem hann er.

En þegar ég minnist óeigingjarns starfs Pilchers biskups í þágu íslenzkra bókmennta og menningar, koma mér í hug hin fögru og sönnu orð Stephans G. Stephanssonar úr merkiskvæði hans um Willard Fiske, hinn mikla velgjörðarmann bókmennta vorra, stofnanda Fiske-bókasafnsins víðfræga í Cornell:

„Hann mat ekki miljónir einar —
hann miðaði auðlegð hjá þjóð
við landeign í hugsjóna heimi
og hluttak í íþróttasjóð —
og var um þann ættingjann annast,
sem yzt hafði og fjarlægast þrengst,
en haldið við sálarlífs sumri
um sólhvörfin döprust og lengst".

Dæmi erlendra manna, eins og þeirra þriggja, sem hér hefir getið verið, er sýnt hafa í verki góðhug til Íslands og okkar Íslendinga og lagt rækt við bókmenntir okkar og tungu, getur verið, og á að vera, okkur Íslendingum sjálfum áminning um það, hve auðugir við erum menningarlega, og jafnframt ærin hvöt til þess, að selja ekki þau menningarverðmæti okkar við sviknu gjaldi né heldur kasta þeim á glæ í hugsunar- og ræktarleysi. Svo þakka ég áheyrnina og bið þinginu ávaxtaríkra starfa og ykkur öllum velfarnaðar í bráð og lengd.

Forseti þakkaði innilega kveðjurnar frá þessum ágætu vinum félagsins og þá sérstaklega kveðjuna frá Dr. West.

Mrs. B. E. Johnson lagði til að þessum kveðjum væri vísað til þeirrar nefndar, er fjallar um kveðjur og heillaóskaskeyti, og var tillagan samþykt.

Fjárhagsskýrsla félagsins var nú lögð fram í prentuðu formi og útbýtt meðal þingmanna. Las síðan féhirðir, Grettir L. Johannson sína skýrslu og lagði til að henni væri vísað til fjármálanefndar. Séra Eiríkur Brynjólfsson bað um útskýringu á tekjuliðnum: Endurgreiðsla frá Sögunefndinni $745,12. Féhirðir greindi frá því að Þjóðræknisfélagið hefði lánað úr eigin sjóð til útgáfunnar $1055 og væri því tilgreind upphæð endurgreiðsla á því láni. Studdi séra Eiríkur tillögu féhirðis að vísa skýrslu hans til fjármálanefndar og var hún samþykt.

Guðmann Levy fjármálaritari las sína skýrslu og lagði til að henni væri vísað til væntanlegrar fjármálanefndar. Var tillagan studd af G. L. Johannson og síðan borin upp og samþykt.

Í fjarveru eftirlitsmanns húseignar félagsins, 652 Home Street, las Grettir L. Johannson skýrslu hans og lagði til að henni væri vísað til fjármálanefndar. Var tillagan studd og samþykt.

Reikningur féhirðis

Yfir tekjur og útgjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 18. febr. 1953 til 16. febr. 1954

TEKJUR:

Á Royal Bank of Canada,, 18. febr. 1953	$ 869.12

Á Royal Bank of Canada,, 18. febr. 1953			
Fyrningarsjóður á eign, 652 Home St.	$1,200.00		
Borgað fyrir viðgerðir á árinu	945.64	$ 254.36	
Frá fjármálaritara fyrir meðlimagjöld	$ 372.41		
Fyrir auglýsingar, XXXIV. árg. Tímaritsins	1,595.00		
652 Home Street	1,225.00		
Banka- og aðrir vextir	27.75		
Tillög styrktarmeðlima	373.75		
Kostnaðaur við að safna tillögum	110.00	263.75	
Seldar tvær myndir	50.00		
Endurgreiðsla frá Sögunefndinni	745.12		
Seldar lestrarbækur	1.80		
Allar tekjur á árinu		$4,280.83	
Samtals		$5,404.31	

ÚTGJÖLD:

Ársþingskostnaður		$ 160.10	
Ágóði af samkomu	$49.25		
Tillag „Fróns"	30.00	79.25	$ 80.85

Tímarit XXXIV. árg.:

Ritstjórn og ritlaun	$ 266.40	
Prentun og útsending (áður $1,010.50)	766.80	
Auglýsingasöfnun	369.88	$1,403.08

Tímarit XXXV. árg.:

Prentun		$1,000.00
Risna		331.19
Bankagjöld		7.90
Símskeyti og frímerki		28.17
Ríkisgjöld		4.00
Blóm og ýmis kostnaðar		62.30
Ferða- og útbreiðslukostnaður		114.15
Þóknun fjármálaritara		42.15
Allur kostnaður á árinu 1953		$3,073.79
Fyrning á 652 Home Street fyrir 1953	$ 600.00	
Fyrningarsjóður	254.36	
Á Royal Bank of Canada, 16. febr. 1954		$ 854.36
16. febr, 1954 Á Royal Bank of Canada, Innstæða		$1,476.16
Samtals		$5,404.21

Fyringarsjóður á eignum 652 Home St., Winnipeg:

Canada Bonds, 3%, Oct. 1, 1963	$ 600.00
Innstæða á Royal Bank of Canada	854.36
Alls	$1,454.36

Grettir Leo Johannson, féhirðir

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert við hann að athuga.

Winnipeg, Canada, 17. febrúar 1954

Steindór Jakobsson
J. Th. Beck

Skýrsla fjármálaritara

Yfir árið 1953

INNTEKTIR:

Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 69.50	
Frá sambandsfélögum	7.00	
Frá deildum	335.15	
Seld Tímarit	9.00	

ÚTGJÖLD:

Póstgjöld undir Tímarit		$ 44.24
Flutningsgjald fyrir Sögu Vestur-Íslendinga		4.00
Afhent féhirði		372.41
Samtals	$420.65	$420.65

Guðmann Levy, fjármálaritari

Statement

652 Home Street, 1953

RECEIPTS:

Credit Balance Jan. 1, 1953		$ 76.11
Rents collected Jan. 1, to Dec. 31, 1953		3,182,00

EXPENDITURES:

City of Winnipeg, Taxes	$ 501.27	
Insurance	67.50	
Decorations, Repairs, Supplies	648.08	
Fuel	382.48	
Light & Power	186.91	
Water & Sewer Rates	86.11	
Management	120.00	
Sundry	19.26	
Icelandic National League	1,225.00	
	3,236.61	
Credit Balance Dec. 31, 1953	21.50	
	$3,258.11	$3,258.11

The above statement has been audited and found correct.

Jóhann Th. Beck, Steindór Jakobsson
Auditors

Fundi frestað til kl. 2.00 e. h.

ANNAR FUNDUR

ársþings Þjóðræknisfélagsins hófst kl. 2.20 e. h. á mánudaginn 22 febr. Fundargerð fyrsta fundar var lesin og samþykt.

Ragnar Stefánsson las skýrslu kjörbréfanefndar. Hefir deildin „Frón" 10 fulltrúa er fara með 200 atkvæði, auk þess 37 einstaklingsatkvæði, því meðlimatala deildarinnar er 237. Deildin „Báran" sendir 5 erindreka, er fara með 87 atkvæði; Deildin Brúin 3 fulltrúa með 40 atkvæði; Lundar deildin 3 fulltrúa með 42 atkvæði; Gimli deildin 4 fulltrúa með 80 atkvæði; Deildin Ísland 2 fulltrúa með 20 atkvæði. „Ströndin" 1 fulltrúa með 20 atkvæði; Grund 1 fulltrúa með 10 atkvæði; Esjan 4 fulltrúa með 39 atkvæði. Alls er atkvæðamagnið um 600. En sumar deildirnar, sem fjarliggjandi eru senda ekki á þing erindreka í hlutfalli við meðlimatölu deildanna.

Skýrsla kjörbréfanefndar

Deildin „Frón", Winnipeg

FULLTRÚAR:

Séra Philip M. Pétursson ....20 atk.
Próf Tryggvi J. Oleson ....20 —
Mrs. Hólmfríður Daníelsson ....20 —
Mrs. B. E. Johnson ....20 —
Mrs. Jakobína Nordal ....20 —
Mrs. Salome Backman ....20 —
Matthildur Gunnlaugsson ....20 —
Miss Elín Hall ....20 —
Gestur Davíðsson ....20 —
J. Johnson ....20 —

Deildin „Báran", Mountain, N.D.
Dr. Richard Beck ....17 atk.
G. J. Jónasson ....18 —
A. M. Ásgrímsson ....17 —
Ted Vatnsdal ....17 —
Harold Ólafsson ....18 —

Deildin „Brúin", Selkirk
Eiríkur Vigfússon ....12 atk.
Mrs. K. Goodman ....14 —
Friðrik Nordal ....14 —

Deildin „Esjan", Árborg
Gunnar Sæmundsson ....10 atk.
Séra Robert Jack ....10 —
Páll Stefánsson ....10 —
Sigurður Einarsson ....9 —

Lundar deild
Mrs. L. Sveinsson ....12 atk.
Séra Bragi Friðriksson ....15 —
Dan Lindal ....15 —

Deildin Gimli
W. J. Árnason ....20 atk.
Mrs. H. G. Sigurðsson ....20 —
J. B. Johnson ....20 —
Guðmundur Magnússon ....20 —

Deildin „Ísland", Morden (24 meðl.)
T. J. Gíslason ....10 atk.
Tómas Tómasson ....10 —

„Ströndin", Vancouver
Séra Eiríkur Brynjólfsson........ 20 atk.

Deildin „Grund", Glenboro
Séra Jóhann Friðriksson ....10 atk.

Thorsteinn Gíslason lagði til og Mrs. L. Sveinsson studdi að skýrsla kjörbréfanefndar væri viðtekin með þeim skilningi, að bætt væri við hana, ef fleiri fulltrúar kæmu á þing.

Forseti benti nú þingmönnum á, að þeir ættu ábyrgðarmiklu hlutverki að gegna á þingi, þar sem þeir færu með umboð frá allt að 20 manns hver. Bað hann þá að minnast þessarar ábyrgðar og sitja þingið sem stöðugast og taka þátt í störfum þess.

Formaður dagskrárnefndar, séra Eiríkur Brynjólfsson las skýrslu þeirrar nefndar. Var bætt við hana lið, er fallið hafði úr í íslenzku blöðunum, og hún samþykt.

Skýrsla dagskrárnefndar

Dagskrárnefndin leggur til að fylgt sé hinni prentuðu dagskrá þingsins að því viðbættu að skipuð sé allsherjarnefnd, er taki við þeim málum, sem ekki sérstaklega heyra undir starfssvið annara nefnda. — Verður dagskráin þá á þessa leið:

1. Þingsetning
2. Ávarp forseta
3. Kosning kjörbréfanefndar
4. Kosning dagskrárnefndar
5. Skýrslur embættismanna
6. Skýrslur deilda
7. Kosning allsherjarnefndar
8. Skýrslur milliþinganefnda
9. Útbreiðslumál
10. Fjármál
11. Fræðslumál
12. Samvinnumál
13. Útgáfumál
14. Kosning embættismanna
15. Ný mál
16. Ólokin störf og þingslit.

E. S. Brynjólfsson
Kristín Johnson
Ólafur Hallsson

SKÝRSLUR DEILDA

Frá Deildinni „Frón" í Winnipeg

Lesin af Jóni Jónssyni forseta deildarinnar

Starfsemi „Fróns" á þessu ári hefir verið með svipuðu móti og undanfarin ár,

hvorki meiri né minni. Hófst hún með almennum fundi, sem haldin var í Góðtemplarahúsinu mánudagskvöldið, 26. janúar 1953. Forseti deildarinnar, Jón Ásgeirsson, setti fundinn og stjórnaði honum. Megintilefni þessa fundar var það að kjósa fulltrúa til að sitja þing Þjóðræknisfélagsins fyrir hönd „Fróns". Eftirtaldir meðlimir deildarinnar voru kjörnir fulltrúar með 20 atkvæðum hver:

Jón Jónsson
Jón Ásgeirsson
Einar Sigurðsson
Sveinn Pálmason
Miss Elín Hall
Mrs. Salome Backman
Mrs. María Sigurðsson
Ragnar Stefánsson
Lúðvík Kristjánsson

Að þessu loknu hófust umræður um meðlimagjöld félagsmanna. Heimir Thorgrímsson hafði framsögu í þessu máli. Umræður urðu allmiklar og voru ræðumenn yfirleitt þeirrar skoðunar, að nauðsyn bæri til að hækka gjaldið upp í tvo dali. Fulltrúum deildarinnar var falið að fylgja þessu máli eftir á þinginu. — Þessu næst fór fram sameiginlegur söngur fundarmanna. Pétur Magnúss. stjórnaði söngnum, en Gunnar Erlendsson var við hljóðfærið. Þá flutti Valdimar Lárusson kennari ræðu, er hann nefndi „Minningar úr Íslandsferð". Fundarmenn gerðu góðan róm að ræðunni og þökkuðu Valdimar með lófataki. — Um 35 manns sóttu fundinn.

Fróns-mótið var að þessu sinni haldið í Góð templarahúsinu mánudagskvöldið 23. febrúar. Eins og oftast áður var mótið ágætlega sótt, og fór í alla staði vel fram. Skúli Hrútfjörð átti að vera aðalræðumaður kvöldsins, en þegar til kom, gat hann ekki komið, en fékk Valdimar Björnsson, fjármálaritara Minnesotaríkis, til að mæta fyrir sína hönd. Flutti Valdimar erindi Skúla á hressilegan og skemmtilegan hátt, eins og hans var von og vísa; einnig mælti hann nokkur hvatningarorð frá eigin brjósti. Ýmislegt fleira var á skemmtiskrá mótsins, sem ekki verður rakið hér.

Þann 13. apríl efndi Frón til almenns fundar í Góðtemplarahúsinu, kl. 8 s.d. Thor Víking, Eric Ísfeld og Einari Sigurðssyni hafði verið falið að sjá um þennan fund. Eric Ísfeld hafði fundarstjórn með höndum. Fór hann nokkrum orðum um tilefni fundarins, en það var: Byggingarmálið svonefnda. Síðan gaf hann Dr. Valdimar J. Eylands orðið, en hann hafði verið fenginn til að hafa framsögu í málinu. Flutti Dr. Valdimar mál sitt vel og skörulega. Rakti hann meðal annars sögu þessa máls yfir 10 ára tímabil og las upp þingsamþykktir, sem gerðar höfðu verið á þingum Þjóðræknisfélagsins í þessu sambandi. Að ræðu dr. Valdimars lokinni var orðið gefið laust. Margir tóku til máls og voru umræður hinar fjörugustu, og virtist vera töluverður áhugi fyrir þessu stórmáli. — Í lok umræðna gerði forseti Þjóðæknisfélagsins það tilboð, að félög Íslendinga hér í borg kysu hvert um sig þriggja manna nefnd, sem hann síðar myndi stefna saman til fundar, þar sem þetta mál yrði tekið til rækilegrar athugunar. Tilboð hans var stutt af Mrs. S. Backman og samþykkt með samhljóða atkvæðum. Fyrir hönd Fróns voru kjörnir í þessa nefnd: Guðmundur A. Stefánsson, Eric Ísfeld og Jón Ásgeirsson. Sennilegt er, að einhver af fulltrúum Fróns leggi tillögur þeirra fyrir þetta þing.

Til nýlundu má telja, að á þessum fundi skemmti þekktur sjónhverfingamaður fundarmönnum. Ennfremur voru lesnar rímur af hljómplötum, sem kveðnar voru á Alþingishátíðinni 1930 af nokkrum beztu kvæðamönnum Íslands. Jónbjörn Gíslason skýrði rímurnar og sá um flutning þeirra. — Sextíu manns sóttu fundinn.

Föstudagskvöldið, 25. september, efndi séra Einar Sturlaugsson, prófastur á Patreksfirði, til samkomu í Sambandskirkjunni á vegum Fróns. Á Þessari samkomu flutti séra Einar erindi, er hann nefndi: „Litið yfir land og sögu". Erindi hans var hið fróðlegasta og að sama skapi skemmtilegt. Að því loknu sýndi séra Einar kvikmyndina frægu „Björgunin við Látrabjarg"; einnig sýndi hann kvikmynd í eðlilegum litum, af merkum stöðum og byggingum á Íslandi. Samkoma þessi var allvel sótt, eða á annað hundrað manns.

Mánudagskvöldið, 2. nóvember, hafði stjórn Fróns ákveðið að halda almennan fund í Góðtemplarahúsinu. Jón Jónsson, Jón Ásgeirsson og Heimir Thorgrímsson voru kosnir í nefnd til að sjá um þennan fund. Höfðu þeir þegar gengið frá dagskrá fyrir fundinn, en er leið að hinum ákveðna fundardegi Fróns, bárust tilmæli frá stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, þar sem þess var óskað, að Frón frestaði fundi sínum, vegna þess að hingað væri væntanleg á vegum Þjóðræknisfélagsins, söngkonan góðkunna Guðmunda Elíasdóttir, og hefði verið ákveðið, að hún efndi til söngsamkomu í Fyrstu lútersku kirkju þriðjudagskvöldið 3. nóvember. — Stjórn Fróns ákvað af þessum sökum að fresta fundi sínum til 30. nóvember, en þá skyldi aðalfundur deildarinnar haldinn. Þeim Jóni Jónssyni, Jóni Ásgeirssyni og Heimi Thorgrímssyni var falið að sjá um dagskrá aðalfundarins. — Sjö nefndarfundir voru haldnir á árinu.

Fjárhagur deildarinnar er með betra

móti, og má það að miklu leyti þakka fjármálaritara, Jóni Jónssyni. — Meðlimatala deildarinnar hefir aukizt töluvert á árinu og eru meðlimir nú 237. Meðlimagjöldin námu 274 dölum, en það er hærri tala, en nokkru sinni áður getur um í sögu Fróns. — Til tíðinda má telja, að á þessu ári gerðist frú Anna Margrét Levy ævifélagi Þjóðræknisfélagsins, og er hún fyrsta konan, sem það hefir gert.

Eins og undanfarin ár, annast Frón um bókasafn Þjóðræknisfélagsins. Jón Jónsson er bókavörður og hefir hann á þeim vettvangi leyst af hendi mikið og gott starf. Safninu hafa bætzt allmargar nýjar bækur á árinu og aðsókn að því hefir verið með betra móti.

Skýrsla þessi ber það með sér, að enn er töluverður áhugi fyrir þjóðræknismálum hér í borg, en samt megum við ekki hugsa sem svo, að allt sé eins og það á að vera í þessu efni. — Nei, það ríður á því nú meir en nokkru sinni fyrr, að við höldum vel hópinn og herðum sóknina. Enginn má liggja á liði sínu. Verum minnug orða frelsishetjunnar miklu — Jóns Sigurðssonar forseta: — „Sameinaðir stöndum vér, sundraðir föllum vér!“

Jón Ásgeirsson, forseti
Thor Víking, ritari

Frá deildinni „Báran“, Mountain

Þann 6. febr. 1954 var ársfundur Báru haldinn að Mountain, N. Dak., og voru þessir kosnir í framkvæmdarnefndina, sem fylgir:

G. J. Jónasson, forseti
Stefán Indriðason, varaforseti
H. B. Grimson, skrifari
V. A. Bjornson, varaskrifari
Haraldur Ólafsson, féhirðir
S. A. Bjornson, varaféhirðir
Páll B. Ólafsson, fjármálaritari
O. G. Johnson, varafjármálaritari
Hannes J. Bjornson, skjalavörður.

Fjórir almennir fundir hafa verið haldnir á árinu, heldur illa sóttir, en ágætir í alla staði, uppbyggilegir og mjög skemtilegir. — Þrír nefndarfundir voru haldnir á árinu.

Þann 13. október 1953, lézt séra E. H. Fáfnis í sjúkrahúsinu í Cavalier; var það mikill skaði fyrir prestakallið og stórt skarð, sem seint mun fyllast. Blessuð sé minning hans. — Hann var forseti Báru þegar hann dó.

Þann 1. október s.l. kom hér á vegum Báru séra Einar Sturlaugsson prestur frá Íslandi og hélt fyrirlestur í kirkjunni að Mountain og sýndi kvikmyndina „Björgun við Látrabjarg“; var hvorttveggja ágætt. Ræðan var ágæt og svo skýrði hann svo nákvæmlega myndina. Samkoman var vel sótt og fór ágætlega fram.

Svo kom hér einnig á vegum Báru frú Guðmunda Elíasdóttir frá New York, og söng hún hér í samkomuhúsinu að Mountain þann 17. nóv. 1953 fyrir fullu húsi og hreif alla, sem heyrðu; hún söng af þeirri list að allir dáðust að og öll framkoma hennar var henni til stórsóma og öllum sem heyrðu til ánægju. Hafi hún kæra þökk fyrir komuna.

Bára telur nú 87 meðlimi. — Þeir, sem hafa dáið á árinu og voru meðlimir Báru, eru: Séra Egill H. Fáfnis, Mr. og Mrs. K. G. Kristjánsson, Hannes Kristjánsson og Barney Eyford. Blessuð sé minning þeirra.

Bára tók drjúgan þátt í hátíðinni fyrir byggðirnar hér í sumar; og á ársfundi Báru nýafstöðnum var ákveðið að halda hátíð hér 17. júní.

Kær kveðja til þingheims og gangi alt sem bezt.

Allir heilir unz við sjáumst næst.

G. J. Jónasson, forseti
H. B. Grimson, skrifari

Frá deildinni „Grund“ í Argyle

Lesin af séra Jóhanni Friðrikssyni

Deildin hefir lítið starfað á þessu ári. Enginn fundur hefir verið haldinn, og embættismenn eru þeir sömu og áður. Forseti, B. S. Johnson, skrifari og féhirðir, G. J. Oleson.

Undiritaður hefir ekki, sökum lasleika getað komið á mannamót eða staðið í neinu stríði, en ekkert gengur í þjóðræknisstarfinu, nema með því að ganga fyrir hvers manns dyr. Tímaritið hefi ég reynt að útbreiða eftir föngum, en þar hefi ég líka staðið höllum fæti; flestir Íslendingar eru að gefa upp íslenzkuna, og vilja helzt ekkert íslenzkt kaupa. Deildin átti góðan þátt í því að safna fé fyrir íslenzka stólinn við Manitoba-háskólann, lukkaðist það framar vonum. Deildin og meðlimir hennar hafa eftir megni reynt að styrkja íslenzk málefni, sem til sæmdar mætti Íslendingum verða; hefir hún átt góðan þátt í því að taka á móti gestum frá Íslandi og víðar að.

Farið hefir verið fram á það við séra Jóhann Fredriksson, að hann taki við deildinni, og er það von okkar að hún endurfæðist á komandi ári, að einhverju leyti. Deildin og meðlimir hennar áttu ágætan þátt í því að leita og veita upplýsingar í sambandi við samningu „Sögu Argyle-byggðar, sem kom á markaðinn s.l. ár, og sölu hennar, sem í Argyle gekk ágætlega vel. Tveir meðlimir deildarinnar voru burtkallaðir á árinu, Mrs. G. S. Paulson og Mrs. B. Mýrdal; voru þær ágætir meðlimir deildarinnar, og er þar skarð fyrir skildi.

Hugheilar hamingjuóskir til þjóðræknisþingsins og megi þess sæmd verða sem mest íslenzkum þjóðræknismálum til vegs og sóma.

Dagsett í Glenboro, Man., 2. febr. 1954

G. J. Oleson, skrifari og féhirðir

Frá deildinni „Ströndin" í Vancouver

Lesin af séra Eiríki Brynjólfssyni, sem jafnframt flutti árnaðaróskir til þingsins og kveðjur til forseta, Dr. Eylands, og þakkir fyrir heimsókn hans til „Strandar". Lét forseti í ljósi fögnuð þingsins yfir því, að „Ströndin" væri nú orðin fullgild deild í félaginu og bað séra Eirík að flytja henni kveðjur og blessunaróskir.

Þrír fundir haldnir. Á einum þeirra flutti séra E. Brynjólfsson snjalt erindi um samvinnu. Þess skal getið, að forseti deildarinnar var fjarverandi um 2ja mánaðatíma um það leyti, er haustfundir byrja venjulega.

1. febrúar 1953 stofnaði „Ströndin" velferðarsjóð á gamalmennaheimilinu Höfn, með $25.00 byrjunar-stofnfé.

17. marz, góð samkoma, þar sem séra E. Brynjólfsson flutti gott erindi. 17. júní, samkoma í félagi með ungmennum kirkjusafnaðar. Vel æfður söngflokkur, og ræða flutt af Dr. R. Karlsson. Deildin stóð að móttökum og samsæti fyrir hr. Helga Elíasson fræðslumálastjóra.

10. júlí, samkoma á Hotel Georgia í sambandi við komu forseta Þjóðræknisfélagsins, Dr. V. J. Eylands, þar sem hann flutti snjallt erindi og aðrir tóku til máls.

27. júlí borgaði Ströndin fyrir 9 vistmenn Hafnar á Íslendingadagssamkomu í Peace Arch-garðinum. 21. ágúst fjölmenn samkoma þar sem séra Einar Sturlaugsson, er var hér á vegum Strandar, flutti ágætt erindi og sýndi litkvikmyndir að heima.

Þá hefir séra E. Brynjólfsson haldið uppi íslenzkukenslu á vegum Strandar með góðum árangri.

Ströndin hefir um mörg ár átt 2 fulltrúa í Central Scandinavian Comm., félagsskap allra skandinavisku þjóðanna. Aðalfulltrúi fyrir n.k. ár er Dr. Július Friðleifsson.

Vancouver, B.C., 18. febr. 1954

G. Stefánsson, ritari

N.B. 3ja manna nefnd kosin til samvinnu við deildirnar í Blaine og Seattle til að starfa að þjóðræknismálum.

Fjárhagsskýrsla yfir inntektir og útgjöld árið 1953

— Samandregin úr bók féhirðis —

Inntektir á árinu 1953, að meðtöldum fyrra árs sjóði ....$587.00.

Útgjöld fyrir sama ár $341.00

Á banka 1. janúar 1954 ....$246.00

Með virðingu, yðar

S. Eymundsson, forseti

C. H. Ísfjörð, féhirðir

Frá deildinni „Esjan" í Árborg

Forseti deildarinnar, Gunnar Sæmundsson, las skýrsluna.

Á síðastliðnu ári voru haldnir tveir meðlimafundir, auk þess fundir bóka-, starfs- og samkomunefnda. Bókasafn deildarinnar hefir verið starfrækt til afnota fyrir meðlimi eins og að undanförnu. Bókavörzlu hafa annazt þau hjónin Tímóteus og Sesselja Böðvarsson. Á árinu voru bækur og tímarit keypt fyrir $39.00, auk þess kostað til viðgerðar á bókum. 670 bækur voru lánaðar út á árinu. Á síðastliðnu ári fór deildin þess á leit við sveitaráð Bifrastar að fá varanlegan samastað fyrir íslenzka bókasafnið í hinu nýja ráðhúsi sveitarinnar, og var það auðfengið. Er ráðgert að bókunum verði komið þar fyrir áður en langt um líður.

Deildin stofnaði til íslenzkrar skemtisamkomu á síðastliðnu hausti; þar kepptu börn og ungmenni í þrem aldursflokkum í íslenzkri framsögn, einnig skemti æskulýður með íslenzkum söng, auk þess brá Finnbogi Guðmundsson fyrir augu fólks ýmsum furðum úr íslenzku landslagi með tröllamyndum sínum, sem yngri og eldri höfðu óblandna ánægju af. Dómnefnd í framsagnarkeppninni voru þeir prófessor Finnbogi Guðmundsson, Dr. Stefán Björnsson og Þór Víkingur. Erum við þessum mönnum innilega þakklát fyrir komuna, sérstaklega viljum við þakka Finnboga Guðmundssyni fyrir hans frammistöðu alla með að fá dómendur með sér og eins að útvega fararstjóra, sem var Snorri Rögnvaldsson, er dyggilega flutti hópinn á áfangastað og skilaði honum að loknu erindi heim aftur.

Þá er þess að geta, að deildin tók að sér viðbúnað fyrir samkomu séra Einars Sturlaugssonar að Árborg og Riverton, og eins að greiða ferð hans milli manna meðan hann dvaldi í Norður-Nýja-Íslandi. — Í lok samkomunnar, er hann hélt að Árborg, voru tekin samskot að upphæð $45.00, sem séra Einari var afhent í viðurkenningarskyni fyrir komuna og ánægju þeirrar, er fólk naut bæði af orðum hans og kvikmyndinni „Björgunarafrek við Látrabjarg", er hann sýndi. Eins hafði deildin vanda af komu söngkonunnar frú Guðmundu Elíasdóttur, bæði að auglýsa samkomu hennar að Árborg og sjá henni fyrir húsnæði og farkosti milli stöðva í Norður-Nýja-Íslandi og til Lundar.

Maklegt er að minnast á ágætt sam-

starf deildar-meðlima í sambandi við framangreinda atburði, má þar tilnefna aðstoð við að æfa börn í söng og framsögn, fyrirgreiðslu fólk er komið hefir að, í þágu deildarinnar og Þjóðræknisfélagsins auk annars fleira, að því ógleymdu að alt slíkt hefir verið af hendi látið endurgjaldslaust.

Við eigum á bak að sjá tveim mönnum, er féllu í valinn á liðnu ári; síðastliðið vor dó Marteinn Jónasson og nú fyrir nokkrum vikum Valdimar Jóhannesson. Báðir voru þeir góðir styrktarmenn íslenzkra félagsmála, bókfróðir og íslenzkufærir í bezta lagi.

Embættismenn eru þetta ár:

Gunnar Sæmundsson, forseti
Séra Robert Jack, varaforseti
Herdís Eiríksson, ritari
Emily Vigfússon, vararitari
Tímóteus Böðvarsson, gjaldkeri
Guðmundur O. Einarsson v.-gjaldkeri
Sigurður Einarsson, fjármálaritari

Yfirlit yfir fjárhag deildarinnar:

Í sjóði um áramót 1952—'3	$199.00
Inntektir á árinu	132.00
Samtals	331.00
Útgjöld á árinu	$107.00
Í sjóði um áramót 1953	$224.00

Með beztu óskum til þjóðræknisþingsins
Virðingarfyllst,

Gunnar Sæmundsson, forseti
Herdís Eiríksson, ritari

Árborg, Man., 18. febrúar 1954

Frá Lundar deildinni

Las Mrs. L. Sveinsson þessa skýrslu:

Fjórir almennir fundir hafa verið haldnir á árinu, og stjórnarnefndin hefir komið saman þegar þess hefir verið þörf.

Það kom til tals fyrir nokkrum árum, að æskilegt væri að sameina Lestrarfélög Grunnavatns- og Álftavatns-bygða, því Lestrarfélagið Mentahvöt í Grunnavatnsbygð hefir ekki verið starfrækt í mörg ár. Í haust varð það að samkomulagi milli nefndar frá Lundar-deildinni og bókavarðar í Grunnavatnsbygð að sameina félögin. Og eru nú bækurnar komnar til Lundar, er það stórt og merkilegt bókasafn.

Deildin hélt eina samkomu á árinu til arðs fyrir Lestrarfélagið. Einnig stóð hún fyrir söngskemtun frú Guðmundu Elíasdóttur, var sú samkoma vel sótt og er óhætt að fullyrða, að fólk var hrifið af söng og framkomu frú Guðmundu. Annar góður gestur heimsótti okkur, séra Einar Sturlaugsson, prófastur frá Patreksfirði; messaði hann á Lundar og sýndi hina stórmerku hreyfimynd „Björgunarafrekið við Látrabjarg".

Ársfundur var haldinn 28. janúar, og voru eftirfylgjandi kosnir í embætti fyrir þetta ár:

Ólafur Hallsson, forseti
Kári Byron, varaforseti
Ljótunn Sveinsson, skrifari
Margrét Björnsson, varaskrifari
Daníel Lindal, féhirðir
Ásgeir Jörundsson, varaféhirðir
Ágúst Eyjólfsson, bókavörður
Meðlimatala 42.

Ólafur Hallsson, forseti
L. Sveinsson, skrifari

Frá Gimli deildinni

Þessa skýrslu las varaforseti deildarinnar, Mrs. H. G. Sigurdson

Deildin „Gimli" hefir verið vel vakandi þetta síðastliðna ár.

Með ársbyrjun gaf deildin $25.00 til fjölskyldu, sem missti alt sitt í eldi. Einnig voru $25.00 gefnir í Gimli grafreits-sjóð, (öll félög bæjarins leggja í þennan sjóð).

Deildin hefir haft þrjá fundi á árinu, og stjórnarnefndarfundir hafa verið hafðir þegar þörf hefir krafist.

Í ágúst stóð deildin fyrir kveðjusamsæti fyrir Mr. og Mrs. Jón J. Johnson, sem var forseti deildarinnar í tvö ár.

Í september stofnaði deildin leikflokk. Sá leikflokkur lék á 10 ára afmæli deildarinnar í nóvember (Happið). Síðan var leikið í Winnipeg, á Betel og í Mikley. Ég var beðinn um að skila kæru þakklæti fyrir innilegar viðtökur á öllum þessum stöðum.

Þann 6. nóvember stóð deildin fyrir að taka á móti hinni vinsælu og góðu söngkonu frú Guðmundu Elíasdóttir.

Kvöldlestrarfundir próf. Finnboga Guðmundssonar voru hafðir aðra hvora viku í miðskóla bæjarins, frá 9. jan. til 9. maí, og þóttu það skemtilegar kvöldstundir. Einnig er þessu haldið áfram í vetur. Próf. F. Guðmundsson valdi bækur og dró upp að nokkru leyti kensluskrá, en forstöðu hefir Miss Sigurbjörg Stefánsson.

Barnakensla í íslenzku var hafin 10. desember. Kennslukonur eru: Mrs. G. Thorsteinsson, Mrs. J. B. Johnson, Mrs. W. J. Árnason, Mrs. G. J. Johnson og Mrs. I. N. Bjarnason.

Á ársfundi voru kosin í embætti:

Mrs. Kristín Thorsteinsson, forseti
Mrs. H. G. Sigurðsson, varaforseti
Mr. I. N. Bjarnason, ritari
Mrs. I. N. Bjarnason, vararitari
Mr. W. J. Árnason, féhirðir

Mrs. W. J. Árnason, varaféhirðir
Mr. Hjálmur V. Thorsteinsson, fjármálaritari
Mr. Sigurjón Jóhannsson, varafjármálaritari
Mrs. H. S. Stevens, skjalavörður

Fjárhagsskýrsla deildarinnar sýnir í sjóði, 20. febrúar, 1954, $160.23.

Kær kveðja til þingsins

Kristín Thorsteinsson, forseti
Ingólfur N. Bjarnason, ritari

Frá deildinni „Ísland" í Morden

Skýrsluna las Mrs. Lovísa Gíslason

Deild vor hafði aðeins 3 fundi á árinu. Við þökkum Þjóðræknisfélaginu fyrir að haga þannig ferðum séra Einars Sturlaugssonar, er ferðaðist um á vegum félagsins, að við fengum tækifæri til að sjá og hlusta á þann ágæta mann. Séra Einar flutti fróðlega ræðu og sýndi myndir frá Íslandi hjá okkur miðvikudaginn 30. sept. Flest alt íslenzka fólkið í bygðinni kom til að sjá og hlusta á séra Einar. — Ekki vildi séra Einar þiggja neina peninga frá deildinni okkar upp í ferðakostnað sinn, en sagðist skyldi taka á móti gjöf frá félaginu „Sjóslysvarnarsjóð Íslands", ef við óskuðum þess, svo samskot voru tekin, og hann var beðinn að afhenda áminstu félagi þessa litlu gjöf.

Föstudaginn 27. nóvember 1953, fengum við annan góðan gest, prófessor Finnboga Guðmundsson frá Winnipeg. Er þetta í annað skipti, sem hann heimsækir okkur. Hann flutti snjalla ræðu, þar sem hann meðal annars, sagði frá flugferðinni til Íslands síðastliðið sumar. Einnig sýndi hann ágætar myndir „Dimmuborgir" og fleiri myndir. — Fólk hafði þarna mjög ánægjulegt kvöld, og er stórþakklátt próf. Finnboga fyrir komuna og alla vinsemd frá því fyrsta.

Meðlimatala er lík og að undanförnu.

Með beztu óskum til Þjóðræknisfélagsins og þings þess.

Vinsamlegast,

Thorsteinn J. Gíslason

Þjóðræknisdeildin „Ísland" sendir þessa erindreka á þingið:
Mr. T. J. Gíslason
Mr. T. Thomasson.

T. Thomasson, forseti
G. Thomasson, skrifari

Frá deildinni „Brúin" í Selkirk

Framvísað af Eiríki Vigfússyni

Deildin hafði 7 starfsfundi á árinu, sem voru vel sóttir, og fjórar arðberandi samkomur, og hefir því deildin verið vel starfandi.

Einnig höfðum við því láni að fagna, að séra Einar Sturlaugsson prófastur frá Patreksfirði kom og messaði í kirkjunni okkar og sýndi myndir eftir messu. Var það ágæt skemtun og uppbyggileg. Svo kom hin fræga söngkona frú Guðmunda Elíasdóttir og hafði hér ágæta söngsamkomu þann 5. nóvember og hlaut hún aðdáun hjá öllum áheyrendum sínum, og vonum við að fá að sjá og heyra fleiri góða gesti að heiman, þegar tækifæri gefst.

Báðir þessir gestir komu hingað á vegum Þjóðræknisfélagsins og er deildin þeim mjög þakklát fyrir þeirra starf og hjálp í þessu máli.

Deildin hefir haft á bak að sjá tveimur meðlimum á árinu, Trausta Ísfeld og Guðjóni Friðrikssyni, sem báðir voru okkar málum mjög hlyntir.

Fjórir nýir meðlimir gengu í félagið á árinu: Gestur Jóhannson, Jóhanna Goodman, Márus Benson, og Helgi Árnason.

Meðlimatala deildarinnar er nú 43.

Óskum við svo Þjóðræknisfélaginu allrar blessunar og góðs gengis.

E. Magnússon, forseti
A. Goodbrandson, skrifari

Þá las skrifari þrjár skýrslur frá deildum, er ekki sendu fulltrúa:

Frá deildinni „Aldan" í Blaine, Wash.

Hið nýliðna ár, árið 1953, hefir Aldan haldið í horfinu líkt og að undanförnu. Fjórir almennir fundir hafa verið haldnir og þrír stjórnarnefndarfundir.

Fullveldisdagur Íslands, 17. júní, var haldinn hátíðlegur með almennri skemtisamkomu að kveldi þess dags; var hún vel sótt og tókst í alla staði vel. Erindi flutti séra Eiríkur Brynjólfsson frá Vancouver og var að því gerður hinn bezti rómur, enda er hann orðinn þektur hér sem snjall ræðumaður, er lipur í framkomu og gott til hans að leita. Ágóði af samkomunni varð $84.00 — Áttatíu og fjórir dalir. — Eftir fundarsamþykt var bætt við þá upphæð úr Öldu-sjóð, og $100.00 — eitt hundrað dalir — lagðir í sjóð íslenzka kennslustólsins við Manitoba háskóla.

Aldan telur sér það til happs og gildis að hafa veitt móttöku velmetnum manni úr hópi leiðandi merkismanna á Íslandi, séra Einari Sturlaugssyni prófasti frá Patreksfirði á Íslandi, sem var í ferð vestan hafs s.l. sumar í boði háskólaráðs Manitoba-háskólans í Winnipeg. Samsæti var haft 22. ágúst til að gefa fólki kost á að sjá hann og heyra. Flutti hann við það tækifæri erindi og sýndi hreyfimyndir. Næsta dag varð hann við þeirri beiðni að flytja guðsþjónustu að elliheimilinu Staf-

holti, og var hvorutveggja til stórfeldrar ánægju þeim sem þess nutu; má fullyrða að hann á hlý hugtök fólks hér fyrir þessa stuttu viðkynningu.

14. nóvember hélt elliheimisnefnd Öldu skemtisamkomu til ágóða fyrir heimilið. Fyrir ötulleik nefndarinnar og vingjarnlega aðstoð fólks tókst hún með ágætum. Inntektir að frádregnum kostnaði voru $103.26 — eitt hundrað og þrír dalir og tuttugu og sex cent — og ganga eitt hundrað dalir af því til elliheimilisins.

Meðlimatala um þessi áramót 43.

A. E. Kristjánsson, forseti
Dagbjört Vopnfjörð, ritari

Frá deildinni „Vestri" í Seattle, Wash.

Á árinu 1953 voru haldnir 10 reglulegir fundir og tveir stjórnarnefndarfundir.

Fjórir meðlimir dóu á árinu, þau: Jóhann Kárason, Guðríður Eiríksson (f. Auðunsdóttir), Hannes Kristjánsson og María Frederick (fædd Sumarliðadóttir).

Átta nýir meðlimir gengu í félagið.

Samkomur voru haldnar 17. júní og um áramótin. Þá gekst félagið fyrir Íslendingadagshátíðahaldi að Silver Lake. — Ferð var farin til Blaine, Wash., að heimsækja vistfólk í Stafholti; Kvenfélagið „Eining" tók einnig þátt í þessari heimsókn.

Efnt var til samkomu fyrir Njál Thoroddson ljósmyndara. Deildin tók þátt í Scandinavian Musical Festival, og kveðjusamsæti séra Eric H. Sigmars og frúar hans, Svövu. Séra Einari Sturlaugssyni var haldið heiðurssamsæti, og loks var frú Jakobína Johnson heiðruð að liðnu sjöunda tugs afmæli.

Bókasafn Vestra er yfir 1000 bindi, en ekki er það vel rækt, nú notað aðeins af 20 manns. Þó eru nokkrar bækur keyptar árlega og eins berast bækur að gjöf.

Meðlimir „Vestra" teljast um 80 manns. Meðalaðsókn á fundum 30.

Fundir byrja og enda með söng, auk þess er skemtiskrá á hverjum fundi, lesið félagsblað og svo framvegis.

Það bar til á árinu, að félaginu hlotnaðist minningargjöf að upphæð fimm hundruð dalir. Gefandinn er frú Salome Guðjohnsen, er þetta til að heiðra minningu eiginmanns hennar, Baldurs heitins Guðjohnsen og Baldurs yngri sonar þeirra hjóna.

Lestrar- og skemtifélagið „Vestri" var stofnað 4. nóv. 1900; einn af aðalhvatamönnum þess var Baldur Þórðarson Guðjohnsen.

Þessa rausnargjöf mætti skoða, sem verðlaun til „Vestra" fyrir freklega hálfrar aldar uppihaldslausa starfsemi, og ætti að hvetja Íslendinga til að geyma enn í heiðri minningu feðra sinna.

Guðm. P. Johnson, forseti
Jón Magnússon, skrifari

Frá deildinni „Snæfell" í Churchbridge, Saskatchewan

Við hér í deildinni „Snæfell" erum orðin svo fá, að það er með naumindum að við getum haldið áfram. Eins og öllum er kunnugt, þá fer eldri Íslendingunum smátt og smátt fækkandi, og yngra fólkið, sem tekur við, annað hvort talar ekki íslenzkt mál eða þá giftist annara þjóða fólki, svo að tilfellið er, að það bætist lítið við hvað meðlimi snertir í deild okkar.

Við eigum gott bókasafn með mikið af góðum bókum, en því miður er lítið af þessum bókum lesnar. Á árinu, sem leið, voru 30 bækur lesnar. Við höfum 10 góða meðlimi, sem eru íslenzku máli mjög hlyntir.

Með beztu óskum um gott og starfsamt þing.

Marlin Johnson

Voru allar skýrslur deildanna viðteknar og samþyktar af þingheimi, og báru þær vott um að margar deildirnar starfa með miklum þrótti, þótt sumar þurfi ef til vill einhverrar hjartastyrkingar við.

Séra Eiríkur Brynjólfsson stakk upp á, að kosin væri þriggja manna þingnefnd í allsherjarmál. Studdi Dr. Beck tillöguna, og voru tillögumennirnir útnefndir ásamt Mrs. Lovísu Gíslason frá Morden.

Þingið fól nú forseta að skipa fimm manna þingnefnd í útbreiðslumál; þriggja manna þingnefnd í fjármál; fimm manna þingnefnd í fræðslumál; fimm manna þingnefnd í samvinnumál og þriggja manna þingnefnd í útgáfumál.

Formaður milliþinganefndar í lagabreytingarmálinu, W. J. Lindal dómari skýrði frá því, að hann hefði fengið samþykki ríkisritara á breytingu meðlimagjalds félagsins og væri það nú $2.00 á ári. Hins vegar sagði hann að löggjöf félagsins væri þannig úr garði gerð, að ekki væri hægt að aðskilja grundvallarlög og aukalög, eins og nefndinni hafði verið lagt fyrir.

Vegna misskilnings var ævifélagagjald hækkað upp í $20.00 í stað $30.00.

Samkvæmt tillögu Dr. R. Beck, sem studd var af mörgum, var skýrsla nefndarinnar viðtekin með þakklæti og samþykt.

Dr. Richard Beck flutti skýrslu milliþinganefndar, er falið hafði verið að athuga um samningu kenslubókar í íslenzku, sniðinnar við hæfi vestur-íslenzkra ung-

menna. Er próf. Finnbogi Guðmundsson í þessari nefnd, og hafa þeir haft nokkra samtalsfundi um málið og athugað fjölda byrjendakennslubóka í öðrum tungumálum. Benti Dr. Beck á að þetta væri bráðabirgða skýrsla, og var þeim prófessorunum þakkað og falið að halda áfram starfi þessarar þörfu nefndar, eftir því sem þeim gæfist tími til.

Skýrsla milliþinganefndar í kennslubókarmálinu

Eftir nokkrar umræður á síðasta þjóðræknisþingi var okkur prófessor Finnboga Guðmundssyni falið, að athuga möguleika á undirbúningi byrjunarbókar í íslenzku, sem sniðin væri sérstaklega við hæfi vestur-íslenzkra ungmenna, og því einfaldari um innihald og efnismeðferð en kennslubækur þær, sem fyrir hendi eru handa enskumælandi nemendum.

Þrátt fyrir annir okkar beggja og ferðalög síðastliðið sumar, höfum við átt nokkra samtalsfundi um málið, en þó verður hér aðeins um bráðabirgða skýrslu að ræða.

Vegna hagkvæmari aðstöðu minnar, réðist það þannig milli okkar félaga, að ég, sem flyt skýrslu þessa, hæfist handa um að safna að mér byrjendabókum í Norðurlandamálum, sem notaðar eru við kennslu í þeim málum í miðskólum (high schools) og menntaskólum og háskólum (colleges and universities) í Bandaríkjunum.

Hefi ég nú, auk byrjendabókar þeirrar í norsku, sem notuð er í ýmsum miðskólum og háskólum þar í landi, og ég hefi sjálfur kennt árum saman, aflað mér og athugað all-gaumgæfilega hliðstæðar kennslubækur í sænsku og dönsku; einnig hefi ég átt greiðan aðgang að slíkum kennslubókum í þýzku, frönsku og spænsku, þar sem kennslan í öllum erlendum málum á ríkisháskólanum í N. Dakota (University of N. Dakota) er nú undir umsjón minni.

Allar eiga þessar kennslubækur, meðal annars, sammerkt um það, að í stað þess, að öll málfræðin sé prentuð í einu lagi framan við bókina, eins og tíðkast í eldri kennslubókum, þá er málfræðinni í öllum hinum nýju kennslubókum í fyrrgreindum málum skipt í smákafla og dreift um bókina með viðeigandi skýringum, lesköflum og orðasafni. Gerir þetta fyrirkomulag nemandanum námið stórum aðgengilegra og að mörgu leyti auðveldara, heldur en nauðsyn þess, að hann þurfi í hverri lexíu að leita uppi hvert málfræðisatriði framan við bókina.

Annað er það, sem lögð er áherzla á í þessum nýju byrjendabókum í tungumálum. Þær eru það, sem á ensku máli nefnist "graded". Málfræðikaflarnir og þó einkum lesmálið þyngist smám saman, eftir því, sem nemandinn kemst lengra á veg í náminu. En allir, sem fengizt hafa við tungumálakennslu, vita það, að þar er um mikilvægt atriði að ræða.

Loks má á það benda, að í þessum nýju kennslubókum er lesmálið þannig valið, að það veiti, jafnframt námi málsins, nokkra lýsingu á landinu, þjóðinni og menningunni, sem þar er um að ræða. Margar eru þessar byrjendabækur einnig prýddar myndum af landi og þjóðlífi, er bæði gerir þær stórum hugþekkari og eykur á fræðslugildi þeirra.

Með þessu stutta yfirliti höfum við viljað benda á nokkur megin einkenni byrjendabóka í tungumálakennslu, eins og þær tíðkast nú; og ef til þess kæmi, að samin yrði byrjendabók í íslenzku sérstaklega við hæfi vestur-íslenzkra ungmenna, ætti hún, að okkar dómi, að vera með svipuðu sniði um innihald og efnisskipun. Á hitt viljum við einnig leggja áherzlu, að það er mikið verk og vandasamt að semja slíka bók, svo vel fari, því að hversu einföld, sem slík byrjendabók er, verður hún að vera samin á öruggum málfræðilegum grundvelli, annars er fræðslan byggð á sandi, og það er hvorki traust undirstaða né til frambúðar. Enda má á það benda í því sambandi, að allar umræddar kennslubækur fyrir byrjendur eru eftir sérfróða menn, menntaskóla- eða háskólakennara í þeim greinum.

Þetta er, eins og sagt var í málsbyrjun, aðeins bráðabyrgða skýrsla; en ef þingið óskar þess, erum við fúsir á að halda áfram að afla okkur frekari gagna, ráðfæra okkur við þá, sem einhverja sérþekkingu og reynslu hafa í þessum efnum, og leitast síðan við með þeim hætti að koma málinu á fastari grundvöll. Er þá ennfremur tími til að athuga útgáfumöguleika slíkrar bókar, en þá hlið málsins höfum við ekki haft tækifæri til að gaumgæfa að neinu ráði.

Á þjóðræknisþingi þ. 22. febrúar 1954

Richard Beck
Finnbogi Guðmundsson

Finnbogi Guðmundsson flutti munnlega skýrslu frá milliþinganefndinni, sem starfað hafði að því að minnst var hundrað ára afmælis skáldsins Stephans G. Stephanssonar á virðulegan hátt á síðastliðnu ári; í þessari nefnd voru þeir Dr. Beck og Próf. Skúli Johnson; var Íslendingadagurinn á Gimli helgaður skáldinu, en þar fluttu ræður fyrir minni þess séra Einar Sturlaugsson og Dr. Watson Kirkconnell, forseti Acadia háskólans, og Guttormur J. Guttormsson flutti kvæði. Við háskóla Manitobafylkis var og minningarathöfn á afmæli skáldsins í íslenzka bókaherberginu þar sem munum skáldsins

hefir verið komið fyrir. Ennfremur var haldin minningarsamkoma í Innisfail 3. október. Sagði frú Rósa Benediktsson, dóttir skáldsins, frá ferð sinni til Íslands og minningarathöfnunum þar. Loks samdi Dr. Beck ritgerðir um skáldið, er birtust í fjölda blaða og tímarita og flutti ennfremur fjölda af ræðum um skáldið bæði yfir útvarp og á mannfundum. — Þakkaði þingheimur framsögumanni og nefndarmönnunum þremur með dynjandi lófaklappi.

Forseti las áskorun frá deildinni „Frón" um að byggingarmálið yrði tekið til umræðu á þingi; var áskoruninni vísað til allsherjarnefndar.

25. janúar 1954

Til stjórnarnefndar Fróns

Nefndarálit um byggingarmál

Þann 13. apríl 1953 var haldinn almennur fundur á vegum Þjóðræknisdeildarinnar „Frón" hér í borg. Til þessa fundar var boðað með það fyrir augum að ræða um byggingarmál Íslendinga, en eins og mönnum er kunnugt, þá hefir þetta mál verið rætt meira og minna á þingum Þjóðræknisfélagsins mörg undanfarin ár og í því sambandi verið gerðar margar samþykktir. Lengra hefir þetta stórmál aldrei komizt. Dr. Valdimar J. Eylands, forseti Þjóðræknisfélagsins, hafði framsögu í málinu að þessu sinni. Rakti hann gang þess frá því það bar fyrst á góma. Á eftir voru frjálsar umræður. Tóku margir til máls og voru á einu máli um það, að nú yrði látið til skarar skríða í þessu efni. Í lok umræðna gerði forseti Þjóðræknisfélagsins það tilboð, að félög Íslendinga hér í borg kysu hvert um sig þriggja manna nefndir, sem hann síðar myndi stefna saman til fundar, og yrði þá gengið úr skugga um, hvort tiltækilegt þætti að hrinda þessu máli í framkvæmd.

Fyrir hönd „Fróns" vorum við undirritaðir kosnir í byggingarnefnd; var til þess ætlast að önnur félög Íslendinga hér í borg gerðu slíkt hið sama. Hvort hin félögin kusu í þessa nefnd eða ekki er okkur ókunnugt um, en hvað sem því líður, þá var aldrei kallaður saman fundur í þessu sambandi. Við viljum þó ekki láta hér við sitja, heldur leyfum okkur að leggja fyrir þingið eftirfarandi tillögur:

1. gr. Að stjórnarnefnd Fróns komi því til leiðar, að byggingarmálið verði tekið á dagskrá þingsins.

2. gr. Að stjórnarnefnd Fróns hafi valinn mann til að fylgja þessu máli fram á þinginu.

3. gr. Að kosin verði byggingarnefnd á þessu þingi Þjóðræknisfélagsins, sem vinni frá ári til árs, og henni sé gefið vald til að byrja þegar á að safna fé í byggingarsjóð félagsins, og að leitað verði til allra Íslendinga vestan hafs máli þessu til styrktar.

4. gr. Að íslenzku blöðin Lögberg og Heimskringla taki þetta mál til umræðu.

Að okkar áliti er þetta stórmál, en hreint ekki ókleyft, ef viljinn er góður. „Hefjum í verki viljans merki, vilji er allt sem þarf".

Guðmundur A. Stefánsson
Eric A. Ísfeld
John Ásgeirsson

Þá var tekið til umræðu málið um tollfríar bögglasendingar til Íslands. Hafði félagið falið þeim Finnboga prófessor og Ólafi Hallssyni að leita sér upplýsinga um hvað hægt væri að gera í því máli, þegar þeir fóru til Íslands í sumar. Skýrði Finnbogi prófessor frá því að þeir hefðu rætt málið við yfirvöld á Íslandi og hefði Eysteinn Jónsson fjármálaráðherra farið fram á að fá formlega beiðni þessa efnis frá Þjóðræknisfélaginu. Var hún send fyrir jól, en svar enn ókomið.

Forseti skipaði nú þessar nefndir:

Útbreiðslumál:

Finnbogi Guðmundsson
Mrs. L. Sveinsson frá Lundar
Mrs. H. A. Sigurdson frá Gimli
Mrs. Matthildur Gunnlaugsson, Winnipeg
A. M. Ásgrímsson, Mountain.

Fjármálanefnd:

Grettir L. Johannson
Gunnar Sæmundsson, Árborg
Ólafur Hallsson, Eriksdale.

Samvinnumál:

Séra Bragi Friðriksson, Lundar
W. J. Árnason, Gimli
T. J. Gíslason, Morden
Séra Philip M. Pétursson
Mrs. S. E. Björnsson.

Séra Eiríkur Brynjólfsson skýrði frá því að á fundi sem fulltrúar hinna þriggja deilda á Kyrrahafsströndinni hefði haldið 7. þessa mánaðar, hefði verið rætt um það, hvort ekki myndi ráðlegt að breyta lögum Þjóðræknisfélagsins þannig, að fulltrúi eða fulltrúar þessara deilda hefði atkvæðamagn á þingi í samræmi við meðlimatölu þessara deilda.

Sameiginlegur fundur í samvinnunefnd Strandar, Öldunnar og Vestra haldinn í Blaine 7. febrúar 1954 ályktar að beina þeim óskum til þjóðræknisþings Íslendinga 1954, að í lögum Þjóðræknisfélagsins verði ákveðið að deildasambönd megi stofna innan fslagsins, er hafi rétt til að senda einn eða fleiri fulltrúa á þjóðræknisþing Íslendinga í Vesturheimi.

Eftir nokkrar umræður, er W. J. Lindal

dómari og Dr. Beck tóku þátt í, var ákveðið að skipa þingnefnd til að athuga þetta mál og voru þessir skipaðir í laganefndina: W. J. Lindal dómari, séra Eiríkur Brynjólfsson og Dan Lindal.

Fundi frestað til þriðjudagsmorguns kl. 9.30.

Um kveldið hélt Frón sitt Þrítugasta og fimmta miðsvetrarmót í Fyrstu lútersku kirkju og var samkoman afarfjölsótt.

SKEMMTISKRÁ:

OH, CANADA (allir) —
Gunnar Erlendsson við hljóðfærið
Ó, GUÐ VORS LANDS (leikið á píanó)
ÁVARP FORSETA ....Jón Johnson
EINSÖNGUR ....Lorna Stefánsson
1. Á sprengisandi ....S. K. Hall
2. Ólafur reið með björgum fram
—Þjóðlag
3. Tárið ....R. Ray
Undirleik annast Elma Gíslason
KVÆÐI (flutt af H. Thorgrímsson)
—Rósmundur Árnason
EINLEIKUR Á FIÐLU Pálmi Pálmason
1. Rímnalög ....Karl O. Runólfsson
a) Allegro
b) Adante
c) Allegro vivace
2. Rhapsodie ....James E. Forrest
RÆÐA ....Séra Theódór B. Sigurðsson
EINSÖNGUR ....Lilja Eylands
1. Söngur spunakonunnar
—Louise Gundmunds
2. The Lotus Flower ....Schumann
Undirleik annast Sigrid Bardal
Eldgamla ísafold — God Save The Queen

Þriðji fundur

þjóðræknisþingsins hófst á þriðjudaginn, 23. febr. kl. 10 f. h.

Fundargerð lesin og samþykt með nokkrum viðbættum leiðréttingum. Forseti las kveðju frá Dr. Helga Briem, sendiherra Íslands í Stokkhólmi, og séra Einari Sturlaugssyni á Patreksfirði.

Reverend Valdimar Eylands,
686 Banning St.
Sendi þinginu óskir um gott og blessunarríkt starf og þingmönnum og vinum Beztu kveðjur og árnaðaróskir.
—Helgi

Þjóðræknisfélagið,
686 Banning St., Winnipeg, Man.
Þakka ógleymanlegar móttökur. Íslenzki arfurinn geymist. Lifið heil.
Bróðurkveðjur,
—Sturlaugsson

Var þessum hlýju skeytum fagnað af þingheimi, og þess sérstaklega minnst að Dr. Helgi Briem hefir ávalt sent árs-þingum félagsins heillaskeyti síðan hann var boðsgestur þingsins fyrir mörgum árum. Var ritara og forseta falið að svara kveðjuskeytunum öllum samkvæmt tillögu Dr. Becks og séra Eiríks Brynjólfssonar.

Skýrsla útbreiðslumálanefndar

1. Þingið þakkar öllum, sem unnið hafa að útbreiðslumálum á síðastliðnu tímabili.

2. Nefndin væntir þess, að stjórnarnefndin hafi sem fyrr samvinnu við deildirnar um öflun dagskráratriða á samkomum.

3. Nefndin vill minna á tillögur þær, er fram komu á þingi í fyrra um skipan sérstakra erindreka í Íslendingabyggðum bæði nær og fjær, og væntir þess, að stjórnarnefndin láti ekki frest á því verða að hafa samband við áhugafólk í þeim byggðum, þar sem lítt eða ekki hefur verið starfað að undanförnu.

Nefndin treystir því, að hlutur hinna fjarlægari deilda, er örðugast eiga um þingsókn, verði tryggður með nauðsynlegum lagabreytingum.

Finnbogi Guðmundsson
Mrs. L. Sveinsson
Mrs. H. A. Sigurdson
Mrs. M. Gunnlaugsson
A. M. Ásgrímsson

Framsögumaður nefndarinnar flutti glögga greinargerð nefndarinnar í 4 liðum og var samþykt að ræða það lið fyrir lið samkvæmt tillögu Dr. Becks og Mrs. Backman.

1. liður. Mrs. B. E. Johnson lagði til að hann væri samþykktur, margir studdu, og var liðurinn borinn upp og samþykktur.

2. liður. Dr. Beck lagði til að liðurinn væri samþykktur, Friðrik Nordal studdi. Jón Jónsson, forseti Fróns, spurðist fyrir um það, hvort liðurinn þýddi, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins vildi segja deildum fyrir verkum varðandi skemmtiskrár á fundum þeirra. Próf. Finnbogi skýrði fyrir honum, að hér væri aðeins um tilboð um aðstoð og samvinnu að ræða og væri því engin ástæða til að óttast þetta, og var liðurinn samþykktur.

3. liður. Tillaga Ólafs Hallssonar, studd af mörgum, að hann væri samþykktur.

Dr. Beck tók til máls og kvað margar deildir þurfa á hvatning og leiðsögn að halda og væri æskilegt að stjórnarnefndarmenn félagsins gætu heimsótt deildir, sem standa á höllum fæti. Sagði hann að slík væri algeng venja hjá samskonar félögum eins og til dæmis **Sons of Norway;** hefði það félag sérstakan útbreiðslustjóra, Field Secretary, er væri borgað kaup fyrir útbreiðslustarf sitt, en því miður myndi slík ráðstöfun ókleyf Þjóðræknisfélaginu. Þessi liður var samþykktur.

4. liður var samþykktur samkvæmt til-

lögu próf. Finnboga og Eiríks Vigfússonar, og álitið svo samþykkt í heild.

Próf. Finnbogi Guðmundsson tók nú til máls og minntist þess, að þetta væri fyrsta þjóðræknisþingið, sem haldið væri síðan hin nýja bókasafnshlaða Manitobaháskólans hefði veri tekin til afnota; langaði sig að bjóða þingfulltrúum suður á háskóla til þess að skoða íslenzka safnið og lesstofuna; myndi strætisvagn vera til staðar kl. hálf fimm fyrir alla þá, sem vildu þiggja boðið.

Tillaga Dr. Becks, studd af mörgum, að þetta góða tilboð próf. Finnboga sé þegið með þökkum, með hliðsjón af þeirri bendingu forseta að allir sitji fundi og vinni ötullega fram að þessum tíma, samþykkt.

Séra Eiríkur Brynjólfsson lét í ljósi þá ósk, að ef tími gæfist í þessari ferð, fengju fulltrúar að sjá húseign félagsins að Home Street og bókasafnið og fundarstofuna þar.

Álit samvinnumálanefndar

1. Þingið færir Þjóðræknisfélagi Íslands þakkir fyrir góða samvinnu á liðnu starfsári og viðtökur þær, sem Vestur-Íslendingar hafa átt að fagna af hálfu félagsins. Sérstaklega þakkar þingið hinar frábæru móttökur s.l. sumar.

2. Þingið lýsir ánægju sinni yfir komu ýmissra góðra gesta frá Íslandi.

3. Þingið lýsir ánægju sinni yfir því, hve giftulega tókst til um hópferð Vestur-Íslendinga til „gamla landsins" s.l. sumar undir stjórn próf. Finnboga Guðmundssonar.

Flytur þingið próf. Finnboga kærar þakkir fyrir ötult framkvæmda- og brautryðjendastarf í þessum efnum.

Þingið lítur og svo á, að haldið verði áfram á þessari braut og Þjóðræknisfélagið vinni að því, að gagnkvæmar ferðir til og frá Íslandi verði helzt árlega í framtíðinni.

4. Þingið leggur enn áherzlu á fyrri samþykkt sína varðandi æskileg mannaskipti milli Íslendinga vestan hafs og austan. Hvetur þingið félagsmenn til þess að benda ungum námsmönnum á herbergi það á Nýja-Stúdentagarðinum í Reykjavík, sem Hr. Ásmundur P. Jóhannsson gaf til afnota fyrir Vestur-Íslendinga. Þá bendir þingið einnig á Heimilisiðnaðarskóla Frk. Halldóru Bjarnadóttur að Svalbarði.

Þingið fagnar og þeim mannaskiptum, sem átt hafa sér stað á vegum annara aðilja og bendir á þann þjóðernislega styrk, sem skapast við aukna kynningu Íslendinga báðum megin hafsins.

5. Þingið fagnar því, sem framkvæmt hefir verið um öflun útvarpsefnis og hvetur eindregið til frekari aðgerða í þessu máli

6. Þingið lýsir mikilli ánægju sinni yfir þeim framnvæmdum, sem þegar hafa orðið á staðsetningu og ræktun skógarreits Vestur-Íslendinga á Þingvöllum, og flytur Skógræktarfélagi Íslands einlægar þakkir fyrir liðveizlu þess og skjóta framkvæmd í þessu máli.

Nefndin leggur til að skipuð verði árlega af forseta 3ja manna nefnd til að annast áframhaldandi umsjón og framkvæmd af hálfu Vestur-Íslendinga í þessu þarfa máli. Störf þessarar nefndar verða einkum fólgin í þessu:

a) að kynna á allan hátt og vekja áhuga á þessu máli vestan hafs,
b) að afla fjár til aukinnar ræktunar í reit Vestur-Íslendinga á Þingvöllum,
c) að styðja Skógræktarfélag Íslands í öflun fræja og að hafa á allan hátt sem bezt samstarf við það í þessum efnum.

7. Þingið flytur þeim, er unnið hafa vel að því að koma vinagjafamálinu áleiðis og væntir farsælla lykta þess máls.

8. Þingið fagnar þeim upplýsingum um bréfaviðskipti unglinga báðum megin hafsins, sem fram komu í ársskýrslu forseta. Beinir þingið þeirri áskorun til foreldra, presta og annara, sem með aðstöðu sinni gætu stutt að þessu, að hvetja og aðstoða börn og unglinga til slíkra bréfaviðskipta.

9. Þingið leggur áherzlu á þá hugmynd, er fram kom hjá forseta í ársskýrslu hans, að fenginn yrði kvikmyndatökumaður frá Íslandi til sýninga á íslenzkum kvikmyndum hér og einnig verði gerð gangskör að því, að gjörð verði söguleg kvikmynd af Vestur-Íslendingum, er sýndi landnám þeirra og svipmyndir úr lífsbaráttu þeirra hér vestra

10. Nefndin bendir á, að æskilegt væri, að einstakir bæir eða héruð vestan hafs leituðu vinasambanda við sér líka staði um stærð og kjör á Íslandi, t. d. gætu unglingafélög staðanna, kvenfélög, söfnuðir og önnur félagssamtök haft náin samskipti á ýmsan hátt.

Nefndin lítur svo á, að þetta mætti verða til þess að auka mjög nána kynningu og þjóðernisstarfsemi milli landanna.

Á þingi Þjóðræknisfélagsins
í Winnipeg, 23. febr. 1954.

Bragi Fririksson
T. J. Gíslason
W. J. Árnason
P. M. Pétursson
Mrs. S. E. Björnsson

Formaður nefndarinnar, séra Bragi Friðriksson, lét í ljósi ánægju yfir því, að hafa átt þess kost að sækja ársþing Þjóðræknisfélags Vestur-Íslendinga og taka

þátt í störfum þess. Flutti hann álit nefndar sinnar í 10 liðum og gerði ýtarlega greinargerð fyrir hverjum lið.

Mrs. Backman lagði til og Dr. Beck stunddi að nefndarálitið yrði rætt lið fyrir lið.

1., 2. og 3. liður samþyktir með smávægilegum breytingum.

4. liður samþyktur, en með hliðsjón af honum mæltist Dr. Beck til þess, að stjórnarnefnd grennslaðist eftir því, hvort styrkur Háskóla Íslands, er stóð vestur-íslenzkum námsmönnum til boða, væri enn í gildi.

5. liður samþykktur án breytinga.

6. liður var ræddur allýtarlega. Mrs. S. E. Björnsson rakti sögu þessa máls frá byrjun og las bréf frá skógræktarstjóra Íslands, Hákoni Bjarnasyni. Finnbogi prófessor gerði ýmsar athugasemdir við 6. lið og var skýrslunni vísað aftur til nefndarinnar til frekari athugunar.

Nokkur orð um Skógræktarmálið

Greinargerð frú Marju Björnsson

Saga þessa máls er nú stutt, enn sem komið er og því að sjálfsögðu ekki tímafrek, en hún er í stuttu máli þessi. Fyrir þrem árum gerði þjóðræknisþingið samþykt um að veita 5000.00 kr. til þess að byrjun yrði gerð á því að rækta skóg í nafni Vestur-Íslendinga á Íslandi, og yrði helzt til þess valinn blettur á Þingvöllum. Á þinginu, sem þetta var gert, voru undirtektir svo góðar að málið fékk eindregið fylgi, því hér var verið að ræða um að hlúa að gamla landinu, sem ávalt hefir verið og er enn áhugamál fjölda Íslendinga hér vestra. En síðan þetta var hafa tvö ársþing verið haldin í Þjóðræknisfélaginu, og mér er ekki kunnugt um að neitt hafi gerzt í þessu máli frekar. Vil ég því vinsamlega mælast til þess, að þetta mál verði að nýju tekið upp á þessu þingi og ákvarðanir gerðar um framtíðarmöguleika á áframhaldandi styrk héðan að vestan til þess að starf það, sem þegar var hafið á síðastliðnu vori, geti haldið áfram. Ég hefi með höndum bréf frá skógræktarstjóra Íslands, Hákon Bjarnasyni, þar sem hann segir frá aðalfundi Skógræktarfélagsins, sem haldinn var að Laugarvatni 4. og 5. júlí 1953. Var þar skýrt frá gróðursetningu á trjáplöntum í lund Vestur-Íslendinga á Þingvöllum fyrir þær 5000.00 kr., sem sendar voru hingað af stjórn Þjóðræknisfélagsins. Þar var eftirfarandi ályktun gerð:

„Fundurinn vill biðja ykkur að færa Þjóðræknisfélagi Vestur-Íslendinga beztu þakkir fyrir framlag þess til skógræktarlundar á Þingvöllum".

Lundur þessi er neðst í hallanum ofan frá Hrafnagjá, um það bil 1000 metra frá þjóðveginum, á ágætum og skjólgóðum stað. Þar voru nú gróðursettar 3000 plöntur í vor, og til þess fór öll upphæðin, sem send var, en ég skal sjá til þess að meira verði gróðursett í lundinum á vori komanda, hvort sem áframhald verður á tillagi félagsins eða ekki. Við höfum ætlað Vestur-Íslendingum a. m. k. 5 hektara lands og má stækka það, ef þess væri óskað".

Virðist þannig góð byrjun hafin nú þegar á okkar skógrækt, en jafnframt er það augljóst, að áframhaldið útheimtir meiri styrk frá okkur hér og helzt árlega, ef vel á að fara. Er vonandi að þetta þing komist að fullnaðarniðurstöðu um aðgerðir í þessu efni. Skógræktun er nú orðið eitt hið mesta áhugamál þjóðarinnar, og til þess máls er nú varið talsvert miklu fé árlega. Árið 1951 var ríkisstyrkur til allra skógræktarfélaga á landinu 185.000 kr., en árið 1952 nam hann 250000 kr. og á því má sjá, að kostnaður við skógræktunina eykst stórum með hverju ári.

Eitt erfiðasta vandamálið hefir frá fyrstu tíð verið fræöflunin, og hafa ferðalög í því efni verið mjög kostnaðarsöm. Fyrir utan margar ferðir til Norðurlanda hafa Íslendingar verið sendir til Alaska og til Suður-Ameríku til fræöflunar. En með þessu móti hefir fræið fengizt óskemmt og orðið að fullum notum. Skógræktarfélög hafa myndast víðsvegar um landið og árið 1951 voru þau 27 talsins, en árið eftir höfðu þrjú bætzt við töluna og tilheyra þau öll aðalfélaginu, sem nefnist Skógræktarfélag Íslands.

Engum held ég blandist hugur um, að hér er um mikið framfaramál að ræða, sem viðkemur velferð íslenzku þjóðarinar nú og í allri framtíð. Veit ég þess vegna að við erum öll fús til þess að leggja því lið á þann hátt að það verði til gagns og ánægju bæði fyrir okkur sjálf og þá umfram allt fyrir þjóðina heima á Íslandi. Vil ég því mælast til þess, að ráðstafanir verði gerðar á þessu þingi fyrir áframhaldandi þátttöku okkar í skógræktarstarfinu.

Reykjavík, 9. júlí, 1953

Bréf frá skógræktarstjóra Íslands

Dr. og Mrs. Sveinn E. Björnsson,
Minniota, Man., Canada.

Kæru hjón,

Aðalfundur Skógræktarfélags Íslands er nú nýlega afstaðinn. Á fundinum var skýrt frá gróðursetningu trjáplantna í lund Vestur-Íslendinga á Þingvöllum fyrir þær kr. 5000, — sem sendar voru hingað af stjórn Þjóðræknisfélagsins. Þar var eftirfarandi ályktun gerð:

„Aðalfundur Skógræktarfélags Íslands, haldinn að Laugarvatni dagana 4. og 5. júlí, 1953, þakkar ykkur hjónunum góð afskipti af skógræktarmálum Íslands.

Fundurinn vill biðja ykkur að færa Þjóðræknisfélagi Vestur-Íslendinga beztu þakkir fyrir framlag þess til skógarlundar að Þingvöllum."

Lundur þessi er neðst í hallinu ofan frá Hrafnagjá, um það bil 1000 metra frá þjóðveginum á ágætum og skjólgóðum stað. Þar voru nú settar 3000 plöntur í vor, og til þess fór öll upphæðin, sem send var, en ég skal sjá til þess, að meira verði gróðursett í lundinn á vori komanda, hvort sem áframhald verður á tillögum félagsins eða ekki. Við höfum ætlað Vestur-Íslendingum a. m. k. 5 hektara lands, og má stækka það, ef þess væri óskað.

Á fundinum í sumar voru margir hinna sömu, sem þið hittuð á Þingvelli 1950, og skila ég hér með kveðjum þeirra.

Með vinsemd og virðingu,

Hákon Bjarnason

Fundi frestað til 1.30 e. h.

Fjórði fundur

hófst kl. 1.30 e. h. og var samvinnuskýrslan tekin til umræðu á ný. Hafði nefndin endurskoðað 6. lið í ljósi umræðnanna, er orðið höfðu um hann og breytt honum lítillega varðandi nafnagiftuna á skógarlundinum.

Dr. Beck lagði til að liðurinn yrði samþykktur og flutti fagra hvatningarræðu til Vestmanna að veita þessu máli fylgi. Th. Gíslason studdi tillöguna og var hún samþykkt.

7. liður. Séra Eiríkur Brynjólfsson lagði til, að í stað orðsins „gjafaböggull" væri notað orðið „vinagjöf", og með þeirri breytingu var liðurinn samþykktur samkvæmt tillögu Ólafs Hallssonar og Ingibjargar Jónsson.

8. liður. Mrs. B. E. Johnson og Mrs. L. Sveinsson lögðu til að þessi liður yrði samþykktur. Finnbogi prófessor hafði hreyft þessu máli í útvarpsræðu á Íslandi og varð það til þess að þessi unglingabréfaskipti hófust. Var liðurinn samþykktur.

9. liður. Hafði þessi liður (um kvikmyndirnar) verið nokkuð ræddur á stjórnarnefndarfundum og vara-ritari, Finnbogi Guðmundsson verið um all-langt skeið í bréfasambandi við Kjartan O. Bjarnason myndatökumann á Íslandi varðandi þetta mál. Var þessum lið vísað til stjórnarnefndar til frekari framkvæmda samkvæmt tillögu Mrs. S. Backman og séra Braga Friðrikssonar.

10. liður. Th. Gíslason lagði til og Dan Lindal studdi að samþykkja þennan lið og var það gert og nefndarálitið síðan samþykkt í heild.

Forseti skipaði nú þessar þingnefndir:

Fræðslumálanefnd:

Hólmfríður Danielson
Guðm. Magnússon
Salome Backman
Harold Ólafsson
Eiríkur Vigfússon.

Útgáfumálanefnd:

Philip M. Pétursson
Páll Stefánsson
Friðrik Nordal.

Formaður fræðslumálanefndar spurðist fyrir um, hvort semja ætti nefndarálitið á svipuðum grundvelli og áður; hvort það ætti að fjalla um fræðslu barna og unglinga í íslenzku, þar sem ekkert væri nú gert í þeim málum þrátt fyrir árlegar tillögur fræðslumálanefndar. Var henni bent á að þótt kennsla hefði fallið niður um skeið sumstaðar, væri henni haldið áfram eða byrjuð á öðrum stöðum. Væri nauðsynlegt að gefa góðar bendingar og hvetja til dáða í þessum efnum.

Skýrsla fjármálanefndar

Að athuguðum fjárhagsskýrslum frá síðastliðnu ári beinir fjármálanefnd eftirfarandi tillögum til þingsins: —

I. Að fjárhagsskýrslur verði viðteknar óbreyttar.

II. Að því athuguðu hvað starfsfé félagsins er takmarkað og hins vegar að reksturskostnaður af hinum ýmsu störfum félagsins fer stöðugt hækkandi telur fjármálanefnd nauðsyn að:

a) Að hvetja alla, sem tök hafa á, að gjörast styrktarmeðlimir félagsins og að lágmarksgjald þeirra á ári hverju sé $5.00.

b) Að hvetja bæði starfsnefnd Þjóðræknisfélagsins og eigi síður hinar ýmsu deildir þess að viðhalda og auka meðlimatölu eins og því verði framast viðkomið.

Dagsett í Winnipeg, 23. febr. 1954

Grettir Leo Johannson
Ólafur Hallsson
Gunnar Sæmundsson

Gunnar Sæmundsson flutti tillögur nefndarinnar og urðu um 1. og 2. lið allmiklar umræður. Skýrði G. L. Johannson, féhirðir, glöggt frá því hve félaginu væri nauðsynlegt að afla sér starfsfjár til að framkvæma það starf, sem því væri lagt fyrir að gera; gerði hann og grein fyrir því fé, er safnast hafði frá styrktarmeðlimum. Voru þessir liðir síðan samþykktir og svo þriðji liður samkvæmt tillögu Dr. Becks og Mrs. Björnsson.

Tillaga Th. Gíslasonar og Ingibjargar Jónsson að nefndarálitið væri samþykkt í heild var borin upp og samþykkt.

Nú var kaffihlé í 15 mínútur í neðri sal hússins.

Formaður Allsherjarnefndar, Dr. Beck, flutti tillögu þess efnis að senda varagjaldkera, Miss Margréti Pétursson, sem ekki hafði getað setið þingið sökum lasleika, blómvönd með þökkum fyrir unnin störf og ósk um bráðan bata, samþykkt.

Formaður allsherjarnefndar flutti álit þeirrar nefndar um að áskorunin frá Fróns-deildinni um að byggingarmálið skyldi tekið á dagskrá. Mrs. L. Sveinsson lagði til að umræðunum um þetta mál yrði frestað þar til 10.30 að morgni og þeim mönnum, er undirritað hefðu áskorunina tilkynnt þetta, svo þeir geti verið til staðar, ef þeir þess æskja. Ólafur Hallsson studdi tillöguna og var hún samþykkt.

Álit fræðslumálanefndar

Nefndin leggur til:

1. Að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins ráði mann eða konu, sem ferðist um meðal deildanna og skipuleggi íslenzkukennslustarfið í samráði við deildirnar.

2. Að kostnaður í sambandi við þetta starf falli jafnt á báða aðila, þ. e. a. s. aðalfélagið og deildirnar.

3. Að í sambandi við íslenzkukennsluna sé sérstök áherzla lögð á æfingu íslenzkra sönglaga.

Solome Backman
Eiríkur Vigfússon
H. Ólafsson
Guðm. Magnússon
Hólmfríður Danielson

Framsögumaður nefndarinnar sagði í greinargerð sinni, að nefnd sín hefði farið fram á að hún skýrði frá þeim góða árangri, er orðið hefði af fræðslustarfsemi hennar á vegum félagsins árið 1948—'49, en sú skýrsla birtist á sínum tíma í Tímariti félagsins.

Dr. Beck stakk upp á, að nefndarálitið væri rætt lið fyrir lið; séra Eiríkur Brynjólfsson studdi og var það samþykkt.

1. liður. Séra Eiríkur lagði til, að hann væri samþykktur; Mrs. Björnsson studdi tillöguna og var hún samþykkt.

2. liður. Mrs. Björnsson lagði til að hann væri samþykktur, séra Eiríkur studdi; var hann borinn upp og samþykktur umræðulaust.

3. liður var samþykktur samkvæmt tillögu Mrs. Björnsson og séra Eiríks og svo nefndarálitið í heild, samkvæmt tillögu Dr. Becks.

Guðm. Magnússon frá Gimli tók til máls og sagði, að ef til vill mætti vænta þess að prestarnir, sem nýkomnir væru frá Íslandi myndu stuðla að íslenzkukennslu hver í sínu byggðarlagi. Var gerður góður rómur að máli hans.

Fundi slitið kl. 4.30 og var þá strætisvagn til staðar við dyr hússins og fóru fulltrúar suður til Manitobaháskóla í boði próf. Finnboga.

Um kveldið hélt Icelandic Canadian Club fjölsótta samkomu í Fyrstu lútersku kirkju.

Programme:

O, CANADA ....Mrs. W. Kristjanson
—at the Piano
1. CHAIRMAN'S REMARKS
2. Selections from "The Yeomen of the Guard" — Students from the Daniel McIntyre Collegiate Institute.
3. Concerto for two Violins and Piano —Vivaldi
Violins: John Graham and —Robert Ryback
Piano: Stuart Neirmeir.
4. ADDRESS —Hon. Byron I. Johnson, M.B.E.
5. VOCAL SOLO ....Gordon Parker
Mah Lindy Lou ....Lily Strickland
Without a Song ....Vincent Youmans
Deep River ....H. T. Burleigh
Accompanist: Barry Anderson
GOD SAVE THE QUEEN

Fimmti fundur

Þjóðræknisfélagsins hófst kl. 10 að morgni 24. febrúar.

Var útgáfumálið fyrst tekið til umræðu og var séra Philip M. Pétursson framsögumaður þess. Flutti hann nefndarálit í átta liðum og var það tekið til umræðu lið fyrir lið, samkvæmt tillögu séra Eiríks Brynjólfssonar.

Útgáfumálanefndarálit

Útgáfumálanefndin leggur til:

1. Að þingið votti ritstjóra Tímaritsins, hr. Gísla Jónssyni, þakklæti fyrir ágætt starf á ritstjórn Tímaritsins og góða frammistöðu í öllum málum þess og láti þá von í ljósi, að hann haldi áfram því verki, sem hann hefir hingað til leyst svo vel af hendi.

2. Að þingið votti Mrs. Björgu Einarsson þakklæti sitt fyrir hennar mikla dugnað við auglýsingasöfnun fyrir Tímaritið, og auglýsendum fyrir ágætan stuðning við það.

3. Að þingið þakki Þjóðræknisfélaginu á Íslandi góða samvinnu á undanförnum árum og góðum undirtektum á Tímariti Þjóðræknisfélagsins í Vesturheimi.

4. Að þingið feli væntanlegri stjórnarnefnd að sjá um útgáfu Tímaritsins á komandi ári og ráði ritstjóra.

5. Að þar sem að íslenzku vikublöðin hafa átt stóran þátt í því, að halda íslenzkunni við í þessari heimsálfu, og íslenzkum málum yfirleitt, þá hvetji þingið alla Íslendinga til að styrkja blöðin með því að kaupa og útbreiða þau og að styrkja þau á allan annan hátt, sem tækifæri og kringumstæður leyfa.

6. Að þingið telji viðeigandi að prentun ritsins verði falin íslenzku prentsmiðjunum Viking Printers og Columbia Press sitt árið hvorri, eins og áður var gert um mörg ár.

7. Að þingið feli stjórnarnefndinni að birta í blöðunum af og til í samráði við íslenzku deildina við Manitobaháskóla og próf. Finnboga Guðmundsson, lista yfir nýjar bækur á íslenzku eða um íslenzk efni, sem berast til háskólabókasafnsins eða til bókasafns Þjóðræknisfélagsins, sem er undir umsjón deildarinnar Frón í Winnipeg.

8. Að þar sem að Þjóðræknisfélagið hafði með byrjun á Sögu Íslendinga í Vesturheimi að gera, og sem að síðar var falið nokkrum styrktarmönnum að sjá um, — og sem að er nú undir umsjón Menningarsjóðs á Íslandi, að þá votti þingið ritstjóra hins nýútkomna bindis, hins fimmta, Dr. Tryggva J. Oleson, þakklæti fyrir vel og samvizkusamlega unnið starf við útgáfu þess bindis og hvetji Íslendinga til að kaupa og lesa það bindi og hin sem á undan eru komin.

Á þjóðræknisþingi, 24. febr. 1954,

Philip M. Pétursson
Fred E. Nordal
Páll Th. Stefánsson

1. liður var samþykktur með því að menn risu úr sætum, samkvæmt tillögu séra Philips.

2. liður. Miss Hall og Dan Lindal lögðu til að hann væri samþykktur, og var það gert.

3. liður var samþykktur samkvæmt tillögu séra Eiríks og séra Philips.

4. liður var og samþykktur samkvæmt tillögu Am. Ásgrímssonar og séra Eiríks.

5. liður. Dr. Beck lagði til, en séra Eiríkur studdi, að þessi liður væri samþykktur. Urðu allmiklar umræður um þennan lið, er fjallaði um útbreiðslu íslenzku vikublaðanna og tóku þátt í umræðunum séra Eiríkur Brynjólfsson, Dr. Beck, séra Jóhann Friðriksson, séra Valdimar J. Eylands og Ingibjörg Jónsson. Samkvæmt tillögu séra Philips var umræðum um þennan lið og um útgáfumál frestað þar til eftir hádegi, er fleiri yrðu á fundi, er vildu ræða þetta mikilvæga mál.

Var þá tekið fyrir álit allsherjarnefndar um byggingarmálið.

Skýrsla allsherjarnefndar um byggingarmálið

1. Allsherjarnefnd leggur til að byggingarmálið sé tekið á dagskrá þingsins.

2. Þar sem málið virðist enn þurfa frekari undirbúning, leggur nefndin til, að milliþinganefnd sé kosin í málið. Ennfremur, þar sem hér er um stórmál að ræða, verði nefndinni sérstaklega falið að afla sér upplýsinga um undirtektir deilda Þjóðræknisfélagsins og Íslendinga almennt vestan hafs um fjárhagslegan stuðning við málið, og að nefndin leiti vinsamlegrar samvinnu íslenzku blaðanna um málið.

Richard Beck
E. S. Brynjólfsson
Louise Gíslason

Reifaði Jón Ásgeirsson málið og lagði áherzlu á nauðsyn byggingar allsherjar samkomuhúss fyrir Íslendinga, er reist væri í Winnipeg.

Fyrstur tók til máls Paul Bardal. Kvaðst hann hafa mælt með því á þjóðræknisþingi fyrir allmörgum árum, að reist yrði samkomuhús hér í borginni í minningu um þá menn af íslenzkum stofni, er féllu í heimsstyrjöldunum tveim, en nú kvaðst hann vera þeirrar skoðunar, að ekki væri ráðlegt að ráðast í þetta eins og nú stæði á. Mætti e. t. v. á einhvern annan hátt reisa minnismerki um þessa menn. Hins vegar vildi hann ekki að lögð væri til síðu hugmyndin um samkomuhúsið; kæmi hún e. t. v. til framkvæmda seinna.

Mrs. Danielson taldi Íslendingum í Winnipeg mikla nauðsyn á samkomuhúsi nú þegar. Það væri ekkert launungarmál, að söfnuðunum væri þröngvað til að lána kirkjur sínar til samkomu- og fundarhalda. Eins og nú væri komið yrðu félögin að hrekjast úr einum stað í annan.

Séra Eiríkur mælti og með slíkri byggingu í minningu um látna hermenn og minntist í því sambandi á hina fyrirhuguðu byggingu í Vancouver.

W. J. Lindal dómari tók mjög í sama streng og Paul Bardal og sagði, að menn yrðu að horfast í augu við raunveruleikann í þessum efnum og gerði tillögu um, að fresta málinu þar til ástæður væru betri til að koma því í framkvæmd.

Mrs. Björg Ísfeld kvaðst vera því mjög fylgjandi, að reist yrði samkomuhús ekki einungis í minningu um hermennina heldur og í minningu íslenzkra frumherja. Sagði hún að konur væru e. t. v. hugsjónaríkari en karlar, en hugsjónir yrðu þó að vera undanfari framkvæmdanna. Karlmönnum yrði e. t. v. of starsýnt á það, sem þeim fyndist raunveruleiki. Kvað hún oft hafa verið þörf, en nú væri nauðsyn að fá samkomuhús sem fyrst, ef íslenzkur félagsskapur ætti að halda áfram að blómgast. Hvatti hún Þjóðræknisfélagið til að finna mann eða menn, er ættu hugsjónir og hugrekki til að beita sér fyrir þessu máli.

Lindal dómari kvaðst viljugur að draga tillögu sína til baka til að hindra ekki framkvæmdir, ef slíkur maður eða menn skyldu finnast.

Séra Bragi Friðriksson kvað ráðlegt að leita skoðana æskunnar um þetta mál, því

„ef æskan vill rétta þér örfandi hönd, þá ertu á framfaravegi“.

Séra Jóhann Friðriksson minntist þess, hve vel fjársöfnun fyrir háskólastólinn hefði gengið og þætti sér gaman að leggja þetta mál fyrir byggðarfólk sitt og sjá, hvernig það tæki í það.

Dr. Beck sagði, að sú hugmynd væri innifalin í tillögunni og kvaðst vænta þess, að karlmenn hefðu þegið svo mikið af hugsjónaauði frá mæðrum sínum og konum, að þeir gætu komið stórmálum sem þessum í framkvæmd.

Tillagan var samþykkt.

Séra Eiríkur stakk upp á að sjö manna nefnd yrði kosin og var ákveðið að afgreiða þá tillögu eftir hádegi.

Þá var tekin fyrir önnur skýrsla allsherjarnefndar.

Framhaldsskýrsla allsherjarnefndar

1. Með hugheilli þökk fyrir ógleymanlegar heimsóknir dr. Sigurgeirs Sigurðssonar biskups og hið mikla starf hans í þágu Vestur-Íslendinga og sambandsins milli þeirra og heimalandsins, sendir þjóðræknisþingið ekkju hans frú Guðrúnu Pétursdóttur og öðrum ættmennum innilegar samúðarkveðjur og biður þeim blessunar.

2. Minnugt hins langa og mikilvæga starfs Ásmundar P. Jóhannssonar í þágu vestur-íslenzkra þjóðræknismála, og sérstaklega Þjóðræknisfélaginu til eflingar, vottar þjóðræknisþingið ekkju hans, frú Guðrúnu Jóhannsson, sonum hans og öðru skylduliði, djúpa samúð og biður þeim velfarnaðar.

3. Með þakklátum huga minnist þjóðræknisþingið dyggilegs starfs séra Egils H. Fáfnis, varaforseta Þjóðræknisfélagsins, í þágu þjóðræknismálanna, kirkju og kristni vor á meðal, og vottar ekkju hans, frú Ellen Fáfnis, og sonum þeirra, hugheila samúð og sendir þeim hlýjar kveðjur.

4. (Kveðja til Ásmundar Guðmundssonar, biskups Íslands):

Þjóðræknisþing Íslendinga í Vesturheimi sendir þér hugheilustu kveðjur og óskar þér ríkulegrar blessunar í biskupsstarfi þínu.

5. (Kveðja til Jóns J. Bíldfell):

Þjóðræknisþingið þakkar margþætt störf þín í félagsins þágu og árnar ykkur hjónum blessunar.

6. Þjóðræknisþingið samfangnar forseta Þjóðræknisfélagsins, dr. Valdimar J. Eylands með þann maklega heiður, sem honum féll í skaut, er United College í Winnipeg sæmdi hann nýlega heiðursdoktorsnafnbót í guðfræði og biður honum blessunar í störfum hans.

7. (Samúðarkveðja til ekkju Friðriks Kristjánssonar).

8. Þjóðræknisþingið þakkar hinum virðulega gesti, Han. Byron Ingimar Johnson, fyrrv. forsætisráðherra British Columbia, komu hans og ræðuhöld, sem aukið hafa hróður Íslendinga og því um leið verið ágætt þjóðræknisstarf. Ennfremur vottar þingið honum virðingu sína og sendir honum heillaóskir.

9. Þjóðræknisþingið þakkar Sögunefndinni, undir formennsku Guðmundar F. Jónassonar forstjóra, ágætt starf. Jafnframt felur þingið stjórnarnefndinni að ráðstafa því sem eftir er af óseldum eldri bindum sögunnar.

10. Þjóðræknisþingið vottar frú Guðmundu Elíasdóttur innilega þökk fyrir heimsókn hennar og ágætar söngsamkomur hennar á vegum félagsins.

11. Þjóðræknisþingið færir þeim Mr. Hal Linker og Mr. A. K. Gee forstjóra hugheilustu þakkir fyrir sýningu hinnar prýðilegu Íslandsmyndar, „Sunny Iceland“, og vottar Mr. Linker sérstaka þökk fyrir það mikilvæga landkynningarstarf, er hann vinnur með sýningu Íslandsmyndar sinnar víðsvegar.

12. Allsherjarnefnd leggur til, að þar sem Miss Margrét Pétursson varagjaldkeri getur ekki setið þing sökum lasleika, þá votti þingið henni virðingu sína og þökk fyrir unnin störf með því að senda henni blómvönd, ásamt óskum félagsins um góðan bata.

Richard Beck
Mrs. Lovísa Gíslason
E. S. Brynjólfsson

Fyrsti liður samþykktur með með því að menn risu úr sætum, sömuleiðis annar og þriðji liður. Fjórði, fimmti og sjötti liðir voru og samþykktir í einu hljóði.

Forseti kunngerði þingheimi um andlát Friðriks Kristjánssonar þá um morguninn; hefði hann verið ágætur meðlimur félagsins frá fyrstu tíð, og mæltist forseti til þess að ekkju hans væri vottuð samúð á tilhlýðilegan hátt.

Tillaga dr. Becks, studd af séra Jóhanni Friðrikssyni, að forseta og skrifara væri falið að senda Mrs. Kristjánsson samúðarkveðju frá þinginu var samþykkt í einu hljóði.

W. J. Lindal skýrði frá því hve mikla ánægju Byron Johnson, fyrrv. forsætisráðherra í British Columbia, hefði haft af heimsókn sinni til Winnipeg og kynnum sínum af Íslendingum hér; hefði hann sagt, að hann yrði sterkari Íslendingur eftir þessa heimsókn.

Tillaga dr. Becks, studd af mörgum, að þingið sendi Mr. Johnson kveðjuskeyti ásamt þökk fyrir komuna, samþykkt.

Grettir L. Johannson þakkaði fyrir hönd stjúpmóður sinnar og bræðra fyrir samúðarkveðjurnar vegna fráfalls föður hans, Ásmundar P. Jóhannssonar, ennfremur þakkaði hann fyrir blómsveig, er félagið sendi til útfararinnar. — Fundi slitið.

Sjötti fundur

þjóðræknisþingsins hófst kl. 1.30 eftir hádegi á miðvikudaginn.

Mrs. Rósa Jóhannsson gerði tillögu um að í stað þess að senda ekkju Friðriks Kristjánssonar bréf yrði sendur blómsveigur til útfararinnar. Var tillagan studd af mörgum og samþykkt.

Þá var útgáfumálið tekið til umræðu á ný. Var fimmti liður ræddur nokkuð. Var ritstjóri Lögbergs á þingi og bauð forseti honum að taka til máls. Sagði Einar Páll Jónsson að nákvæmlega sama tillaga hefði verið samþykkt af þinginu í fyrra, og hefði hann ekki orðið þess var að hún hefði borið árangur. Hins vegar væri ekkert á móti því að samþykkja tillöguna á ný og var það gert.

6. liður var mikið ræddur og mælti séra Philip M. Pétursson mikið með því, að hann yrði samþykktur. Sagði hann að Columbia Press hefði fengið prentun ritsins í fyrra þrátt fyrir það þótt tilboð Viking Printers hefði verið lægra — 15 cents á síðuna. Sagði hann ennfremur, að Viking Printers hefði ekki vandað tilboð sitt í ár, því þeir hefðu þótzt vita, að þeir fengju ekki prentun ritsins hvort sem væri.

Guðmann Levy fjármálaritari félagsins sagði, að Viking Printers hefði ekki verið veitt ritið í fyrra vegna þess að tilboði þeirra hefði fylgt skilyrði um að þeir hækkuðu prentverðið, ef pappír hækkaði í verði, en það ár hefi pappírsverð farið síhækkandi; hefði því nefndinni fundist ráðlegra að taka tilboði Columbia Press, þótt það hefði verið ofurlítið hærra.

Grettir L. Johannson, féhirðir félagsins, sagði það rétt vera að félagið hefði gert samning við prentsmiðjurnar fyrir nokkrum árum um að þær fengju ritið til skiptis, en eftir að útgáfunefnd Heimskringlu hefði selt prentsmiðjuna væri sá samningur vitanlega úr gildi. Sagði hann, að það væri fyrst og fremst skylda framkvæmdarnefndarinnar að vernda hag félagsins og Tímaritsins en ekki prentsmiðjanna. Sagði hann, að Viking Printers hefði ekki verið veitt Tímaritið í fyrra vegna þess, að tilboð þeirra hefði verið skilyrðisbundið — ekki hreint og beint. En í ár hefði tilboð þeirra verið miklu hærra en tilboð Columbia Press og hefði því ekki komið til mála að veita Viking Printers ritið.

Nú var umræðunum frestað á ný, því klukkan var orðin tvö, lögboðinn kosningatími embættismanna félagsins. Hlutu þessir kosningu:

Dr. V. J. Eylands, forseti
Séra Philip M. Pétursson, varaforseti
Mrs. E. P. Jónsson, ritari
Próf. Finnbogi Guðmundsson, v.-ritari
Grettir L. Johannson, gjaldkeri
Thor Viking, varagjaldkeri
Guðmann Levy, fjármálaritari
Ólafur Hallsson, varafjármálaritari
Ragnar Stefánsson, skjalvörður.

Yfirskoðunnarmenn voru endurkosnir, þeir Steindór Jakobsson og Jóhann Th. Beck.

Þá var kosin sjö manna milliþinganefnd í byggingarmálið og eru þessi í henni:

Mrs. Björg Ísfeld
Jón Ásgeirsson
Próf. Tryggvi J. Oleson
Jochum Ásgeirsson
Séra Bragi Friðriksson
Lúðvík Kristjánsson
Erlingur Eggertson.

Aftur var útgáfumálið tekið til umræðu, og gerði Grettir L. Johannson þessa breytingartillögu við 6. lið nefndarálitsins; að stjórnarnefndinni sé falið að sjá um prentun Tímaritsins eins og að undanförnu. Var breytingartillagan studd af mörgum og samþykkt.

7. og 8. liðir voru og samþykktir og svo nefndarálitið í heild með áorðnum breytingum.

Forseti skipaði milliþinganefnd í skógræktarmálið og eiga þessir sæti í henni:

Dr. Richard Beck
Mrs. Marja Björnsson
Próf. Finnbogi Guðmundsson.

Álit laganefndar

W. J. Lindal las skýrslu laganefndar og lagði til að hún væri rædd lið fyrir lið og var það samþykkt.

Laganefnd leggur til að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd, skipuð einum löglærðum manni, er taki lög félagsins til endurskoðunar með hliðsjón af þeim tillögum og umræðum, er fram hafi komið á þinginu:

1. Að athuga á hvern hátt sé hægt eða æskilegt að koma því fyrir að fjarlægar byggðir geti myndað sameiginlegar nefndir eða sambönd, sem hafi vald til að flytja mál þeirra og fá neytt atkvæðisréttar á ársþingum Þjóðræknisfélagsins.

2. Að 21. grein um rétt deilda til að njóta atkvæðisréttar skuli verða breytt á þann hátt, að hún verði í samræmi við þá atkvæðagreiðslu-aðferð, sem Þjóðræknisfélagið álítur bezt viðeigandi og að fjarlægar deildir fái tækifæri, án mikilla fjárútláta, til að neyta atkvæðisréttar síns og taka þátt í umræðum á þingum.

3. Að nefndin athugi möguleikana á því að vara-embættismönnum, sem búa í tiltekinni fjarlægð frá Winnipeg sé heimilað, ef þeir óska þess, að veita einhverjum

meðlimum Þjóðræknisfélagsins í Winnipeg skriflegt umboð til þess að sitja á stjórnarnefndarfundum í þeirra stað, þegar eitthvað sérstakt er á dagskrá stjórnarnefndarinnar.

W. J. Lindal
E. S. Brynjólfsson
D. J. Lindal

1. liður samþykktur samkvæmt tillögu Dr. Becks og Ingibjargar Jónsson.

2. liður samþykktur samkvæmt tillögu W. J. Lindals og Dr. Becks.

3. liður samþykktur samkvæmt tillögu séra Eiríks Brynjólfssonar, og var síðan nefndarálitið samþykkt í heild.

Forseti skipaði eftirgreinda menn í milliþinganefnd til að endurskoða lög félagsins:

W. J. Lindal, dómara
G. L. Johannson, ræðismann
Próf. Finnboga Guðmundsson.

Dr. Beck las nú framhaldsskýrslu allsherjarnefndar.

9. liður. Ingibjörg Jónsson lagði til, en Jón Ásgeirsson studdi, að 9. liður yrði samþykktur og var hann borinn upp og samþykktur.

10. liður var samþykktur með almennu lófaklappi.

11. liður. Samkvæmt tillögu Ólafs Hallssonar, er studd var af mörgum, var þessi liður samþykktur.

12. liður hlaut einróma samþykki.

Dr. Beck skýrði frá hinum frábærlega góðu ritdómum, sem bók frú Thorstínu Jackson Walters hefir nú fengið víða hjá hinum beztu gagnrýnendum stórblaða og tímarita; sagði hann það ganga kraftaverki næst, að frú Thorstína hefði getað afkastað þessu mikla verki, þrátt fyrir sjúkdómsbaráttu hennar. Hvatti hann þingmenn til að kaupa þessa ágætu bók.

Stjórnarnefndinni var falið at athuga öll þau mál, er kynnu að hafa gleymzt eða verið vanrækt af þinginu og var síðan fundi frestað þar til í lok samkomunnar um kvöldið.

Samkoma Þjóðræknisfélagsins var haldin fyrir troðfullu húsi í Sambandskirkjunni.

SKEMMTISKRÁ:

O, CANADA
Samkoman sett
Framsögn kvæða. Þrjár ungar stúlkur frá Nýja-Íslandi: Judy Vopnfjörð, Rosalind Pálsson og Jóna Pálsson.
Viðureignin við íslenzkuna,
—Séra Robert Jack
Ný íslenzk sönglög á hljómplötum
Sjómannalíf á Suðurnesjum
—Séra Eiríkur S. Brynjólfsson
Útnefning heiðursfélaga
ELDGAMLA ÍSAFOLD
GOD SAVE THE QUEEN

Að þessari ágætu skemmtun lokinni var tekið til þingstarfa á ný. Venju samkvæmt útnefndi skrifari félagsins heiðursfélaga, sem í þetta sinn voru Dr. Stefán Einarsson og séra Einar Sturlaugsson prófastur á Patreksfirði. Mælti Dr. Richard Beck með útnefningu hins fyrrnefnda, en próf. Finnbogi Guðmundsson með útnefningu séra Einars; voru þeir kjörnir í einu hljóði. Síðan lýsti forseti, Dr. Valdimar J. Eylands þessu þrítugasta og fimmta ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi slitið.

VALDIMAR J. EYLANDS, forseti
INGIBJÖRG JÓNSSON, ritari

3. DEILDIR

Deildin „Iðunn"
Leslie, Sask.

R. Árnason
Mrs. B. Axfjörð
John Jóhannsson
Páll Guðmundsson
Th. Guðmundsson
J. Ólafsson
Jóel Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
G. Stefánsson

Deildin Báran
Mountain, N. Dak.

Heiðursmeðlimir

Dr. og Mrs. Richard Beck
Hon. Guðmundur Grímsson
H. T. Hjaltalín
Rev. Theodór Sigurðsson
Jóhannes Anderson

Embættismenn

G. J. Jónasson, forseti
H. B. Grímsson, skrifari
H. Ólafsson, féhirðir
P. B. Ólafsson, fjármálaritari

Meðlimir

A. M. Ásgrímsson
Magnús Ásmundsson
John H. Axdal
Albert Bjarnason
Herman Bjarnason
B. T. Björnsson
Hannes Björnsson
Matt. Björnsson
M. F. Björnsson
S. A. Björnsson
V. A. Björnsson
Mike Byron
Fríða Eggerts
Einar Einarsson
F. M. Einarsson
Jón Einarsson
J. J. Erlendson
Mrs. E. H. Fáfnis
Helgi Finnsson
Jóhann Gestson
D. Guðbjartsson
Kristín Gudman
C. J. Guðmundsson
Erling Guðmundsson
H. G. Guðmundsson
Kristján Guðmundsson
Sigmundur Guðmundsson
Thorsteinn Guðmundsson
V. G. Guðmundsson
Frank Hall
J. G. Hall
H. T. Hannesson
John A. Hansson
Kenneth D. Indriðason
A. J. Jóhannsson
Fred G. Johnson
Mrs. Garðar Johnson
John H. Johnson
Óli G. Johnson
Óli Johnson
H. M. Jónasson
Krist. Kristjánsson
Kristbjörg Kristjánsson
S. S. Kristjánsson

Helgi Laxdal
Leo Laxdal
A. G. Magnússon
W. N. Magnússon
Alvin Melsted
Hannes Melsted
Leo Melsted
W. Melsted
Einar J. Mýrdal
Steini Mýrdal
J. K. Ólafsson
Helgi Reykdal
B. S. Sigfússon
F. S. Snowfield
Oddur Sveinsson
Aðalsteinn Thomasson
John Thorarinsson
Steve Thordarson
G. Thorleifsson
Ted Vatnsdal
H. S. Walter

Sambandsdeildin „Ströndin", Vancouver, B.C.

Embættismenn

S. Eymundsson, forseti
B. E. Kolbeins, varaforseti
G. Stefánsson, skrifari
Séra E. S. Brynjólfsson, varaskrifari
C. H. Ísfjörð, féhirðir og auglýsingastjóri
S. V. Gillis, varaféhirðir

Samvinnunefnd

Séra E. S. Brynjólfsson, formaður
B. E. Kolbeins
S. Johnson

Meðlimir

Óli Anderson
S. Árnason
Mrs. S. Árnason
Th. Bergman
Mrs. Á Björnsson
Séra E. S. Brynjólfsson
Frú E. S. Brynjólfsson
Sig. Brynjólfsson
Mrs. Sig. Brynjólfsson
Mrs. Inga Egilsson
Elías Elíasson
E. E. Einarsson
S. Eymundsson
Mrs. S. Eymundsson
Mrs. Matta Frederickson
Dr. E. J. Friðleifsson
Mrs. E. H. Hall
H. J. Halldórsson
Mrs. Anna Harvey
Mrs. C. Helgason
G. Hólm
Mrs. G. Hólm
B. O. Howardson
Mrs. B. O. Howardson
C. H. Ísfjörð
Mrs. C. H. Ísfjörð
G. Jacobson
Mrs. G. Jacobson
B. E. Kolbeins
Mrs. B. E. Kolbeins
F. O. Lyngdal
Mrs. F. O. Lyngdal
Mrs. K. Matthíasson
Mrs. A. C. Orr
Ófeigur Sigurðsson
S. Sölvason
G. Stefánsson
Mrs. G. Stefánsson
Jóhann Sigmundsson
B. Thorlacius
L. H. Thorláksson
O. B. Thornton
E. Vatnsdal

Þjóðræknisdeildin Ísland, Morden, Man.

Stefán G. Einarson
Árni Gillis, Jr.
Árni R. Gillis
Oscar Gillis
Ragnar Gillis
Lárus Gíslason
J. M. Gíslason
T. J. Gíslason
Mrs. T. J. Gíslason
Leonard Helgason
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Óli Líndal
Mrs. Fríða Líndal
Mrs. Willie Ólafson
Jóhann P. Thomasson
Jonathan Thomasson
Thomas Thomasson

Stjórnarnefnd Deildarinnar „Frón“ 1955 Winnipeg, Man.

Jón Jónsson, forseti
735 Home St.
Heimir Thorgrímsson, vara-forseti
627 Agnes St.
Thor Viking, skrifari
515 Simcoe St.
Ingi Sveinsson, vara-skrifari
471 Home St.
Jochum Ásgeirsson, gjaldkeri
126 Lodge Ave.
Valdimar Lárusson, vara-gjaldkeri,
244 Lipton St.
Gestur Davíðsson, fjármálaritari
Ste 1 Diana Apts.
Einar Sigurðsson, vara-fjármálaritari
585 Home St.

Ævifélagar

Grettir L. Johannson, ræðismaður
Walter Johannson
Séra Philip M. Pétursson
Grettir Eggertson
Frú Anna Margrét Levy
Guðmann Levy
Eric Ísfeld
Mrs. B. E. Johnson

Meðlimaskrá Fróns 1954

Hannes Anderson
Ingólfur Anderson
Sigurður Anderson
Kristín Árnason
Sigríður Árnason
Sigurlaug Árnason
Ingibjörg Ásgeirsson
Jochum Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson
Oddný Ásgeirsson
Jón Ásmundsson
Salome Backman
Sigurbjörg Bárðarson
Jóhann Th. Beck
V. Beck
Jón Benediktsson
Soffía Benjamínsson
Rafnkell Bergsson
Ólafur Bjarnason, Seattle, Wash.
P. K. Bjarnason
Andrés Björnsson
B. E. Björnsson
Davíð Björnsson
Heiðmar Björnsson
Marja Björnsson
Rósa Björnsson
Dr. S. E. Björnsson
Shirly G. Block
Svava Bonnel
Guðrún Brandson
Oddur Brandson
Gunnar Brynjólfsson
Ingibjörg Butler
Jóhannes Christie
Friðmunda Christie
Jón Christopherson
Séra. Sig. Christopherson

H. F. Danielson
Hólmfríður Danielson
Fríða Davíðsson
Gestur Davíðsson
Ragnheiður Davíðsson
Ólína Dunning
Arni G. Eggertson, Q.C.
Maja Eggertson
C. O. Einarsson
Jens Elíasson
Gunnar Erlendsson
Stefanía Eydal
Dr. Valdimar J. Eylands
S. V. Eyford
Anna Eyjólfsson
Kristinn Eyjólfsson
Þórdís Fisher
Lára Freeman
Victor Freeman
Fred Friðfinnsson
Ása Friðriksson
Mrs. J. E. Galbraith
Inga Gilles
J. S. Gilles
Elma Gíslason
Halldór Gíslason
Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Jónbjörn Gíslason
Ragnar Gíslason
Þorsteinn Goodman
Ari Guðmundsson
Ingibjörg Guðmundsson
Júlía Guðmundsson
Kár Guðmundsson
Margrét Guðmundsson
Próf. F. Guðmundsson
Þorvaldur Guðmundsson
Þorsteinn Guðmundsson
Matthildur Gunnlaugsson
Sigríður Gunnlaugsson
Ragnhildur Guttormsson
Guðrún Hafliðason
Jón Hafliðason
Ella Hall
Anna Halldórsson
Jón Halldórsson
T. H. Hallgrímsson
B. Hallson
Páll Hallson
Thor Otto Hallson
Th. Hannesson
Fanney Helgason
L. Helgason
Rósa Hjartarson
Lúðvík Hólm
Ólafía Ísberg
Björg Ísfeld
Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Fred Jóel
Guðmundur Jóhannesson
Cristene Jóhannson
Jón Jóhannsson
K. W. Jóhannsson
Rósa Jóhannsson
S. Jóhannsson
Jónas Jónasson
Jón Jónatansson
Finnur Johnson
Gunnlaugur Johnson
Guðríður Johnson
Helgi Johnson
Jón B. Johnson
Ólína Johnson
Pétur N. Johnson
Þórdís Johnson
Þorlákur Johnson
Thomas G. Johnson
Veiga Johnson
Mrs. Bertha Jones
Ásmundur Jónsson, Reykjavík, Ísland
Dr. Björn Jónsson
Ingibjörg Jónsson
Jón Jónsson
Jóna Jörundson
Margrét Josephson
Hallgerður Kristjánsson
J. F. Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
S. Kjartansson
Steina Kristjánsson
W. Kristjánsson
H. V. Lárusson
S. M. Lárusson
J. J. Líndal
Þóra Una Líndal
Walter Líndal, dómari
Próf. Áskell Löve
Ari G. Magnússon
Jóhann Magnússon
Magnús Magnússon
Bragi Melar
Þorsteinn Mýrmann
Jakobína Nordal
K. Normann
G. Oddleifsson
Sesilía Oddson
Sveinn Oddson
Valgarður Oddson
Benidikt Ólafsson
Kristín Ólafsson
Jón Ólafsson

Óli Ólafsson
Próf. Tryggvi J. Oleson
Crist. Oliver
Mrs. Christ. Oliver
Jónína Olson
Snorri Olson
Pálmi Pálmason
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
A. G. Paulson
Stefanía Paulson
G. E. Pétursson
Hannes Pétursson
Hannes J. Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson
Petrína Pétursson
Pétur J. Pétursson
Þorvaldur Pétursson
Þórey Pétursson
P. S. Pétursson
Art Reykdal
Mínerva Sædal
Jóhann Sigmundsson
Björn Sigurbjörnsson
Helga Sigurbjörnsson
Einar Sigurðsson
Guðbjörg Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Jódís Sigurðsson
María Sigurðsson
Rannveig Sigurðsson
Regina Sigurðsson
Sigurþór Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurðsson
Mrs. J. B. Skaptason
Hreiðar Skaftfeld
Guðmundur A. Stefánsson
Ragnar Stefánsson
Hans M. Sveinsson
Björgólfur Sveinsson
Mrs. G. Sveinsson
Ingi Sveinsson
Kristín Sveinsson
Halldór M. Swan
Margrét Thorbergsson
Thorbergur Thorbergsson
Bára Þórðarson
Þorgerður Þórðarson
Reynir Þórðarson
Geir Thorgeirson
Heimir Thorgrímsson
Laufey Thorgrímsson
Mrs. Sigrún Thorgrímsson
Soffanías Thorkelsson
Carl H. Thorláksson
Valdheiður Thorláksson
E. Thorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Thor Thorsteinsson
Emma Thorvaldson
Jónas Þorvarðarson
Ólöf Viking
Thor Viking

Deildin „Snæfell", Churchbridge, Sask.

Jón Freysteinsson
G. F. Gíslason
Mrs. Gróa Gunnarsson
Sveinbjörn Gunnarsson
Mrs. B. E. Hinriksson
Halldór B. Johnson
Martin Johnson
Gísli J. Markússon
Th. Marvin
Þorleifur Valberg

Deildin „Lundar“
Lundar, Man.

Margrét Björnsson
Anna Byron
Kári Byron
Ágúst Eyjólfsson
Guðrún Eyjólfsson
Séra Bragi Friðriksson
Frú Katrín Friðriksson
Kristín Goodman
Tómas Guðmundsson
Guðrún Hallson
Ólafur Hallson
Stefán Hofteig
Margrét Johnson
Páll Johnson
Sigrún Johnson
Ásgeir Jörundsson
Daniel Líndal
Jón Líndal
Margrét Líndal
Ragnheiður Magnússon
Jensína McKenzie
Bóas Ólafsson
Dr. Guðmundur Paulson
Kristín Pálsson
Ingibjörg Rafnkelson
Valdi Rafnkelson
Eiríkur Scheving
Guðrún Sigfússon
Skúli Sigfússon
Ásta Sigurdson
Ljótunn Sveinsson
Anna Thorgilson
Jón Thorgilson
Torfi Torfason
Verma Zabrodny

Deildin „Fjallkonan“
Wynyard, Sask.

Gísli Benediktson
Sigga Björnson
Mrs. Halldóra Gíslason
Guðmundur Grímsson
Finnbogi Guðmundsson
Gunnar Jóhannsson
Finnbogi Johnson
Valdi Johnson
Axel Jónasson
Magnús Jónasson
D. D. Magnússon
Pétur Þorsteinsson

Deildin „Brúin“,
Selkirk, Man.

Embættismenn:
Einar Magnússon, forseti
Helgi Thordarson, vara-forseti
Allie Goodbrandson, skrifari
Ásta Swanson, vara-skrifari
Friðrik Nordal, féhirðir
Margaret Goodman, vara-féhirðir
Eiríkur Vigfússon, fjármálaritari
Thora Austman, vara-fjármálaritari
Ásta Swanson, bókavörður
Yfirskoðunarmenn:
Ásta Erickson
Eiríkur Vigfússon

Heiðursmeðlimir

Bjarni Árnason
Kristín K. Ólafsson
Oddur Sveinsson
Jón Sigurðsson

Meðlimir

Katie Anderson
Jón Árnason
Márus Benson
Jóhanna Goodman
Jón Goodman
Kristinn Goodman
Ingveldur Henry
Jón Hinriksson
Joe Húnfjörð
Guðrún Ísfeld
Gestur Jóhannsson
Thórunn Jóhannsson
Dr. E. Johnson
Mrs. Gus Johnson
Júlíana Johnson
Sigurbjörg Johnson
Vigdís Johnson
Freida Lyons
Óli Magnússon
Rakel Maxson
Sigrún Nordal
Séra Sigurður Ólafsson
Ingibjörg Pálsson
Jóhann Pétursson
Bjarni Skagfjord
Jofeta Skagfjord
S. K. Stefánsson
Gústi Sæmundsson
W. P. Thorsteinsson
Guðrún Vigfússon

Deildin „Grund“
Glenboro, Man.

Mrs. P. A. Anderson
Gísli Björnsson
H. Helgason
Hermann Ísfeld
Ingi Jóhannesson
Mrs. B. K. Johnson
Th. A. Ísleifsson
B. S. Johnson
G. S. Johnson
H. S. Johnson
S. S. Johnson
Stefán Jónsson
Tryggvi Johnson
Margaret Josephson
Conrad Nordman
Mrs. Halldóra Pétursson
Finna Sveinsson
J. A. Sveinsson

Deildin „Esjan“
Árborg, Man.

Björn Anderson
Björn Árnason
Halldór Austman
Björn Bjarnason
G. B. Bjarnason
T. Böðvarsson
Guðrún Borgfjörð
Mrs. Jódís Brandsson
G. O. Einarsson
Sigurður Einarsson
Herdís Eiríksson
Sigurlaug Eyjólfsson
Villi Eyjólfsson
Kr. N. S. Friðfinnsson
Ingibjörg Gíslason
Magnús Gíslason
Þórarinn Gíslason
Jón Gunnarsson

Elli Guðmundsson
Séra Robert Jack
Helgi Jakobsson
Mrs. Una G. Jakobsson
Mrs. Kristveig Jóhanness.
Eyrikka Johnson
Mrs. Þorbjörg Jónasson
Ari Jónsson
B. J. Lifman
S. O. Oddleifsson
Jón Pálsson
Þorgrímur Pálsson
Franklin Pétursson
Sigurjón Þórðarson
Gunnar Sæmundsson
Mrs. G. Sæmundsson
A. S. Sigurðsson
F. P. Sigurðsson
Bjarni Sigvaldason
Guðni Sigvaldason
Mrs. G. Sigvaldason
Lára Sigvaldason
S. I. Sigvaldason
Sig. Sigvaldson
Sigurður Sigvaldason
Valdimar Sigvaldason
Jón Skagfjörð
Jónas G. Skúlason
Páll Stefánsson
Mrs. Svanbjörg Sveinsson
Bergur Vigfússon
Emilía Vigfússon
Þórunn Vigfússon

Þjóðræknisdeildin „Gimli"
Gimli, Man., 1953

Mrs. Kristín Thorsteinson, forseti
Mrs. H. G. Sigurdson, vara-forseti
Ingólfur N. Bjarnason, skrifari
Mrs. I. N. Bjarnason, vara-skrifari
W. J. Árnason, gjaldkeri frá 20. júní, 1952
Mrs. W. J. Árnason, vara-féhirðir
Hjálmur V. Thorsteinson, fjármálaritari
Sigurjón Jóhannsson, vara-fjármálaritari
Mrs. Guðrún Stevens, skjalavörður

Meðlimir:

Guðjón Árnason
Miss Karen Árnason
Miss Helga Árnason
Helgi Benediktsson
Sigurður Baldvinsson
Miss Sæunn Bjarnason
Mrs. Harold Bjarnason
Mr. T. O. Björnsson
Óli Bjarnason
Mrs. Joe Bjarnason
Sveinn Björnsson
Friðfinnur Einarsson
Einar A. Einarsson
Einar S. Einarsson
Mrs. Ingi Einarsson
Guðmundur Fjelsted
Sveinn Geirhólm
Mrs. Guðný Geirhólm
Mrs. Sigrún Gíslason
Mrs. Adolf Hólm,
Miss Sigríður Hjartarson
Mrs. Margaret Hannesson
Miss Magnúsína Halldórsson
Mrs. J. J. Johnson
Paul Johnson
Mrs. Júlíana Johnson
Kristinn C. Johnson
J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Mrs. Albina Johnson
Oli Josephson
Mrs. Anna M. Jónasson
Mrs. J. Jacobson
Ted Kristjánsson
Mrs. Elín Kristjánsson
Mrs. T. H. Kardal
Ólafur N. Kardal
Mrs. O. N. Kardal
Oli Markússon
G. B. Magnússon
M. S. Magnússon
Jón Magnússon
G. E. Narfason
Lárus B. Nordal
Guðm. Peterson
Mrs. Sam Peterson
Mrs. Baldur Peterson
Dóri Peterson
Miss Sigurbjörg Stefánsson
Eric Stefánsson
Valdimar Stefánsson
Mrs. L. Stevens
Mrs. John Stevens
Mrs. Margaret Sigurðsson
Miss Guðrún Sigurðsson
Mrs. H. Sigurðsson
Björn Sigurðsson
Séra H. S. Sigmar
H. G. Sigurðsson
Mrs. Jane L. Sveinsson
Miss Margaret Sveinsson
Mrs. Ingibjörg Sveinsson
Jóhann Sæmundsson
Mrs. Norman K. Stevens
Mrs. Kári Thorsteinsson
Óli Thorsteinsson
G. H. Thorkelsson
Mrs. Grace Thorkelsson
Mrs. Lára Tergesen
Mrs. J. Ágústa Tallman
Mrs. Guðrún Thompson

Meðlimir „Öldu" árið 1953
Blaine, Wash.

Sigurður Arngrímsson
Þórhalla Arngrímsson
Margrét J. Benediktsson, heiðursmeðlimur
Sigurjón Björnsson
Ágúst G. Breiðfjörð
Rósa Casper
Andrew Danielson
Bertha Danielson
Guðm. Davíðsson
Hólmfríður Davíðsson
Gísli Guðjónsson
Ágústína Goodman
Hólmfríður Guðjónsson
Guðmundur Guðbrandson
Elín Guðbrandson
Guðmundur Guðmundsson
Helgi Sigurður Helgason
Guðmundur P. Johnson
Margrét Johnson
Jóhann G. Jóhannsson
Sólveig Jóhannsson
Sigríður J. M. Johnson
Rúna Johnson

Thorbjörg Johnson
Helga Július
Magnús Guðlaugsson
Ólína Guðlaugsson
Albert E. Kristjánsson
Anna Kristjánsson
Jón Laxdal
Kristín Líndal
Anna Lyngholt
Einar Símonarson
Stefán Skagfjörð
Dr. H. S. Sigmar
Margrét Sigmar
Helgi Steinberg
Kristín Steinberg
Herdís Stephanson
Jóhann J. Straumfjörð
Bella Straumfjörð
Sólveig Sveinsson
Dagbjört Vopnfjörð

Þjóðræknisfélag Íslendinga

Tilgangur félagsins er að efla, eftir því sem við verður komið, samband og samstarf Íslendinga heima og erlendis. Stofnað 1. desember 1939.

Félagatal 1954
Stjórn

Dr. Þorkell Jóhannesson, háskólarektor, forseti
Ófeigur J. Ófeigsson, læknir
Dr. Sigurður Sigurðsson, yfirlæknir
Kristján Guðlaugsson, hæstaréttarlögmaður
Dr. Steingrímur J. Þorsteinsson, prófessor

Forseti Íslands, herra Ásgeir Ásgeirsson. Bessastöðum

Ævifélagar

Fanney Benónýs, Hverfisgata 57 A
Friðrik Magnússon, stórkaupm., Vesturg. 33
Kristján Gestsson, framkv.stj., Smárag. 4
Sigfús B. Bjarnason, stórkaupm., Víðimel 66
Haukur Thors, framkv.stj., Smárag. 16
Kjartan Thors, framkv.stj. Smárag. 13
Ólafur Thors, forsætisráðherra, Garðastræti 41
Richard Thors, framkv.stj., Sóleyjarg. 25

Reykjavík

Aðalsteinn Guðmundsson, afgr.m., Hofsvallag. 15
Alexander Jóhannesson, prófessor, Hringbr. 57
Ingi Árdal, kaupm., Lokastíg 7
Ársæll Árnason, bókbindari, Sólvallag. 31
Ásgeir Ásgeirsson, præp. hon., Sólvallag. 51
Ásmundur Guðmundsson, biskup, Laufásveg 75
Árni Benediktsson, forstjóri, Reynimel 23
Árni Friðriksson, fiskifræðingur, Höfn, Selt.
Ásgeir Ásgeirsson, kaupm., Karfavogi 44
Ágústa Sigfússon, frú, Sólvallag. 11
Bjarni Jónsson, framkv.stj., Laufásveg 46
Bjarni Bjarnason, læknir, Máfahlíð 30
Bjarni Benediktsson, ráðherra, Blönduhlíð 35
Bjarni G. Magnússon, bankaritari, Landsbankanum
Bjarni Björnsson, stórkaupm., Miklubraut 38

Björn Snæbjörnsson,
stórkaupm.,
Öldug. 3
Björn Þórðarson, dr. jur.,
Hringbraut 22
Björn Gunnarsson,
skrifari,
Fjölnisveg 13
Valtýr Blöndal,
bankastjóri,
Hávallag. 11
Eggert P. Briem,
fulltrúi,
Flókag. 29
Bergur Jónsson,
pípulangningamaður,
Bjargarstíg 17
Benjamín Einarsson,
verzlunarmaður,
Öldug. 30 A
Bæjarbókasafnið
Bergsveinn Bergsveinsson,
vélstjóri,
Laugateig 7
Dagfinnur Sveinbjörnsson,
fulltrúi,
Kjartansg. 7
Davíð Ólafsson,
fiskimálastjóri,
Mararg. 5
Árni G. Eylands,
stjórnarráðsfulltrúi,
Sóleyjarg. 35
Einar B. Kristjánsson,
húsasmíðameistari,
Freyjug. 37
Einar Gíslason,
málarameistari,
Bergstaðastræti 12 A

Einar Pétursson,
stórkaupm.,
Smárag. 1
Einar Guðmundsson,
stórkaupm.,
Garðastræti 47
Einar Stefánsson
frá Möðrudal,
Hringbraut 50
Elínborg Lárusdóttir,
skáldkona,
Vitastíg 8
Einvarður Hallvarðsson,
fulltrúi,
Hátún 7
Eggert Steinþórsson,
læknir,
Mávahlíð 44
Eggert Kristjánsson,
stórkaupm.,
Túngötu 36
Eyjólfur Þórðarson,
símamaður,
Barónsstíg 27
Egill Vilhjálmsson,
forstjóri,
Laufásveg 26
Egill Sigurgeirsson, hrl.,
Hringbraut 110
Eiríkur Guðmundsson,
fulltrúi,
Njálsgötu 84
Friðgeir Björnsson,
stjórnarráðsfulltrúi,
Hringbraut 65
Freysteinn Gunnarsson,
skólastj. Kennarask.

Fríða Þórðardóttir,
saumakona,
Þórsg. 1
Guðmundur Guðjónsson,
kaupmaður,
Langahlíð 25
Guðm. R. Oddsson,
forstjóri,
Laugaveg 61
Guðm. Kr. Guðmundsson,
skrifstofustjóri,
Bergstaðast. 82
Guðm. Þórarinsson,
verkstjóri,
Hamarshúsi
Guðm. Ófeigsson,
skrifstofustjóri,
Barmahlíð 5
Guðm. Vilhjálmsson,
forstjóri,
Bergstaðastr. 75
Guðm. Benediktsson,
bæjargjaldkeri,
Grenimel 39
Gunnar Einarsson,
prentsmiðjustjóri,
Garðastr. 34
Gunnar Guðmundsson,
verktaki,
Lindarg. 23
Guðrún Guðlaugsd., frú,
Freyjug. 37
Guðrún Jónasson,
kaupkona,
Amtmannsstíg 5
Garðar Gíslason,
stórkaupm.,
New York, U. S. A.

Gísli Jónsson,
alþingismaður,
Ægisgötu 10
Gísli Guðmundsson,
tollvörður,
Sogavegi 122
Gísli Gíslason, fulltrúi,
Drápuhlíð 1
Guðbrandur Magnússon,
forstjóri,
Ásvallag. 52
Gústaf A. Sveinsson, hrl.,
Melhaga 16
Gústav A. Jónasson,
skrifstofustjóri,
Garðastræti 40
Jón Hafstein, tannlæknir,
Brávallagötu 16
Helgi Hjörvar,
skrifstofustjóri,
Suðurgötu 6
Hallgr. F. Hallgrímsson,
forstjóri,
Sóleyjarg. 29
Helgi Lárusson, forstjóri,
Skeggjagötu 4
Halldór Halldórsson,
arkitekt,
Drápuhlíð 12
Helga Sigurðardóttir,
skólastjóri,
Drápuhlíð 42
Hannes Þórarinsson,
læknir,
Sóleyjarg. 27
Hermann Jónasson,
fyrrv. ráðherra,
Tjarnarg. 42
Ingvar Pálsson, gjaldkeri,
Öldugötu 54
Indriði Indriðason,
rithöfundur,
Stórholt 17
Ingimar Jónsson,
skólastjóri,
Vitastíg 8
Jón Loftsson, forstjóri,
Hávallag. 13
Jón Ó. Gunnlaugsson,
fulltrúi,
Veltusund 3
Jón Dúason, dr. jur.,
Þingholtsstr. 28

Jón Þórarinsson,
cand. pharm.,
Langholtsveg 92
Jón Emil Guðjónsson,
framkv.stj.,
Túngötu 47
Jón Sigtryggsson,
dómvörður,
Ásvallagötu 5
Jón Eiríksson,
sölumaður,
Lækjarg. 12 B
Jón Þorvarðsson, kaupm.,
Öldugötu 26
Jón Maríasson, bankastj.,
Ægissíðu
Jón Sigurðsson,
skrifstofustjóri,
Hólavallag. 7
Jón Sigtryggsson,
aðalbókari,
Fálkag. 22
Jóhann Þ. Jósefsson,
fyrrv. ráðherra,
Berg. 86
Jóhanna Friðriksdóttir,
fyrrv. yfirljósmóðir,
Barónsstíg 63
Júlíus Jónsson,
innheimtumaður,
Grandavegi 39 B
Jakob Jónsson,
sóknarprestur,
Engihlíð 9
Jakob Erlendsson,
fulltrúi,
Þórsgötu 3
Gísli Johnsen,
stórkaupm.,
Túngötu 7
Jónas Kristjánsson,
læknir,
Gunnarsbraut 28
Jónas Jónsson,
fyrrv. ráðherra,
Hávallag. 24
Jónas Sveinsson, læknir,
Bergstaðastr. 67
Jóhannes Guðfinnsson,
gjaldkeri,
Blönduhlíð 2

Snæbjörn Kaldalóns,
cand. pharm.,
Laugaveg 92
Kristinn Stefánsson,
læknir,
Miklubraut 46
Kristján Hannesson,
læknir,
Skaftahlíð 15
Kristján Einarsson,
forstjóri,
Smárag. 3
Kristján Kristjánsson,
borgarfógeti,
Ránarg. 18
Lárus Sigurbjörnsson,
fulltrúi,
Tómasarhaga 12
Lárus G. Lúðvígsson,
framkvæmdastjóri,
Hagamel 10
Daisy Lúðvígsson, frú,
Hagamel 10
Leifur Haraldsson,
skrifari,
Langahlíð 7
Leifur Ásgeirsson,
prófessor,
Hverfisg. 53
Lestrarfélag kvenna
Magnús Jónsson,
prófessor,
Laufásvegi 65
Magnús Stefánsson,
Laugarásvegi 65
María Maack,
forstöðukona,
Þingholtsstræti 25
Magnea Þórðardóttir, frú,
Berstaðastræti 86
Margrét Guðmundsdóttir,
tannsmiður,
Freyjug. 38
Matthías Þórðarson,
fyrrv. þjóðminjavörður,
Vonarstræti 8
Jakob Möller,
fyrrv. sendiherra,
Hólatorg 2
Nikulás E. Þórðarson,
verkamaður,
Baldursg. 31

Sigurður Nordal, sendiherra, Baldursg. 33
Oddur Jónsson, framkv.stj., Grenimel 25
Oddur Björnsson, afgreiðslumaður, Laugavegi 130
Oddur G. Guðjónsson, hagfræðingur, Flókag. 55
Ólafur H. Sveinsson, forstjóri, Mímisveg 8
Ólafur Lárusson, prófessor, Tjarnargötu 14
Ólafur Jóhannesson, læknir, Njálsgötu 55
Ottó J. Ólafsson, fulltrúi, Bollagötu 14
Páll Zophoníasson, alþm., Sóleyjarg. 7
Pétur Jónsson, gjaldkeri, Drápuhlíð 1
Carl Ryden, kaupm., Eiríksg. 29
Ragnar Ólafsson, hrl., Háteigsvegi 26
Ragnar Jónsson, hrl., Tjarnargötu 22
Kristján J. Reykdal, fltr., Guðrúnargötu 10
Sigurður Sigurgeirsson, bankaritari, Lækjarg. 3
Sigurður Kristinsson, fyrrv. forstjóri, Bárug. 7
Sigurður Jóhannsson, kaupm., Freyjug. 43
Sigurður Haraldsson, efnisv., Njarðarg. 49
Sigurður Ólason, lögfr., Langahlíð 7
Sig. Hólmsteinn Jónsson, blikksmíðameistari, Mímisveg 6
Sig. Jónasson, forstjóri, Miklubraut 3
Sigríður Valdimarsdóttir, skrif., Birkimel 8 B
Sigurjón Danivalsson, forstjóri, Reynimel 47
Sigurjón Sigurðsson, fulltrúi, Laufásveg 38
Stefán Ólafsson, læknir, Laugaveg 144
Samvinnuskólinn
Sigurvin Einarsson, framkvæmdastjóri, Mjóuhlíð 2
Sveinn Helgason, stórkaupmaður, Snorrabraut 85
Sigurbjörn Á. Gíslason, prestur, Ási
Thor Jensen Brand, Barmahlíð
Jón Thordarson, forstjóri, Barmahlíð 23
M. Scheving Thorsteinsson forstjóri, Laufásveg 62
Tómas Guðmundsson, rithöfundur, Bergstaðastræti 48
Gunnar Thoroddsen, borgarstjóri, Aragötu 8
Jakob Thorarensen, rithöfundur, Ljósvallagötu 10
Tryggvi Ófeigsson, útgerðarmaður, Hávallagötu 9
Valtýr Stefánsson, ritstjóri Laufásveg 69
Viggó Nathanelsson, fulltrúi, Skipasund 27
Valdimar B. Valdimarsson bílstjóri, Víðimel 23
Valdimar Kr. Árnason, pípulagningamaður, Vitastíg 9
Vilhjálmur Þ. Gíslason, útvarpsstjóri
Victor Gestsson, læknir, Bólstaðahlíð 5
Viðtækjaverzlun ríkisins
Benedikt G. Waage, kaupmaður, Laugavegi 59
Vilhjálmur Þór, forstjóri, Hávallagötu 1
Þjóðminjasafn Íslands
Þórður Kristjánsson, kennari, Blönduhlíð 33
Þóroddur E. Jónsson, stórkaupmaður, Hávallagötu 1
Þorgeir Sveinbjörnsson, forstjóri, Drápuhlíð 28
Þorsteinn G. I. Árnason, vélstjóri, Túngötu 43
Þorsteinn Þorsteinsson, fv. hagst.stj., Laufásveg 57
Þorkell Ingibergsson, byggingameistari, Víðimel 19
Þórarinn Gr. Víkingur, skrifari, Ljósvallagötu 8

Gullbringu- og Kjósarsýsla

Emil Jónsson, vitamálastjóri Hafnarfirði
Þóroddur Guðmundsson, kennari, Hafnarfirði
Loftur Bjarnason, útgerðarmaður, Hafnarfirði
Hlynur Sigtryggsson, veðurfræðingur, Keflavíkurflugvelli
Jón M. Guðmundsson, bústjóri, Reykjum
Halldóra Sigurjónsson, frú, Kópavogi
Sigfús Halldórs frá Höfnum, skrifari, Kópavogi
Eyjólfur Jóhannsson, forstjóri, Sólbakka

Mýra- og Borgarfjarðar-sýsla
Bókasafn Akraness
Bændaskólinn á Hvanneyri
Einar Kristleifsson, bóndi, Runnum
Vigfús Guðmundsson, Hreðavatnsskála
Haukur Jörundsson, Hvanneyri

Dalasýsla
Haraldur Kristjánsson, bóndi, Sauðafelli
Brynjólfur Haraldsson, bóndi, Hvalgröfum

Snæfellsnesssýsla
Jóhannes Kristjánsson, útvegsbóndi, Rifi

Barðastrandasýsla
Guðm. Guðmundsson, bóndi, Skáleyjum
Sýslubókasafn V.-Barðastrandasýslu
Einar Sturlaugsson, prófastur, Patreksfirði
Bókasafnið, Flatey á Breiðafirði
Jón Jóhannsson, bóndi, Mýrartungu

Ísafjarðarsýslur
Jóh. Gunnar Ólafsson, bæjarfógeti, Ísafirði
Árni Matthíasson, umboðssali, Ísafirði
Elías J. Pálsson, kaupmaður, Ísafirði
Bókasafnið, Ísafirði
Ragnar H. Ragnar, söngkennari, Ísafirði
Gísli Vagnsson, Mýrum
Jóhannes Davíðsson, bóndi, Neðri-Hjarðard.

Strandasýsla
Andrés Ólafsson, prófastur, Hólmavík
Guðm. Í. Valgeirsson, bóndi, Bæ
Lestrarfélag Árneshrepps

Húnavatnssýslur
Sigríður Kolbeins, prestsfrú, Melstað
Bókasafn Vestur-Húnavatnssýslu
P. V. G. Kolka, héraðslæknir, Blönduós
Jón Þórarinsson, bóndi, Hjaltabakka
Guðmundur Gíslason, skólastjóri, Reykjaskóla
Jakob B. Bjarnason, Síðu
Jón Pálmason, alþingismaður, Akri

Skagafjarðarsýsla
Jón Sigurðsson, alþingismaður, Reynistað
Arngrímur Sigurðsson, bóndi, Litlu-Gröf
Lestrarfélag Goðdalssóknar
Hróbjartur Jónsson, bóndi, Hamri
Magnús Bjarnason, kennari, Sauðárkróki
Sýslubókasafnið
Bessi Gíslason, bóndi, Kýrholti
Halldór Benediktsson, Varmahlíð
Tóbías Sigurjónsson, bóndi, Geldingarholti
Lárus Arnórsson, sóknarprestur ,Miklabæ

Eyjafjarðarsýsla
Guðrún Björnsdóttir, frú, Siglufirði
Þorm. Eyjólfsson, konsúll, Siglufirði
Bókasafn Siglufjarðar
Sigurður Stefánsson, prófastur, Möðruvöllum
Menntaskólinn á Akureyri
Amtbókasafnið

Þingeyjarsýslur
Friðrik A. Friðriksson, prófastur, Húsavík
Jónas Egilsson, verzlm. Húsavík
Karl Kristjánsson, alþingismaður, Húsavík
Þórir Friðgeirsson, gjaldkeri, Húsavík
Jón Árnason, hreppstjóri, Þverá
Jón Sigurðsson, bóndi, Yzta-Felli
Þorm. Torfason, bóndi, Birmingsstöðum
Lestrarfélag Hálshrepps
Ari Sigurbjörnsson, bóndi, Máskoti
Örn Sigtryggsson, bóndi, Hallbjarnarstöðum
Árni Jakobsson, bóndi, Skógarseli
Jón Haraldsson, bóndi, Einarsstöðum
Konráð Erlendsson, kennari, Laugaskóla
Páll H. Jónsson, söngkennari, Laugaskóla
Þór Pálsson, bóndi, Halldórsstöðum
Þórólfur Jónsson, bóndi, Hraunkoti
Hallur Þ. Hallgrímsson, Hólum
Jónas Snorrason, hreppstjóri, Þverá
Guðm. Kristjánsson, bóndi, Núpi
Helgi Kristjánsson, bóndi Leirhöfn
Björn Kristjánsson, fv. alþingismaður, Kópaskeri
Páll Þorleifsson, sóknarprestur, Skinnastað

Múlasýslur
Gísli Helgason, bóndi, Skógargerði

Skaftafellssýslur
Guðlaug Andrésdóttir, Kerlingardal
Stígur Guðmundsson, Steig

Rangárvallasýsla

Ingólfur Jónsson, ráðherra, Hellu
Klemens Kristjánsson, tilraunastjóri, Sámsstöðum
Sigurjón Sigurðsson, bóndi, Rafholti

Árnessýsla

Egill Thorarensen, kaupfélagsstjóri, Selfoss
Héraðsbókasafn Suðurlands
Jörundur Brynjólfsson, alþingismaður, Kaldaðarnesi
Páll Hallgrímsson, sýslumaður, Selfossi
Guðmundur Egilsson, Galtalæk
Sig. Óli Ólafsson, alþm., Selfossi
Tómas Helgason, Gljúfurholti
Alþýðuskólinn, Laugarvatni

Ragna Sigurðardóttir, frú, Þórustöðum
Ólafur Ögmundsson, bóndi, Hjálmholti
Haraldur Guðnason, Vestmannaeyjum
Helgi Benediktsson, útgerðarmaður, Vestmannaeyjum
Karl Kristmanns, stórkaupmaður, Vestmannaeyjum
Bókasafn Vestmannaeyja

Auglýsingaskrá Tímaritsins

(Index to Advertisers)